

Informazioni su questo libro

Si tratta della copia digitale di un libro che per generazioni è stato conservata negli scaffali di una biblioteca prima di essere digitalizzato da Google nell'ambito del progetto volto a rendere disponibili online i libri di tutto il mondo.

Ha sopravvissuto abbastanza per non essere più protetto dai diritti di copyright e diventare di pubblico dominio. Un libro di pubblico dominio è un libro che non è mai stato protetto dal copyright o i cui termini legali di copyright sono scaduti. La classificazione di un libro come di pubblico dominio può variare da paese a paese. I libri di pubblico dominio sono l'anello di congiunzione con il passato, rappresentano un patrimonio storico, culturale e di conoscenza spesso difficile da scoprire.

Commenti, note e altre annotazioni a margine presenti nel volume originale compariranno in questo file, come testimonianza del lungo viaggio percorso dal libro, dall'editore originale alla biblioteca, per giungere fino a te.

Linee guida per l'utilizzo

Google è orgoglioso di essere il partner delle biblioteche per digitalizzare i materiali di pubblico dominio e renderli universalmente disponibili. I libri di pubblico dominio appartengono al pubblico e noi ne siamo solamente i custodi. Tuttavia questo lavoro è oneroso, pertanto, per poter continuare ad offrire questo servizio abbiamo preso alcune iniziative per impedire l'utilizzo illecito da parte di soggetti commerciali, compresa l'imposizione di restrizioni sull'invio di query automatizzate.

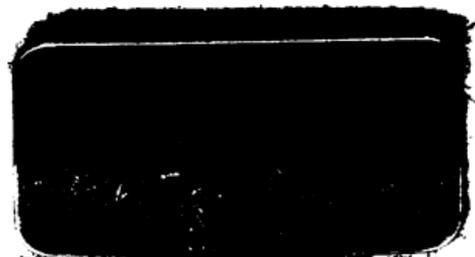
Inoltre ti chiediamo di:

- + *Non fare un uso commerciale di questi file* Abbiamo concepito Google Ricerca Libri per l'uso da parte dei singoli utenti privati e ti chiediamo di utilizzare questi file per uso personale e non a fini commerciali.
- + *Non inviare query automatizzate* Non inviare a Google query automatizzate di alcun tipo. Se stai effettuando delle ricerche nel campo della traduzione automatica, del riconoscimento ottico dei caratteri (OCR) o in altri campi dove necessiti di utilizzare grandi quantità di testo, ti invitiamo a contattarci. Incoraggiamo l'uso dei materiali di pubblico dominio per questi scopi e potremmo esserti di aiuto.
- + *Conserva la filigrana* La "filigrana" (watermark) di Google che compare in ciascun file è essenziale per informare gli utenti su questo progetto e aiutarli a trovare materiali aggiuntivi tramite Google Ricerca Libri. Non rimuoverla.
- + *Fanne un uso legale* Indipendentemente dall'utilizzo che ne farai, ricordati che è tua responsabilità accertarti di farne un uso legale. Non dare per scontato che, poiché un libro è di pubblico dominio per gli utenti degli Stati Uniti, sia di pubblico dominio anche per gli utenti di altri paesi. I criteri che stabiliscono se un libro è protetto da copyright variano da Paese a Paese e non possiamo offrire indicazioni se un determinato uso del libro è consentito. Non dare per scontato che poiché un libro compare in Google Ricerca Libri ciò significhi che può essere utilizzato in qualsiasi modo e in qualsiasi Paese del mondo. Le sanzioni per le violazioni del copyright possono essere molto severe.

Informazioni su Google Ricerca Libri

La missione di Google è organizzare le informazioni a livello mondiale e renderle universalmente accessibili e fruibili. Google Ricerca Libri aiuta i lettori a scoprire i libri di tutto il mondo e consente ad autori ed editori di raggiungere un pubblico più ampio. Puoi effettuare una ricerca sul Web nell'intero testo di questo libro da <http://books.google.com>

Jes. 350

E

<36610704520015

<36610704520015

Bayer. Staatsbibliothek

Ref. 950.

HISTORICA NARRATIO,

De

INITIO ET PROGRESSU
MISSIONIS

SOCIETATIS JESU
Apud Chineses,

Ac præsertim in Regia Pequi-
nensi,

R

Ex Litteris

R. P. JOANNIS ADAMI SCHALL
ex eadem Societate,
Supremi ac Regij Mathematicum Tribunalis
ibidem Præfidis.

Collecta

Viennæ Austriae Anno M. DC. LXV.

Typis Matthæi Cosmerovij, Sacrae Caesareae Majestatis

Aulae Typographi.

Philippus Wilhelmus Comes Palatinus
Rheni.

1872

1872

**Bayerische
Staatsbibliothek
München**

1872

AUGUSTISSIMO,
POTENTISSIMOQUE
ROMANORUM
IMPERATORI

LEOPOLDO,

GERMANIÆ, HUNGARIÆ,
BOHEMIÆ, &c.

REGI,

ARCHIDUCI AUSTRIÆ,
PRINCIPI AC DOMINO
CLEMENTISSIMO.

D *Lacuit MAIESTATI VE-*
STRÆ appulsos nuper à po-
stremis Asia finibus, & va-
stissimo Cbinensium Imperio, binos è
Societate JESU Patres, singulari,

)(2

eàdem

eâdemque Austriacâ Benivolentiâ
complecti. Quam consalutare ab ita
nere diverterant Patriam, Augustis-
sima deprehenderant esse Regnum
Humanitatis: Quem avitum sibi
Dominum revereri accurrerant, ex-
periri contigit Parentem. Christia-
na Pietatis post togatos Principes,
Dux maximus præclara, pro Religio-
ne promovendâ, expeditionis aurobo-
ratos milites dignatione plane Imper-
ratoriâ voluit observare: Invidis-
simam dexteram, quâ Ecclesia Dei
assistit in terris; ut fulminandis bo-
stibus; ita complectendis Dei gloria
atibletis, liberalissime impendens. Re-
duces illi, unde venerant, narrabunt
orbi alteri Europæorum admiranda.
Dicent illos; non tam Regionum am-
plitudine, divitijs fossitium, fluvio-
rum opibus, in quorum censum Chi-
nensia

mensia quoq; *Et Indica affatim ve-*
niunt; quam Principum laude, atq;
imprimis Regum Maximi LE O-
ROLDI commendatione ceteras
gentes longè antecellere. Dicent,
eminere in Europa IMPERATO-
REM sic Humanitate; ut Majesta-
te: sic Religione; ut Dignitate: sic
Munificentia; ut Viribus: sic Felici-
tate; ut Potentiâ celebratissimum.
Evincent; ut desideria ac votis con-
ceptis sperent illi; populis propioribus
in jura ac clientelam sensim ultra
concedentibus, se quoq; tandem Au-
gustissimi Principatûs anâ, atq; Cle-
mentia profusissima radijs confoven-
dos: Sole Austriaco, qui ex Hesperia
alioquin orbem jam circumst. uni-
versum; ex Germania quoq; præcûr-
suro, ut in medulla Orientis augu-
stalem Thronum Romanis Aquilis de-
signet.

Adest iterum in hoc libello notus
à Chinis basses ad genua MAIESTA-
TIS VESTRÆ provolutus. Germa-
nà & ille fide Principi suo Clementis-
simo, in debiti amoris & honoris ve-
ritate, levius esse munus, rerum apud
Chinenses gestarum ad usq; currentis
seculi sexagesimum, defert. Non atq;
illum de vera; non consuetudo prope
quinguenta annis aliorum morta-
lium; non Aula Requinensis, quam
ut plurimum trivit hactenus; non
Mandarinorum è primis dignitas,
quam ille inibi gentium Astronomia
sua debet in acceptis, ab adeunda
MAIESTATE VESTRA, per adeo
vastos terrarum marisq; tractus pro-
hibuerunt. Septuagenario major,
acceleratione quàm potest, compensat
obligationum multiplicium nomina.
Dissimilitudo morum, quibus interea
assue-

assuevit, non mutavit amorem. Re-
gia Pequinensis, pro quantum dispan-
ab Austria impulit etiam, ut nar-
tiam Principem non prateriret, in-
jurius, dum adstititium colit: Ge-
nius Astronomicus plane sollicitavit,
ut Polum orbis Arctici, quem MA-
IESTAS VESTRA, aut sceptro, aut
dignitate obtinet, quandoquidem
oculis ab alto tantum licuit hacten-
us, etiam affectu animoq; deditissi-
mo, sic contestato observaret. Di-
gnabitur MAIESTAS VESTRA,
senem optimum, nuper in portum
Cesareo-Academici Collegij Viennen-
sis appulsum, ibidemq; ab itineris &
peregrini cultus illuvie, dum prodi-
ret ornatior, paucos dies commora-
tum, gratia, qua suos clementissime
beat, completi: unaq; Missionem
Chinensem Augustissima pectori iam

*ante à Favoris ac Benevolentie sue
locupletissimâ indulgentiâ inscriptâ
illo in gloriofissimo sacrario, Dei glo-
ria, ac sibi æternum conservare.*

MAIESTATIS VESTRÆ

Devotissima

Missio Chinenfis
Soc: JESV.

APPROBATIO.

EGO Michaël Sicuten, Soc:
JESU per Provinciam Au-
striae Præpositus Provincialis,
factâ mihi potestate ab Adm:
R. P. Joanne Paulo Oliva, Præ-
posito Generali ejusdem Socie-
tatis, facultatem concedo; ut li-
ber, qui intitulatur *Historica*
Narratio de initio & progressu
Missionis Societatis JESU apud
Chinenses, &c. à certis dictæ So-
cietatis Patribus revisus, & ap-
probatus typis mandetur. In
cujus rei fidem, has litteras ma-
nu mea subscriptas, & officij si-
gillo munitas dedi. Viennæ 1.
Sept. 1665.

INDEX.

- C**aput I. *Initia & progressus Christianae Societatis Jesu ad Chineses expeditionis. fol. 1*
- Cap. II.** *Patres ad reformationem Astronomicarum Ephemeridum seu Calendarij Sinici animum adijciunt* 6
- Cap. III.** *Adversa quibus Astronomici Patriam labores confluerunt. Mors Doctoris Pauli.* 11
- Cap. IV.** *Alij motus adversus Calculi Astronomici novitatem.* 17
- Cap. V.** *Christiana lex in Aula Regis insinuatur prospere cum Successu* 27
- Cap. VI.** *Rex Methodum Astronomicam à Patribus traditam approbat* 39
- Cap. VII.** *Alijs pro Reipublicae bene molitionibus proficitur à Rege P. Adamus Schall* 49
- Cap. VIII.** *Infami prodicione Rex occumbit. & Imperium evertitur* 58
- Cap. IX.** *Latro Imperij invasor pellitur ab auxiliatoribus Tartaricis. Pequinum spoliatur & incenditur* 71
- Cap. X.** *Inflauratio Imperij per Tartaras, & Astronomie restituta cura* 84
- Cap. XI.** *Collata P. Adamo rerum Mathematicarum praefectura confirmatur* 91
- Cap. XII.**

INDEX.

<p>Cap. XII. Regnantium in China Tartarorum profapia; eorundem in Astronomiam studia: Regis Coreanorum in eandem ac Christianas res profectio.</p>	100
<p>Cap. XIII. Multum apud Procere & in Regia occasione studij Astronomici valet P. Adamus, & inde occasio Christianae fidei promovenda</p>	109
<p>Cap. XIV. Occasione Astronomica praecleara documenta Regi dantur</p>	122
<p>Cap. XV. Rex singulari benevolentia prosequitur P. Adamum Schall</p>	136
<p>Cap. XVI. Imperator Divinae legis se Auditor & fautor</p>	150
<p>Cap. XVII. Rex multis beneficijs rem Christianam ornat ac promovet</p>	162
<p>Cap. XVIII. Templum DEO publice erectum. Pietas & fervor Neophytorum Chinesium</p>	176
<p>Cap. XIX. De raris quaedam puri ad edificationem exemplis</p>	185
<p>Cap. XX. De alijs Christianarum virtutum exemplis</p>	198
<p>Cap. XXI. Ultimus pro instaurata Astronomia constitutus, & ex illo victoria Europaei calculi</p>	213
<p>Cap. XXII. Moritur Rex, & Successor designatur.</p>	224
<p>) (6</p>	<p>Cap. XXIII.</p>

INDEX;

- Cap. XXIII.** *De cura universim mortuorum apud
Chinenses* 238
- Cap. XXIV.** *De funeralibus demortui Regis, deque
juramento fidelitatis successori praestito* 251
- Cap. XXV.** *Elogia ac Privilegia ab Imperatore
Chinensium P. Joanni Adamo Schall, ejusque
progenitoribus Patri, Matri, Avo, & Avia in
pignus Regiae benevolentiae collata* 262

GA-

R: P: IOANNES ADAMVS SCHALL, GERMANVS.
 e Societate IESV: Pequini Supremi ac Regij Mathema-
 tum Tribunalis Præsès; indefessus pro Conversione
 gentium in Chinis Operarius ab ætate sua 77.

Johann Steyer delin.

Maurit. Long sculp. Utin.

CAPUT I.

Initia & progressus Christiana Societatis IESU ad Chineses expeditionis.

Vltimus laborum, quos S. Franciscus Xaverius Christianæ Religionis apud Gentes ab orbe nostro longissimè diffitas proferendæ gloriosè impendit, vastissimi Chinesium Imperij reclusus aditus fuit. Legibus illi arctiùs quàm muro suo & Oceano conclusi pertinacissimè exterorum quorumvis consuetudinem ac mœurs fugiunt: Nisi legationis causa adveneris, indubitata nex, aut perpetuus carcer ingredi tentantem manet. Moribus autem peregrinis assuescere dedignantur, qui superbè plus cæteris mortalibus sapere se unos credunt. Nec carent melioris indolis existimatione, quàm ambitiosè tuentur, apud finitimos. Legem Divinam in Japonia suadenti Xaverio reponebatur, identidem à Barbaris: iret & vicinis Chinesibus eam persuaderet; sine morâ secuturos universim Japonos, si isti quos à sapientia suspicerent, conspirarent. Itaque quos erudierat verbo, firmaturus exemplo Indiarum Apostolus; Indis ac Japonibus abundè in fide instructis, acceptis ab Europa etiam

A

socio-

fociorum colonijs, & per ea regna deductis sacram expeditionem in Chinas suscepit. Delatus inter præsentissima pericula, quæ vel ductorum metus, vel regni finium custodia faciebant in *Quiniam* Provinciam maritimam, quam Cantoniam scriptores nostri appellavere, ibi prima calentissimorum suorum pro fide propaganda desideriorum vestigia impressit. Verùm desperato undique obstructoq; in regnum aditu divina illum providentia in vestibulo continuit, evocatumque inde ad superos voluit esse Apostolicæ hujus expeditionis patronum è cælo magis, quàm ducem à terra.

Alij deinceps ejusdem cum Xaverio sicut Instituti, ita propositi eandem expeditionem avidè complexi cum alijs super alia obstaculis continuâ propè serie mutuò succedentib⁹ conflixerunt. Morabatur ediscendi Idiomatis singularitas, literarumq; quarum ferè quælibet, sic proprijs characteribus pingitur, uti peculiari voce figuratur, multitudo. Obstabat quamplurima, quia inter Idololatrias, sectarum disparitas, quibus scissâ in semetipsam in illo populo Impietas luctatur, publico sæpius Magistratum consilio atq; armis compescenda. Sunt autem istæ factiones religionum ad eò noxiæ rebus Chinsensium, ut propter illas noxijs æquè atque innôxij, ac primum exterius quò ignoti magis, hoc ipso suspecti amplius trahantur, alienarumque culparum occasione priores isti, quas minimè meruerunt, dent pœnas. Illud verò spem bonæ frugis disseminando Evangelio absorbebat omnem, quòd Magistratum ratio, quantumvis plane multiplex frequentissimè mutetur. Quò fit, ut neque apud populares, neque apud Primores Provinciarum, aut Civitatum Præsides radices possit agere peregrina Religio: Mutato siquidem
Magi-

Magistratu populi studia ad Successoris ingenium, flecti necesse est, qui communi plerumque potentium genio, novitatum studiosi firmari res suas, & apud summum Principem commendari amplius posse credunt, si antecessorum placita, recentioribus inductis, aut renovatis pristinis abolerent.

Perrupit nihilominus Christiana virtus, & animarum zelus hæc obstacula. Insinuati per Regnum complures de Societate J E S U legem adversus externos, qua ratione D E O adversabatur, laudabili audaciâ frogerunt, Idiomatis difficultates infatigabili studio superarunt, fluctus discordantis populi cautâ per annos aliquot dexteritate declinarunt, donec etiam, ne motibus assiduis alternantium Magistratum ipsi quoque nusquam fixi abriperentur, ipsam Reipublicæ arcê, Imperatoris aulam, pro ara & anchora corripuerint.

Primus omnium Matthæus Riccius ad Aulam penetravit, illorum suasu, quos erudierat in fide, quin & eorum quorum gratiâ protegebatur; quò illos redderet securiores adversus Idololatrias, istos minus suspectos faceret apud obtrectatores. Horarias machinas aliaque Europæorum singularia Imperatori obtulit, obtinuitque eorum gratiâ ut placeret. Detentus fuit quoad vixit in Regia, & hoc solo nomine, quòd in ea edicto regio versaretur, Socios ubique per Regnum intactos servavit. Successere Jacobus Pantoja & Sabatinus de Ursis, itidem ambo de Societate Sacerdotes. Hi quoque sedem in Regno meditantes cum alia deficerent, curiosâ Matheseos studia Chinesibus repræsentando, alliciebant animos, occasione hac veritate Christiana sensim imbuendos. Astronomiæ pretium apud has gentes supra fidem invaluit: nil non ad observatio-

nes motuum cœlestium privati publicique agitur, optimi quique, rerumque maximarum cupidi aut huic studio vacant, aut ab illo pendent. Ephemericum per id tempus ratio nonnihil à vero declinaverat: errores ex Indigenis nonnulli correcturi promittebant industriam: Patres etiam ab amicis ut in commune operam suam conferrent invitabantur. Nec à proposito alienum videbatur rem hoc pacto curare literariam, atque ita fini intento, stabilitati mansionis simul procurandæ vacare. Præfocatus tamen ipso in partu conatus est; lege patria & æmulis, in advenas, eorumque sectatores qui Christiana sacra susceperant fulminantibus, eorum nonnulli regno pulsi, alij latere in abdito tantisper, dum serenitas revertetur compulsi sunt.

Decem propè annis abstinendum fuit à publico: quoadusque oportunitas occurreret sacram anchoram, hoc est favores Regios tutò repetendi. Hanc felici successu P. Nicolaus Longobardus occupavit. porrecto supplici libello, quo facultatem adeundi Curiam, in eaque commorandi rogabat ad exhibendam artem, quam præferebat tormentorum æneorum. Nihil equidem ad postulata responsi tunc accepit; hoc tamen solo prætextu, quòd gratiam & edictum Regium præstolaretur, usus fuit speratâ, tanquam obtentâ licentia; simulque Adversariorum insidias, ipsamque persecutionis vim, quæ nondum deserbuerat, magna ex parte discussit.

Incidit in eadem tempora funesta toti Chinesium Imperio motuum civilium collisio. Pacatam per complures annos Rempublicam rerum novarum cupidi, uti fit, discessione adversus Regem facta turbaverunt. Rex ut istorum audaciam frangeret finitimum Tartarorum copias excivit, ulturus dome-

stico-

sticorum improbitatem flagro exterorum; quo tamen postea concussum corpus regni uiversum, & pars sincera cum scelestâ indoluit. Pulsis anno sexcentesimo quadragesimo quarto supra millesimum rebellibus, Tartari audaciâ ut victoriâ elati pro arbitrio Regnum ac Regem, quâ ipsi vellent flectebant. Futuri imposterum stipatores Imperatorij lateris, jufferunt indigenas omnes relictis ædibus ac supellectili demigrare ab urbe in suburbia; hortis ac villis Pequino vicinioribus in propria emolumenta translatis. Hoc turbine rursus percussis, qui in urbe Regia morabantur Patres, ædibus proscribuntur & agrò propè muros sitò, unde victus potissimum suppetebat; loco insuper sepulturæ P. Matthæi Riotij adempto, cujus viri memoria pro præsidio illis erat apud Chineses superstitiosos Majorum suorum cultores. Jamque urbanis etiam sedibus periculum imminebat, quando de violentia modestè interpellatus Rex singulari diplomate; quod varijs in locis affigi jussit, indemnitati Patrum cavit & deperdita omnia à Regulis, ad quos devenerant recepta, possessoribus pristinis restitui ac confirmari mandavit, causâ prætensâ, quòd de Rege & Imperio (ut inquiebat:) benemeriti adhuc eodem in obsequio Regio occuparentur. Regis exemplum illicò secutus Magistratus, ad quem dimensio agrorum pertinet à biennio ademptum agrum, nullo præterea procurante reddiderunt, auxeruntque impetrata quin etiam à Rege duplo majori loci portione cum adjuncta Villa: Domum autem non solum intactam, sed & quadruplo auctam servavere.

CAPUT II.

*Patres ad reformationem Astronomicarum
Ephemeridum seu Calendarij Sinici animum
adijciunt.*

Regia Imperatoris Chinesium benevolentia iterum prosperè è tenebris in publicum eluctati Patres demerendz sibi constanter gentis ad conversionis animarum ulterius promovenda lucem occasionem ex Calendarij Sinici Astronomizq; in integrum restitutione ceperunt. Commune id fuerat votum Regis ac Magistratum, qui nonnihil defectuum in temporum motuumque cœlestium, quos scrupulosè observant prædictionibus jam pridem notaverant. Tercentum octuaginta ferè anni abjerant, ex quo nihil in calculis Astronomicis immutassent; cum aliàs confessent propter artis necdum apud ipsos ad principia certiora deductæ imperitiam identidem aliquid calculis addere vel demere; experientiâ Magistrâ supplente scientiam. Inter quatuor mille annorum supra septuagies limam & correctionem acceperant Ephemerides. Postremus earû reformator *Coxenkius* visus erat prioribus plus studij in eam rem contulisse; nam qui ejus scripta emendaret, hucusque non fuit, seu quia propè verum accederet ejus omnis doctrina, seu quia errorum infrequentia supervacaneam moneret esse censuram. Æquationem solis & anni stabiliverat: modum computandi tam declinationem solis, quàm Eclipticæ invenerat; Epocham in hora & radice Solstitij Hyberni constituerat; anni etiam quantitatem dimensus, ultra gradus integros minutorum viginti quatuor, secundorum viginti quinque esse sua

sua opinione statuerat; loca deniq; siderum cum processionibus Æquinoctiorum pro eo tempore notaverat (erat tum annus Christi millesimus ducentessimus octuagesimus primus; decimus octavus autem *Coluba*, ejus qui ex Tartarorum prosapia ortus Sinense Imperium occupaverat) signato in loco Solstitij hyberni nono gradu constellationis *Ky*, numerando juxta Zodiacum, quam constellatione à stellâ tertiz magnitudinis in ipso acumine sagittæ Chyronis erat auspicatus: motum insuper Lunæ ejusq; latitudinem supra priores auxerat: Postremo alterationem constellationum juxta Æquatorem cognitam & traditam unâ cum longitudine dierum; Puncto ortus & occasus solis designaverat: Omnia prope verum. Experientia nihilominus postea patuit defuisse nonnulla traditæ doctrinæ, non describatur Excentricitas orbium, non motus Augis solis, quam is in solstitio æstivo, ubi tum versabatur, immobilem reliquerat; aliæque hujusmodi nec parvi momenti præterierat: maxime in calculo Eclipsium solarium segnior visus: Quæ plurimos paulatim errores induxere: factumque ut anno Imperij *Cianchin* qui ultimus ex familia *Chum* regnavit annis sexdecim, classis mathematica in prædicenda Eclipsi solis à vero aberraret: quod cum Rex observasset, Præsidem Tribunalis Rituum advocat jubetque Astronomiæ præfectum admonere erroris, edicens, quod si iterum exerraverint, non impunè laturos.

Qui calculo præerant responderunt, se in methodo suâ nec jota unum mutare unquam ausos; nec posse quam à majoribus accepissent rationem observandi dimittere: latere itaque ignorantes quæ errorum sit causa: olim calculum exactiorem fuisse

Antiquioribus, nec tamen idè undequaque exactum, ubi uno vel altero horæ quadrante aberrarint & ipsi : Eosdem horas integras, & aliquando dimidias dies neglexisse. Ita suæ imperitiæ inane suffragium petebant isti ex solâ Majorum suorum ignorantia.

Erat ex Præfidentibus Tribunalis Rituû, ad quod ista spectant, Doctor *Sin Paulus* non minus Patrum fautor, quam ex animo Christianus; qui hanc ipsam, de qua meminimus antea, Ecclipsim cum dicto Præfide alijsque præterea multis præsentibus observat ex calculo Patris Joannis Terentij, quem secum consulto adduxerat, exactè prognosi suæ respondente. Hanc verò stabiliendæ Patrum Missioni occasionem accommodans, cùm audisset Mathematicos ob admissum errorem puniendos esse, prudenter & ipse defectum in methodum calculi Sinici magis, quam in ipsosinet Chinensium Astronomos rejecit, docuitq; unà posse mutuari ab Europæis hominibus, Legis divinæ Magistris rationem calculi sincerioris, quem Regi indicarent; atque ut monita firmaret tractatum de Ecclipsibus, quem Pater Adamus Schall Germanus, (ex cujus literis ista excerpimus) tum adolescens, atque in urbe Regia commoratus, ut se in literis Sinicis exerceret, duobus libellis erat complexus, in candidissima papyro impressum Magistratibus obtulit; effectumque est ut accedente Regio consensu nemo penitus Reformationi Ephemeridum Sinicarum contraheret. Nam hæc omnia cum Præses ad Regem retulisset; respondit Rex: scio quod primus familiæ nostræ Imperator voluerit Calendarium à Tartaris relictû corrigere, sed fortè Bello impeditus, vel cæpta profèqui non potuit, vel absolvere : Tribunal vestrum quid hac in

se agendum sit videat, & ad nos referat. Statim ergo retulerunt Doctorem Paulum non solum scire ea quæ ad Reformationem Calendarij pertinent, sed eundem etiam pro eodem tempore in Tribunali Rituum Assistentem Præsidis agere ad quem cura Calendarij immediatè spectat: Proinde judicare secundum ipsi de more diploma cum officio, quo quid agendum suâ industriâ ipse perspiciat.

Concessit Rex omnia, atque è vestigio Paulus hoc onus in se suscipiens libellum Regi obtulit, in quo immediatè ad Astronomiam pertinentia decem puncta collegit, in quibus sui errare probabantur; addidit ad observationem decem genera instrumentorum; aliarum denique Matheseos partium, vel ad eam aliquomodo spectantiû (quales sunt Arithmetica, Geometria, Hydraulica, Musica, Optica) subjunxit, quas scientias Astronomiæ adjutrices & quasi collaterales vocabat; decem quoque aliarum generum, non ita ut superiora, valde tamen ad perfectionem artis consequendam necessaria proposuit: Quare magnam doctrinæ opinionem non solum apud literatos toto Regno, sed maximè in Regia consequutus est. Latebat interim Apelles post tabellam Pater Joannes Terentius, vir in omni literarum non minus quam virtutis & humilitatis studio versatissimus, quiq; cum apud Europæ Principes hæc ipsa de causa esset futurus in honore, maluit tamen apud Sinas pro Christo exulare, quam in patria gloriosus vivere. Hunc ergo Regi hæc occasione præsentatum operi corrigendi Calendarij suffecturum proposuit; idemque præsens tum in urbe solus cum Patre Nicolao Longobardo; solus etiam negotio præficitur. Rex deinceps cæpta quoque collaudavit; atque ea quæ fabrilis manu indigerent (qualia erant

instrumenta varia) per Tribunal *Ædilitatis* jussit ad nutum *Doctōris Pauli* & præscriptum *Patris Terrentij* confici: Ea ex robusta materia permaxima, limbo tamen & regula ex auricalcho ad commodiorem Graduum ac minutorum inscriptionem perfecta sunt. Vix Pater rudimenta operum Mathematicorum jecerat, cum Tartari irruptione non amicè ut nuper, sed hostiliter factâ omnia perturbant, & ipsemet eodem anno fatis cedens inceptum opus, non abjectum, deseruit.

Pacatis tumultibus *Doctor Paulus* iterum dato libello primum fassus est se quondam *Patri Matthæo Riccio* familiarissimum fuisse, & plurima *Astronomica* ab eo percepisse, quæ postea ejus è *Societate Successores* eâdem industriâ strenuè promovissent, sibi comperta, maximè circa *Ecclipses* computandas, & verissima; juberet proinde *Rex Patrem Adamum Schall* cum *Patre Jacobo Rho* in locum *Terrentij* succedere operi præ manibus versanti. Assensit illicò *Rex* jussitq; *Magistratus urbium*, ubi debebant illi, omnia ad iter necessaria præbere; voluitq; postquam in curiam pervenissent, more usitato cæterorum *Magistratum*, tametsi officium, inter eos nullum haberent, ab illis palatium ingressis saluari.

Novum opus feliciter auspiciantibus placuit, primum intra domesticos parietes omnium motuum cælestium & *Ecclipsium* rationes; hoc est *Astronomiam* totam, eaq; quæ ex *Arithmeticis* & *Geometricis* alijsq; *Mathematicis* partibus hanc sustentant, vel ad eam quoquo modo pertinent, Sincè reddere; deinde compositos libros subinde *Regi* offerre, additis unâ instrumentis, quibus *Principem* delectari non obscurè constabat. Demùm
molem

molem universam operis in tres classes dividere, quarum prima ad artem Introductoria foret & quomodolibet Astronomiam adjuvantia completeretur: Altera Theoriam planetarum, Ecclesi-um ac Fixarum, earumq; omnium tam computandi quam dimetiendi methodum indicaret: Tertia pro facilitando calculo omnia ad confectas Tabulas referret, ita ut nulla opus esset solutione Trianguli, vel labore qui Mathematicos à studio novæ Regulæ posset deterrere. Hæc singula Centum quinquaginta libellis comprehensa, quinq; plus minus annorum spatio, assiduo labore compilata, ac tum à Doctore Paulo Sinicè limata prodierunt in lucem: Hæc insuper re felices quod Virum in eo nacti essent, qui non minus facilitate & elegancia styli quam subjectæ materiæ notitia omnia & ornaret & illustraret.

CAPUT III.

Adversa quibus Astronomici Patrum labores Confluxerunt. Mors Doctoris Pauli.

SUscpto operi primis annis impedimentum nullum fuit, dum intra privatos parietes ferveret: posteaquam vero in lucem prodire cœpit, & confectis varij Generis instrumentis, Regij Mathematici ad cœlum dimetiendum provocari; tum demum conspiratione facta nihil ab indigenis Astronomiam profitentibus intentatum mansit, ut cœpta impedirentur: nihil non à Patribus, ut elutarentur exhaustum molestiæ.

Primus in arenam profiliijt Senex, cognomine *Gney*, magni olim Viri & Astronomiæ peritissimi, & ob id correctionem Calendarij tunc quoq; affectan-

tis

tis discipulus; hic ubi à montibus vicinis (in quibus delitescens morabatur, ad famam ut ferebatur, eruditionis aucupandam) vocè renascentis Calendarij percepit, adrepsit in Curiam, statimq; libello supplici Regi oblato vicem despecti Sinensis Imperij deplorans, Zelum pro Patriæ existimatione copiosè monstravit: Ajebat perperam exteris Provinciam hanc emendandi Calendarij demandari; cùm ex indigenis aptiores non deessent: Illos & Imperatori & Imperio pudori esse: si alios nollent huic negotio præfici, se, quamvis decrepitem, illi expediendo sufficere. Majorem procellam ab hac critici senis intemperie veriti Patres, quem etiam affeclis stiptatum adverterent, maturo consilio illum ipsum sibi adjungere statuunt, ac Doctori Paulo persuadent, ut suis illum Academicis adscribat, non ultra adversaturum, si particeps fieret eruditionis, cujus fulgori invidebat. At providentior Paulus, Patrumq; amantior, negabat concives suos indolem habere Europæam, quæ cuiq; sua candidè tribuat. Sub ovina pelle vulpem incedere, imò lupum grassari: Quidquid ingenij in commune collaturi essent Patres arrogaturum illum sibi; Cessurum illum equidem Patribus labores, sed honores involaturum.

Nec absuit vaticinio fides: libellum famosum à sene editum non multo post necesse habuerunt ut confutarent Patres, & Paulus ut Authoritate retunderet. Proscissus quin etiam iste à Blaterone calumnijs, quò validiùs inveteratam elideret impudentiam impetrato diplomate Regio evocavit ex omnibus orbis Sinici Regnis ac Provincijs, quotquot vel aliqua Astronomiæ scientia pollerent, vel opem suam ad corrigendum Calendarium conferre vellent:

vellent : Inventiq; sunt complures qui ex remotissimis Provincijs confestim advolarunt ; quos ne privato consilio & nullo experimento facto denuò dimitteret, ad futuras aliquot Eclipses provocavit : Eo pacto ut illi calculum suum fideliter obsignatum, Patres quoq; suum anticipatò Regi traderent, ac tunc demum instante die , unâ omnes, in specula Mathematica Sinensibus instrumentis instructi (ne qua suspicio fraudis adesset) communi observationi adessent : ita vel ab Astris discussâ causâ neminem conqueri, ut præteritum ; neminem, ut convictum jure stomachari qui possit futurum. Tenuit sæpius cursum hæc concertatio, seu quando Eclipses, seu quando motus Planetarû inspicerentur; & adventitij illi à calculis suis plerumque delusi; cum ultra concertare suppuderet ad propria redierunt. Perstitit in arena Senecio ; mansitq; conditio mutua observantium; ut quotiescunq; instaret Eclipsis aliqua, vel alius Aspectus siderum; non tantum Patres & Antagonista, sed etiam Regij Mathematici, qui classem suam in hoc Tribunali Mathematico tenent, quisque calculum suum obsignatum multis ante diebus Regi traderet : imò paucis diebus, antequam quid esset observandum, id ipsum depicto etiâ schemate prælo daretur : Quâ æmulatione factum, ut animi omnium ad diligens studium accenderentur, & quò quis melior, eò etiam vulgo amplius innotesceret.

Moritur interim Doctor Paulus, sui desiderio apud Regem, æque atque apud Patres relicto : Bisteruè, dum decumberet, miserat Rex , qui suo eum nomine inviseret, muneris loco esculentis quibusdam in singularis benevolentix signa submissis. Erat vir hic integerrimus : favorem emere, aut vendere
 nul-

nusquam solitus: In omni Sinensium disciplina eruditissimus; styli quoque; elegantiam eminentis: Et quamvis ex Australi Provincia esset oriundus (qui ut plurimum sicuti ingenio antecellunt; ita etiam calliditate & superbiam superant) miram sinceritate & demissione omnes sibi devinciebat.

Modestiam civilis illud documentum fuit. Contigit, ut Rex ipso presente ex Colais, ad quam ipse quoque supremam dignitatem recens erat evectus, quæreret, nescio quid, antiqui Juris; cumque hoc omnes ignorarent; maluit cum omnibus videri nescius, quam respondendo solus sapere: Vix ostium egressi, quærent ex illo reliqui, quid de proposito negotio sentiret: tum ille quæstionem oblatam expeditissimè solvit: Conquerentibus postea illis, quod tacuisset, candidè respondit: Tacui; quia ad me interrogandum Rex non dum devenerat.

Quoties ad templum ut sacrificio Missæ interesset ventitabat (veniebat autem frequentissimè, eaque de causâ ædes ædibus Patrum, contiguas conducebat, ostiolo etiam pervias, quo facilius devotioni suæ satis faceret) Christiani parvulos ac plebejos, qui fortè propius ad altare adreperant, tanti viri reverentiam protinus repellebant: Verum hæc officiam sibi impendi vetabat ipse; atque instantibus, ut honorem hunc debitum non respueret, respondebat, scilicet stipatum confidentius coram Deo preces effundere.

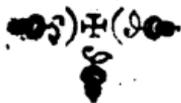
Habebat domi suæ Oratorium exiguum quidem, sed decentissimè ornatum, ibique imaginem Crucifixi devotissimè depictam, coram quo mane quotidie prostratus, antequam ad negotia procederet didimidia ad minus horam Deo supplicabat.

Supremo morbo ægrotanti. Pater Adamus adstitit.

tit in ipsius ædibus commoratus pro solatio tam bene meriti & tanti viri. Hunc tamen ætate longè juniorem, nempe quem triginta ferme annos antea iret, Patris tamen loco Paulus reverebatur; nec solum ea, quæ pro dispositione ad discessum è vita & de Sacramentorum susceptione suggerebat promptissimè exequabatur; sed eadem promptitudine alia quoque expediebat, quæ vel de dignioribus Academicis Regi commendandis, vel de componendis rebus domesticis proponebat. Demortui funus Christiano more curatum est: Quod deinde filius ac nepotes in Patriam avexerunt.

Defuncto Doctore Paulo, dum alius hoc in munere substitueretur, ab observationibus Astrorum desitum est, & resumpta cura Ephemeridum seu Calendarij Chinesium restituendi: data opera reddendo Cyclo sexagenario Sinensi, qui ex duodecim litteris horarijs cum alijs decem quasi proprijs notis componitur, ijs quæ de naturali rerum ortu & interitu ad singulos menses pertinent pro nunc sibi relictis; Lunationum quantitates & respectus ad solem, ipsiusq; solis ortus & occasus huic loco proprius de novo additus (quæ postea ad omnes Sinensis Imperij provincias extensa, solisque in signa Zodiaci ingressus pro iisdem adjectus) relicto spatio, quod alioquin Electiones ad res naturales vel agendas vel vitandas explebant. Atque hoc modo Calendarium vulgi descriptum, cum altero, quod Calendarium Planetarum vocant, quo motus Planetarum ad dies singulos annotantur. Utrarumque Ephemeridum exemplar primùm Regi præsentant quotannis Chineses, cum primùm à Mathematicis Regijs elaboratum est. Et prius quidem quotannis quarto mense jam prælo educum ad

ad omnes Provincias, recudendum in singulis, mit-
 titur; decimo verò mense in ipsa Curia omnibus
 Magistratibus distribuitur; gravissimâ pœnâ propo-
 sitâ ijs, qui privatim alia Cœndaria ediderint; ut
 ita totû Imperiû non nisi uniformi calculo, hocq; à
 solis Mathematicis Regijs in ipsa Curia composito
 utatur. Posterioris exemplaria non nisi Tribuna-
 libus, quæ sunt in Curia pro rata distribuuntur. Ec-
 clipses verò utriusque syderis sex ad minus mensibus
 antequam contingant Regi offeruntur, quò etiam
 tempus ad remotiora regna mittendi suppetat. Sed
 has quoniam Sinæ prout in Curia spectandæ erant
 nihil immutatas aliò amandabant, ideò ne in Pro-
 vincijs remotioribus error eveniret, ad singulas
 Provinciarum Metropoles calculatio propria dein-
 cept expedienda fuit. Si qui alij aspectus aliorum
 syderum, aut quævis phænomena sese conspicienda
 offerant, hæc ad Regem solum referuntur, & rarò
 alijs innotescunt. Hac râtione ea quæ ex nova
 Planetarum Theoria concinnata erant Cœndaria
 tunc designata sunt, & quamdiu intra privatos pa-
 rietes à Patribus compilabantur aliquot consequen-
 tibus annis soli Regi oblata fuerunt: Postquam
 verò evaserant Juris publici, spatia illa quæ relicta
 erant electionibus ad singulos dies, indigenæ ipsi re-
 plexerunt; & quidem hæ multò meliores pristinis
 quòd à certioribus syderum aspectibus, causisq;
 naturalibus exactiùs combinatis de-
 sumerentur.

CAPUT IV.

*Alij motus adversus Calculi Astronomici
Novitatem.*

Sublato è vivis Doctore Paulo sufficiens se putabat is, de quo supra meminimus Senecio : At decreto Regio in Præsidentem Astronomiæ renunciatus est Doctor *Ly Petrus*, vir bonus equidem, sed percupidus pacis ; quiq̃ ubi contentione aliquâ opus esset humeros subtrahebat clypeo ; Vitricus, non patens operis, quod Doctor Paulus fuerat auspiciatus : Nec promovere rem communem sollicitus ; sed more Chinesibus usitato hac occasione sine suo dispendio connixus promoveri. Eum Patres Regi suaserant annitente Paulo, ab iisdem permoto, sed omnes amicitiz & Christiani nominis larvâ delusi. Æmulos timidum hominis ingenium audaciores fecit. Prior Senex quasi dedignaretur cum impari competere, cujus aliquando se Magistrum in hac arte fuisse jactabat, effecit ; ut non solum studiosi aliquot, sed Viri etiam honorati complures à Petro discessionem facerent : quod mallet ipsum audire Magistrum, quàm ab ejus Alumno discere. Majora exinde sibi pericula perquàm timidè ominans Petrus cum hoste paciscitur, & dato ad Regem libello supplici instanter petit, Æmulo dari locum, & facultatem ad novam Mathematices Academiam aperiendam, ubi assedas ille suos liberè institueret. Hinc lachrymæ postea, & altercationes, quas armatus hostis, vanos timores suos serò nimis incusanti Petro, reposuit. Ipse Rex opinatus ex diffidentia artis Collegam Petro adscitum propè totum à Petro in adversam partem inclinavit. Præterquam

B enim

enim quod multis sumptibus seni speculam Mathematicam quadraginta cubitos altam, ubi observaret, iusserit fabricari; victum quoque quotidianum, tam ipsi, quàm ejusdem Socijs liberaliter è publico provideri fecit; nec non subinde aliquid operis incepti humanissimè ab eo deponere visus. Quos favores quia Rex non ultra Patribus, ut ante, sed sibi impenderet, intamuit senex, plus illos solito sensim ausus tanquam exteros despiciere, donec DEO molimina Patrum adjuvante, patientiâ & labore superaretur.

Per id tempus Pater Adamus globum stelliferum cum Planisphærio ad horam noctu per stellas capiendam & Armillam Æquatoriam cum Zodiacali mixtam (instrumentum multis observationibus aptissimum) confecerat, omnia non contemnendæ magnitudinis ex ære affabrè fusa, & deaurata, unâ cum Scioterico horizontali, hætenus apud Sinas nunquam viso, in marmore candido quinque cubitali inciso, cujus stylus à Dracone (Sinensium Imperatorum est insigne) deaurato venustissimè sustentabatur. Hæc machina proximè de Regiâ licentiâ intra primos palatij muros constitit. Triplici muro palatium circumdatur: intra primi ambitum sunt nemora, lacus, hippodromi, imò & montes, ubi cervi, lepores & damulæ vagantur; secundi à muris urbis nihil differunt magnitudine & formâ, nisi quod artificio & elegantia superent: tertius Regis palatium ambit, & minij colore pictus totus rubet. Missis Rex ad Academiam duobus Eunu-chis primarijs, omnia prius inspicere & sibi describi jussit. Eunu-chi, seu quia avarissimo hominum generi nemo quidquam muneris obtulerat; seu populi totius genio, infensâ exteris, non ut inspectores, sed

sed ut hostes, universa contemnere, & quamvis nihil earum rerum intelligerent, pro viribus tamen extenuare singula ausi, ac tandem nihil boni ad Regem referre. Rex tamen, ut erat perspicacis ingenij, id quod erat suspicatus, non obstante sinistra informatione, jussit machinam introferri, ac biduo post ipse locum accedens, ut vidit, mirificè delectatus, omnia ab Eynuchis cautè custodiri præcepit. Increvit Patribus animus, & oblatà proximè Ecclipsi Solis, fidenter rogare Regem aggressi sunt; instrumenta illa, non ad extremum palatij murum, sed intra tertium & intimum locari pateretur, quò si quando liberet Regi, ipse posset opportunè inspicere.

Annuit postulato Rex, Patresque ipsos machinas introferre, & suis locis statuere voluit, vetuitque alium præter authores, Patrem Adamum Schall, & Patrem Jacobum Rho intromitti; nec verò licebat usquam alteri eò, præter mulieres & Eynuchos, qui Regi ac Reginæ deserviunt, penetrare.

Expedito qui demandatus fuerat labore, epulo de mensa Regia refecti, magnà cum benevolentia dimissi sunt. Plurimum valuit adversus æmulos collocata ista ante oculos Regis pro veritate sanioris doctrinæ, nativo etiam à silentio, quotidie loquens machina. Ad illam sæpius explorati Astrorum cursus, Planetarum motus, Solis & Lunæ deliquia, feliciter Prognostica Patrum, quam Astronomiam Sinensium confirmabant. Addebat vires Europæorum quoad Mathemata existimationi Patrum. Adamus, submissis in palatium identidem Sciothericis manualibus, ex ebore elaboratis: subministrabat observationibus Astrorum tubos opticos: designationibus Astronomicis circinos, Sphæras,

Astrolabia, privatos Patrum labores, dum à conversione animarum vacabant: domi quoque navabat operam convincendis obrectatoribus, restituendæ ad Europæorum morem Astronomiæ Chiniæ: Fastidiosum senem provocabat ad conferendas observationes, Præside Mathematicorum Doctore Petro, aliisque ex Tribunali Rituum viro primario, omnibus, quæ agebantur, ut adesset rogato, & singulis actionû per Notarium in libellos & acta publica relatis. Nec tamen adhuc demonstratæ sæpius veritates, prosternebant invidiam: Scrupulosè omnia expedientes æmuli, sicubi instrumenta in minutis secundis, tertijsvè fallerent, in errores invehì, victoriam adversus Patres canere, spargere in vulgus; toto eos cælo aberrare, audebant: nihil pensi habentes, quod ipsi sexagies centiesque remotius à scopo per suas observationes discederent: Livore plerumque fœditati suæ consolationem, ac patrociniùm emedicante ex nævis cæterorum.

Accidit ut Pater Adamus Jovem inter asellos transiturum, & motu retrogrado proximè eodem reversurum Regi denunciaret: Quæ res cum apud Sinas sit mali ominis, statim decrepitus ille exiliens dato Regi libello negavit futurum, ut prænnunciabat Pater. Adest observandi tempus: mittit Rex Eunuchorum duos primarios, qui observationi assistant. Hi speculam Mathematicam ingressi primò objurgant adstantes, quod gauderent urbem Regiæ vel palatium igne absumendum (hoc enim portendi illo Jovis per asellos motu sibi vulgò, unde unde nescitur, persuadent.)

Tum observationi adstant, incedentemque per ominosa sydera Jovem spectant; sed malitiâ intellectum prævertente, dissimulato quod viderant, Re-

gi persuadent; depellendos à specula Europæos; solum operi Doctorem Petrum sufficere; vel aptandis tamen instrumentis ineptissimum. Non placuit Petro sociorum depulsio, quorum studio & labore fulciebatur, noctemque eam plorando transigens accusavit deinceps pusilli nuper animi pœnas, quas nunc incurreret, spe laudum & commendationis securæ, nisi fulcra reponerentur, quibus nitebatur, frustrandus.

Quo autem fato factum dicam, quod astrum omni fidem fecerit? cum notum sciam superstitionis casum omnem ominosum esse, & in fatis censerit: DEUMQUE permittis erroribus, quos amamus, errores nostros plectere, aut dextrè illis uti ad procurandum bonum majus. Sequenti die pulvis pyrius, vix duobus stadijs à specula asservatus, casu accensus ædes plurimas absumpsit, & supra quingenta cadavera passim disjecit (aselli quippe Sinicè à congerie cadaverum nomen sortiti sunt) simul Regi ac populo contra pervicax Eynuchorum silentium persuaserunt, veram fuisse eam Astrorum conjunctionem, ad quam talis strages secuta fuisset.

Moritur interim Pater Jacobus Rho, vir laude immortalis dignus, animi verè excelsi, qui periculorum & molestiarum contemptor præter alia pro re Christiana apud Chineses præclarè gesta, firmandæ Societati in illo Regno per rerum Mathematicarum repræsentationes plurimum profuit. Hujus è postremis conatibus ille fuit, quo socios nuper à specula Mathematica dejectos postliminiò reposuit. Irruperant iterum in Imperium Tartari Anno Regis Imperantis nono: Militiæ Præfecti in Regiam vocati consulebant in commune: Sermo illatus de munitionibus ac dispositione Machinarum Belli-

earum, Europæos homines in memoriam revocavit. Audiendi impetrantur à Rege & admittuntur ad pristinam consuetudinem. Sæpius auditos placuit commendare Regi, officio, vel titulo Magistratus cuiuspiam ornandos. Insuper Rex Calendarij Astro-nomici eorum curæ quondam commissi memor, & expeditionem operis affectans, quam alij, ad quos omnino interim divertisset, multum differebant, longius ab se abesse ultrà noluit, iussitque domum aliquam cum agris (siquidem obire officia detre-ctarent) ubi commode degerent, assignari. Dila-ta tùm Regiæ voluntatis executio tantisper fuit: seu quia qui spontè rebus suis cederet in gratiam hospiti-tum non inveniebatur: Seu quia Magistratus ære, eoque de more præpingui ad imperata exequenda erat movendus, quod non suppetebat. Tandem Doctor Petrus instructionem Calendarij quam se-ptennio concinnaverat Pater Jacobus Rho Regi ex-hibens domum quam Socij proximè in Curia sibi as-signatam ad tempus acceperant, confirmari in po-sterum rogavit, obtinuitque: Cui pro necessarijs ad vitam victumque postea Senis Anagonistæ, itidem demortui, pensiones cum auctario accesserunt.

Sene itaque æmulo pariter vitâ functo junior hostis successit, illo ætate ac viribus validior. Literatus is erat è gradu *Prolytarum*, studiorum amanti-simus: hic in Patrum familiaritatem jam olim irrepens, non solum eorum libros Sinicos, sed omnes etiam Doctoris Pauli elucubrationes, quas dolo mutuatus fuerat, diligentissimè inspexerat, imò transcripserat. Ad hæc ex filio quem in Patrum disciplinâ biennio ante tradiderat, hisce liberalibus artibus ingenuè instructo, pleraque didicerat. Itaq; auditâ morte Senis, protinus in ejus locum Magi-

stro

Ero vacuum substitui petijt & impetravit. Prior filius mali corvi malum ovum gratiam Instructoribus suis cœpit reddere; quando domum, Patribus in alijs rebus fortè occupatis ingressus, quid quid invenit instrumentorum Mathematicorum, machinulam etiam rotarum horariam furto abstulit. Nec tamen diu lætatus prædâ: proficiscentem enim latrones spoliarunt, & graviter ab his vulneratus, cum diu decubuisset, tandem perijt; Pater verò cum tota caterva discipulorum Senis, Senisque filio qui partes ejus egregiè adjuvabat, in aciem descendens, primò bis in defectibus utriusque sideris, quibus prædicendis turpiter aberraverat, tum aliquot vicibus in observarione aliarum stellarum superatus, atque adedò etiam à satellitio Magistratum, qui aderant, derisus est, ut propè insaniret. Atque hoc deinde furore actus libellum supplicem Regi dedit, nihil nisi calumnias in Patres continentem.

Accessit gravius incendium immissæ flammæ ab homine furente. Alius è classe literatorum non jam media conversionis animarum prosequendæ; sed ipsam arcem finis intenti involavit. Criminabatur libello edito legem Christianam ut Reipublicæ perniciosam, per quam sapientes Chinesium, viri magnâ virtute præditi, nominatim *Câm Cû* literatorum omnium Præceptor; & ex antiquis primi & pientissimi Sinarum Reges *Tao* & *Xim* non solum despicerentur, sed etiamnum in inferno positi pœnas scelerum suorum luere assererentur. Hunc libellum æmulus ab Authore mutuatus non solum Regi obtulit, sed etiam Eunuchorum omnium præcipuo commodavit; suo Marte Satyram addens, quò magis Enuuchi animum incenderet; effecitque ut is illicò missò ad Patres famulo, libros eorum qui de

lege tractabant, expeteret, illis omnino inscijs, quâ negotij tractaretur. Libri sine mora traditi, in quibus ille diligentissimè expensis, nihil censurâ dignum reperit; Authoris quoque mendacia post brevi apologiâ refutata, impudentiam hominis amplius redârgerunt. Rex libellos sibi, socerôque suo oblatos veritate compertâ contempsit: Nec valuerunt pro infami scriptore adscita insuper in commune suffragium contra innocentes Bonziorum odia.

Discussit procellam non multò post succedens Ecclipsis Lunæ, quam Rex ipso observaverat, inveneratque omnia ad amissim respondere novo Calculo; eâ itaque observatione lætus ultro promulgavit solum Europæum Calculum respondisse cælo, cæteros omnes longissimè aberrasse: Regiæ sententiæ nemo adversari ausus præter unum, qui deficientibus in oppositum argumentis calumnias intorsit, & alterum eundemque Tribunalis Rituum Præsidentem, qui omnium regulas in unam coalescere, concordie discordantis Patronus volebat; conatus scilicet humano capiti cervicem jungere equinam; satis superque in Patres excandescens, quod Patrio usui concordare nollent; In Regem quin etiam immoderatiùs invectus. Sed uterque temeritatis suæ pœnas dedit; hic officio dejectus; ille impudentiæ verbo Regio notatus. Cumque hic proficere se nihil conviciando cerneret, aliud consilium inijt: Sciebat Regem præcepisse, ut Pater Adamus Mathematicos publicè doceret, & ad utendum novâ regulâ præpararet: Quare fictionè, an verè se humilians, petijt à Rege ut sibi ac suis licentia daretur, eundem inter Mathematicos audiendi, contentos fore affirmans, si in Tribunali pro matheos candidatis admitterentur: Negavit Rex, & tam ipsum quàm Socios

eios jussit facessere, neque ullum posthac ad speculam Mathematicam admitti. Indignatior ille, coepit coram Rege ex libello supplici scommata contra Patrem Adamum in legem Dei evomere, ita ut Rex solito amplius exardescens, tam ipsum quam Socios à Curia Pequinensi ejecerit, & speculã, quam pro Sene quondã obtinuerant, solo æquaverit; rem gratissimam spectantibus Patribus, Deoque gratias referentibus, quod consilia æmulorũ simul cum adversa Turri tandem elisa spectarent.

Doctor alius gentilis, qui fratrem in Tribunali Rituum (cui Tribunal Mathematicum paret) non exiguæ dignitatis virum habebat, ejusdem favore fultus in arenam descendit, seque Astronomiam, (cujus aliquid à Patre Adamo didicerat) abundè callere impudentissimè professus est; ac proinde Patrem Adamum sibi cedere, & totum reformationis negotium comitti debere, audax postulavit; causam addens, quod Pater exterus impar esset tanto operi: nec deceret illi hanc palmã porrigi, cui indigenæ æquè pollerent; Mirat9 hominis impudentiã Pater, rem ad Mathematicos retulit; certus non admissuros arrogantiam; quoniam ea, de quibus se jactabat, erant adscititia Europæorum. Ut merebatur, evenit: tametsi enim libellos aliquot de hac arte componeret, seque ipsum Regi vendicaret, nihil tamen effecit; Imò superbix pœnas morte præfestinatã abreptus luit; Sphærasque & instrumenta Mathematica, quæ per Patrem Adamum fieri curaverat, famuli relata exiguo pretio auctori reddidere.

Mirabilius aliud ipsis Mathematicis accidit; Nam cum viderent negotium Patrum jam prosperè procedere, conduxêre hominem literatum, qui multa Patri Adamo crimina affingens, auderet de

ijs tanquam certissimis libello supplici Regem admonere, sed cum verosimilia quæ deferebantur non essent, antequam quidquam causæ Rex cognovisset, iussit accusatorem comprehendere, & homini compedes iniici: Qui cum inedia torqueretur, vociferari cœpit, se à Mathematicis ad ferendas adversus innocentem calumnias conductum, & alienâ fraude captum fuisse; Fuit tamen continuò exilio multatus, & ipsi Mathematici vellent, nollent, contributione pecuniariâ factâ, ut quam citissimè eijceretur cum Tribunali criminum convenerunt; Regiæ voluntatis metu acti. Casus tamen hic improbi hominis non meticulosos, sed ferocios effecit complices: Ipsos enim jam non clanculû æmulos adjuvare, sed palam aliquid conari, exulcerati animi motus indices passim calumniæ prodebant.

Erat assessor in Tribunali Mathematico primarius cognomine *Có*, è cuius familia supra decem in eodem Tribunali Magistratum gerebant, omnes animo perversissimo. Hic vel zelo antiquandi Calendarij vix dum editi in lucem; vel pecuniæ cupiditate ductus (quam à Patre Adamo apertè petebat) libellum supplicem Regi obtulit, in quo de perturbatione Tribunalis sui conquestus, quod scilicet ad nova distractis animis, ad ea quæ officij propria erant nō attenderent, rogabat Regem, ut vel instauratio Calendarij suspenderetur, vel saltem ut tantisper Pater Europæus, perturbationis, sicut operis, autor eijceretur: assererat discipulos nondum eò perfectionis venisse, ut regulam novam tueri post istum, aut exercere possent; ita omnes illo ejecto tumultus sopiri posse. Similia multa oblatrantem repulit Rex, iussis Magistratibus, ad quos pertinet, de hominis temeritate iudicium ferre,

re, hominemque castigare. Nondum Regis mandatum percrebuerat, quando Mahometanus eidem, adscriptus Tribunali, advolans perdito ordine facti indicat; Sedebat forte ad mensam, scutellâ orizæ ori appositâ, more Sinensi, domesticis convescens: Opinatus nuntium, probantis datû consiliû Regis adesse; ut audivit contrarium, confestim repositâ in mensam scutellâ, bolo, qui aliàs ab Oriza fuisset innoxius magis animo quàm gutturi inhærente præfocatus, & vix ad lectum deportatus expiravit: Invidiâ nemini magis fatali, præterquam sibi. Alij quatuor è classe observatoria averso animo, sæpiùs dum observarent, fraude usi, ut quoquomodo Antagonistis prodesse possent, Patribus obesse; anticipando vel postponendo tempus, judices fallebant, magnâ Patrum molestiâ, qui instrumenta observationum aliena recusabant, proprijsque manum adhibere indigenarum suspectum meritò habebant. Iidem non multò post, cæteris ferè incolumibus quamvis in communi lue, tunc grassante, mortui omnium judicio fraudum pœnas dederunt; destinata sua Dæo per artes sibi notas prosequente.

CAPUT V.

*Christiana Lex in Aula Regia insinuatur,
prospero cum successu.*

Promiserat Doctor Paulus Patrum nomine, quod absolutâ Astronomiâ, reliquas Mathematicas artes Chinesibus essent communicaturi. Præstiterunt sperata tandem pro viribus. Neque solùm instrumenta Astronomica, verum etiam optica, hydraulica & alia varij generis mecha-

nica

nica diem ibi terrarum aspexere; quin etiam Musicam adjecerunt. Jam annus decimus tertius Regis agebatur, quando in Gazophylacio Regio reper- tum clavi-cymbalum, quod olim Pater Matthæus Riccius Imperatoris avo detulerat, novæ Europæo- rum existimationi aditum fecit: Deportari Rex il- lud ad Patrem Adamum jussit, à quo non solum ve- tus temperari, sed aliud quoque simile constructi sibi instrumentum mandavit. Obscuro avidè impe- rio optatissimo est Pater, & ne deesset expectationi, artem quoque usumque clavi-cymbali sibi notam Sinicè reddidit, adjecto è Psalmis modulamine, quò artem vox amœniùs illustraret. Meditabatur hac oc- casione legem DEI cum tripudio, siquidem alijs ma- chinis nondum satis proficeret, ad Regem introdu- cere. Non fefellit spes. Dum clavi-cymbalum fa- bricatur, vitam Christi Domini, quam in membrana depictam, & aureis literis descriptam, atque argen- teo involucro in formam libri compactam Serenissi- mus quondam Dux Bavariz Maximilianus Missio- ni dono dederat, vertit Sinicè, & à tergo figurarum aureis quoque literis describi curavit: Addidit ima- ginem trium Regum Infantem J E S U M adorantium, atque è cera omninò ad vivum efformatam, suisque coloribus distinctam, ut vivere diceret; quam idem Serenissimus Dux Regi præsentandam submiserat. Hunc chorum tam illustrium personarum, cum mu- sica ad palatium comitatus, fortuitò Eunucho ob- vium habuit primarij intra palatium Tribunalis Præsidentem: Qui quod musicæ esset peritus, rebus istis perquam delectatus, omnia statim ad Regem vel in- vitis apparitoribus intulit, unà cum libello suppli- ci, in quo earum rerum, maximè vitæ J E S U Christi ratio dabatur: Retinuit ea apud se Rex in conclavi

ptæter

præter morem : Alia non ſemel inſpecta mox Officialibus cuſtodienda conſignat : qui quando opus fuerit rurfus depromant : Quin imò, cor Regis moderante Numine atque ad meliora ſenſim inflectente, reſedit ad librum apertum, ita abſorptus animo ; ut tertio ad prandendum invitatus non adverterit : Ad hæc advocatâ Reginâ, tabellam com-monſtrans digito, in puerum JESUM extento, hic inquit ipſe *Fa yu hoâm* hoc eſt abſque omnibus ſpiritibus, abſque omni menſura major, cui Regina ipſa è veſtigio flexis genibus caput ad terram uſque inclinavit. Rex poſtea tam librum, quàm Regum Icones in Aula Regia altiori loco toti Palatio adoranda propoſuit, juffis omnibus tam Reginis, quàm Gynæceo & Eynuchis, confidenter accedere decem integros diès ſpectaculo indulſit.

Non deſuere ex mulieribus nonnullæ quæ ea, quæ oculis ſpectabant altiùs in animum demitterent, atque ab Eynuchis, quorum jam multi Chriſtiani erant, ſignatarum veritatem rerum edoctæ, ac ſubinde ſincerâ pleniùs fide inſtructæ, quoniam palatium nec ipſæ egredi, nec quiſquam alius ingredi poteſt, ab iſdem Eynuchis baptizatæ Chriſto nomen dederunt. Præcipuæ iſtarum fuere Agatha, Helena, & Theodora, quæ ex primo ordine (quarum non plures duodecim) Reginis quàm proximo, interdium alternatim Regi aſſiſtunt, eiq; libellos ſupplices altâ voce prælegunt : & quoniam literas edoctæ ſunt, dignitate non ſolùm intra palatium, ſed extra quoque alias ſui ſexus omnes ſuperant ; idedque & ante Regem ſedere cumque eo latrunculis ludere, & confabulari illis liberè conſeſſum : Quas, ſi Chinenſem Europæis aulis compares, Principum filias ſi non origine, dignitate ſaltem æquiparare erit

erit necesse. Post has secundi ordinis Lucia, Secunda, alizque: ut sensim inferiorum ordinum propè quinquaginta, quæ Christo nomen dedissent, censebantur. Eadem insolito fervore melioris vitæ, virtutumque cultu, cæterarum extimulabant æmulationem. Una ex gentilibus cum Christiana fortuito altercata, eam ad Reginam detulit accusans de Christiana lege quam sequebatur. Accusatricem Regina seriò reprehendens, legem illam non solum optimam esse, sed simul alias omnes aberrare professæ, pro Christiana litem diremit: Alia tenerioris ætatis, cum rixando alteri nondum Christianæ, injuriosum verbum inflixisset, mox adeò pœnitentiâ facti ducta est, ut ante ostium offensæ dorsum denu-dans egregiè in se flagello desævierit: ob idque ad Reginam deducta, cum se Christianam testaretur, & quod intra Palatium conclusa, culpam, quam ex offensa socia contraxerat, aliter nesciret diluere; veniæ impetrandæ gratia seipsam spontè his flagellis subjecisse diceret, Reginam tum virtutis, tum adeò insolentis supplicij consideratione attonitam reliquit. Eadem quoniam nec tractare cum Patribus, sed nec colloqui possent, inter se convenerant, ut, saltem famulis eorum domesticis stipendium & vestes; Patribus verò ea, quæ ad Ecclesiæ cultum erant necessaria, distributo in vices onere ipsæ curarent, internuntijs Eynuchis pastorum ad oviculas, & vicissim, voces & animarum negotia deferentibus: Hi tamen postquam dictum in modum non parva pecunia corrogata fuisset, paulatim cupiditate ob-cœcati servatâ utrique parti animarum curâ, cui non invidebant, crumenæ ipsi suæ consuluerunt, æs propè universum quod pietas conflat, suffurati.

Numerus Puellarum, quæ in Palatio vel Regi
vel

vel Reginis (quarum tres sunt lege Regni, duæ tamen dignitate minores, & flectere genua ante Principem Reginam solitæ) deserviunt, bis millium est; Electæ omnes, & ut plurimum certis diebus festivis, quales sunt natalis Regis, principium anni, & similes, ab Evnuchis, ac Proceribus Regi dono dantur. Evnuchi, quorum facilè decem millia numerantur, omnes è plebeiorum filijs constant. Quando in Aulam adleguntur (quod plerumq; interjectis aliquot annis evenit) prius sollicitè expensi, siquidem sine nævo, aut maculâ, nullo morbo obnoxij, inveniuntur, admittuntur equidem; sed rursus strictiori examine in suas classes distributi, meliores juxta Regem ac Reginas retinentur; reliqui per Tribunalia palatij, quæ olim viginti quatuor erant numero, nunc tantum quindecim distribuuntur.

Ex his nonnulli prædictis puellis pro servis ad externarum rerum negotia tractanda assignantur. Illarum meliores præter Evnuchos habent pedissequas; quæ & ipsæ cum exire Palatio nequeant; siquid foris agendum est, Spadonum quoq; operâ perficiant oportet. Evnuchi omnes cum conditione sint, abjectissimi, si qui intra Palatium studijs applicantur, superbix intolerabilis evadunt: qui verò ad infima officia abijciuntur, nulla ingenuitate præditi abjectos mores excolunt; nec mirum, si quæ per eos fiunt, vel indolis conditione, vel consuetudinis vitio à recto devient. Omnem Pater Adamus applicuit industriam, ut ex tanta hominum fœce aurum eliceret; aptissimum, videlicet, aliquem qui in hæc abdita lucem Evangelicam tutò, ac sincerè deportaret. Incidit tandem in unum *Vam* agnomine, qui nutrici nuperi Regis inservierat. Is quoniam prius gratiâ opibusque abundaverat, è quibus repente

tè non multò ante culpâ alienâ exciderat, id quod positus in sublimi frustrâ venatus fuisset, reperit obvium in humill: didicerat a fortuna desertus mores suos demissione animi ita componere, ut omnibus gratus omnium benevolentiam caperet: Præterea cum esset sectæ suæ tenacissimus, multis prius concertationibus convictus veritati manus dedit, ac probè instructus cum Baptismo Josephi nomen accepit, digniorque omnium fuit, cui soli provincia hæc demanderetur, quæ vicaria esset Apostolici muneris.

Jam quæ sermonibus, & Christianarum Iconum repetito aspectu per diem identidem in aulâ representabatur ratio Divinæ legis, animo infixâ altiùs recurrebat quoque nonnullis in somno: nisi quoque non minùs per quietem interdum loqui DEUM retè dicas, & negotia sua cum homine à turbarum diurnarum strepitu avocato agere. Quædam ex Ethnicis videri sibi visa est virum venerabilem & grandævum, qui librum precum ostenderet insignitum à fronte paginæ nomine Sanctissimo Domini JESU, quale Catechismi libello præfigitur, juberetque librum illum evolvendo, omnia, quæ in eo continerentur, memoriter addiscere: Cumque illa ruditatem suam prætendens excusaret, instituisse iterum dicentem, nec multa esse, nec difficilia: quò tamen faciliùs edisceret, Eunuchum *Vam* Josephum nomine accerseret, ipsum singula edoctrum. Sequenti die ipsa unam è sodalibus invisit, quæ non ante dies multos Christiana effecta librû Catechismi à lectione in mensa apertû reliquerat: viso ibidem Sanctissimo nomine JESU, quâ formâ ei pridie ostensum fuerat, plurimùm gavisâ non jam somnium, sed veram se vidisse agnoscit, & accersito Josepho, instructa de more, & baptizata est. Agatha, quam suprà nomi-

navi

navi exaggeratæ bonitatis & senitatis scœmina, vix quarto à suscepto Baptismate die, nescio quâ suâ culpâ, dignitate quâ eminebat excidit: Ethnicæ exinde insultare, desertamque Pagôdum religionem afflictæ exprobrare cœperunt: Ignara quid responderet, & simul veritâ proposito fidem demere, dixit, se nondum Christianam esse; plecti autem hoc ipso, quod differret amplecti veritatem: moras, quas hæcenus nexuisset, hoc flagro corripit: non defuturam se vocanti DEO quantocyûs, modo vicissim amissa dignitas cœlitus restituatur.

Superveniens Josephus monuit non esse agendum conditionibus cum DEO: à tali petitione protinus desisteret, si DEO placere optaret; affluentem DEI liberalitatem certa præstolaretur; ubi obligationi suæ priûs ipsa satis fecisset. Paruit illa sequē ignorantem peccasse pœnitens, quando minimè cogitavit, inopinatò post quartum diem in pristinum dignitatis gradum restituta est. Helena suprâ memorata cupiens nativæ suæ pulchritudini, quæ ibi terrarum rara est, gratiæ nonnihil addere, in aures pretiosissimas appenderat: veritâ, ne istud oculos Josephi, qui de hac re jam monuerat, offenderet, ejus conspectum fugiebat; quod advertens alia, licet inferioris esset ordinis, audacter tamen flagellum ex funiculis, quod ipsi miserat Pater Adamus, proferens, ambitiosam scœminam allocuta: Helena, inquit: Pater & Magister noster Adamus hoc ad me misit; ut illo tibi arguendæ vanitati tuæ quinquaginta ictus infligam; illicò nacta est monito obsequentem; statim in aures detraxit, nec unquam postea appendit.

Alia multum anxia ut gradum faceret ad ampliore[m] fortunam, quando jam ostensum immota

C

Substi-

Substiterat, quasi per jocos Josephum allocuta dixerat : si desiderata mihi à Deo impetraveris ; statim Christiana ero : non abnuit Josephus sponsonem ; quia mulierem magnanimam, & ad alias convertendas idoneam noverat ; veteri scilicet primæ Ecclésiæ confidentiâ in DEUM : DEO quoque obsecundante, ut nonnunquam solet, piæ simplicitati. Ex improvise erigitur illa ; sed immemor promissi, nocte intempestâ adstare comminantem sibi quandam augustioris vultûs videt ; & alterâ die à Josepho repetitis animadversionibus impulsâ, dicto tandem obaudiens, Baptismum expetit.

Die natali Regis, cùm Cæcilia ex Gynæceo Regio, mensæ Regiæ inferret jusculum ex farina ductili (prout Sinis omnibus cujusque natali die moris est) & casu effudisset ; quòd hæc culpa non solum esset mali ominis, sed etiam negligentiae in virtutibus ac pietate indicium ; unde & palam confundi à DEO, & insuper ab hominibus ex ista offensione, rigorosè castigari esset promerita ; à socia, itidem Christianâ, ut ad Divam Virginem recurreret, admonita, statim ei votum ducenties recitandi Rosarium, si acerbiùs reportaret nihil, emisit ; Rex præter morem placatior, in risum versus, a mæno vultu Cæciliam intuens nec objurgavit quidem.

Erat inter Ethnicas alia *Súm* cognomine admodum procax ; quæ obstinato animo Christianas passim lacessebat, nunc convitijs, nunc calumnijs incessens ; Nocte per quietem visa est illi caterva Dæmonum, qui eam violenter abripere conarentur, sed simul manum in aère destinata cohibentem suscepit, audivitque vocem : filiam hanc DEI nolite tangere ; Visa simul videre Agatham è Sociabus in obsequio Regiæ cum vexillo Crucis ducentem agmen

agmen Virginum eximiarum venuſtatis, quas invitarentur ſequi: velle ſe quidem, ſed non audere reſpondit iſta, nondum Baptiſmo ablutam: Tum Agatha: pro te, inquit, nunc ſpondeo: cum protinus, ut ſibi hæc videbatur, inſequentem fecit. Die proximo Agatham inviſit, eamque ſupplex ſponſionis admonet, nec multò poſt eadem ſpondente Baptiſmum ſuſcipit.

Alterius vitæ, ſacrum amuletum, quod Agnum DEI dicimus, in periculo præſidium fuit: Dux Ethnicæ inter ſe contenderant occasione Eunuſi alteri earum ab obſequijs, & in alteram probroſius inveſti. Hæc muliebri animo vindictam de æmula meditans ſuſpendio ſeiſam, quòd ſciret hoc pacto æmulam quoque vitam exuendam, interemit. Dum igitur & iſta trahitur; ſupervenit *Miaò* Chriſtiano-Maura, & ad iudicium raptæ ſacrum amuletum collo iniicit, monetque Sanctiſſima nomina JESU & MARIÆ identidem invocare. Valuit in DEUM fiducia: Namque hæc, quantumvis fuiſſet cauſa mortis alienæ, duobus ſolum dignitatis gradibus dejecta, & viginti duntaxat ictibus percuſſa, dimittitur: altera, quæ altercantibus eiſdem otioſa adſtiterat, officiù omninò perdidit, & inſuper quadraginta ictibus concuſſa fuit: Eunuſus, qui inſolentius erat locutus è Palatio eiectus bonis omnibus & officio privatus; alius qui accuſaverat, longiſſimè in exilium pulſus: ſola quæ Agnum DEI portabat, facta innocentie alienæ, hoc eſt, ejus cujus ſymbolum à collo geſtabat, particeps: poſtea tamen & ipſa admiſſum nefas vitamque Baptiſmo, conſucto, non vindictæ, ſed gratiæ genere expiavit.

Aquæ luſtralis æque admirandi effectus fuere: Non una, ſed ferè omnes, imò & nondum Chriſtia-

nae has imitatz, aqua ista maculas faciei ea facilitate abluabant, quasi unguentum esset ad hoc compositum. Nam si quae naevum aliquem, aut maculam praesertim in facie enasci animadvertisset; haec continuo ad imaginem Salvatoris properans, ibi se prosternens, cruce aqua efformata tanquam unguento tangebatur maculam, quae illico abstergebatur: mira virtute non tam aquae lustrali, quam fidei fervori communicata; & Divina bonitate, quod fecerat in primitiva Ecclesia, nunc quoque per signa Infideles erudiente; quibus qui instruerent, praecones veritatis, propiores esse non possent.

Accidit e Christianis unam coram sacra imagine confidentius conqueri, quod Christus eam non tanquam filiam respiceret, quae tam diu Christiana, ad nullum dignitatis in Palatio officium promoveretur; Putabat licere sibi cum matre filiorum Zebedaei temporalia petere. Sed mox erroris est monita. Vix querelam finierat, cum cadens in terram similis emortuae, sensit in facie ardorem, qui in pustulas erumpens eam turpiter foedavit, atque aegram mensis integro lecto affixit: reliquis exemplum praebens, & ambitionis punitae, & instituendae rectius precationis.

Eunuchi aliquot Regiarum foeminarum Procuratores, quod viderent heras in accipiendis Rosarijs, reliquiarijs, imaginibus, alijsque Christianae rei adminiculis sibi praeferri: cum tamen ipsi prius Baptismum percepissent; non tantum conquesti sunt; sed etiam unanimi consensu se in posterum non ita templum frequentaturos conspirarunt. Verum non tulerunt impune procaciam: Eadem namque die unus eorum in ignem cadens ambusto crure quinquaginta dies decubuit; alius per errorem cum alijs criminosis

minosis

minosis comprehensus & confestim crudelissimè cœsus, nec rationem sui dare permissus est; Tertius febrî ardente correptus vix mortem evasit; Quartus toto corpore scabie scaturiente tardissimè convaluit; alijs pro turpi ignaviâ, & inconsulto murmure non absimili pœna subinde plexis.

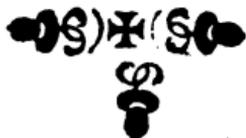
Majori planè prodigio simile fuit postea, Regno bellis cladibusque perturbato, nonnullas istarum mulierum Christianæ professionis perseverasse tenacissimas: Aliæ viris in matrimonium collocatæ, nihil idè fidei DEO datæ remiserunt: Aliæ quod nollent nubere, in parentum domo cœlibem vitam etiamnum ducunt. Placet Helenæ meminisse, locum omninò inter Christianas pro virtute heroinas promeritæ: Hæc jussu Tartarorum Regis, ad palatium, unde fugerat, vocata, uni ex nobilibus Tartaris dono consignatur, is eam domum jam ducebat. Ubi ad fluvium, qui per atria Regia varijs mæandris discurret, deventum fuit; quod putaret (nec vanè) se pro concubina abduci, è ponte præcipitem sese in flumen dedit; tamen inde extracta, ob tibiam è casu læsam dimissa est, vel ita voti puritatis vindicandæ compos; domi suæ sibi deinceps & DEO vacavit.

Ex eadem cognitum postea, quis Regis versus Christianam legem tum animus fuerit. Referebat illa Regem viso libro & vitâ Christi, quam Pater Adamus obtulerat, in aula sua deambulantem interjectis crebrò suspirijs, in hæc interdum verbarupisse; *Quis hac audita, quis lecta mihi explicabit?* lectione ac sermonibus commotum cœlitus animum testatus. At pròh fatales Principum, & fatuæ, si aliorum præterea, certè Sinensium Regum latebræ! Tota apud istos veneratio Majestatis ab abdito est:

38 De initio & progressu Missionis Soc: Iesu

consentur minus dignè imperare, nisi auferantur, extra consuetudinem eorum, quibus imperant: Deus è contrà percipi palam, & cognosci amat. Ita neglectam hujus cognoscendi occasionem Rex, ceterà rerum maximarum, optimarumq; capacissimus, hoc ipso anno suà culpà planè perditus luit.

Sunt in Regno Chinensium præter innumera oppida muris cincta, urbes frequentissimæ. Inter hæc dignitate & amplitudine plerumq; majores & quasi metropoles Provinciarum ac Regnorum centum quinquaginta novem. Ex his hætenus nulla à perduellibus occupata aut direpta, quamvis ex alijs plures captæ aut incensæ: Adhæc quas occupaverant iterù dimiserant, solisq; urbiù populationibus ac direptionibus contenti, ut vagi latrones per Imperium grassabantur. Verùm anno præsentis, qui decimus tertius erat Regis à suscepto Regno, quo ipso ingressa Chinensium aulam Dei cognitio, ab ejus Principe malè neglecta fuit, prædones ad capiendam & deprædandam urbem eam animum adiecerunt, ex qua primus familiæ hujus Imperatoris Monarcha *Hùm Chè* dictus, fuit oriundus. Inde scelestis ab inessæ hac civitate animus accrescens ad Imperium universum occupandum, ut postea dicemus, prorupit: Quo fluctu absorptus Imperator solio excidit, vitamque infami laqueo infelix abruptit.

CAPUT :

CAPUT VI.

Rex Methodum Astronomicam à Patribus traditam approbat.

R Espirare simul res Christiana cum Astronomicis laboribus illius gratiâ susceptis extra Palatium, ab aspirantibus intus Regij conclavis favoribus cœpit. Erat inter primos Regij Palatij muros Tribunal Mathematicum, quod ex solis Evnuchis constabat, non aliâ de causâ institutum, nisi ut ad observanda cœli phænomena, & Regi nuncianda præstò esset. Hi tametsi cum Patribus palam non concertarent; clanculum tamen, quantum viribus poterant, æmulos eorum, indigenas, in omnibus adjuvabant; & quoniam Rex ijs tanquam domesticis fidebat magis, hinc sequebatur certiùs, ut illi sæpè falsa referrent, & ab Europæorum consuetudine, & Astronomiâ animum Regis, paulatim amoverent. Non defuit molitionibus ansa. Idola quædam restitui jusserat in Aulam Rex, in cujus atrio instrumenta nuper locata, adhuc stabant. Remotæ ob id à sedibus machinæ, non item ab usu; tamen ut usus consequens commendationem, quàm antea Patribus pepererant, non firmaret, sed aboleret impofterum. Ità eas collocarunt, ut nullatenùs arti, nec cœlo responderent. Contigit Ecclipsim Lunæ conspici, quam cum jussu Regis deberent observare, id istis quoque instrumentis perperam locatis fecerunt, renunciaruntque Regi, ea quæ observassent, depræhensâ ab Europæorum calculo, quem Regi Patres priùs obtulerant, dimidiâ horâ plus minus aberrasse. Suspiciatus Rex præteritas observationes, non à machinis, sed à motoribus, sua, ut solent,

lent, magnificè venditantibus commendatas: at imposturam esse: nunc illorum absentia artem deficere, magis defecturam cum tempore. Non nihil ergo diffidens Europæorum novitati edicto utcunquè præfestinato præcepit à correctione Calendarij cessare, & antiquum, utpote certius, retinere: Lite, inter utrumquè pendente cui suffragium attribuendum sit necdum constare: commune utriquè evenire, quod errent: neutrum pro altero albo calculo adhuc donandum: Vulgata interim præ incomperitis, & Patria præ peregrinis excolenda videri. Edictum ad Tribunal Rituum defertur, sed non illic promulgatur. Nam cum hic Magistratus retrò actis annis sæpissimè observationibus interfuisset, sciretq; ad minus tantum aberrare ea instrumenta non posse; fraudem suspicatus tantisper sustinuit, ne præproperè in vulgus sparsa condemnatio, fortè compertâ veritate postliminiò revocanda, desideratæ circumspectionis reum ageret senatum. Dies aliquot fluxerant, jamquè appropinquabat proxima Syzygia, quæ ex utriusquè majorum siderum copula Eccliptica futura erat: quando deliquij Lunaris nuper perversè ad Europæorum machinas expensè in urbem fama erupit. Continuo ijs, quorû intererat, patuit ex motis debito loco instrumentis culpam accidisse: Quare cum Doctore *Ly Petra* agunt; ut dato libello supplici, Regem de errore admoneat. Sed ab homine per quàm timido nihil impetratum, præter metum. In omnem partem anxius, simul veritatis patrocinio, simul Regis offensâ agebatur; suo capiti consultum cupiebat; nec non alienæ famæ: si perspicax ad omnia Imperator fraudem usu deprehenderet, actum de rerum suarum summâ, non imperitè putabat: si convincerent Regiam persuasionem.

Patres

Patres Europæi, actum de Regia existimatione. Ita ad singula ancipiti sanioris consilij suppetebat nihil, Urget hominem Pater Adamus; solum ut alieno nomini calamum nunc accomodet, rogat; Europæorum patiatur esse supplicium, si fefellerint: non ut agat Patronum peregrinæ scientiæ postulari; sed internuntium: omnia Chinesium placita constituta fortiùs, si iterato impulsu advenarum errores fuerint concussi: Interim Deo & bonæ causæ fideret, quæ duo sincerè hoc in actu spectarentur. Trepidantem magis ipso quòd ad Regem destinaverat, folio non nisi optatissimus eventus statim insecutus composuit. Rex suspicionem deponere, jubere altero die Sacerdotes Europæos subire Palatium; machinas aptare capiendis cœli spectaculis; artis suæ experimentum repetere placatissimus jussit.

Habitâ licentiâ: sumo manè duobus duntaxat, stipatus discipulis adest P. Adamus: ingentem turbam Spadonum, tam è Tribunalí Mathematico, quàm ex altero, quod Regijs operibus præest, operientem invenit. Cœlum erat nubilum, nulla ferè spes serenitatis. Unum tamen in votis ad DEUM, quòd vel exigi hodie nubes, vel comperendinari Regiam licentiam detur, veritati Astronomicæ, ac primum Christianæ rei subnascentis, tam aperto commodò. Adfuit enim verò divina liberalitas. Advolat à Rege nuntius moram imperans ingressuris Palatium, dum ipse quiesceret. Expectatâ horâ ferè decimâ, apertis ostijs introducuntur, nube adhuc Solem tegente. Directurus interim absque Sole machinas promit acum magneticam Pater Adamus, quam secum cum libello instrumentorum usum declarante domo attulerat; quæritque primùm, quanam stellam in cœlo pro principio observationis Re-

gij Astronomi nuper adhibuerint? cumq; aliam pro alia erroneè usurpasse audiret, adverteretq; instrumenta ultrà quatuor gradus à loco suo dimota, causam mediæ horæ nuper exorbitantis à verò manifestè demonstravit; objecitque crassam ignorantiam, propudiosam hominibus in officio adedè delicatorum sensuum, ut remotorum objectorum, Regi ministrantibus.

Aderant duo Eunuchi, præfides aliorum Tribunalium, à Rege ad ea quæ gerebantur propiùs inspicienda submissi, tùm quidem alto, cujus gratiâ adessent, silentio tecti. Ubi Sol affulsit, & se annulo Astronomico capiendum dedit, machina suo jam loco restituta est, factumq; idem cum horologio Horizontali. Tùm demùm unus ex Eunuchis à Rege missis, altero ingeniosior, ipse cum armillâ Solem cœpit, eodemq; momento ab ijs, quos apud Horizontale expectare præceperat, horam quæsiuit; quam ubi in quadrante & minuto ei, quam ipse instrumento observabat, respondere audit, ampliùs contra Mathematicos illos, quàm Pater Adamus excandescens: Ecquid, inquit, frustra vobis stipendia dantur à Rege? vos alit sine fructu, & tolerat? nomen Mathematicorum circumfertis, artem mentimini. Mox libellum de usu instrumentorum postulat, imò prælegi coràm jubet: non quòd ipse legere nesciret; sed quòd æmulos confutaret acriùs; & palàm faceret, calumnias fuisse, quas Regijs auribus ingessissent. Falli, qui dicerent: Extrà Imperij fines nihil scientiæ, nihil bonitatis inveniri; adesse, qui prælecta explicare nossent: non imposturas ab istis, sed genuinam doctrinam exhiberi. Demùm longè aliter quàm antea habitum Patrem Adamum, imò & potione, quam *Chia* vocant, provocatum, ad
estium

ostium usq; atrij comitatus est. Non procul à loco certaminis audiebat, aspiciebatq; omnia Imperator, non tamen ut videndum se præberet: nec ignari præsentis Eunuchi, si quæ fortè concitatiùs diceret P. Adamus, nutu oculorum, & manuum gestu innuebant, ut demissiùs loqueretur; quemadmodum etiam explicatiùs differere monebant; ubi audiri intelligiq; minùs posse credebatur. Vocatos exinde Mathematicos Rex acriter reprehendit, exprobrans, quòd tanto tempore rem tam facilem non addidicissent, quam momento ferè temporis Europæus perfecerat. Eisdem infecutâ die Ecclipsis Solaris non admisit, sed ipse cum uno atq; altero aliorum Tribunalium Eunuchis deliquium observavit: Cùmq; suis oculis inspexisset omnia ad amussim respondisse cælo, mox contrarium priori edixit: scilicet, ut regula nova quamprimùm prælo tradita toto Imperio divulgaretur. Hic enim verò æmuli tanquam fulmine icti, quid consilij caperent, quò se verterent? criminabantur alij, nihil se adhuc de Europæa Astronomia didicisse: nescire artem ex iisdem regulis Ephemerides construendi, quòd hanc non sincerè docuissent Patres: dissimulasse hos ea maximè, quæ ad rem pertinerent: Inalitiôsè suppressisse, quæ primùm edocenda erant, ad indigenas coram Rege suo tam acerbè confundendos. Necessarium fuit ad hæc jurgia retundenda eosdem ad prius docendi studium revocare, & petere à Rege, juberet adesse semper aliquem ex majoribus Magistratibus, qui tanquam testis omnia prælecta & gesta, fidelissimè referret; caveretq; ut & indigenæ non subtraherent se doctrinæ novæ, & exteris sua laus de novâ Methodo salva maneret: publicæ autem rei calculi Astronomici desiderata emen-

emendatio promoveretur. Ad libellum plenum calumnijs adversus Europæos oblatum nil commotus Rex, rejectâ Colaorum (qui est supremus Magistratus) sententiâ, quæ æmulis favebat, revocavit edictum de addiscendâ novâ Regulâ, minas graves intentans, si aliter facerent, aut iterum calumnijs ac mendacijs rem agerent. Supererat adversarijs pro se substituere alium, qui profligatam toties causam unus erigeret. Regé nescio quid de stellis Australibus interrogasse ferunt (factû hoc occasione globi stelliferi, in quo appositæ illæ cernebantur, hætenus Sinis incognitæ) arbitrati tum se ansam natios veterem æmulum Europæorum, nomine *Có*, nuper aliâ de causa pulsum revocandi, petierunt à Rege communi omnium Mathematicorum suffragio, ut Rex eum Astronomiæ saltem, cujus in Tribunali nulla hætenus pars erat, præficiat, & in curia detineat. Nihil autem consecuti sunt, nisi, ut Rex præciperet, si nondum abiisset ille, eum quàm citissimè expellerent; Vir rixosus, si quisquam alius, vafricie & literis satis superq; instructus, omnia sus, deq; vertens, non solum Patres, sed Tribunal Rituum, nuper egregiè exagitaverat. Pulsus curiâ adhuc latrabat in omnes, quos tandem identidem provocando planè in se concitavit: Vix ad villam, sive oppidum, quod gubernandum acceperat, pervenit, quando de redditibus cum præcessore contendens, ob id à Tribunali Quæsturæ ad Regem delatus, gratiam & officium, quod vix delibaverat, amisit: Reliqui complices sparsim in curia latitantes se mutuo, aliosq; libellis famosis persecuti; demùm proditi, novo & severo Regis edicto, omnes in exilium pulsi sunt.

Necdum desederant animi sententiâ nuper Regiâ

giâ sideratorum. Mathematici, qui hucusque alijs pugnantis contenti fuerant ministrare arma, ut viderunt se in numerum discipulorum è Magistris recidisse, & exigi quotidie abs se doctrinæ pensum, quem olim cæteris ipsi distribuissent; pertinaciter, non minùs ac vecordes discipuli, accusare nunc insolentiam studiorum Astronomicorum, nunc artis difficultatem, quæ ab insuetis vix posset percipi, nunc Patribus ipsius artis celandæ dexteritatem, invidiosè obijcere, multa calumniari, atq; hoc unum moliri, ut, si impedire mandatum Regis non liceret, ejus executionem ad minus retardarent. Præses quoq; Tribunalis vocatis ad se novis discipulis, rusticè insultans novæ scholæ, monebat ne spem in exteris & ignotis hominibus frustrâ ponerent. Alij alias machinas commenti, Mahometanis pacto inito persuaserunt, ut hi suis similia esse, quæ docebant Europæi, asseverarent; frustrâ novam artem introduci, ubi Mahometanorum per regnum non infrequentium regula paucis mutatis omnia suppleret. Vanas præstigias oculatus ad omnia Rex discussit. Eosque qui methodum Mahometanam laudarent, nuntiarentq; propè verum accedere, suomet Marte explorato artificio, confutavit, reprehensio Tribunali Rituum, quòd nonnihil mendacio suffragatum esset; atq; Eunuchis, qui falsum detulerant, duobus dignitate dejectis; tertio è supremis pro collabentibus intercedente, pariter ab eminentiore fastigio depulso.

Mahometani interim in Patrum se familiaritatem insinuaverant, adeò, ut unus eorum senior Baptismum peteret, nempè ut ita jacerent rete ante oculos pennatorum. Hoc aditu patefacto, criminantur apud Regem Europæos Mahometanas merces

tes vendere : pro suis opibus Regno obtrudere ea, quæ ex aliorum libris hausissent : Dignaretur demandare , ut partis utriusq; doctrina expendatur : corniculam illicò ad nativum carbonem, ab alieno ornatu, quem impunè adsciverat, postliminiò redituram.

Caruit effectu stratagema. Jussus est à Rege Præses Tribunalis Mathematici, sincerè & occultè de toto hoc negotio inquirere. Hic à malevolis non præventus, edictum Regium ad unguem executus , dato libello ad Regem detulit fraudes, & maligna consilia , ac Mahometanos ob turbatam Rempubli- cam literariam castigari enixè petijt, & obtinuit.

Postremus aries, adversùs prosperè stantem novam Europæorum in Astronomia tradenda methodum, discipulos oppugnavit. Jam extrà teli jactum erant Magistri. Doctor Petrus ad novos honores ascenderat : Patrem Adamum singulari Elogio Rex ob impensos restituendæ Astronomiæ labores donaverat : officia amborum a seclis opulentiora designabantur. Vociferantur itaq; hostes Regio stipendio frustrà consumpto nihil aut parùm discipulos addiscere : Nunquam suffecturos officio suo, qui tempus incassum transmitterent : Malè eruditioni publicæ postea præficiendos, qui multos annos edocti pleraq; etiamnum nescirent : Subijci oportere universos examini apud Tribunal Rituum ; ita enim assiduitati præmia , negligentiz pœnas , publico commodo lucrum, existimationem literis , Regi plausum pro merito accessura. Scopus actionis fuit Judice muneribus, si per id tēpus fieri posset, exco- cato, opprimere innocentiam, & jugulum præceptorum petere per latus discipulorum. Nec absuisset à periculo res ; nisi sub idem tempus suscepto re-

cens

ens officio Præses Tribunalis Rituum dedisset aliquid novitati suæ; æquitatem initio præferens, Subjectos examini discipulos, uti erat, appositè respondisse refert; uno aut altero exceptis, qui quod se experimento subtraxissent, digni videbãtur, qui submoverentur à communi cœtu. Addidit sententiæ clausulam: indignos videri Europæorum æmulos, qui impostero audiantur: expedire, ut libelli eorum supplices non ultrà limen Regiæ transeant, seditionibus magis, quàm publico emolumento natos.

Ita firmatum hætenus Christianæ religioni disseminandæ, tum in Regia, tum extrà muros aulæ aditum Regio potissimùm favori & præsidio debuit Chinesis missio. Prudentiæ simul illud Imperatoriæ fuit; quòd licet initio Doctor Paulus, & subinde etiam Doctor Petrus de observatione siderum, atq; Ecclipsium per Europæos rectiùs factâ admonerent; tametsi intelligeret Princeps eos vera nuntiare; nihilominùs nunquam voluit ad eorum nutum decisionem adversùs domesticos præcipitare; plerumque ut observationibus porrò insisterent, quò tandè exactior methodus evaderet, præcipere solitus: Postquam verò ex proprijs observationibus regulam illorum certissimam deprehendit, divulgari eam illicò publico emolumento constantissimè voluit, neq; ullis æmulorum machinationibus, neq; ullâ Tribunalis Rituum dissimulatione, neq; aliorum persuasionibus à sententia dimoveri se passus: Simul eodem consilio impulit adversam partem ad amplexum doctrinæ quæ Regi arrisisset. Mathematici namq; complures, ex necessitate captantes virtutem, animum applicuerunt, quâ Regem præire cernebant; atque experimento veritatem edocent,

ultrò

ultrò rogantes, ac plenius per otium instructi, ita Patribus adhæserunt, ut collatis signis in obstantes postea dimicaverint. Pari felicitate superati, qui aliâ à literis viâ calumniabantur. Nonnemo è Magistratu injuriæ literatorum Principi Confutio illatæ, quòd tabulam ejus, abrafo nomine tanti viri, combussissent Europæi Patres, istos apud Regem criminatus, petijt domum illam, in qua exusta fuerat tabula, quamq; eorum discipuli tunc inhabitabant, ut facinorosis, eripi. Contempsit insaniam hominis Rex, non pictarum imaginum, sed latæ, si quæ foret, in personam injuriæ se ultorem esse professus. Alium quendam è remotissima Foquinensi provincia advolantem, ac libello oppugnantem Patres, juxta ac legem Dei, quam promulgabant; Magistratus, ad quem tales libellos acceptare, Regique præsentare pertinet, cognitâ horum innocentiam primùm repulit: utq; vidit impostorem secundò ac tertio redire, accepit quidem, sed libello libellum addidit; quo impudentiam hominis notabat, Regi præsentandum. Rex cognitâ ineptiâ, jussit hominem gradu suo privatum in patriam remitti; addens acrem reprehensionem, quòd stylum tali materiâ adulteratum non puderet unâ secum publico omnium risui propinare. Doctori quoq; Petro doctrina quamvis mutuata pretium fecit. Non multò post Tartari jam tertio irruptionem parantes; ut oppidum unde Petrus erat oriundus ingressi sunt, Regulo qui ducebat sic imperante, ab ejus domo vel spoliandâ, vel etiam adeundâ prohibiti sunt; quòd is Calendario reformando præficeret: factumq; postea ut omnibus circum conflagrantibus, ipsius amplæ & pulcherrimæ ædes, plenæ divitijs, ab incendio intactæ servarentur: tantam sibi reverentiam,

tiam, vel ab hostibus, & ubivis terrarum impetrante Sapientiâ. Fuerit enim verò felix omen hæc Tartarorum tunc doctrinæ Astronomicæ veneratio, quam sibi videlicet non multò post plenius deservituram observarent.

C A P U T VII.

Alijs pro Reipublica bono molitionibus præficitur à Rege P. Adamus Schall.

JAM crebris irruptionibus Tartari Chinesibus, ac præsertim Pequinensi provinciæ infesti circum volabant, interdum propè muros ipsos Regiæ imperterriti. Iturus obviam periculo Rex, ac suorum militum pudori, fortè refugientium cum hoste congregi consulere, statuit tormenta ænea quàm maxima fundere, quibus hostes à Regia deterreret, & arceret longiùs: suos quin etiam plures servaret. Memor Doctoris Pauli, qui Europæam Mathesim ab hisce quoq; artibus commendaverat, misit ad P. Adamum supremum Tribunalis militiæ Præsidem, *Chinæ* nuncupatum, deditq; in mandatis, ut priùs de Machinis amicè confabularetur, & si quidem deprehendisset adesse peritiam, tum edictum Regium promeret, quo destinata imperabat. Fecit omninò, ut habebat in mandatis Præsides: nihilq; suspicanti P. Adamo, ab incauto, quod quærebat intelligit: tum edictum è sinu proferens tradit; unà se proripiens faustæ legationis reliqua apud Principem executurus. Reponebat festinanti Pater; hæc se in libris tradita, non in castris; lectione, non usu hausisse. Aliud omninò esse ingenium operi, aliud manum admovere: Experienciâ plurimum in mechanicis profici. Verùm ille, in

D

castum

cassum hæc, inquit: hoc solum ago, ut Regis apud te mandata exequar. Nec à sententia dimoveri se passus Rex, ubi libello supplici eandem provinciam deprecatus est Pater. Continuo æs, stannum, ferrum, & quicquid necessarium videbatur, subministrata: adducti mechanici, quotquot desiderati: locus amplissimus attributus; ubi non longè à Palatio commodius Regi liceret suggerere, si quid opus videretur; Eunuchi quoq; adesse, & adjuvare possent. Verùm universis ad nutum suppetentibus, postremâ non tam deerant, quàm incommodabant. Veriti honores patrios in peregrinum hominem devolvendos, nihil non agebant quo cœptis remora, & fastidium desiderio Regio eveniret. Primum causati tarditatem operum; difficultatem, & pericula in eorum usu; sumptuum molem: Deinde cuniculis fraudem promoventes, per submissos pueros millena ferè pondera de metallo suffurati sunt: Per eosdem uni de majoribus tormentis propediem perficiendo, priusquam hujus lævigationi suprema manus imponeretur, immisso per os machinæ globo ferreo, pertinaciter scabro adhuc fundo inhæsiuro, moras injecerunt. Verùm ab hac ipsa, quam postremo retuli petulantia, seu explodi invidia, seu intonare primum in Chinis Europæorum fulmina ad commendationem cœperunt. Inmissus in focum machinæ pulvis pyrius, ex tormenti ore in terram directo fragor, & malè immisus, nec arte aliâ facilè revocandus, magno impetu globus erupit. Rex immani machinæ tonitru percussus, illicò quid Patri Europæo acciderit, inquit. Re nuntiata, tormentum, ac pulveres inspicere ipse, mirari artem & operam, laudare vehementer ingenium voluit. Trivialia hæc Europæis, miracula deinceps visa sunt Chinesibus, fusoriæ artis in hunc diem

diem ignaris. Admirationi erant conjunctio formæ cum fundo, extractio ferri quod *animans* vocatur; machinæ, quibus tam ad immittendam aræ fusionis formam, quam ad extrahendum inde tormentum res agebatur.

Suspexere simul sacros ritus & cæremonias, quarum in publica hæc Christianæ dexteritatis commendatione oblivisci omninò non oportebat. Erant haud dubiè Chineses de more Spiritui ignis inter hæc ignium miracula sacrificaturi. Prævenit superstitio- nem Pater, & antequam operi manum, & fundendæ machinæ laborem admoveret, imaginem Salvatoris unà detulit, erectoq; & ornato Altari impositam, veneratus ipse est superpelliceo & stolâ indutus. Ad hæc operarij flexis coram Domino genibus, adorare jussi, & Divinam operi opem de cælo precari. Id ipsum Rex futurum suis prædixerat, veteratq; strenuè, ne impedirent: Non enim, inquiebat, isti Spiritus, quos adoramus, despiciunt; sed tenaciter unum DEVM colunt, ejusq; præcepta custodiunt. Cæterùm qui fundendis machinis priùs inviderant, non minùs iniquo oculo explodendis, comprobandisque postea adstiterunt. Viginti initiò fusæ sunt, quarum plerq; quadraginta ferè librarum pondus evolve- rent: Quamvis initiò desiderârit Rex, ut quæ septuaginta vel octoginta pondo appendentes globos ederent, compararentur. Satis tamen fuit cœpisse à tenuioribus: quamvis & istas admodùm gravatè, submissis pro bobus, qui petebantur, mulis in jumenta, deportari extra urbem in campum quadraginta propè stadia excurrentem, per livorem æmulorum contigerit. Capiendo experimento rursus præfecti abs Rege Eunuchi ac milites. Pars sincerior successus optimos, ut par erat, laudavit: Pars, quòd in toto

genere nihil haberet quod improbaret, vexationibus tamen, ac diminutionibus, confictisq; proportionum sibi, ut mentiebantur, non respondentium observationibus, detrahere si quid possent conati sunt. Mitti solebant equites, qui excurrentes globos referrent, notatis spatijs ad amissim factæ præparationis, & onerati tormenti commensurandis. Alijs vera nuntiantibus, fuere qui duos ex majoribus machinis globos in unum locum convolasse stadijs propè viginti à tormentis distito asseverarent. Fraudi larva detracta est; quando adstantibus patuit, duò illa æra grandiora consultò in diversas omninò partès directæ, dimittere jactum eodem in termino nequivisse.

Rex tormentorum pulchritudine & commoditate captus suggerentibus Eunuchis, credidit minoræ quoque, si in castris haberentur, non ab simile præstare posse. Annuat igitur quingenta fundi, quæ singula septuaginta librarum pondus non excederent; si periculum adesset, à singulis militibus singula in humeris deferenda & asportanda. Quasi verò Chineses si (quemadmodum plerumque faciunt) in fugam effusi ruant, hoc se onere prægravari vellent: Evincunt nihilominus Eunuchi: verum eâ intentione, quæ deinde patuit, ut publicum consilium privatæ singulorum rei famularetur. Petunt, impetrantq; à Rege, & quidem impudenter P. Adami nomine, quingenta millia æris, & quadraginta millia stanni; cum fundendis illis machinulis sufficerent quinquaginta millia æris, & quinque millia stanni. Accurrit ad Tribunal ædile Pater, & fraudem detegit, alieno nomine Regi ac Magistratibus malignè assusam. Verum senatu nihil adversus Eunuchos audente, ipsi Imperatori immane furtum, quo innocens ipse perniciosè involvebatur demonstrat. Audaciam demi-

ratus

ratus Rex, reos causam dicere, pœnamque pro meritis luere præcepit.

Biennio his operibus insudatum est, jussis edito, à Patre Europeo artem ediscere Eunuchis; & mutuis operibus inspiciendis, ultro citroque vacatum: Donec peste per urbem grassante labores intercepti sunt; pluribus huic studio invigilantibus intempestivè sublatis. Ex triginta operarijs, qui fundendis minoribus machinis deserviebant, viginti quinque demortui: quos Eunuchus, collega P. Adami in suscepto negotio, insecurus est. Ex domo Bonziorum, quæ habitationi Patris fuerat assignata complures alij, atque ex his Bonziji quatuor perierunt, intactis omninò Europæorum singulis. Eunucho à familiaribus omniq̃ humana ope deserto ex charitate, atque ampliùs ex religiosa virtute P. Adamus adstitit, humana simul, quâcunq̃ poterat, & cœlesti ope adjuvans: Indignum nihilominùs Regno Dei expertus fuit: Omnia potiùs simul crediturum se, quàm suæ sectæ adversaturum professus est: Atque ita moriens sepulturâ in angulum quendam abjectus diutissimè caruit: infelicioꝝ quod æternæ salutis spe exciderit.

Nondum absolutis machinis, Rex etiam propugnaculi, more militari construendi, modum & formâ petijt. Confecta est è ligno idæa ea magnitudine, quæ proposita, facilè partes omnes quarum operæ pretium esset, exhiberet; quàm postea in severiori materia artifex imitaretur. Prototypo delectatus Imperator jussit eos Magistratus, qui militiâ summa cum potestate præerant, Patrem ad certum locum extra muros, deliberandi causâ ubinam talia construï possent, convenire. Cùm eò ventum esset, omnes inspecto ligneo propugnaculo, & perspecta ratio-

ne, quâ huiusmodi molibus urbs ipsa ac muti turò, & facile defendi possent, uno consensu decreverunt, ijs uti. Sed & hic nemo alius, præterquam figulus figulo obstitit. Adducit non multò post Mathematicos quosdam Spado, ex ijs plerosque, quibus inspicendorum ædificiorum cura demandata est: Interrogat; num incongruum aliquid in hac propugnaculi forma appareat? utque edicant, jubet. Imò verò, inquirunt, periculosè plenum opus alex agitur: Triangularis figura formam ignis æmulatur: Cùm stellâ Martis genuinam habet consensionem: Suspectam protinus esse oportet, & cavendum; ne expugnationi potiùs quàm defensionis urbis proludat. Creditum ex tripode vaticinium est; præsertim ab effæminato: continuò itaque inutilem, quam suaderet Pater Europæus, figuram propugnaculi, imò noxiam definit. Tùm conticescentibus qui aderant, aliud quadratæ normæ, quod secum attulerat, à quodâ è supremo Colatorum Senatu, in musæo excogitatum exemplar propugnaculi promit, & laudatum commendat. Stupidè garrienti quamvis nemo suffragaretur; nemo tamen contradixit; cæptumque illicò est opus ex triangulo quadratum: cui simile, muris proximè adæquitans, cùm vidisset Pater, ad delegatos in hoc negotio conversus; si latro essem, inquit, hoc ipso ex loco urbem intra triduum expugnarem: ostendens quantum olim Reipublicæ profuturum foret inconsultum prius eorum silentium. Nec vanus augur fuit. Latrones postea murum aggressi sunt hoc ipso ex loco quem digito Pater demonstrârat, & parietinâ tribus aditis perforatâ, nullâ vel sagittâ, vel etiam lapide prohibiti, intra diem tertium urbe potiti sunt, ubi literatus ille Senator inconsultæ suæ loquacitatis, & juvenilis impetûs, à latronibus urbem populantibus, pelle & itâ exutus pœnas dedit.

Toto

Toto interim tempore quo machinica bellica trahantur, Schola Astronomica, quoniam rarò adesse poterat P. Adamus, tanquam corpus sine anima, plurimum refrixit. Quò factum ut quidam ex ipsa Patrum Academia, nomine *Vám Peú Lai* ætate grandævus, & primis Patribus Pantojæ & Sabatino de Urfis, familiariter notus, qui idèò admissus fuerat, ut negotium pristinum urgeret, & reliquis discipulis ad discendum stimulos adderet, hanc occasionem captans, ipse sibi & nomen & meritum correctionis Ephemeridum usurpare sit ausus. Compositis libellis aliquot; quibus eruditionem suam ostentabat, cepit Tribunali & Regi ipsi, libellos supplices offerre, quæq; circa correctionem agenda inculcare, Præfide interim Petro indormiente: adeò, ut re jam prope rursùm perturbatâ ad ipsos Regni Mathematicos denudò provocaretur. Hi tamen jurgiorum pertæsi, & quòd olim hujus ipsius Authoris contentiones oderant, ab eo alienissimi, rogarunt Tribunal Rituum; ut proposito quocunq; Planetæ, vel Eclipsis calculo experiri dignaretur, si ad sustentandum hoc munus, quod expetebat, idoneus videretur. Subjicitur examini infelix, & invenitur minus habens, atq; impudentiæ & ambitionis convictus desijt, unde non aspirabat, auram captare. Non tamen defuit malitiæ ingenium, quò impugnaret ulterius quos oderat. Excusat publico scripto suam pro Astronomiæ obsequio curam, quam interea suscepisset: Europæum Sacerdotem, dum ad machinas bellicas fundendas assidet dimississe visum steriles Astronomiæ campos, adamasse autem rura pingua artium metallicarum: Consultò illum extrahere curas Ephemeridum, ut honores diuturnos aucupetur: Nunquam finem promissorù fore: Indigenas longè efficacius promptiusq;

suæ patriæ semper prospecturos videri. Talia cum in vulgus spargeret, motus iteratis ab hoste stimulis Pater, promittit reformationis Astronomicæ provinciam se ambizioso homini cessurum, (videlicet Cerbero ossam) si eam ipsemet non prius absolverit, ante decimum octavum Imperij Principis regnantis. Placavit hoc pacto inportunum: Qui tamen neutrum quod promitebatur incolumis vidit. Ante decimum octavum siquidem Imperij decessit: & decimo octavo, qui expectabatur anno, inter squalores carcerum à latronibus Regno potitis coniectus miser ille Astronomus ingemuit. Imò ab istis Regni invaloribus de pecunia sollicitatus; & depositam apud Europæos Patres mentitus; ubi fraus comperta est, flagris egregiè subjectus est: Ac tùm biennio exacto translatus Imperij, fractis squalore & cruciatuum mole viribus, triduo postquam Calendarium de Imperantis mandato divulgatum est, non supervixit: meritis æquissima fata invidorum; quorum genius est fremere dentibus, & tabescere.

Cæterùm quæ firmandæ restitutioni Ephemeridum spes à Magistratibus & Rege affulgebat hætenus, repente, hinc quoque optato fructu caruit. Addeunt Magistratum Indigenæ Astronomi projectis ante pedes Senatorum libris, quos eadem ipsâ de re conscripserant: pollicitationibus item repetitis Europæam omninò methodum secuturos; si modo ipsa Chinensem sanguinem imbiberet: & communis fieret totius Imperij; non singularis audiret duntaxat, exterorum: aut denique, si tantisper sustineretur ali-quod tempus; donec maturaretur in Chinis aliena traditio; & ubi posteris, non jam ampliùs adeò recentia, placere cæpissent.

Verùm rei Christianæ, qui scopus erat unicus,
pro-

promovendæ, nil servituram dilationem hanc ratus Author, toties faventem à Regiâ ventum, per quem velificari tandem toto Imperio Europæus labor posset, invocabat. Jam suo, seu affectu, seu consilio Tribunalium, expedierat Rex tabulam deauratam, elogio fidelitatis & meritorum P. Adami Schall incisam, cum altera, quâ legem Dei ab eodẽ Patre Europæo divulgatâ laudabat. Regium hoc munus postea Amacû, Lusitanorû Emporiû, delatû, tantùm permovit omnium animos, ut ei passim obviam procedentes, publicam lætitiâ explosis æneis tormentis, & omnis generis musico apparatu concinente, demonstrârint. Eam postea Templo Societatis illatam; tanquam Chinesium, Deum laudantium primitias, & tanquam oblationem novam in terris tanti Monarchæ, loco decenti collocârunt.

Sed quod caput erat, quodq; promissis, atq; editis Rex toties animo conceperat, minimè præstitum est. Nihil gratiæ exoptatæ, nihil remunerationis quæsitæ; seu quæ Astronomiæ studium proferrent in lucem; seu quæ artem machinarum bellicarum compensarent, consecutum est: calumnijs Eunuchorum, uti aditus, ita exitus Regiarum aurium, ac voluntatum pertinaciter intersipientibus. Sæpiùs quidem, supremo Colaorum Senatore attestante, auditus est plurima in commendationem Patris Europæi, & professionis Christianæ Rex eloqui; quin etiâ aliquando Præsidem summi Tribunalis laudes, quibus Patrem evehebat, intercipientem; quòd homo exterus esset, cui non satis nosset an penitus fidendum; illicò nihil præterea meritum inspectante & demirante aulâ, exui insignibus quem gerebat Magistratûs, & pro reo ab oculis in carcerem abduci imperavit. Attamen Patris optimi conatus portum nunquam tenuerunt.

Et fuerunt ex Mathematicis, qui deteriora omnino præfagirent; crederentq; benevolentiam Regis non fore immortalem. Quibus intrepidè reponebat Pater: Bonæ causæ, & intentioni rectæ non omnia semper esse adversatura: adamatum alium, quod Rex ille fastidiverit: notum esse; timendos amplius esse Principes, qui plùs aliquando amarunt: Nihil in aulis, quantumcunq; secundis Principibus, ex omni parte esse beatum: certam rerum stabilitatem, & actionum fines gloriosos à conspiratione cœli & terræ, DEI & Principis pendere. Dicta probavit eventus in eo, qui successor Imperium occupavit.

C A P U T VIII.

Infami proditione Rex occumbit & Imperium evertitur.

DUm stellarum ordo ad veros calculos in Chinis revocatur, Imperij ejusdem maximi fit convulsio & ruina. Jam olim apud Sinenses vulgus sermonibus increbuerat: quòd quotiescunq; renovatur Calendarium, Rex qui tunc imperat vel excedat è vita, vel certè privetur Imperio: Quasi verò non constet à quatuor ferè millibus annorum, ex quo primus *Tao* regnavit, continuâ successionem ex pluribus familijs numeratos fuisse ducentos triginta quatuor Reges, usq; ad *Chum Chium* ex familia *Chium* ultimum hoc tempore regnantem, & tamen intereà Calendarij reformationem ultra septuagies susceptam esse. Quasi verò etiam difficile non fuerit aliquos ex ijs qui tunc imperabant, eo ipso tempore vitâ defungi, nec proptereà correcti Calendarij causâ id accidisse: Quasi verò demùm plu-

plurimi illud instaurantes diù postea non supervixerint. Primus omnium *Tao* octuagesimo primo Imperij sui anno Astronomiz studia auspicatus, tempora in formam Calendarij redegit; nec idèd interiit, sed supervixit novendecim annis; nempè usque ad centesimum sui Imperij. Is quoq; qui ultimè nunc Ephemerides restituit, idemq; primus Tartarorum *Cuen*, quem *Cobitàm* vocant; vixit post hæc annis ferè quindecim superstes, & Imperium ad filium transmisit. Quia tamen hoc tempore omnia ferè Regna & Provinciæ scatebant novarum rerum cupidis, ac rebellibus, quos prædones vulgus nominabat, quoddq; ubivis novos Imperatores acclamari ferret fama, dum calculandis temporibus Rex totus incumberet; segnitiem & inertiam interpretati, seu causam pro causa prætendentes, perituri Imperij omen capiebant. Nec tantummodò privatim hic rumor serpebat, sed pro axioma erumpebat in vulgus. Ne quid ergo piaculi emendationi Astronomicæ aspergeretur, sive à vaticinio, sive ab eventu, continuit illa se inter latebras; nec dissuadebant id ipsum rationes aliæ, seq; meliori tempore reservavit.

Interea Rex, cui hætenùs perturbationem Imperij malè celaverant aulici; aut fictos, qui seriò circumvolabant, tumultus mentientes; aut elevantes quantamcunq; rerum molem, quæ jugulo impendebat: Tandem fragore armorum quotidie in oculis & auribus perstreperante excitatus, ad mala avertenda, quamvis serò, totum tamen se convertit.

In vicinia Pro-Rex, qui contra irruptiones Tartarorum præsidebat, auditâ famâ tormentorum æneorum, petijt à Rege, ut eò mitteretur Mathematicus Europæus (ita P. Adamum nuncupabant) publicæ rei ibi aliquid emolumenti præstiturus: Verum

rùm homo imperitus, quòd machinas illas ex nihilo fieri putaret, nihil quod ageretur offerens; meritò à Patre desertus est. Excepit reducem amicissimus Regis, qui quod in Provincia *Xanfy*, unde latronibus ad curiam iter patebat, titulo Regio præsideret, non jam de tormentis sollicitus, sed de rebellibus, qui propiùs adventare dicebantur, retundendis, socium expeditionis suæ Patrem expetebat. Consenserat postulato Imperator. Jamq; acquieturum perlibenter apud hominem fidissimum, subitò alius supremâ Colai dignitate authoratus, & exercituum Præses à Rege impetrat: evocatum festinanter; quasi jam proximus arderet Vcalegon, cui restinguendo Europæus Sacerdos sufficeret. Repugnantem privatis ex obstaculis, publicæq; rei ab uno gerendæ expectatione desperatâ, rapuit nihilominus: At explorato rerum statu Pater, cùm hominem mollibus assuetum ex urbe in aciem, ad pugnam in hostes educere non posset; quod unum rebus benè gerendis ferè supererat, re nullâ perfectâ mali nuntij bajulus ad Curiam redijt. Ibi rebus jam collabentibus saltem ad urbis Regiæ defensionem, ut animum tandem applicet, Regem monet: Addit modum & regulas fortificationum, à quibus præsidium faciliè & brevi tempore consequi posset: nec omittit quidquam quod perturbatis rebus non tam humana societas, quàm Christiana charitas, & licentia religiosa suaderi posse permetteret. Verùm Spadones, qui hucusq; Regem præstigijs & fallacijs involverant, nunc quoque in summa rerum, sui incurium esse fecerunt: Nec ignaviâ solùm duce hæc gesta sunt. Aliud erat virus, quo aetati Eunuchi Regem præcipitârunt. Semiviri isti passionum suarum, more sexûs cui accedunt, impotentes, non defensionem Principis, sed excidium procura-

cura-

curabant: atq; ut vindictam dudum ante læsi inferrent, in propriam usq; perniciem cum hoste conspirarunt. *Causas dirarum paucis accipe.*

Antecessor Regis idemq; frater, cum esset natura timidus, & ferè puer ad Imperium assumptus, ita assueverat illiusmodi hominibus subesse, ut vix pedem absq; eorum nutu moveret: Omnibus rem indignè ferentibus, maximè frater aliquoties Regem animavit, ut jugum excuteret; ajebatq; sibi habenas Imperij concederet: visurum eum quantò magis ipse Rempublicam, quàm Respublica illum foret gubernatura. Eunuchi hoc minimè ferentes, egerunt ut importunus monitor palatio ejectus, non posset prohibitu germanum muneris commonefacere. Atamen illo septimo Imperij sui anno morte sublato, sine suffragijs semivirorum in fratris humeros, qui modò rebus præerat, devolutum est Imperium. Hic enimverò in Eunuchos inquirens, excussit perditorum hominum malè partam potentiam: Primus propter plurima, de quibus arguebatur, crimina, aliquot milliones auri fisco & inquisitioni Regiæ intulit; ad hæc citas quindecim plenas unionibus ac gemmis, exceptâ pretiosâ supellectili, Rege potiùs quàm Spadone condignâ: Hoc pro meritis depilato, nunc hunc, nunc illum divexans, Thesaurum suum Rex perquam ditavit. Quæ Regiæ tamen indoli semper innascitur clementia, non sustulit omninò hydram, sed temperavit tantùm, non extinxit, sed compescuit. Rebus suis alioquin immortaliter consulturus, si perpetui mali fomenta, indignâ hæc commiseratione penitè excidisset. Ab his igitur ad militiæ Præfectos & Belli Duces conversus, eos fovere cœpit: at nimium brevi favore: Reperit indignos affectu Imperatorio, quos deprehendit timere mortem magis, quàm

quàm ruinam Reipublicæ. Ergo aversus ab his quosque, ad Legatos exterarum gentium conversus: simul ubi hos muneribus inhiantes, & officio suo magis deesse, quàm commodo animadvertit; supra alios detestatus, quò se verteret non advertit: revolutus ad illos demùm, quos antea abalienaverat. Restituti in thronum Eunuchi rabiem dissimularunt, vindictæ nunquam obliti, nunquam fidi reconciliato, studuerunt mille modis Principem decipere; Palatij thesauros abscondere; annonam militarem seditio-nibus suscitandis defodere; consilia cum latronibus clam ferere; damna per hos illata contegere; nil de periculo palàm imminente admonere; relinquere Principem suo iudicio, quocum visus erat antea in homines malè feriatos peccasse: Donec tandem ipsas urbis portas attentantibus eas perduellibus, nefariè recluderent, hostemq; primi hostium salutarent.

Erant in muris urbis Regiæ septuaginta militum millia, qui non sicut in *Cocchinchina*, *Tum Cim*, & alibi è plebe assumpti gratis militant; sed quibus in singulos menses stipendia, hoc est, pecunia & oriza; pro equis etiam pabulum præbebatur: His præfecti erant tria millia Eunuchorum, soli gubernatione & rerum potiti. Vulgò ferebatur respondisse tam tempora veteri Chinensium vaticinio, quod de futura prodicione Regiæ longè ante cane-batur; olim tria millia sectorum canum in muris fore discursura: Hanc tamen urbem munitionibus Bellicis abundantem, atque in singulis propè murorum pinnis tormentorum ordine disposito instructam, quorum metu prædones, maximè recenter fusorum, prout ipsi postea facti sunt, vehementer tenebantur; nihilominus altero ab adventu hostium die semiviri illi ab anteriori parte recludunt.

Rex

Rex tum primùm bis se momentò captum; semel à proditoribus Eunuchis; deinde à perduellibus agnoscens, conscenso equo, sexcentis duntaxat equitibus comitantibus, rectà in frontem urbis, quâ hostis invehabatur incautus incidit. Erumpere tentantem per portam quæ Ecclesiæ Patrum Societatis proxima est, ipsi illi, qui nobilem prædam in hos casses coniecerant, prohibent. Præteriens itaque ædes Patrum declinat ad alteram. Verùm hic displosis in fugitivum tormentis, quæ ad portæ defensionem constituerant, cogitur infelix Princeps, incassum præsidium aliud circumspiciens, reverti in Regiam ad exitium ultimum.

Repulsus in Palatium, resq; desperatas intuens Reginam conjugem, ut laqueo vitam finiat, hortatur Filios, quos tres genuerat, ut fugâ, quacumque possent, se eripiant, monet; filiam quæ unica erat & nubilis, ne superstes latronum contumeliæ pateat, ipse correpto ferro interfectorus; dum illa declinat, ictum, recisâ fugientis dexterâ mutilat: Tum consilij planè iterùm Palatio pedes egreditur, rectâ ad montem, qui à tergo imminet; unde nuper bellicas machinas noviter fusas coram inspexerat, contendit. Ibi vicissitudinis humanarum rerum egregium futurus deinceps argumentum, constitit; & arrepto pennicillo (quo pro calamis utuntur) in ore chlamydis Regiæ, hunc in sensum, cruore proprio, ut fertur de sinistra elicito, sequentia exscripsit (scribebat autem quam elegantissimè) *Malam salutem futura Imperatori Lis nuncupato: Emixò rogo Vò hai ngò miu, nè yúm ngò chiú, hoc est ne populo meo nocens, nene Magistratibus meis utarè*: Voces Imperatoris magnanimitatis, & experientiz testes; usu ac fortunâ præsentis expressas. Absolutis characteribus excus-

excussisque ocreis, ac dejecto regali pileo è trabe porticus ejusdem aræ, fasciâ collo obvoluzâ, se ipsum suspendit.

Hic exitus fuit Monarcha toto orbe fortè maximi: ingenij, indolisq; bonitate nemini secundi: Nullo stipante, desertus ab omnibus, ætatis aëno trigésimo sexto per suorum impudentiam, suamque prius imprudentiam usque ad eò indigna morte periit. Unâ cum illo nomen Imperij *Tâminâ* hoc est *magna claritatis*, postquam sterisset annis ducentis sexaginta sex, totaq; Regia prosapia, quæ octuaginta ferè millium censebatur, extincta sunt.

Quamvis patriam religionem Rex nunquam dimiserat, de Christiana tamen optimè semper meritus fuit. Hanc ab Avo Pequini recentam, non sustinuit modò, sed ad maximum quoq; subditorum emolumentum laudavit semper, ac fovit; longè plura, ut videbatur, præstiturus; nisi violentia tam asperatorum eventuum prævertisset.

Res mira: Mortem Regiam, & genus mortis, Pequini depictam in pervetusto libro; cum alijs, quæ circa hunc Principem subinde contigerunt, P. Adamus Schall, dudum antequam eveniret, oculis se inspexisse refert. Ex eodem habemus per historias constare, primum olim hujus familiz Imperatorem *Hâm Sei*, ex Præside Tribunalis Mathematici *Lai pé Sen* dicto, rogasse: quot posteros esset habiturus in Imperio? atq; istum oraculo, nescio quo dictante, enunciaisse, *Veú cù cun*: ad verbum: decem millium filios ac nepotes. Et profectò postremi duo Reges fratres erant *Tây Cham* Imperatoris filij: Nepotes verò ejus qui dictus erat *Pân liè*, quod significat, *decem millia*, Imperatoris, si quisquam prætereà,

paci-

pacifici, & Imperio per quadraginta octo annos potiti: cujus etiam ætate Pater Matthæus Riccius in Chinas pervenit.

Sequenti, qui fuit tertius ab adventu, die, hostes urbem exercitu trecentorum millium ingressi sunt. Princeps perduellium rectâ ad Palatium iter intendit. Cùm nusquam Rex appareret, proposito præmio centum millium aureorum, invitavit, qui latitantem proderet. Nullo, quod acciderat, indicante; quia nullo conscio: casu tandem inventus est, miserandum fortunæ ludibrium, Rex funestæ trabi appensus. Neq; tamen etiam tum reverentiam & commiserationem impetravit. Primùm post mensem circiter à Tartaris post exactos perduelles, rerum potitis; etsi non in sepulchro Regum; alio tamen loco, inter Regum filios, honorificâ sepulturâ donatus est, omnibus Magistratibus ad illius tumulum nollent, vellent, plorare jussis: Tartaris supra Chinesium indolem officiosioribus, & conditionis humanæ, Regijq; nominis observantioribus; quos tamen isti cæteroquin per innatam superbiam fastuosè despiciunt, brutis, canibusq; accensentes.

Reliqua latronum turba in ædes privatorum defævijt, obvijs quibuscunq; ferro trucidatis; donec à pinnis murorum & urbis portis edicto Ducum promulgatum est, à cædibus ut abstinerent. Credebatur ædes Patrum, quod esset proxima portæ urbis, quam *Xur Chèi muen* vocant, primam debacchantium furiam uno fluctu exceptura. Itaq; de animæ magis tum, quod ultimum superesse videbatur, quam corporis salute sollicitus P. Adamus, jussit famulos omnes unâ secum templum ingredi, & ibi sortem, quæcunq; immineret prætolari. Singulis mortem àn momenta opperientibus, salutare edictum Ducum

E

eædem

eadem prohibentium, insonuit. Gratijs illicò DRO-
 ctis, ad excipiendos novos hospites portas pandunt.
 Horum ingressi non pauci omnia circumspiciunt, lu-
 strantque: à præda tamen abstinerunt, nisi quòd
 leuem tapetem, neq; hunc nisi obtentâ priùs licentiâ
 abstulerint. Alterâ die diploma, cujus Authorem
 diligenti inquisitione postea factâ, nusquam Patres
 deprehendere potuerunt, ideòq; cœlitùs omninò de-
 lapsum credere licuit, ante portam pependit, quo in-
 hibebantur milites Europæo Sacerdoti quidquam
 Injuriz inferre. Tenuit destinata mandatum, nullo
 ne quidem hospitij gratiâ, prout passim per ædes fa-
 ctitabatur, domum ingredi auso. In publico non ita
 tutò pergebatur. Qui honestiore amictu indutus
 prodibat, continuò ab assuetis latrocinio rapiebatur
 ad catastas, ubi per atrocissima tormenta fateri pe-
 cunias, quarum suspicionem suo cultu moverat, co-
 gebatur. Exinde tandem nullus mortalium, præter
 solos efferatos hospites, in plateis apparuerunt.

Quæ Regi, eadem familiz Regiz, Regi;sq; pro-
 hibus suprema calamitas incubuit. Rege ab aula di-
 gresso Regina, conjunx legitima, consilium, quod Rex
 valesciens dederat, secuta laqueo vitam abruptit.
 Gynæceum quaquaversùs dilapsum, quâ manus sce-
 lestissimorum prædonum effugere potuit, in paren-
 tum domos se recepit, quamvis inde postea à Tarta-
 ris vi aut fraude rursus abtracta. Reginarum alte-
 ra post à Tartaris capta; quod abjectâ purpurâ vestem
 mutasset, & notas melioris fortunæ exuisset, Tarta-
 ro cuidam in servam cessit; sed ferre jugum ultrâ
 non valens, conditionem pristinam prodidit, ac de-
 inceps cum alijs superiorum Regum uxoribus asser-
 vata est, attributis Eunuchis, qui desolatæ deservi-
 ent.

Filius natus major, qui decimum octavum ætatis agebat annū, dimisso regali amictu ne agnosceretur Tartaro cuidam semet locavit. Hujus barbariem cum ferre non posset, post paucos menses à barbara domo se subducens, ad Eunuchum sibi, ut rebatur, fidum, divertit: agnus ad lupum. Diu celare hospitem non ausus spado; ut ad sororem pergat, quæ in materni avi domum confugerat, suavit: Ubi pejorem lupo tygridem in sua damna nactus est. Avus quippe, ut aspexit neptem cum nepote collachymantes in matris amplexus ruere, perfidus arrepto baculo juvenem, apud se quoque ignoto cuilibet parem, domo expulit. Ignarus consilij infelix, saltem ut viveret, seipsum prodere coactus est. Pretium ita equidem ingenue confessionis, vitam tulit, sed agendam in carcere. Neque hic felici esse licuit, si tamen aliqua ab ergastulo felicitas. Principatum adolescenti Regio nomine deferendum promittebant aliqui. At qui ex summo fastigio deciderat dedignatus inferiora, quidquid spondebatur minus imperio præferida indolis adolescens contemnebat. Adhæc cytharâ & cantu tædium relevans audebat ipsos, quorum indulgentiâ vivebat, Tartaros lacessere convicijs; atque ita sensim supremam manum conjuratæ adversum se calamitatis provocare. Jam pluribus, quem præferret innotuerat. Prodebant Regis filium navi in corpore olim observati, detecti item ac descripti per illum in aulâ recessus cæteris incogniti. Digno Principem designabant paterni Duces, ac milites solus, quamvis à dictatis exhibitisque lectionibus aperte convinceretur, pernegabat togatus quondam Magister. Nimiùm itaque palam agnitum timendumque; propterea, ne conspirationū segetem faceret, tollendum è medio, quando insuper Tartaros rerum

dominos odisset, judicarunt. Obtruncando quadraginta quæ militum, quæ Magistratum præfecti Proceresque eadem de familia additi: ne saltem moreretur incomitatus, qui præter conditionem nascendi aliquamdiu vivere erat compulsus sine satellitio. Fratrum major natus Nanquinum elapsus, non dispari exitu à consanguineo eo loci Imperij nomen usurpante, gladio peremptus occubuit: Exaggerante tyrannidem cognato sanguine, cui barbaries prope ipsa in minore fratre, si moderatior maluisset esse, pepercisset.

Opinione melius cum Patribus actum est. Post triduum duo ex indigenis antea Tribunalium & Magistratum ministri (quorum plerique latronibus dominorum quondam suorum latebras, pretio conducti recludebant) domum ingressi, continuo secum P. Adamum ire jubent; fratrem latronum Principis imperare, quin invitare in suas ades. Si ita est, inquit Pater, ecce collum & manus: ubi vincula? novi etenim non istud invitandi, sed alligandi & trahendi tempus esse: Nil ultra molientibus tertius supervenit, & Patrem cum honore evocatum afferat, ac sequi è vestigio mandat. Sequitur præeuntem ille; cum ad ostia Palatij ventum, plurimam similitum apparitorum turbam, & latronum affeclas aspiciet manibus plausum dantes, ac visos mutuo congratulari iteratis vocibus: Eja, Dæi legis Pater adest. Facile sibi persuasit Pater applausum hunc non nisi speratas divitias ac prædam aucupari: opperiri illos hominem divitem, & pretiosarum rerum possessorem. Præter harpyarum tamen spem cum in atrium primum, ubi è Magistratu plurimi tormentis subiacebant, deductus esset: & hi tanquam extero compatiētes mororem capite innuissent; atque ita de so-

cie-

cietate proximè futura , ut ominabantur, condoluissent; DEVS aliter cor Barbari immutasse visus est. Nihil præter officia, & affectum benevolentiz, ac protectionis promissam securitatem minimè tum cogitata accepit. Imò comædas mulierculas, quas audiebat repellens, Patriq; obviam procurrens, manu prehensum introduxit, & *Chiâ*, ac vino propinato invitavit: quin imò mensam ponere, unâ discubituro iussit. Gratijs actis Pater successu lætus; nec tamen periculo immorari, uti neq; perditum hominis consuetudini assuescere gestiens, rogat, ut si domum se dimissurus esset, ante noctem dimitteret; alioquin, cum reis, quorum misericordiâ tangeretur, pernoctaturum. Inspectabant hæc amaro animo, qui Patrem adduxerant, & genibus nixi officia præstita, præter expectationem, contemplabantur: cumq; cernerent ij quoque, qui præ foribus prædam præstolabantur, liberum, & cum honore dimitti, frementes, digitosq; dentibus atterentes; insanam rabiem palam testabantur; nemine tamen, non invitato, ab eo die, vel ingredi domum auso, vel domesticum laceßere.

Major fuit, & dignissima per hos tumultus Christianorum cura, qui alijs ædibus distinguebantur. Pequino abeunte missionis superiore relictus DEO ac fortunæ perstitit in arena P. Adamus Schall; pluribusq; oblatis atroci calamitati subducendi sese occasionibus, prætulit boni pastoris officium, nunquam luculentius qualibet securitate, quàm in luporum occursum. Quantum licebat nunc hos, nunc illos frequentans nullibi non hospitantem calamitatem opportunis consolationibus attemperabat: erectos piâ in DEUM fiduciâ firmabat; spebus cœlestium subsidiolorum, nunquam defuturis, sincerè DEVM exorantibus, implebat.

Profecit assidua exhortatio, ac sollicita Patris providentia, ut aspirante cœlitus gratiâ, nemo per coluviem illam hominum, tunc universa susque deque miscentium sit gravius passus: nulla imbecillioris quamvis, ut sexus, sic plerumque & mentis, ethnicas mulieres inirata violentas sibi manus in ea desperatione rerum intulerit: nulla dedecus quæsierit aut perpeffa sit ullum.

Erant in domo Christiani cujusdam satis amplâ & commodâ, quadraginta quatuor mulieres, atque ex ijs comptiores juvenulæ à tempestate sævientis juxtâ, ac de more lascivientis immanitatis subductæ: Prò his sollicitè D E V M precati boni omnes cœlitus defensas servavere. Quadam vice violenter in domum irrumperc destinaverant nonnulli: cùm sibi visi sunt videre binos juvenes præ foribus nodosis fultibus armatos, vim meditantibus minitari. Major humano, efficaciorque ad motum vultus, metum incussit audaciæ, & dettinata repreffit impudentiæ. Aliâ vice cùm Barbarorum aliquot ædes illas subjissent, mulieres omnes ad sacrarium Divæ Virginis, ubi Millæ aliâs celebrantur confugerant: cum illi cubicula omnia recludentes, & introsipientes, hoc unum quo delitescabant istæ non inspexerant, sed nec aperuerunt quidem, demirantes plurimum, quomodo in tam ampla domo nulla esset fœmina. Rursus alij hospitia sibi atque ædes quæsituri, alijs per eandem plateam jam inessis, occupare hanc decreverant; sed in fronte ædium, legerunt diploma, repentè ibi tunc, nescitur quâ manu, appensum, quo asserabatur domum hanc hospites jam habere sufficientes; proindè nemo temere ingredi præsumeret: Neque his absimilia alibi contigère, quibus non exigua DBI circa suos providentiâ fuit commendata.

CAPUT

CAPUT IX.

Latro Imperij invasor pellitur ab auxiliatoribus Tartari. Pequinum spoliatur & incenditur.

Interregnum totos triginta dies tenuit, quibus latrones curiam infederunt, eamque cum urbe opulentissimâ deprædati sunt. Primi tùm vela capiēdo novo vento explicuerunt Mathematici, arbitratēs, Cynosurā sibi tùm hac in tempestate affulisse. Ut primùm tyrannus urbem ingressus est, Calendarium sequentis anni; quod jam ante id tempus de more, Regis nomine, ad Provincias pro exemplari missum fuerat; denuò, omisso tantum amissi Regis nomine, novo Principi offerunt; ut novo nomine in tabulas Astronomicas relato, novum Imperium, cum Astris cœli consulatum proximè inituris auspicaretur. Postulabant præterea ut Regio throno in potestatem redactò inaugurationi suæ in Imperatorem diem ab ipsi delectam acciperet. Annuit ille nomini suo in tabulas referendo: sed inaugurationis diem uti differrent præcepit. Causam dilationis eam fuisse existimarunt nonnulli, quod ominosam sibi tyrannus sedem Regiam putaret, in qua quoties sedisset, semper gravedine & dolore capitis correptus, ab alieno, & nefariè invaso abs se solio in terram defluere, quasi meritis præcipitium, prodigiosè cogeretur. Ajunt humi quoque sedentem despicibili & ridendo aspectu circumstantium oculis simio propiorem quàm homini visum esse. Credibile est voluisse ante suscepta Regni insignia pacare imperium, vicinosque demortui Regis Duces, futuros ceteroquin æmulos debellare prius: ne citius fortè dimitteret.

nondum stabilitam undique potestatem, quam arripisset. Itaque Orientem versus ad fines Imperij expeditionem suscipit, adversus fortissimos Duces ad Tartarorum irruptiones impediendas pro Regno excubantes; quos scilicet proditioni ac sceleri suo minimè suffragaturos non vanus augur credidit. Raptis eò secum Regijs exercitibus, qui ad tyrannum deflexerant, additisque è socijs hætenus sui latrocinij ducentis millibus, cæteris ad carnificinam in urbe exercendam subsistere jussis evolavit.

Incurrit hic proditio scopulum, ad quem allisa naufragaret. Septuaginta leucis à Regia Urbe finitimam adversus Tartaros *Vsen quay* veteranus uti Dux, ita Regi suo fidissimus cum valido præsidio propugnabat. Simul ad illum obtinendum Regni carnifex; ac fama orbitatis patriæ post amissum Regem, & expilatam Regiam pervenit. Nihil idcirco ille perterritus, aut non illaturus maculam fidei, quam Regi suo quondam juraverat; supremum hoc Reipublicæ labenti officium impendere statuit, atq; opperiri armatus latronem. Clausum mœnibus arte primùm expugnandum suscepit Latro. Parentem illius secum in castra delatum, ante muros statuit, comminatus supplicij immanissimis hunc exercere, nisi filius traditione urbis fideq; sibi juratâ pro genitore deprecaretur. Vbi quæ gerebantur à muro vir fortissimus prospexit, & atroces minas Tyranni propiùs intellexit, inviçtâ virtute, pronus illicò in terram adoravit, deprecatus veniam à Patre, cujus ad mortem, Reipublicæ causâ, non suâ sponte futurus esset administer: plus se Regi ac Regno, quàm progenitoribus debere: Vitam equidem beneficium esse, quod unicum conferri nunc posset à latrone, sed inhonoram illam æternùm fore, si cum nefario hoste

con-

conspiraret. Constantiam filij nihil animo motus collaudavit Pater, & acerbissimis tormentis excruciatuſ interiit; ulturus in filio superstite ſuam & Imperij injuriam.

Filius ex paterna exde animatus ampliùs, unde exordiri vindictam, unde latroni & parricidæ occurrere adverſum poſſet, circumſpicit. Domesticis diſſiſ viribus, quòd prorsùs impares numeroſum hoſtem deſperarent frangere, externas advocat. Jam nuper Tartarorum Rex paciſci cum Chinenſibus exerat: & ab incuſſionibus ſolitis alternà fortunà feſſus aſſiſtere. Injeſta per paciſ conditiones mentio latronum fuerat, & conventum à partibus, ut Tartari Chinenſibus ad exigendos Imperio latrones commodarent militem: Chinenſes Tartariſ quæ prætendebant commercia per Regnum indulgerent; & terras leucarum ferè centum in longitudinem Tartarico quondam Imperio ademptas à Chinenſibus, nunc magna ex parte receptas armis, planè reſtitutas ſceptro Tartarico vellent.

Feſtinatiſ nuntijs Tartarus deploratæ viciniæ factuſ conſciuſ, unà ſœderis ſubnati, ac promiſſorum memor, promittit rogatas ſuppeticas, & multuſ millibuſ ſtipatuſ, ſocio jam Regno laboranti conſulturuſ advolat. Primùm obſidio arctatæ urbiſ, occurrebat ſolvenda. Erat Tartarus univerſiſ adverſi exercituſ ſimul invadendiſ copijs longè inferior; proinde dividenduſ ſibi hoſtem prudenter ratus; intacto, qui ad muros deſidebat, peditatuſ, Equitatuſ potiori ex parte ipſe Eques invadit. Impetum hunc campetrem, latronum acieſ inſidijs potiùs aſſueta: quàm aperto Marti diu ferre non potuit: Primuſ fugæ initium, Coryphæuſ ſcelerum, tyrannuſ dedit. Effuſam exinde fugam proſecutuſ incredibili cum ſtrage Tarta-

rus eodem itinere ac propè tempore urbem Regiam cum fugientibus tenuit. Reliqui ad infringenda peditatus, urbem obsidentis, molimina relictæ, hunc ipsum Equite ac Duce destitutum, ut plurimum Equites ipsi, unà involantes protriverunt, centum ferè millibus illorum duntaxat interemptis.

Latro Regiam, quam non multò ante profanaverat, ingressus: cùm & firmissimis muris circumdatam, copiosoque præsidio munitam; tormentis quoque, & armis ac commeatu instructissimam haberet; ut obsidionè quantumvis diuturnam, sustinere posset; causæ tamen suæ diffusus (quippe malorum animus semper est pavidus) cæptam fugam prosequi quàm subsistere maluit: Itaque ipso, quo urbem ingressus die, moram non sustinens, iter versùs *Xensy* Provinciam, unde priùs advenerat, arripuit; commilitonibus, antequàm urbe digrederetur, præcipiens, ut Regiam cum totâ urbe incenderent. Verùm hi, vel quia tantæ urbi incendendæ essent impares, vel quòd viderent se passim ab incolis respirantibus exdi; missis post tyrannum, qui suppetias postularent, cùm non sufficerent demandatæ expeditioni, continuerunt se tantisper dum socios acciperent. Ex copijs in subsidium à latrone submissis, mille aliquot non longè à mænibus obviam facti Tartaris, ad unum omnes concisi sunt.

Iusto intereà exercitu comparato Tartari postquam palantes extra urbem dierum aliquot spatio hostes quâquâ versùm dispersissent, in Prætoriam horum stationem, *Xensy*, Provinciam eodem fluctu, quo abrepti fugiebant illi, procurrentes inde eos expulerunt; & fugientem Ducem exutumque milite longiùs ad internecionem usque sunt insecuti. Fama tulit tyranni sermonibus evulgata: Nunquam tyranum

rum in animum induxisse totam evertere Monarchiâ : Pequinum tantummodò advenisse, ut Magistratus, tam literarios, quàm militares, insolentius hactenus suâ potestate usos, pro merito plecteret ; & hæc re demùm perfectâ jus Imperatori legitimo sartum restitutumque, quod miserè accisum ab ijs doleret, in integrum restitueret. Sperari hoc equidem ab audaci potuit, non credi.

Interea Tartaris tyrannum Regno exigentibus antequàm de eo planè profligato, nuncius adesset, decem integros dies populatio Regiæ ac postea urbis omni præsidio destitutæ conflagratio tenuit. Exhausti penitus thesaurum Regium atque in *Xensy* comportari ter mille Equites ab illo, dum discederet, jussi sunt. Mandatum cuilibet ut ignibus, quâ possent urbi injectis, quingentos secum aureos thesauro efferret, ac loco constituto reducem ab insectatione Tartarorum, quam fringendam putaverat, primipilum prætolaretur. Compertum tamen est per eos dies, etiam ab iterato gazam involantibus, vix dum vigesimam quintam pecuniæ partem, quæ intra Palatium asservabatur, sublatam fuisse ; intactâ omninò eâ, quæ in publicis ærarijs per urbem servabatur. Pretiosæ supellectilis direptæ ea copia fuit ; ut ad terminos usque Provinciæ Pequinensis (decem dierum iter est) totum spatium holoserico, & omnis generis pictæ vestis, ac multicoloris quem fugientes abjecerant, apparatu constratum fuerit. Incredibile : nisi qui oculis hæc & auribus propior accepit, annotasset. Tam nobilem urbis opulentissimæ, quantum licuit expilatæ, prædam Tartari postea rerum Domini exactis à *Xensy* loco natali, ac Regiâ tyranno recens destinata perduellibus, sunt consecuti.

Xensy Provincia (Regnum potius amplissimum.)

una

una ex maximis Sinensis Imperij, distat à Regia Pe-
 quinenfi versùs Africum leucis plùs minùs trecen-
 tis: Ipsa autem deinceps rectà ad Favonium porri-
 gitur leucis adhuc trecentis: Lata à Septentrione in
 Austrum leucas ducentas viginti. Totius Provinciz
 caput, *Signaù su* dicitur; ubi triennium totum Pater
 Adamus commoratus fuit olim, antequam ad res
 Astronomicas Pequinum evocaretur, rem Christia-
 nam ibi post P. Nicolaum Trigautium, qui primus
 eò venerat, promovens. Subjectas habet urbes præ-
 ter oppida murata, & pagorum multitudinem, tri-
 ginta sex. Reliquæ Metropoles, quæ præterea se-
 ptem sunt, pariter exultæ, satis superq; prædonis
 ingluviem, si satis avaro esset quod habet, satiaffent.
 Sed proclive fuit spolijs amplissimi regni assuetum
 regna insuper integra sitire. Post despoliationem
 faces incendiariæ Pequino impenderunt. Christiani
 & literati aliquot, qui secundæ Latronum fortunæ
 adhæserant, destinatarum flammaram conscij, &
 Tartarorum Imperium ponè secuturum exosi, im-
 pensè hortabantur Europæorum asseclas, ac primùm
 Patrem Adamum, ut dimissis omnibus egrederentur
 Trojam, cujus bustum jam à tergo sequeretur: Nihil
 defuturum pollicebantur inter amicos: loci muta-
 tionem fore, non animorum. Sequeretur oves Pastor
 quibus assueverat: non expectaret ignotas, imò in-
 domabiles: Translato Imperio ab urbe Pequiensi,
 religionem quoq; iustam exulare: Alibi utilius posse
 reflorescere, quod modò luctuosè hic exaruerit.
 Tergiversantem, & majoris turbæ, quæ desereretur,
 commiseratione retrahendum à fuga, viro insuper
 dignissimo è suis *Vicu* cognominato, Tyranno ipsi
 Patris ac Consiliarij loco habito, anxie commen-
 dant. Enimverò persuasus ille, ac persuasurus e-
 quum

q̄tum & famulum mittit honoris specie abducturus vel invitum. Dum tenet altercatio invitantem inter & renitentem, ultrice Nemese flagitiosos intus mōnente, famulus salutē suā prospiciens, relicto Patre, seq̄; & equum abstulit.

Simul ab urbe discefferunt perduelles, simul ab aula per incendiarios exorsæ flammæ. Quasi dato signo è Regia ad conflagrationem, primùm urbis portæ pulcherrimis operibus supra muros elevatæ, deinde Magnatum ædes, postremò domus reliquæ illuxerunt. Adhibitus pulvis pyrius momento ferè temporis universa incendit. Placet solius Regiæ jacturam apponere, quando plurima essent, quæ tunc consumpta absq̄; exaggeratione deseri possent. In-nitebatur illa columnis septuaginta duabus: harum singulæ basibus ex marmore per quodlibet latus cubitorum decem, altis cubitos quinq̄; insidebat: Quod eminebat de basibus (plurimùm quippè terrâ abscondabantur) ad excipiendas columnas in ambitum, ita aptatum erat & circumscriptum, ut perexiguum superesset ex superficie basis, quod ambitus incumbētis columnæ non occuparet. Ex quo colligi potest vastitas & proportio columnarum, quæ, quòd permaxima esset, non poterant illæ, nisi ex conjunctis trabibus, quas Provincia *Sai chinca* hinc ad *Noso-Lybicum* excurrēns quingentis & amplius leucis, subministraverat, fabricari. Non utuntur Chineses lapide ad substructiones & ædificia eminentia: sed compactas trabes circulis sive fascijs ferreis colligant, ad modum quo mali navium grandium construuntur: tum vernice Chinesi compactas lævigant, totas demùm auro obducunt, ad eximium fulgorem intuentibus. Pavimentum vario & picto marmore constratum, & trabes ad proportionem columnarum ingentes, &

dean-

deauratæ mitâ varietate distinguabant. His magnæ molis tectum, & ipsum tegulis aureo colore fulgentibus imminabat. Cætera omnia Palatij ornamenta eâdem arte ac luce fulgebant. Ubi exultis columnis ac fulcris subtractis moles hæc corruit, fragor editus est tantus, qui ad decem stadiorum spatium distinctissimè auditus excurreret. Dum flagrat latrocinio & igne urbs amplissima, quis credat Europæorum diversorium ab utroq; exitio fore immune? Redeuntem è domesticis ad ædes famulum, tres prædonum insecuti, unâ domum intrant; blandis tamen paucisq; salutati, & exire rogati à Patre Adamo, persuadentur ædes dimittere intactas. Dum exiguntur illi, alij per posticum effracto muro irrumpunt; Ad hos etiam Pater: Eja! inquit, alienas domos hæc industriâ ingredi mos militum non est, sed latronum; cavete hanc notam Provinciæ vestræ hinc recedentes inurere, quòd hominum perditorum more audeatis tam atrocia præter humanitatem. Mirum! Nil opposcentes per easdem rimas, quâ fuerant ingressi, è vestigio erumpunt. Adversus ignem, cum nulla valeret eloquentia, alia, quæ hospitem importunum arcerent, subsidia procurata sunt. Cercis Agnis Dei res gesta, ac Numinis auxilio implorato, singuli singulis tectis injecti. Ardebant in orbem vicinorum omnium ædes, nec dubium erat Patrum domicilium eodem mox incendio involvendum. Famuli salutis quisq; suæ prospicientes, quâ datâ portâ effusi, quòd spes ferebat, improvidi vagabantur: Soli duo cum P. Adamo perstiterunt. Addiderunt se istis non multò post complures è viciniâ, qui, quòd prohibente flammâ domus ostio exire non possent per averfam partem ad etiamnum intactos diverterunt quæsituri salutem. Horum unus sagittam collo infixa;

xam;

xam; alter brachium tormenti globo foedè lacera-
tum secum attulit: Christianus hic ab annis aliquot
non confessus, pœnam hanc supinæ suæ negligentiae
adscriptis; uterq; balsamo, quâ potuit arte juvari,
curatus est. Suspicatus interea Pater Adamus, quod
erat, nonnullos è vicinis in hac desperatione more
patrio sibi mortem nefariè illaturos, proximas ædes
nondum Vulcano sacras petit; ubi in recondito con-
clavi septem viros ac mulieres laqueis collo insertis
pendere reperit. Duo, dum adhuc palpitarent, re-
sectis laqueis vitæ redditi, atq; ad cæteros, ut recrea-
rentur, transmissi.

Verum crudeli elemento visus fuisse immanior
latro: quibus ignis parcebat, ipse jam dedignabatur
ignoscere. A muro, cui Patrum ædes erant proxi-
mæ, prospiciebant incendiarij, solas illas reliquis
omnibus circumflagentibus intactas. Quocirca
multis in eas tormentis displosis iteratâ voce incla-
mabant socijs, ut Templum DEI tandem incen-
derent. Fecere quod poterant; sed non perfecere.
Miram sacrarum rerum virtutem: Septies ignem
inijci in eam partem domûs, quæ plateæ adhæret,
Pater Adamus, oculis coram aspexit; at, ubi flam-
mam arida concepisset, septies quoque suâ spon-
tè extinctos ignes. Amplius istud portento simile;
quod è vicinâ urbis portâ tantus ardor in has ædes
incubuerit; ut ejus in atrijs nemo posset consistere,
titionibus atque carbonibus undequaque constratis;
ipsis quoque quæ ad faciendam umbram ibi fuerant
plantatæ arboribus, per æstum desiccatis folijs pro
virore hyemem præsentantibus. Neque tamen hoc
cremore adjutus ignis, quem injecerant, extinctus
est. Urserunt incendium latrones comportatâ ad
ostium magnâ sarmentorum strue storeis obvolatâ

ac

ac succensâ ; At sereno & placido cœlo repente ventus exortus inflammatâ struem in sublimè extulit , atque per passus supra quinquaginta deportavit ad fanum Idolorum, totumque illud delubrum impietatis, ne quidquàm repugnantibus, qui servare mollebantur, delevit : Vero DEO jam tum præparante aream illam novæ Ecclesiæ sibi postea eodem in loco ædificandæ.

Labores quoque Mathematici, Divinæ providentiæ cordi fuerunt : quibus scilicet ad promovendum Divinum cultum opportunis hæctenus instrumentis gravissimum fuisset Patres spoliari. Condûxerat in vicinis ædibus cubicula tria Pater Adamus domui contigua. In eorum bina tabulas, omnes librorum Mathematicorum, quibus more Chinensium omnia inciduntur, suasque operas ; quod multæ essent, & domestica plurimum cubicula occuparent, intulerat, vacuo relicto tertio, quod sub eodem tecto, nullo interceptum pariete, omninò pervium cæteris cohercebat : Ignis proximi vehementiâ tertium hoc tantummodò cubiculum conflagravit, ad eò prodigiòse avulsum à duobus reliquis, quasi cultro foret abscissum, ut arte non possit exactius auferri : flammâ interim lambente murorum aliquot siccissimas tabulas ligneas, nullam earum tamen vel unicâ litterarum læsâ, destruyente. Erexit postea animum Patris Adami hæc in mathematicas artes, ac præsertim Calendarij Astronomici favorem ignis reverentia ; ut quamvis ab eo animum despondisset ; ex hujus tamè tam prodigiòse servati cura majus aliquod olim Christianæ rei emolumentum deinceps speraret.

A tergo istarum ædium domus erat satis ampla ; quæ idcirco non tota habitabatur, quòd optaverat Pater Adamus ut extrema ejus pars ædibus Patrum, quæ

quæ admodum angustæ erant, amplificandis servarentur. Ignis ergo priore aulâ eum adjectis cubiculis ad solum usq; absumptâ, cum ad postremum, de quo meminimus, atrium pervenisset, ac tigna aliquot cubiculorum incendisset; relicto tantum adulationis vestigio, nec in aridam materiam ultra deserviens, nullo ferente auxilium emortuus, reliquis conclavibus pepercit.

Noctæ insequente, ad quietem tantisper digressis omnibus, ingenti fragore domus tota concutitur, restantque omne, atque atria fragmentis tegularum. Fragore & ruinas intulit accesus pulvis pyrius, qui à fronte domus servabatur in muro, atq; ex vicino ælta ignem conceperat, & in ædes Patrum, quia proximorum, hæc tempestate detonuit: providente etiamnum Deo; ne quos inter multiplicia pericula hæctenus servasset, uno momento hæc procella contereret.

Altero, ac sequentibus diebus ijs qui serviebant, paulatim reversis, domum verrere, quæ dejecta componere, hisque ipsis murorum aperturas ne latronibus aditus patèret, claudere placuit. Die tamen tertiâ majus; quia inopinatò periculum incubuit: Urbani ipsi ac Cives agmine factò domum vallant; jamque oppugnare aggressi, primam portam machinis impetunt; hac collabente in alteram vim parant. Alij simul tecta conscendere, lanceis, ac fustibus, prout cuius furor arma ministraverat, malum moliri. Non assequabatur scopum improvisæ furis Pater Adamus. Varia conjectans, secumque, quid factò opus, deliberans audaciâ vim frangere, aut differrè statuit. Noverat Chinesium ingenium; quorum impetus virum; progressus scæminam monstrat.

Itaq; è domesticis quendam instructum acinace Japonico præ foribus clonituit; seu terrori futurum

adversus furibundos, seu defensionem. Ipse barbâ venerandus in portâ occurrit. Ad conspectum viri resedit furor. Tum excusantes audaciam, latrones abs se inquiri vociferati sunt. Sed quandoquidem recepti in domum nulli eorû viderentur protinus recessuros esse; ac dicto citius abierunt omnes. Constitit postea Coryphæos istorum fuisse duos fratres, qui, quod ante menses aliquot pecuniam à Patre Adamo mutuam petissent, nec impetrassent, hanc, ut interpretabantur, injuriam ulcisci, & vi tollere, quod optabant, paratos nunc advenisse: Actos impotentia vindictæ, de more, etiam in communi calamitate se ipsam negligentis, tantummodò ut alteri, quem odit, noceat.

Absque injuriâ cogitari simul potuit æmalorum invidiam, quâ Europæos literati indigenæ alijsque complures insequuntur, fomitem hujus conjurationis fuisse: quod neminem in communi calamitate vellent esse felicem; minus illum, cui nunquam serio favissent. Et verò satis intelligi nunquam potuit, unde Pequini tantò æstu decertatum sit, contra Patres ob susceptam Astronomiæ restitutionem (quam rem opportunissimam fini Divinæ legis promovendæ, & Societatis instituto propriam præ occupationibus alijs hinc terrarum delegerant) cum tamen alibi per hoc imperium, atque in urbibus dignitate ac literis æquè florentibus iidem summo in pretio eadem, ex Astrorum ac cæli scientiæ causâ semper fuerint. Post persecutionem quæ Patribus initio in Regnum ingressis incubuit, quâ Pater Alphonsus Vanchoni flagellis cæsus, reliqui Pequinenses Socij Regno ejecti sunt, raris tempestatibus acta fuit Christiana res; quamvis catalogus librorum Mathematicorum, & instrumenta artis à Patre Nicolao

Tri-

Trigautio & Patre Adamo Schall, consecuta in Xensy Provincia fuerint evulgata, quin etiam Pequinum translata. Licuit tùm ut ipsi narrant, cuilibet sub ficu, & sub vite sua securum degere. Incredibile est quanta cum humanitate Patrem Adamum, postea Pequinum evocatum Xensientes persecuti sint. Magistratus Provincie & Gubernatores urbis in qua hæserat, certatim advolantes gratulabantur: non contenti læticiam, qua devehereur, viaticum & jumenta ministrasse, ipsi quoque discedentem honoris gratia inter faustas acclamationes deducebant ad itadia aliquot comitati. At ubi in Regia res geri cœpta est, momentò exarsit incendium & pertinax in exitum æmulatio. Valuit tamen hic ipse livor, & consecuta exinde insectatio literatorum Pequinesium ad rei Christiane augmentum. Divulgabatur Patrum nomen toto imperio; felix Astronomicarum operum successus, æmulorum profligatio, Regia enomia, per Provincias laudata instaurati Calendarij novitas omnium ore celebrabatur: Ipsi Indigenæ melioris animi, chrijs atque orationibus in lucem editis probabant gloriosos pro Republica labores susceptos. Atque his tanquam venis deferebatur è corde Dei Præconum doctrine sanioris sanguis, ac spiritus, fecundandis quaquaversùm per vastissimum imperium quotidie subnascentibus germinibus, & augendo firmandoque populo nominis Christiani.

Satis copiosa Ecclesiarum & Residentiarum Societatis circa annum quinquagesimū quartum supra millesimum ac sexcentisimū messis visa fuit P. Martino Martini; quando in suo commentariolo tum Romæ edito scripsit, anno decimo septimo sæculi currentis ante cœptam correctionem Calendarij uno, fuisse apud Chineses recensita Christianorum tre-

decim millia. Numerus hic sæculi anno quinquagesimo ad centum quinquaginta millia excrevit; factus intra annos viginti decuplò major, quàm fuerit antecedentibus quadraginta annis cum eadem ferè operariorum raritate. Hoc ipsum Pequinense solum, quasi arenosum & sterile vix centum inferebat ærario divino quotannis; eò quòd ex omni Provinciâ ad Curiam affluentes colluviem faciant minùs attentam, rebus serijs, aptamque religioni. Postquàm tamen ab aliud velut agentibus sub splendido pallio astrorum Divina communicata sunt; quotannis Dei pensum adedò multiplicatum lætissimi viderunt Patres; ut suprâ sexcentos & septingentos baptizatos excurrerit.

C A P U T X.

Instauratio Imperij per Tartaros, & Astronomie restituta cura.

Post dissipatos per Imperium, ac profligatos perduelles, collectis in unum copijs castra ad urbem admoverunt Tartari. Non ut paucorum dierum spatio direptam vastatamq; ab immanitate latronum profugientium novâ calamitate percellerent; sed ut perturbato imperio, quid pro ea à socijs impofterum obsequij deposceretur intelligerent. Quatriduò in castris exacto totius urbis, & omnium Magnatum gratulatione, qui universi ad eos in castra exierant, excepti sunt, & in Regiam introducti, studiosè percontante identidem Patruo Regio, qui Regis Tartarorum, Nepotis sui, nomine exercitijs præerat; reverentè hospites admitterent? vel lentè ac jubarent sibi impofterum à Tartaris imperari? Omnibus uno ore acclamantibus, Vivat, vivat

vat Rex, mille & mille millibus annorum! acclamatione hætenus ad Sinenses Imperatores usitatâ, securus invitantes ad Palatij ruinas ac bustum pervenit. Alterâ die, quòd hominibus suis ædes in urbe ad commorandum non sufficere animadverteret; voluit Chineses Incolas in exteriorem civitatem, manibus primariæ urbis solâ fossâ interjectâ coherentem commigrare; concesso tridui spatio, quo mobilia possent evehere,

Urbs major, in quâ Regiâ, directè Austrum respicit, & quadrato muro cingitur: Cujus quodlibet latus ad viginti quatuor stadia excurrit (ducenta quinquaginta stadia Chinesia uni gradui in sphaera cœlesti respondent, & milliariibus quindecim germanicis: quorum proinde singula stadijs circiter septendecim constant) & ad ternas mundi plagas, Subsolanum scilicet, Zephyrum, & Septentrionem, versùs extenditur. In singulis lateribus binæ patent portæ; extra quas latissima effunduntur suburbia. Quâ Austrum respicit tribus portis ad anteriorem urbem est pervia. Turres muris continuas & omnes quadratas numerat, in universum trecentas sexaginta: inter quas ad duo quælibet stadia una latior, quas faciliè esset addito triangulari acumine in propugnaculi formam redigere, ut civitas redderetur inexpugnabilis. Murus altitudinem quinquaginta cubitorum æquat. Intra & extra opere lateritio vestitur; nucleo terreo optimè compacto suffultus. Crassitie constat cubitorum viginti quatuor, in quâ planitie equites discurrere, & milites commode ordinari possunt. Intra hoc septem Tartari omnes retenti; In alteram urbem; quæ antea pluribus in locis deserta erat plebs Sinica ejecta, nunc undiq̃ue habitabilem fecit. Hæc longitudine ab or-

tu in occasum prioris latus Austrinum superat stadijs quatuor; latitudine quâ ad Austrum porrigitur dimidium illius non excedit: muris & turribus; sed aliquantò humilioribus instructa.

Ne cum cæteris res Christiana compelleretur à Regiâ longiùs exulare, atque ædibus ad destinata, opportunissimis exueretur, nihil differendum ratus Pater Adamus libello supplici novum Tartarorum Senatum aggreditur. In illo pluribus commemorat Europæum se hominem à multis annis in urbe commoratum legem DEI populo suasse; in Regiâ urbe templum & imaginem habere cum libris, & omni ad hoc munus exequendum constituto apparatu; quæ omnia nequaquam intra triduum civitate efferi possent. Astronomiæ & Calendarij emendandi curam jussu demortui Regis se suscepisse: magnam vim tabularum, quibus ejus commentationis libri incisi essent, domi asservari: omnia perire necessum esse, & Reipublicæ perniciosum, si urbe exportarentur: Proinde, rogare, ut cum advenis, in hac rerum fortunâ desideratissimis, & ipse Advena, suâ in statione imposterum firmari jubeatur. Cùm libello coram Senatu novæ Reipublicæ, plebejo habitu indatus, inter turbam civium, non abssimilia postulantiû genibus flexis se stitit; lætus omine sub ipsam rei principium à circumstantijs capto. Felicitior quippe omnibus, qui plurimi affuebant, competitoribus, cùm in illos scuticis & baculis ageretur, nec illorum libellos vel oculo dignarentur Præsides, genu flexum Patrem tutò adesse sunt passi. Nec multò post è Senatu quidam benigniùs hunc intuens jussit propius accedere, & libellum offerre. Evolutâ paginâ ad quædam subsistens: quæsit quid templi nomine Pater intelligeret? respondit: locum esse in quo DE-

UM Creatorem omnium revereri consuevit. Quæsit rursus, cur communi vocabulo delubri cum cæteris non uteretur? Respondit Pater: Hoc ad distinctionem religionum factitari. Reliqua profectus de Calendario interrogare perrexit, & num in Mathematico tribunali officio fungeretur, & eorum redditibus viveret exquisivit: negantem; ac se non tribunalis illius calculatorem, sed calculatorum magistrum esse asserentem; tanquam consecutus, quod quærebat, iussit in pedes surgere, ac singularis reverentiæ significatione redire postero die; domi interim securè degere (Hic ipse postea quotannis triginta aureos eleemosynæ nomine ad templum, aliaque Patri munuscula mittere solitus; demum Patruo Regis vitâ functo, ubi Rex ipse habenas imperij tractare ceperat, officiosissimè ad Regem introductum Patrem Adamum ei commendavit: remunerationis quoque illud à Deo consecutus; ut ex familiâ suâ Christianos non paucos, atque hos inter filiam numeraret) Discessum paranti duos è literario Magistratu suos discipulos qui deducerent addidit, exploraturos singula. Et verò hi excussis omnibus diligenter, visâ maiora narratis renunciaffe. Alterâ siquidem die revertentem liberaliùs excepit Senatus; Fuit illicò qui obviam procedens hilari vultu tabellâ è sinu proferret, licentiæ commorandi in urbe tesseram, & severam cautionem, ne quis Tartarorum Patri molestus esset; Hanc ajebant, portæ affixam dies aliquot pendere finito. Edicti experimentum proximè factum. Redux quippe Pater Adamus non solum Aulam & atria; sed cubiculum quoque ingratis hospitibus infessum, quique continuo exesse, ac veterem migrare colonum mandabant. Pro scuto objecit Pater diploma, resque suas, ac domum nemine

contradicente, quin è vestigio diffugientibus illis servavit. Eâdem arte reliquæ ædes ad sepulchrum P. Matthæi Riccij perstiterunt, primis possessoribus intactæ: aucto diplomate comminatione pœnarum, molestiam illaturis certâ: feliciter hæc omnia apud Barbaros suadente demissione, & agente causam, DEO pro domo suâ.

Disparem exitum fastus Astronomorum tulit. Patronum causæ suæ præoccupaturi, Ephemerides mutato anni nomine Senatui præsentant. Quærentibus, quale nam illud esset, quod offerrent munus? Vetus, inquit, gentis jam vestræ Calendarium est, novo Marte concinnatum. Atqui reponunt Tartari; Scatere, ajunt, erroribus hoc vestrum. Intelleximus aliud emendatiùs à *Tam lô Vàm* (nomen est Patris Joannis Adami) Europæo editum: Aptior novo imperio erit ista ingenij novitas: Hunc quantocyùs hominem hùc advocate, Dissimulantibus mandatum, quia perculsis, postridie Senatus Patrem per Apparitores suos in Palatium evocat. Honorificè deductum ante operientem præ foribus Mathematicorum gregem unâ acciri jussum, in Senatum tribuni introducunt. Priùs tamen quàm conclâve subiret, circumfusi ex æmulis nonnulli, rebus suis diffisi, & subodorati sententiam, quæ adversus suam imperitiam gliscebat in animis Tartarorum, quantâ poterant eloquentiâ saragebant persuadere; ut, si de Calendario Pater interrogaretur; diceret: novum calculum, compilatum esse nequid ad calcem, supremam illi manum adhuc deesse. Quibus Pater: Supervacanea isthæc, inquit, vestra est sollicitudo: Quid Senatus ex me quæsiturus sit; quid ego Senatui ad interrogata repositurus, ubi ingrediar, resciam. Promittere nequeo quod mihi adhuc in-

com-

compertum est: Cæterum quid animo vestro se-
deat satis perspicio; minùs providè agitis, si post
quindecim annorum bellum uno temporis momento
pacem componere, calentibus etiamnum jurgijs,
meditamini. Admissis in Senatum universis de sta-
tu Calendarij rogatus Pater: Nihil ei propemo-
dum deesse ad coronam, respondet: Rogati & æmu-
li; si ejus praxim jam edidicissent? reponunt impu-
denter, minimè. Patri itaque incubuit sequentis
anni Ephemerides quantocyùs expedire solum: qui-
bus adversarij suas apud Senatum attexuerunt.
Traditus utriqùe parti alterius labor dijudicandus.
Septem immanes errores Chinesium lucubratio
exhibuit, scripto exagitados à Patre: Hujus autem
calculo nihil opponi potuit ab æmulis, præter novi-
tatem; vetustati, sibi de viribus malè consciaz, atqùe
interitum formidanti semper exosam. Imò ad ob-
jecta respondere jussi suomet suffragio quando aliter
non poterant, Europæam methodum comprobarunt
signatam, nomine singulorum, & Typario Senatùs
appenso. Itaq; in annum sequentem, qui Tartarorum
erat secundus, concinuatæ Ephemerides, & supre-
mo Senatui priùs quàm prælo darentur, ut inspice-
rentur, oblatæ. Ab illo ad Regem transmissæ ac
plurimùm collaudatæ sunt.

Prænunciata quin etiam Ecclipsis solis eventura
Calendis Septembris anni 1644. ejusqùe pro regno-
rum dispari situ, in singulis dissimiliter observandæ,
appositi calculi quaquaversùm dimissi. Industriam
demiratus Rex: nunc, inquiebat, primùm in Sinen-
si imperio Solis & Lunæ deliquia, quanta quanta
fuerint, quisqùe loco suo & tempore certus aspi-
ciet.

Ubi tempus observandæ Ecclipsis adfuit, suppu-

tationes omnes tam juxtà Europzã, quàm juxtà antiquum Sinensium ac etiam Mahometanorum regulam, cum cujusque schemate per omnia tribuna-
lia, & in vulgus etiam dispersz. Die verò Ecclipsis speculam Mathematicam Pater cum uno Senatûs Principe, quem Rex designaverat, & Mathematicis conscendit; Sociorum alijs ad tribunal rituum, ubi universus Regiz Magistratus ad succurrendum Soli laboranti, more veteri, toto Ecclipsis tempore genu flexus adesse consueverat, submissis: Alijs supremo senatui intra Palatium pariter erudiendo, devinciendoque Europzã methodo assistere jussis: tot oculis vel à deliquio Solis, pleniùs inspecturis novz doctrinz, robur, firmitatemque rei Christianz imposterum designaturis. Nec votum fefellit. Aliunde locorum felix concordia calculi cum cœlo allata est, & Pequini Regia universa Astronomiz Europzã applausit. Exceperat discipulorum non nemo tubo optico solem, & corpori interjecto obluçantem, in chartã monstraverat; quando Senatorum aliquis, cæteris amænitate rei abreptis, arrepto pennicillo, elogium observationi; atque huic, uti videbatur, portento adscripsit. Nos, inquiebat, Senatuum Principes observationi Ecclipsis solaris assistentes deprehendimus antiquam Sinensium regulam dimidio à vero discrepassè; Mahometanos unã horã deviasse; solummodò novum ab Europzã traditum, calculum tam tempori, quàm punctis Ecclipticæ exactissimè respondisse. Dignum sanè eximios viginti annorum labores, exacti imperij tempore ab invidiã perperam suppressos, Nobis regnantibus lucem aspexisse & probatam oculis, illorum fidem immortalitati transcriptam esse. Quare præcipimus, ut ij ad quos pertinet, singulari eam diligentia tractent,

Cent, ne per eos stet, quò minus decem annorum millibus perduret. Rex perspectis, quæ undique affluebant, novi calculi commendationibus laudatam amplissimè methodum complexus edixit; ut Mathematici universi eâ solâ deinceps utantur, eamque ad posteros æternùm duraturam transmittant; Magistro *Tám Ió Vàm* ad supputanda astronomica omnia assumpto.

Erant tum in tribunali Mathematico supra septuaginta, cum officio Magistratûs, redivisus Regijs abundè instructi. Iphis accensebantur centum ferè candidati; quibus sola oriza dabatur; ut nunquam non præstò essent; si contingeret aliquem ex primoribus decedere, qui prævio examine in demortui locum succederent. Turbàm inutilem succidere statuit Senatus: expectabatque nutum Patris Adami, quos potissimùm è competitorum grege deligendos designaret. Hic enim verò ad genua æmuli, & ad aram hostes. Pluribus opem, quàm deprecabantur, attulit Pater; quamvis minimè nesciret, quod & evenit, apud improbos beneficia non nisi ingratitude compensari.

CAPUT XI.

Collata P. Adamo rerum Mathematicarum Præfectura confirmatur.

Præfectura rerum Mathematicarum insigne est apud Chineses muneris publici genus, & inter Magistratum summos jam olim recensitum. Hanc Patri Adamo Rex nuperis comitijs ex occasione Ecclipsis præteritæ solaris deferri per tribunal rituum demandavit. Dissimulabat tantisper

per executionem Senatus, sive Astronomorum gratiâ; qui spe dignitatis hujus dejecti, Præsidentum nonnullos, edicti Regij ad indigenas revolvendi spe, retardabant; sive quod ipse dubitaret dissensas mentes investigio coalescere posse, idè cavendis motibus tempori suo servandam mandati expeditionem pugabat. Urbs destinata Rex ipse minimè alieno patrocínio permotus. In anni supra millesimum sexcentissimi quadragesimi quinti diem decimâ Februarij incursum Lunæ Ecclipsis calculatione Europæâ usu recepto annunciabatur. Defuit libello titulus, quem præfigere ad Regem erat moris præfecti Mathematicum. Illicò erudiri voluit à Tribunali rituum Imperator, quod illud sit decreti officij silentium? Nonnulla excusantem tribunalis Præsidentem expedire ad unguem quæ jusserat, præcepit: universis omninò Mathematicis, tum alumnis Regijs, tum alijs quibuscunq̃, atq̃e omni rerum ad tribunal hoc pertinentium comitatu subijci Europæo Patri mandavit: aliud pro decore Reipublicæ & novæ regulæ utilitate non fore distitans; minus in officio in incertum evagantes cæteroquin ingeniorum motus coercendos.

Nomen dignitatis P. Adamo per institutionem, quam profitebatur, alienius est visum; quàm quod ab eo suscipi se pateretur. Quamvis præfectura Mathematicum, si rem spectes, nihili moribus Societatis adversetur: Imò literariæ Reipublicæ propria, nullius præterea esse videatur, si hujus non sit. Insignia tamen Magistratûs gerenda; statis dierum intervallis tenendum Palatium; quotidie ad negotia expedienda pro tribunali capienda sessio; curæ denique à scopo primario salutis animarum proficquendæ deviantes transferunt; ut humeros, saltem
oneri-

oneribus præfecturam comitantibus, quæ posset, subtraheret. Exposuit Regi; se sacri, quod gerebat, muneris ratione quotidie manè DEO Sacrificium offerre; statutas preces per diei curriculum persolvere; minùs tantis momentis officij ad eò eminentis præfuturum, qui uno eodemque tempore multum, disparia satagere cogeretur. Principio igitur, cum suboffensus videretur Rex existimatæ repulsæ, suscepti omninò muneris, etiam annitente, qui missione præerat Superiore, dissimulanda fuit cura: donec exoratus Imperator alleviaret occupationes, privato vitæ generi difformes. Absolutus subinde ab onere aulico Pater; subditorum tribunal è Regiâ translatum in ædes Europæas: omissi redditus onerosi Magistratibus apponi soliti; Ipse, quod præferret conditionem advenæ, more ab omni obsequio exemptorum hospitem, ac tantummodò maximi momenti indigenis indulto, honoris simul ac commoditatis eximio incremento, quotidie bis positâ mensâ perpetuò ali cœpit; quæsturæ tribunali ad initium cujusque mensis pecuniæ, & orizæ, ac necessariorum quidquid appendendum esset, affatim ministrante: Patre ita sine suâ sollicitudine futuro perenniter, gratiâ summis quoque Magistratibus invidendâ, Regis convivâ.

Uti nulla rerum naturalium est, cui non suus inascitur vermis, aut teredo adhæret, à quibus vexatur; ita huic quoque tribunali Mathematicorum, seu collegio, cui recens præfectus erat Europæus Sacerdos, evénit. Redacta in ordinem Astronomorum Regiorum turba: compulsi ad obsequium hominis exteri tantò arrogantiores Indigenæ, quantò literatiores: præclusâ cõtionum materiâ iusti stare ad unius Præsidis arbitrium, studijs antiquita-

tis patriæ, & ingeniorum solito æstu sepositis. Acerbissima hæc, quæ foris iram sine viribus movissent; domi validum nacta sunt telum; quo exosa novitas, & Europæum in Chinis collegiū poterat concuti, vel omnino everti. Avaritia duorum ex Academicis Alumnatus Regij questum sibi, odium magistro factura conspirat cum malevolis. Paciscitur pecuniâ; ut privata, quæ Pater nemini unquam communicate in animum induxisset, sibi explorata, ijs communicet; Sincerè nunquam ab illo tradendam methodum, ad quam edicto Regio compulsi essent; ut materia minime aliquando deficiat criminandi Chinesium doctrinam, & stabiliendi Europæam: Ab hoste nondum placato ob præteritas offensas nihil certi, nihil sinceri præstolarentur. Interea se qui intimos animi illius recessus, uti non fallebant, penetrassent ad amissim prodituros quæ nōssent, & quæ non nōssent auro apud avidum pecuniæ impetraturos.

Conjuratio jam in tuto videbatur. Comportatur insignis pecunia: obzrantur Alumni: scopum factio proximis Collegij rituum comitijs attentat. Defert ad hunc Senatū compositas ad persuasionem querelas, & Patrem non minùs quam Majestatis, atque inde mortis reum accusat. Actio erat, quod contra jus Regni, Regiamque munificentiam dignitate adeò eminenti, rerumque undique affluentium copiâ nondum satur Europæus munera nihilominùs docendi gratiâ accipiat; & insuper quos pecunia degluberet, planè quoque oppressos indignissimè atterat. Nacti ex præsidibus quendam *Sun Chi Scay*, nuper P. Adamo offensum, quòd ipso rogante cuidam Mahometanorum nuper in aditu Magistratus, quem immeritò petebat, cūmpoterat, non
favif.

favisset, apto fomiti scintillam commiserunt. Arrepta hic vexationis reponendæ opportunitate diem Patri edicit. Nihil ille fraudis suspicatus ex improvise evocatur: causam ex Præside palam audit. Usurpanti scilicet ab Europeo Sacerdote Jura duorum Tribunalium *Lr* & *Ln*: Deinde ipsum, quem administraret Magistratum subreptio Regis diplomate niti: Tandem passum esse se corrumpi muneribus. Tum allegat testes, sententiam rogat, oppidò urget, & tantum non extorquet. Valde perculit illa criminatio, futurum crimen inauditum, & indubitata nece piandum, quod audacter affirmaret; nullum ex supremo isto Senatu meminisse edicti, quo Magistratus Mathematicum P. Adamo conferrerur. Plus negotij causabat, quod amplius duabus horis interea excussum archivium, quo libelli supplices cum responsis atque edictis asservantur; nihil exhibuerit ejus, de quo agebatur diplomatis. Soli interea ardentissimo expositus Pater, ex quo triduo toto deinde capite indoluit, nemine afflictum accedere aut colloqui permisso. Deo, & bonæ causæ de more invocato circumspicit, si fortè innoxium à conspiratione aliquem à codicillis nancisceretur, qui denudò Archivium eventilaret. Utrumque impetravit: ac producto mox diplomate: Quis, inquit ad Præsidem, capitis nunc damnabitur? En Regiâ manu signatum, & exaratum edictum quod negasti. Obmutuit ad allegata Præsides. Tum minore negotio falsi testes confutati, convicti suæ improbitatis accusatores, Tartari demum in eosdem, ac Coryphæum Præsidem, investiti probris & convitijs multatos pro merito exercuerunt.

Aderat in Senatu amicissimus Patris *Fan* cognomento; divinâ duce providentiâ eo die ac loco sub-

missus,

missus, cum per tres antea continuos menses à confes-
 sionis privatâ de causa abfuisset. Hic eam spem boni
 successus, quam innocenti ejus præsencia fecerat,
 postea factio insigni cumulavit. Expeditâ enim pro-
 æquitate sententiâ statim progressus ad Regem uni-
 versæ rei seriem enarravit; retulitque postea ad Se-
 natum Regis nomine, minimè impunè abire permit-
 tendas eas calumnias & convitia, quas Mathematici
 & horum fautores adversus suum Præsidentem Euro-
 pæum Patrem protulissent: Perspectum esse Regi
 Præsidentem Mathematicum *Tam Id Vam Virum esse*
 fidei integerrimæ, nec minùs pium, quàm innoxium:
 velle Imperatorem adversarios omnes coram Su-
 premo Senatu P. Joanni Adamo genua flectere, &
 posthâc emendandam culpam demissè deprecari.
 Quibus ad mandatum Imperatoris præstitis ipse il-
 le supremus Senator & tribunalis rituum dignior.
 Præsides postridie domum Patris Adami convenientes
 pridianam injuriam abundè officijs suis compensa-
 runt. Redacti exinde in meliorem ordinem Ma-
 thematici pulsus inquietis, & substitutis, qui hone-
 stiorem frugem pollicerentur. Promovit Christiana
 rem hæc literarum fracta superbia. Dicto
 obsequentiores facti sensim assueverunt ei, cui hæcte-
 nus impunè refragabantur potestati: & quia cum
 imperio literarum notitia Dei ac virtutis simul in-
 stillabatur; passim flectebantur ad complectendam,
 desertis Idolis, fidem Christianam. Magnus con-
 tinuò numerus per Baptismum Ecclesiæ aggregatus;
 insecuta templi ac pietatis exercitiorum uberior
 frequentatio: & si delectus non adhiberetur, quem
 necessarium esse constat, omnes illicò dedissent ma-
 nus; cum interim multorum sola desideria firmandæ
 voluntati acceptarentur.

Commendavit deinceps quoque virtutem P. Adami insolita à lucro & fastu abstinentia ; quæ duo sibi arrogare erant soliti antecessores ex officio præsentis Magistratus. Moris erat, ut quoties aliquis in Collegium seu tribunal hoc mathematicum admitteretur, omnes primi anni reditus in præsidis emolumentum cederent: Avarum hunc morem sustulit, ne munere quidem accepto. Præterea Præsides authoritatis suæ facturi incrementum ægrè ad colloquium admittebant subditos ; & si admitterent, in cæremoniis Sinicis observandis supersticiosi ac tædiolissimi fastum immanem præferebant : Pater eminentiæ suæ fastigio contentus abjectiones aulicas à secum acturis amovit, & familiarissimè admissos audire, & negotia expediri faciliùs imposterum fecit. Odisse demum non poterant eum, à quo sæpissimè se protegi, & quo nonnunquam intercedente insperatò se à Rege remunerari sentiebant. Academici autem illi, qui tempestatem nuper concitaverant Deo vindice, ut creditum est, cum eo qui accesserat ad improbitatem promovendam præside, meritas pœnas dederunt. Eorum alter peste correptus unà cum Matre, fratre, uxore, & filiis brevi sublatus est. Quòd tamen Christiani essent, ægrotos invisit Pater, & à peccatis per pœnitentiæ Sacramentum absolvit. Verùm, cum Christianæ virtutis merito, contagium ipse domum retulit, nihilominus Deo dante brevi à periculo eluctatus. Alter quia subdolanus & pervicax ingenio, ipsi quoque tribunali rituum visus est, ejectus ab eodè, & domi suæ egestate confectus. Præses aliquot post mensibus in patriam Xensy reversus, ut suos inviseret, à conterraneis forcipibus dilaniatus, extractoque corde & comesto, miserè periit. Ejus filius Doctorum

albo

albo non multò ante adscriptus, dum in curiâ magistratu fungitur, sat levi de causâ privatus officio, & bonis fisco addictis, in exilium ad deserta Tartarica relegatus est: Machinis, quas infanti paraverant in authores recidentibus.

Pacatis rebus mathematicis aliquid præterea domesticæ molestiæ expediendum supererat. Ex quo Tartari imperio potiti sunt, singulorum tribunalium Magistratus, sibi ex æquo cum Chinesibus diviserunt, & quandoque summa rei penes solos Tartaros mansit. Planè idem in mathematicum tribunal futurum videbatur; in quo jam essent, qui Ephemerides Tartaricè verterent, quiq; ad ingenium indigenarum sibi arrogaturi viderentur quoque cætera. Non erat, diviso imperio, res Patrum publica privataque ex animi sententiâ processura. Consulitur tribunal rituum, atque ab illo postea Rex, cum Senatus supremæ tantum judicaret esse potestatis communem omnibus Magistratibus morem in uno mathematicum collegio limitare. Rex causâ discussâ, præter opinionem pro Europæo Patre decidit: Inquietos primùm populares suos, qui sitem moverant, flagris ac verberibus excipi, solâ vitâ donari: Tribunal rituum verò pœnâ pecuniariâ multavit, quòd tales tribunali mathematico addixisset, qui fastidij plurimùm, ac plus detrimenti quàm auxilii adferrent.

Adhuc alius lapis offensionis obstabat. Ille nimirum, qui, priusquam Tartari imperium obtinerent, præfecturâ Mathematices potiobatur. Illis quippe regiam ingressis, ac sceptrum obtinentibus, quòd in hac arte tantillum instructus annis aliquot apud Tartaros eidem operam impendisset non nihil placuit: Postea se junxerat Mathematicis cupiens

amplius erudiri; quò sibi aditum ad præfecturam jam semel delibatam pararet. Rebus non ex voto succedentibus impatiens, & P. Adamo ad id muneris ejecto non acquiescebat, imò nihil omittebat, existimationi suæ promovendæ; donec omninò ejus ad culmen deducendæ spe prorsus excidit. Quod casu eo, quem narrabimus, accidit.

Solent Nationes istæ laudum cupidissimæ res abs se benè gestas, quemadmodum & majorum suorum memoriam marmoribus incisam æternitati transcribere: Quæ elogia vel in quadrata basi, aut in tergo testudinis, aut columnâ statuuntur. Imperator Patruo adhuc viventi hunc honorem decrevit; quò res ab illo præclare gestas posteritati commendaret. Marmora in aditu Regiæ erant erigenda, cum jam inscripta essent; sed ad hanc priùs deponenda, cum abessent longiusculè. Quærentibus modum inscriptas machinas transferendi, etiam mille viris præter lapicidas septuaginta, ac lignorum ingentem struem, funium & curruum multitudinem decretis, occurrit operum Præsidibus, Europæum Patrem expeditiùs & brevioribus impensis rem confecturum, Confestim ædiles advolant, & seridò, an experiri volentes? quot homines, ligna, funes requireret ad marmora adducenda perquirunt: Ajuntque Regem Patri id muneris exequendum committere. Paucis inquit Pater, trochleis, ac polipasto est opus, tribus item ad summum trabibus, octo decemve novis funibus, & operarijs quinquaginta.

Mirati paucitatem operarum ad nutum omnia quam citissime sistunt. Adducitur promissâ cum facilitate prima moles, testudinis figuram emittens, septuaginta circiter millium pondo, ac loco

suo collocatur. Tum aliud marmor librarum quadraginta millium, cui erigendo admoveere manum, tota multitudo antea refugerat, attollitur, everso priori in medio aëre obversum in destinatum situm. Applausit cum Regulis ac tribunalium præfectis universus Regni Magistratus, qui ad spectaculum confluxerat. Erectus unà cum machinis æmulus, qui livore prostratus dudum jacuerat, & dimidiâ die perfectum intuens, quod elaborandum pluribus diebus crediderat, murmura & querelas suas adversus thaumaturgum, uti interpretabatur, indignatus: age, inquit Pater, quia tam facili negotio præter omnium opinionem hæc perfecisti, de me quoque victoriam cane. Per te omnia nunc credam fieri, quæ posse negabam.

C A P U T XII.

Regnantium in Cbinis Tartarorum prosapia: Eorundem in Astronomiam studia: Regis Coreanorum in eandem ac Christianas res pro-
pensio.

Imperante Chinesium Rege *Yao* duo viri *Xy* & *Hò* Astronomiæ prout illa ætas ferebat, utcumq; periti, curam dimetiendorum siderum; poli que altitudinum colligendarum in se recipientes, tanto in honore sunt habiti, ut titulo Ducum insigniti, dignitatem hanc suam ad Posteròs transmiserint. At verò Posterì, planè Magnatum filij, quid à Majoribus, non undè accepissent, attendentes, titulo & redditibus opulenti postea magis, quam scientiâ astronomiæ clari, cujus gratiâ honores isti olim fuerant comparati, evaserunt. **Omissio spectandorum**

rum siderum officio subditos opprimere, opibus inhiare, plurima reipublicæ noxia moliri cœperunt. Imperatorum armis, quod tandem necessarium fuit, coerciti, atque in ordinem redacti ad artes postliminio, unde diverterant, recurrerunt: earumque gratiâ quàmvis non in proximo fastigio, tamen inter eminentes Magistratus usque ad initium imperij præcedentis (in quo *Léu Léu Pé Venù* adhuc Comitibus titulo tribunali præsidebat) steterunt; non alia de causâ, quàm quòd rerum cœlestium interpretes & Deorum consiliarij vulgò haberentur: Idque nominis apud finitimas quoque gentes sunt consecuti. Astronomos quippe Coreani, etsi tardiori ingenio præditi, tamen supra nubes extollunt, dum istos nubium Magistratum indigitant. Tartari verò plus armis & capturæ piscium (de orientalibus nunc Sinensium Dominis est sermo) quàm contemplandis sideribus assueti, ex quo originem suam è cœlo se ducere credunt, iisdem quasi conterraneis suis plurimum deferunt: quodque antea soliti erant à Chinensibus mutuare, quorum imperium cœlestis ac divinum propterea vocabant, sola ratio rerum Astronomicarum fuit; de cujus ubi postea instauratione cum intellexissent, vix Regnum ingressi authores rei pulcherrimæ sollicitè inquisiverunt; atque enixè foverunt. Horum omnium locuples P. Adamo testis extitit, atque omni exceptione major, nisi summam suam auctoritatem fabulis affirmandis unâ collocasset, major Patruus Imperatoris amicissimè cum Patre Adamo agere solitus: qui post alia quàm plurimâ quæ avidus enarrabat; familiæ quoque Regiæ originem sæpe recensere, atque ab astris desumere satagebat. Aiebat ante generationes decem tres puellas sive

Nereides è cœlo in fluvium causâ lavandi descen-
disse (*Angela, Changula, Facula* vocabantur) quo
tempore supra vestem Fœculæ in ripa dimissam ap-
paruisse, nescio unde , allatam vesicariam cum fru-
ctu suo corallino; quem ut illa conspexit, arre-
ptumque deglutijt, factum, ut illis duabus cœlum,
repetentibus, hæc ex esu fructus grvida dimissa sit,
donec eniteretur filiolum, quem ab lactatum, & in
exiguam fluminis insulam deportatum jussit expe-
ctare educatorem, mox eodem accessurum piscan-
di gratiâ ; ajens se interim unde venerat, reverti in
cœlum. Omnia evenisse postea ut prædixerat.
Puerum exinde crevisse in virum strenuum, eximia-
que fortitudinis : suscepisse filios ac nepotes : Qui
paulatim Regioni illi dominati sint ; donec post
quintam generationem ab incolis bello victi & ne-
cati fuerint, uno superstite : Qui fugâ jam propè e-
lapsus, cum progredi præ lassitudine non posset humi
considerare, atque insequentes hostes sustinere coactus
sit. Verùm, ne agnitus caperetur, Divinâ providen-
tiâ picam advolasse, & capiti insedisse; hostibusq; exi-
stimantibus truncum se arboris cui pica insideret,
non hominem videre, sic illusisse (Fuerit hæc ratio,
cur primis annis disturbare per urbem nidos pica-
rum severè vetuerint, veteris beneficij etiamnum
memores) Servatum hunc à cæde Divorum Nepo-
tem reparasse deperditam gentem, ex eoque Avum
moderni Imperatoris editum. Hunc non fabula
sed jam historia narrat virum acrem ac strenuum
fuisse : In valle etiamnum *Moncheu* dictâ dominan-
tem. Qui à Chinensium Imperatore, postquam ad
Regiam accessisset, in pretio habitus, eam vallem ac
omnem circa regionem adversus hostiles Tartaro-
rum incursum defendendam obtinuerit illis terrarum
spa-

spatiji cum potestate præfectus, & titulo insignitus, omine futuri imperij *Hâc Lûm Mîm*, quod Tigridis, ac Draconis vitium ducem designat. Hunc postea ob contemptum quò reliqui præsidarij Chinesium Duces, & Præfecti ipsum ac Tartaros insectarentur, quos hircorum ac canum nomine ac loco habere essent soliti; oppressum insuper æmulum invidiâ ac calumnijs coactum fuisse, quò se; ac suos infamiz ac servituti eximeret novas res moliri. Quapropter finitimis Tartaris partim armis, partim benevolentiam sollicitatis abruptit sese iterum ab obsequio juxta, ac jugo Chinesium, & totum illum terrarum ambitum, quem *Ceræ Tum* appellant, centum & amplius leucarum, cum *Corea* regno aut suis opibus adjecit: aut amicitiam ac fœdere conjunxit, non modò Rex sed & Imperator nuncupatus. Illud tamen ex consuetudine cum Chinesibus antea cultis complexus ac retinens, quòd Chinesis Imperij formam, legibus ac Magistratu, quin etiam studio literarum, quam proximè sit imitatus: donec tandem per nepotem eum, qui nunc rebus præesse cœpit, utrumq; imperium in unam Monarchiam conflaverit.

Mirhache Imperatorem hunc antea, postea verò à condito imperio *Tiên Cum* vocarunt, & ipse simili agnomine Patrem suum, quamvis vitam functum, titulo tamen Imperatorio *Tiên Mîm* inauguravit. Formato domi Principatu incursionibus vicinos Chineses, olim injurios, vexare cœpit, ut amplitudinem eorum nunc adimeret Imperio, quam honori suo quondam subtraxerant. Quartum è filijs huic expeditioni præfecerat, reliquis novem tametsi viris fortissimis, huic tamen in prudentia gubernandi ac dexteritate facile deferentibus. Decennio post conditum imperium exacto moritur *Tiên Cum*, quo

tempore Chinenſium res ſinitimæ respirare poterant, & deperdita ab æmulis, reverti; niſi contemptu hoſtis, & ſuâ ignaviâ perire ipſi maluiſſent. Quartus interea fratrum, cui cæteri ſpontè conceſſerant, aſſuetus jam olim armis à Patre, ac Reipublicæ ſceptrum capeſſit: incredibile, quanto cùm adoleſcentis imperij emolumento. Gentiles ſuos ita ad humanitatem, fidem, juſtitiamque aſſuefecit, ut quamvis militum numero non abundaret (vix octo milium exercitum aiebat) omnes tamen æmulos ac ſocios in fide, & officio hæc parvâ manu contineret. Admirationi fuit poſt occupatum Chinenſe imperium inductos Pequinum homines illos, non multò ante agreſtes, ac ruſticos, eâ gravitate, & prudentiâ negotijs decidendis ſtatim præſediſſe; quaſi publicis rebus gerendis innati, & tribunalibus fuiſſent innutriti. Sine moleſtiâ noverant illicò diù noctuque in palatio Regi aſſiſtere; ad bellum nullum detrectantes laborem quàm longiſſimè proficiſci; & cum Ducibus non multis aliarum nationum multitudinem, & adducere ſecum, & in officio continere: Maniſto experimento plerumque non deſſe naturam hominibus, quàmvis ars deficiat, vel experientia.

Virtutum civilium exempla ſuprà expectationem inculta hæc, uti quidem putabantur, Barbarorum agmina ad rempublicam attulerunt. Specimen liceat capere ex abſtinentia fratris regij natu majoris, ad quem deſuncto quarto-genito iteratò naſcendi conditione revertebatur, & verò referebatur à Proceribus imperium; qui que octo filiorum, præclarâ indole, atque ad gubernationem aptiſſimâ, felix Pater clavum reipublicæ capeſſere ſine offeſſâ cujuſquam, ac vitò poterat. Memor tamen voluntatis pater-

paternæ, in quarto-genitum, præterito se, jam olim inclinantis; hujus quoque profapæ in progenitoris reverentiam cessit. Ad hæc è filiis unum, uti sceptrum capesseret, & delato à Proceribus imperio submitteret humeros; aut saltem filijs adscisceret suadentem, vehementer offensus reipublicæ ac fratri successori ultrò detulit, ac mortis in seditiosum sententiam postulavit; atque ipse spectator rigido vultu adstitit, cum forcipibus ambitiosus juvenis postea per judicem sententiam dilaniaretur. Filiz quoque, quod verbulo temerario eminentiæ regiz desiderium, quo improvida tenebatur, quodque animo Patris persuasum cupiebat, explicuerit, circellum aureum naribus inseri fecit, eamque ita hoc signo improvisi desiderij, & inconsultæ loquacitatis voluit notari.

Hic ipse cum filijs P. Adamo amicissimè conjunctus plurima existimationi Europæorum, plurima bono rei Christianæ præstitit. Sæpiùs per annum Patrem invisens effecit, ut non modò Tartari, sed eorum reguli omnes, quorum ipse primus & maximus erat, & honore & amore Patrem prosequerentur: Primùm hoc maximè apud illum demiratos, quod Ecclipses siderum, planetarumque cursus adedè exactè prædiceret: Nihil hunc nescire existimantes earum rerum, quæ in terra sunt; qui tantùm in cœlestibus tam longè positus esset verfatus.

Eadem initio causa apud reliquos P. Adamo pretium fecit. Hanc etiam Rex indicat in eâ inscriptione, quam honorandæ legi Dei, ac Patri condecorando, marmoris incisam, ante fores templi Christianorum fecit appendi. Gloriabatur quippe, quòd dum ipse imperium hoc suum auspicaretur,

eo ipso tempore correctum jam Calendarium, & omnibus numeris absolutum sit præsentatum: Nemo, inquit, miretur me virum hunc colere & singulari benevolentiam proficere: Nam quamprimum cælum mihi imperium concessit, hunc etiam virum mihi inde submisit, qui tam egregium opus offerret: merito igitur quasi de cælo delapsus suspicio.

Sunt Tartari supra Sinenses superstitiosi, qui ex minimo casu illic omen accipiunt, & de futuris augurantur: portento itaque illis omnium maximo par fuit, quod negotium tanti momenti, qualis est instauratio astronomicarum rerum nec serius, nec citius eveniret, quam quo tempore imperium ipsi capessere cœperunt: Quod idcirco æternis sæculis duraturum credunt; quandoquidem à quatuor millibus annorum nulli familia Imperatorum contigit, ut tanta superiorum conjunctio, multò minus tam exacta rerum cœlestium computatio, & astronomie norma ad omnes etiam regni provincias extensa contingeret.

Per idem tempus Coreanorum Rex, quem Tartari antea in *Cælo Tūm* novam curiam suam captivum abduxerant, promissam libertate, quamprimum Chinense imperium obtinissent, nunc libertate donatus aderat. Hic astronomum Europæum aliquoties humanissime invisit, & eadem humanitate hospitem in Palatio suo accepit. Adduxerat è suis aliquot, qui Calendario in Coream cum officio præerant, ut ex astronomiam luculentius aliquid addicerent, quod in Patriam reportarent. Lubens obsecutus Pater ad eò sibi Principem & homines istos devinxit, ut præter munuscula non contemnenda, in signum grati animi, cum jam discederent, etiam copiosas lacrymas addiderint: Regi verò, quoniam

lite-

literis delectari notum erat, ut Coreani plerumque omnes solent, exemplar librorum quorumvis, quod ad manum fuit, non tantum mathematicorum, sed eorum etiam, qui de lege tractant, una cum sphaera caelesti & imagine Salvatoris dono data sunt: Quae munera accidisse perquam grata sequens docebit epistola, quam è suo palatio Sinicis characteribus & propria manu ad P. Adamum Rex Coreanus exa-
favit. Heri, inquit, cum insperatum munus im-
aginis Salvatoris Dei, Sphaeram, libros astronomi-
cos, aliasque Europaei orbis scientias complexos, &
à te mihi praesentatos inspicerem, vix credes quan-
topere gavissus sim, & quantum ab hoc me debere
tibi agnoscam: Cumque ex libris aliquos obiter
percutrerem adverti ab his afferri doctrinam ad ex-
poliendum animum & virtutibus excolendum aptis-
simam; Quam in hoc nostro orbe intellectus lu-
mine plus quam par est, obscurato haecenus igno-
ravimus.

Sacrae Imaginis tanta est Majestas, ut in parie-
te suspensa intuentium animos non solum ultrò
componat, sed ex iis etiam sordes omnes & pulve-
rem abstergat. Ad sphaeram & libros Mathema-
ticos quod attinet, cum sint tales, ut ijs carere mun-
dus nequeat, nescio quam meam fortunam mihi obtige-
runt. In regno meo tametsi non minus tales inve-
niantur; eos tamen scaterere mendis, & ab aliquot
saeculis plurimum aberrasse à vero non diffiteor.
Quapropter nunc istis locupletatus, quomodo non
ex animo gaudeam? Quando in regnum reversus
fuero, eos non solum in regiam nostram inferam;
Sed & praelo datos & excusos communicabo litera-
rum studiosis: Habebunt unde posthac mirentur
sortem suam; quam tanquam ex deserto in Palatium
eru-

eruditionis translati sunt; scientque Coreani, se hoc Europæis literis totum debere. Interim quod ambo nos non solum ex diversis regnis oriundi, sed regnis etiam tam longè diffitis totoque Oceano divisus in alieno solo convenientes, quasi sanguinis fœdere juncti amamus invicem, non satis capio, quâ occultâ naturæ vi id eveniat. Cogor fateri hominum animos studijs conjungi, quantumvis terris longissimè disjungantur. Nunc verò utinam tam libros, quàm imaginem mecum in Patriam auferre possem! Dum enim cogito meos Regnicolas nihil de cultu divino adhuc inaudisse, posseque cultu erroneo, quem observant, ejus Majestatem offendere; hæreo admodum anxius. Proinde judico imaginem veniâ tuâ ad te remittendam, ne culpam neglectæ réverentiæ, quæ eidem debetur, unâ cum illa asportem. Meum erit gratitudinis ergò quidquid in patria dignum invenero, saltem unum pro decem millibus tibi offerre. Vale!

Hæc Ille per epistolam; in qua tametsi de imagine remittenda fiat mentio, id tamen more gentis modestiæ causâ additum est. Nam cum instaret, Pater; ut imaginem retineret Rex, atque unum ex Eunuchis ejus domesticis, jam baptizatum, probeque instructum propediem in regnum remittendum significaret, futurum eruditioni cæterorum, qui edoceri desiderarent: Rescripsit ille denuò; cum gaudio acceptare se munus: Mallem verò, subdit, de socijs tuis aliquem mecum degere, qui & me, & gentem meam erudiret: Sed quandoquidem, qui adveniat, non est præstò, iste utcunque vices tuas & tuorum supplebit. Non impetravit tamen Rex iste legis divinæ præcones ex Chinis. Imo postea, per Tartaros aditu omninò intercluso in regnum, possi-

possibile prorsus non fuit eò coloniam deducere; adeo fines custodientibus hostibus, ut numeratos, designatosque tantummodò ingredi & exire regionem eam paterentur: aliundè quoque terrà, marique, sed frustrà, aditum in Coream Patribus ex Seraphico Ordine S. Francisci investigantibus.

C A P U T XIII.

Multum apud Proceres & in Regia occasione studij Astronomici valet P. Adamus, & inde occasio Christiana fidei promovenda.

IN tribunali Mathematico præter illos qui Calendarium sive Ephemerides concinnant, ab eaque classis suæ nomen deducunt, alij præterea sunt alijs duabus classibus admixti; quarum altera observat, quidquid ab illa priore computatum est, ex specula supra muros urbis omnesque domos eminente, in quâ complura instrumentorum genera visuntur ex ære solido magnâ arte liquata; globi, sphaeræ, armillæ, & quidquid ad observationem necessarium videtur. Huic observationum studio totis noctibus vacant isti; qui si aliquod phænomenon in cælo conspexerint, diligenter observant, factomanè ad præsidem referunt, qui, si indicandum Regi videatur, ipse denunciat.

Altera classis circa terram occupatur; ut si quid est publici ædificij, vel quando ædificandum, quò loco, quovè situ, determinet. Utraque classis nec latum unguem à regulis jam olim traditis deviat; quod libri, quod antiquitas, quod experientia in præsentibus circumstantijs agendum omittendumvè existimaverint, docet: hunc in modum aut superstitiosè

tiosè nimis majorum suorum industriam observantes; aut credulè nimis nihil sub Sole novum arbitantes. Itaque eo sensu, & rerum ordine, quem in libris à majoribus acceptis, colligunt, de suo nec apicem apponendo, vel trahendo, quid agendum denunciant. Nec Præsidi mutare quidpiam licet. Prout enim ab istis accipit, ita in libellum supplicem relatum Imperatori iudicat. Eadem lege obstrictum se credens P. Adamus, nihil apud Regem nisi veterum placita recitabat; donec supremus Senator ad se vocato indicavit; Imperatoris mentem esse, ut quæ viderentur mutanda, vel addenda liberè faceret: Non dubitare illum quin æquè bene, ac sit, à libris, ipse causas rerum ac eventa prædicere possit. Hæc licentia ut plusculum curæ, sic multum quoque libertatis attulit; fuitque ad erigendas ad diviniora mentes, atque ad virtutes conciliandas peropportunum.

Erat tum in aulâ Fratrum Imperatoris nonus, sagacissimi Princeps ingenij, & qui hæctenus non fideliter solùm; sed gloriosè, & cum maximo Republicæ commodo Vice-Imperatoris adolescentuli, quasi tutor, rem gesserat. Verùm ut nullibi desunt assentatores; ita hunc nonnulli, quorum operâ utebatur, circumvenientes, paulatim ejus animo regnandi cupiditatem instillarunt, effeceruntque, ut primò speciosis titulis, quales sunt Pater Regis & Patris in edictis publicis, quæ nomine suo inscribere cæperat, uteretur; tum ut in fabricâ palatii conditionem excederet, vestesque sibi Imperatorias, & apparatus procuraret, qui Imperatori, nec alteri conveniret. Narrare postea rex P. Adamo, pro Patruo, cujus offensas obliterare ex animo ut vellet, deprecâti crebrò solebat; se ab his qui Patruo favebant, sæpius

sæpiùs delusum & despectû fuisse. Salutandi quon-
 dam Patruï gratiâ palatio egressum, certâ fide inau-
 disse structas sibi insidias : perrexisse tamen, ac men-
 te Palatinis ædibus valescisse tum quidem, sed o-
 culos à lachrymis non temperasse ob tantam su-
 rum improbitatem, cui retundendæ impar nunc es-
 set : Cælo tamen propitio limen hostile subeun-
 tem à Patruo mitiùs sentiente jussum se recedere, &
 increpitos esse ab illo Magnates, quòd alieno tem-
 pore victimam adduxissent : se eum in modum per-
 ignaviam Patruï ac malevolorum, sibi salutarem,
 cælo dante supervixisse. Hic itaque Imperatoris
 Patruus animadvertens res suas inclinare in occa-
 sum, quòd Rex supra ætatem sapere, & in virum
 adolescere inciperet, cogitavit aliam urbem non
 procul ab istâ condere, in quam unâ secum, relicto
 imbelli populo magistratus ac Præfecti commigra-
 rent omnes, in quâ solus ipse jus diceret, ac impe-
 rium gubernaret. Ad perficiendam rem præter æs
 publicum promptæ pecuniæ destinavit septem mil-
 liones auri, ex ærario levandos : novas populo ex-
 actiones, nova vectigalia imposuit; quin etiam per
 singulas domos opifices, & operas gratis adduci jus-
 sit : multis hominum millibus huic obsequio man-
 cipatis. Rebellaverat per eosdem dies ex Sinen-
 sium Ducibus non nemo totam secum Provinciam
Xan si ad occidentem pertrahens, nec erat levis sus-
 picio populos recentibus oneribus oppressos ad
 hunc citò defecturos, cum periculo amittendi re-
 cens adepti imperij; nemo tamen extitit, qui viri
 potentiam veritus ausus sit decreto operi contradi-
 cere, aut obicem opponere torrenti.

Reipublicæ periculo, & commiseratione plebis,
 nec non perturbationum metu, quæ iterum afful-
 genti

genti rebus Christianis luci impondebant montes
 P. Adamus, magistratus sui autoritate ac scientiæ
 astronomicæ apud eas gentes præscriptionibus ful-
 tus, causis de cælo terræque allegatis & libello sup-
 plici insertis Principem à cæpto revocare aggredi-
 tur. Jam manus operi, & ædifices novæ urbis moliti-
 onis instabant, cum inspecto libello incalescens
 Princeps; ut quid, inquit, iste solus obloquitur? re-
 posuit ad ea, qui adstabat, senator; quandoquidem,
 o Princeps, ex officio sibi commisso, & datâ licen-
 tiâ hic Europæus loquitur, non videri potest limites
 excedere: si minus solito ei deferatur, facilè impo-
 sterum obmutescet. Tum verò Princeps eam re-
 mittere, & de re propositâ seriò cogitare: die
 proximâ Patrem evocare in Palatium: agnosce-
 re & edici voluit muneris hoc astronomici fuisse ta-
 lia proponere, nec in eo, quod adferebatur exerra-
 ri: simul ab extruendâ urbe destitit, ac misso nun-
 cio cessare ab opere artifices & dimitti præcepit.
 Tartarorum juxta atque Sinensium animos rei
 Christianæ conciliavit iste eventus. Erant eâ die
 quâ edictum omittendæ novæ urbis emanaverat, in
 tribunali ædilitatis septingenti plus minus viri cate-
 nis colligati, quam primùm ad opus constitutum
 destinandi, aliunde adducti, ac fortem suam miserè
 deplorantes. Hi nuntio libertatis accepto vinculis
 exsoluti; ubi intellexerunt beneficium hoc ab Euro-
 pæo Divinæ legis magistro illis impetratum, omnes
 quâ patebat platea humi prostrati versùs Ecclesiam
 caput inclinasse, & gratitudinem, prout poterant,
 hac corporis demissione declarasse feruntur.

Non multò post peregrè appulso hospites invi-
 surus domo exiverat Pater, ac primario viro obviam
 factus pro familiaritate quæ inter utrumq; erat pau-
 lisper

lis per subditis, cum, quod esset ejusdem ætatis, æque barbatus (res inter Chineses rara) in frequenti platea, facto concursu multitudinis accurrentis, ille occasionem bene merendi de viro Reipublice utilissimo arripiens, concione propemodum habitâ, Patris in populum merita exaggeravit.

Publicam hanc passim commendationem, quam ob res Mathematicas vulgò consequabatur, Pater in subsidium rei Christianæ solenter conferebat. Quod regni gubernator sæpius cum eo ageret, quod astronomicas res frequens perquiret, quod tormenta græcæ, machinæque bellicas ejus judicio aptandas, atq; emendandas permetteret, cæterorum quoque Ducum animos Patri lucrabatur. Qui tamen Christianam religionem non suscipere; complures tamen exinde per Provincias Imperij Proreges facti, fundatæ olim consuetudinis memoriam retinentes, socios legis Divinæ præcones alibi fovebant, indigenas ad Christum conversos gratiâ & favore dignabantur; quin etiam pluribus in locis egregij amborum contra hostes Ethnicos evasere defensores. Latè per imperium Chinense excurrebat P. Adami notitia, quem alij P. Matthæi Riccij filium, alij quod Patri Longobardo assuevissent, ab eodem Longobardum alterum, alij transcripto in Chinensem idiotismum Joannis Adami nomine, universim *Tam Iô Vam* nuncupabant. Præsidium hoc erat cæteris per regna diffusis commilitonibus, quò inter adversa protectos, inter prospera adjutos se sentiebant. Pater Emmanuel Diaz jussu ad murorù excubias domesticos omnes dimittere, còtinuò à còmuni civium necessitate & labore exemptus est, ubi socium se P. Adami proclamavit. P. Franciscum Ferrari, ut hominem ignotum jussu Magistratùs illi-

cò verberibus subijciendum, & exilio multandum, immunem à vexatione fecit, quòd illum superveniens alius socium esse celeberrimi *Tàm Ió Vàm* dixerit. Dimissus è vestigio à periculo verberum, atq; honore, ac deprecatione erroris cultus. Pater Gabriel de Mangilhes, quòd in exercitu Tyranni, regnum *Su Diñeu* depopulantis captus esset, jam Tartaro cæsariem unâ stringente; & alterâ ense vibrante decollandus, ictum feralem præstolabatur; cum fortuitò alter Tartarus inspectâ hominis barbâ ictum suspendere jubet, ac ferrum sistere: tùm quærit ex Gabriele, num *Tàm Ió Vàmum* nôset, illoq; tremulâ voce fratrem suum esse hunc, & natu majorem replicante vitâ ipse ac socius, ejusdem fortunæ collega donatus est. Ductus præterea ad regulum eâdem de causâ non ut in bello captus, sed Ducis ipse, non secus ac P. Adami socius eximiâ benevolentiam cohonestatus est: Astronomiæ studio hunc in modum efficacius in sublunaribus operante; quàm quâ ratione per astrorum conjunctiones & influxus aliquando ipsa divinat.

Duo singularia memorare convenit, quorum alterum Republicæ commodo; alterum ethnicæ superstitionis incommodo, per eandem *Tàm Ió Vàm* existimationem perfecta sunt. Obierat redactâ priùs ad obsequium *Xansy* provinciâ Regis Patruus, regni gubernator; ipseque decimum quartum ætatis annum complexus Rex, ad clavum assidere cæperat. Dum acta Patruus rescinderet Imperator Solenni in Regulorum ac Magistratuû conventu, professus est multum se Europæo Divinæ legis magistro debere, qui præterquam quòd prædixisset Dynastiarum quendam involaturum esse dignitatem regiam, at non multò post periturum (quòd quidem gliscen-

te

te ipso diffidio pronūciatum, atque, quo ad eventum, tantūmodo omen fuerat, seditiosis plerumq; impendens; à Deo tamen in fines eminentiores valde regio pectori infixum) plurima quoque alia Imperij commodo & ornamento indies moliretur.

Ufus opportunitate Pater binos libellos Regi præsens, quorum unus petebat instaurationem Palatij à Latronibus combusti & mœniorum urbis; statim omnium applausu ac potissimum Regis exceptus, atque executioni demandatus. Alter Bonziorum superstitionem impetebat. Suadebat hic Regi nequaquam se ab infimæ sortis hominibus abduci patiatur: Regiam majestatem dedecere vulgi præstigiis & postremorum mortalium judicijs auferri: Ipsos ad erudiendum regem nec doctrinâ nec virtute valere. Eorum itaque templa & turres (quas *Tam* nuncupant) ne erigeret, prout decreverat: Somnia & deliria esse, quæ evulgarent de expulsiōe Dæmonum, de instauratione sanitarum & morborum per eorum ritus profanos proscriptione. Nullam illis potestatem ad hæc patranda conferri, minus innasci: Spiritus equidem ab hominibus interdum; sed virtute, non armis, aut dolo cogi. Erecta in murorum pinnis vexilla, quæ in finem arcendorum dæmonum illi defixerant, ludibrium esse ventorum, non spirituum vim averruncam: Aliunde illos in urbem penetrare posse extra vexillorum conspectum; subtus muros insinuare se, per terræ viscera irrepere, ex medio aëre decidere posse si permittantur ab arbitro universorum Numine: impervium nihil esse illis qui ex elementis compacti non sunt: corpora corporibus duntaxat obstare: Spiritus ultro citroque commeantes prohibere minime.

Incusserant Regi metum turpissimi Bonziji nisi postulata exequeretur, atque insuper discipulum se illorum profiteretur, hoc ipso anno, octavo mense moriturum. Addidit enim verò Pater: satis sibi constare falsa illos prædicere: nequaquam Imperatorem, quidquid adversum ageret, prædicto mense moriturum; Deo potius largiente diutissime, ac feliciter regnaturum. Non esse Bonzios Dei consiliarios, qui futurorum eventuum arcana, soli illi explorata, simul inspiciant. Nihil in natura præstò esse, quod præsertim imperitis istis, ac rudissimis hominibus sequelam faceret legitimam adeo lugubris fortunæ. Superstitionibus aliàs ex genio patrio Imperatorem tantò promptius, quantò adolescentia volatilior est, deditum, à Bonziis amoverunt ista. Non Proceres, quòd se more solito componerent ad vultum regis, opponere; non Regina mater, quòd fæmineâ indole his delectaretur amplius, quæ speciem pulchri præferrent, dissuadere sunt ausi; Unus P. Adamus non magno momento desideratâ feliciter perfecit.

Ferunt Regem, cùm libellus hic prælectus esset, dixisse: scio pleraque, quæ senex ille hætenus suggestit, effectû comprobata fuisse: anne hîdem hæc ei in causa derogabimus? dolendum! non citius nos admonuisse! Jam quippe prima turtium è fundamentis emerferat, ex terra aliquot cubitis eluctata: supererant quatuor alix nondum cœptæ. Jam in monasteria & delubra Idolorum decies centena aureorum millia enumerabantur præter immanem ædificiorum materiam, quæ subtractionibus amplissimis erat decreta. Tepere itaque animo sensim Rex, atque à proposito manum retrahere. Ne quid tamen inconsultâ Matre, quàm plurimum reverebatur,

tur, omitteret, libellum thecâ inclusum & obfignatum eidem per apparitorem submittit. Ut vidit Regina, ac, quæ continebantur, legit; demisso capite, seu approbans quæ dicebantur, seu de facilitate sua in immeritos homines erubescens, nihil respondit. Interea libello quâmvīs de more post triduum necdum publicato, ut Bonzī operis supersederent omnibus mandatum est: atque ita speratis favoribus superstitioni homines ejecti. Tribunal rituum recentī insolentiâ offensum severiūs in eosdem animadvertit. Eō quippe proruperant arrogantīæ; ut eorum quidam humeris hominum delatus, usurpato titulo Regio, & satellitio stipatus inveheretur. Factum hunc in mendicitate meritâ reprehensione Senatus coërcuit.

Agebatur annus quinquagesimus primus supra sesqui millesimum, quō Rex venatum extra muros Regiæ Aquilonares profectus, totam ferè Nobilitatem, Matre cum Regulis in urbe relicta secum pertraxit. Per id tempus sceminæ tres domum Patris ingressæ fingebant se esse ex Reguli cujusdam nobilissimi Familia, missasque ab Hera, ut de salute filiarum morbo laborantis inquirerent: ajebant, illam diebus aliquot gravius decumbere, matremque diffidere Medicis; Patris Europæi sententiam expectare: Nihil eum uspiam latere posse omnium jam opinione increbuisse. Daturus Pater aliquid vulgò confirmatæ, & verò proficuarum rebus Christianis de se existimationi, plurimum autem spei de Divinâ gratiâ, ac rebus sacris conceptæ; exorientis morbi momentis applicandum obtulit sacrum cerei Agni Dei amuletum; jussitque bono deinceps animo esse: hoc præsidio munitam ægram intra quatriiduum convalituram. Recedunt hilares, & quinto

die reduces adferunt ducentos aureos, cum pannis septem, vel octo damascenis auro intertextis, munus pro impetratâ Dominæ junioris salute, quam Patri intra prædictos dies acceptam afflicta cæteroque Mater referret. Hæsitanti, an minimè vulgare munus susciperet, quòd causa muneris non satis liqueret, scrupulum extorquent illæ, agentes Dominam suam Dei honori, quem coleret Pater, hæc destinasse. Suspiciari, quid ageretur, animadvertum, postridiè sincerior altera scæminarum, unâ duntaxat ancillâ comitante, convénit, aliosque aureos centum offert; pro cerâ, inquiens, alijsque ad Sacrificium Divinum necessarijs coëmendis. Tum exponit Reginæ matris pedissequam se esse, eamque, quæ decubuerat, puellam futuram proximè Regiam, jamque Regi desponsatam, atque interim dum nuptiæ celebrentur, quod octavo mense futurum erat, apud Reginam Matrem educari: addidit istam denunciare, se *Tâm Ió Vámo* planè obstrictam, impostero Patris eum loco habituram: vicissim ipse tanquàm filix significaret, quid ab ipsa præstari, quid impetrare vellet, omnia promptissimè executuram.

Somnio propior tota relatio videbatur. Rogat nihilominus renunciari Pater: ab Imperatore, Reginæ filio, satis liberaliter se esse, atque etiam in honore, ac dignitate, supra meritum haberi: medijs ad vitam sustentandam necessarijs affluere; lætari quòd Regina mater in suam quasi familiam se adsciscat: ob id, impostero nullâ re defuturâ, nihil ultra desiderare posse: viceversâ Deo supplicaturum se, ut tam eximæ beneficentiæ retribuatur. Ne præterea Reginæ promptitudinem differret, ad exequenda quæ sua furus esset, inclinatum; addidit: *Videri*

deri sibi patrociniū Bonziorum apud ipsam moderatione indigere, ne cū ipsa Imperij Sinenfis Domina ac Mater sit, exemplo suo alios ad excessus istos pertrahat, cum certo animarum dispendio, nec sine secuturo sibilo prudentium. Omnia ad votum renunciata Reginae sunt. Quin etiam pedissequa postero die responsū attulit: Fateri equidem Reginam, se hactenus impensè favisse hominibus illis, idq; toti imperio constare! nō posse momento universam illorū curā deponi: promittere tamen, in nulla re Republicam concernente cum illis communicaturam sese; imò pedetentim subducturam se ab eorum consuetudine. Mirum, quòd cum Bonzij de Patre Adamo in aula conquererentur: nunc Magum, nunc praestigiatores compellentes, Reginam tamen exinde, quae meritò poterat cautelis uti, non solum non aversam, sed supra quàm credi potest continuato affectu obstrictam mansisse. Ubi nuptiarum dies advenit, cum Optimatibus ab Imperatore convivio exceptus est Pater, & necesse fuit, totum ferè diem intra Palatium consumere; quod honori Principum apud Chineses fieri assolet. Gratum sibi istud obsequium testata Regina, postero die misit pedissequam de valetudine (usitato salutandi genere) percontari. Cū iteratò paucis interjectis diebus, ob noviter auctos Reginae titulos, in signum gratulationis Regiam fuisset ingressus; non latuisse ipsam hoc sui gratiā venerationis genus praestitum ab eo, qui liber alioquin à publicis hisce Aulicorum officijs foret, demonstrans, misit eandem pedissequam postridie, gratias super hac honoris significatione sibi impensā acturā. Addidit pro munere duas armillas aureas ad ipsam gestari solitas: quas eodem tempore brachijs

detractas pedisequæ consignaverat Patri deferendas. Parantem flexo genu, ut moris est, Regium munus accipere, prævertit internuncia; utique de Reginz mandato: Quandoquidem, inquit, non alio nomine, quàm Patris; te Regina compellit, ægrè laturam reor, si filiz loco non magis, quàm Reginz, eam habeas. Intervenerat fortè famulus domesticus, nescio quid de bove emendo, & in villam deducendo suggerens. Notavit alloquium mulier, & tanquàm aliud audisset, dissimulato tunc proposito, post triduum redit unà adducens boves duos egregios, quos Patri, ut ajebat, Regina Mater in usum villæ submitteret. Et unde, inquit Pater, Reginz notitia de villa mea, & bobus? subridens illa; etiam Regina, inquit, demiratur; unde Patri suo tanta diffidentia, ut cum tantillâ re indigeret, apud filiam non requisierit. Pro hisce tamen omnibus Regiz benevolentiz tesseriis nihil nisi duo sacre cere amuleta infra mediocritatem concinna (cum meliora deessent) reddita à Patre; unum Imperatrici; alterum Reginz Matri deferendum; capsulæ, etiam qualicunq̃ inclusum; acceptumq̃ue pariter, ut retulerunt, animo gratissimo.

Addiderat muneri Pater, ut sacrum amuletum collo appensum interdium Regina pallio contegeret; ratus incursum alias oculos circumstantium; & fortè non omnibus æquè placiturum. Scrupulosius Regina, quàm par erat, executa monitum est. Elapsis enim diebus aliquot percontari jussit; num hæc cerei Agni occultatio sit omninò necessaria? Negante illo, responderunt pedisequæ: se lætæ hoc nuncio redire scrupulum Dominæ exempturas; utpotè quæ opinabatur se errasse; quod contra præceptum non intus, sed foris quoque extra-regium cul-

cultum, non contactum, & nudum hactenus Agnum Dei gestasset.

Iterum propter auctam dignitatem unâ cum compluribus aliis Regi acturus gratias in Palatium reversus Pater; tempore instante, quo simul universos procumbere in genua oporteret de more capita inclinatos, motu proprio Rex admoneri Patrem iussit, ne cum cæteris genua flecteret: se ab hac cæremonia illum unâ cum duobus è supremo senatu, & quatuor summorum tribunalium Præfectis exemptum velle. Qui honor primi tantummodò ordinis Prooesibus deferri solitus, argumentum meritò fuit gratulationum ab amicis postea consecutarum.

Cerè Imperij mutatio non eadem, & felicitatis Christianarum rerum fuit: Regem visa est missio, nò regis propensionem mutasse. Imò qui nunc rerum potiebatur eo in genere cœpisse primû notatus est P. Adamo; in quo antecedens postremò defecerat. Ille enim fûz prudentiæ præfusus longam præmittēbat experientiam, & cautelam donec fidelem experatus, ac probè notum perspectumque coleret: recidentibus ita in postremos imperij annos favoribus, qui neutri tùm prodesse ampliùs potuerunt. Hic verò concedens aliquid exploratz jam fidei, honores statim expedire voluit, quibus tantò certius probaret constantiam Patris in bene merendo, quantò cumulatiùs eidem priùs benefecisset. Equidem de aura Regia gloriari circumspectæ mentis non est: & confirmatum legimus sacro oraculo, quòd præstet, sperare in Dso, quàm in Principibus. Compertum tamen etiam est; medijs humanis DEUM uti suis in finibus persequendis; atque ex ijs efficaciora esse, quæ excellent potentiâ: viciniora demùm ad sequelam impetrandam virtutis exempla esse, quæ ex

prætorio & actionibus Imperantium præleguntur.

Nec Filium Imperatorem documentis identidem destituebat Mater. Dum in aditu templi opere Europæo arcum triumphalem è candido marmore Deo, ac Deiparæ moliretur P. Adamus; ut resclivit illa, statim largâ manu pecunias, non rogata, subministravit; se quoque meriti alicujus apud Deum Christianorum participem fieri velle denunciâns. Decumbebat eodem tempore in decimum diem morbo afflicta: non ausa sacrificium, aliave pia opera indicere; plurimâ tamen cerâ templo submissâ petiit se Deo commendari. Consuetâ in Deum fiduciâ spem valetudinis fecit Pater in diem posterum, quo sanè, Deo dante, inopinatò ab ægritudine est recreata.

CAPUT XIV.

Occasione Astronomiæ præclara documenta Regi dantur.

EX observatione siderum combinare soliti erant Mathematici regij futuros eventus in sub-lunaribus. Atque ut fidem facerent iudicijs, non de suo ea proferebant; sed collatis, transcrip-tisque plurimorum authorum sententijs, ab auctoritate venabantur suffragium mendacio; vel indecisâ opinione liberum relinquebant Regi, ut quid ex allegatis Scriptorum opinionibus certius eventurum sibi videretur, ipse deligeret. Planè istud quidem insipidum, & nullatenus regi aut regno proficuum; quandoquidem, qui discernere vera à falsis non vellent, injurijs videbantur; & qui non possent, imperiti.

riti. Iſtud officij cum Magiſtratu in *Tàm Lô Vàm* ſeu P. Adamum ejuſque tribunal devolutum fuit. Multa initio conſuetudini dare oportuit: pleraque deinde non ita comprobandis judicijs aſtrorum; ut promovendis cœli ac virtutis documentis admovere piâ arte placuit. Si exigui momenti prognosticon erat, regio examini totum, ut aliàs, permittebatur: ſi digniùs conſideratione, opinione Præſidis præmiſſâ, illuſtrabatur commentario auſpicium. Si occurrebat regius error corripiendus, ne Juveni pudor in publico ſuffunderetur, clam & paternè, rogatâque priùs veniâ id erat præſtandum. Si imperij conditionem & reipublicæ ſtatum concerneret, ad Senatum ſimul atque ad Regem intererat deſtinandum. Si utriusque res ageretur ad calcem libelli conjecturæ perſonam regiam concernentes; reliquo in contextu communia, quæ impendèrent, exponebantur. Inſerebatur potiſſimùm prognosticis id, quod temporum ac rerum circumſtantiz ſecum potius, quàm aſtra deſerebant. Videlicet: ne Imperator Magiſtratibus promiſcuè confidat, quos artibus, quæ ſubijciebantur, facilè varios perſpicere & experiri poſſet: Ne abjectæ ſortis homines, ut ſunt, Agyrtæ, Comœdi, ſimilesque, quibus regem delectari ferebatur, intra palatium admitteret; præſertim ſi quos conſtaret perduellibus & Imperij æmulis obnoxios fuiſſe: Ne equo vectus (quo gaudebat plurimum) adèd per devia & avia decurreret; periculum à lapſu equi, aut à malè præcincto jumento per prodicionem metuendum: Ne ſclopis admodum occuparetur (cùm Hollandicis nuper in regnum illatis curioſè inſiſteret) rerum artificem illas machinas nõ ſemper compingere abſq; defectu. Non deſſe memoriæ exempla eorum, quorum exitio

tio latentia in sclopiis pericula signata sint. Celari in mercibus, quæ venduntur, plerumque errores, qui se usu deinceps prodant: Patrias operas præferendas alienigenis, tutas periculosas. Ne avidus nimium destinata confectaretur: solere illum sylvestribus feris & avibus, intra muros palatij habitantibus, conficiendis nimium insistere: ejus ingenij esse ut destinata, quæ animo concepit, vel manibus subjecit, non dimittat penitus, nisi perceperit, aut confecerit: æstus istos aut valetudini incommodare, aut alia detrimenta accersere. Moderationem è cælo & terra suaderi: hæc vires ad majora firmari, quas in exiguis atterere non foret laudabile.

Hæc ubi circa actiones plurimum oculis subjectas pro occasione insinuabantur; alia quoque pari opportunitate, quæ privatam institutionem spectant, tanquam dictata ab astris aut rerum eventu instillabantur. Ante conjugium nonnihil indecentius & fastigio indignum de rege audierat Pater. Statim tum libello, tum voce tantisper declinantem revocaturus ad famæ integritatem, advolat. Tergiversari ille primum; tum iracundiæ verecundiam affundere: demum discedere quasi desperatâ re parantem monitorem, reversus ad semet regius animus revocare, rogareque potius, quam imperare; ne impofterum ab hujusmodi quoque admonitionibus abstineat: Libentissimè auditurum se, & verò etiam emendaturum, si Patris opinione non tantum, sed & factò delinqueret. Tum epulo recreatum gratiâ atque honore multo prosecutus abs se dimisit.

Conjugio inito simile aliud de Rege rumor attulerat. Adest iterum Pater, ac præmissò libello admissus ad colloquium excusare parantem nihilo

emolliendus interpellat; in mentem nuper dicta revocat, & confirmat; donec salva omnia ex vultu suaviter erubescente coniectans recipientem se ad interiorius conclave dimisit. Non diu abditus latuit; Mox quippe regressus placidissimo vultu: eja! inquit, *Missa* (sic honoris causâ P. Adamum compellabat, estq; agnomen senioribus, & non nisi multa canitie venerandis, à cæteroquin æqualibus, sed junioribus debitum: latinè diceres: Senex Domine) ecquodnam peccatum gravius, luxuria an avaritia (de altera quoque aliàs juvenem notaverat; obiter tamen, & cum nullâ, aut exiguâ offensâ) reponit Pater: Avaritia quidem plures exasperat; quando præsertim cum injustitiâ committitur: charitate caret: gravius tam **D E U M**, quàm homines offendit. Sed luxuria præsertim in Magnatibus plures exemplo commaculat; idèdque periculosior: utriq; tamen unum commune, quod peccati reum æternâ morte condemnet. Hâc propositione aliquantulum consideratâ capite annuens, ut sæpè rediret Pater, admonuit. Tû quòd in villâ esset, convivio lautiore exceptum dimisit.

Rursum de nonnullis illato sermone interrogavit: Ecquænam causa, quòd Præfetti & Magistratus plerique aded se in regni negotijs negligenter gerant, cum tamen tantâ eos indulgentiâ complectar, & minimè molestus sim? Promptiusculè respondisse visus est Pater: Æstimo, Domine, hoc inde evenire, quod se universi Majestatis vestræ exemplo accommodare gestiunt, quam fortè in pluribus negotijs vident obiter advertere, ac si de imperio non admodum curaret. Insperata confidentia, quia negare desidiâ aliquam non poterat, totû animo commovit. Dicto percussus recessit: jussit tamen po-
tur

tum, quo Tartari hospites excipiunt, propinari. Conjecit Pater potius conscientiam mentis, quam rigore verbi læsum abijisse. Frequentissima hæc eruditioni Regiæ & virtutum amori instillando, ac præparando ad Christum affectui, per concessam libertatem, identidem accidisse refert P. Adamus; nec mensem ferè transivisse, quin talia semel atque iterum suggereret. Rariora, & à quibus multum timeri, vel expectari poterat, longiore sermone & composito libello, aut quotidiano captatu discursu cæteroquin exequebatur.

Bonziorum Principi insequens vexatio appa-
ta fuit. Lamarum, ac Bonziorum idem nomen est. Horum caput & coryphæus in Regia expectabatur; Is erat Thaleti Regis frater: fortè ille ipse, quem Pater Antonius Andrada Lusitanus; cum Regem illum inviseret, ibidem adhuc juvenem conspexit, nihil tamen honoris tanquam Sancto deferendum, uti rex ille innuebat, rectè judicavit. Hic, cum jam prope ad confinia Chinesium pervenisset, trahens secum tria millia Lamarum, & à triginta millibus occidentalium Tartarorum honoris causâ concomitatus. Statuit Imperator, nescitur unde inductus, honoris etiam causâ huic obviam ad confinia procedere. Rem indignissimam prohibiturus Pater properè accurrit, & tam libello quam verbo, ne faciat, suadet: Indignum esse affirmans tantum Monarcham uni Bonzio, eique extero, prodire obviam, cum æternum utique duraturâ probri memoriâ, & exemplo tanti dedecoris ad posteros transituro. Suavit, ac persuasit; animitus repugnante pro Bonzio Regis Patruo, & fratre Notho hominum illorum fautoribus. Decernitur exinde, ut frater longius procedendo hospitem excipiat: Patruus verò ad
Por-

Portas urbis ambos expectet: Rex ad ferarum salutem ab urbe leucâ unâ distitum profectus, ne in Palatium admittat, foris advenam, ut consalutet, ad futurum. Adductus à Patruo ad Imperatorem est Bonzius, in solio suo sedentem, & pluribus Dynastis ac Regulis stipatum; cui propiùs accedenti affurgens Imperator, manu prehensum, hoc uno indicio honoris, ad dexteram deduxit, & inter Regulos sedere fecit. Fertur, Bonzium statim ut fratrem regis obviam factus, occurrerat, sollicitè exquisivisset equisnam Imperatori à consilijs, autcujus nam judicium proniùs sequeretur: cumque audisset Europæum esse cognomine *Tám Iò Vám*, statim vela ut dicitur obvertisse vento, & approbasse. Certè Europæus, ille Consultor, ubi ad Imperatorem pervenit, aperitissimis verbis pleraque quæ superbissimus Lama abs rege postulaverat improbavit. Instabat ille, ut se Magistrum discipulus Rex acciperet: ut malos Demones timeret, solâ Lamarum virtute averruncandos: Ut Bonzios supra conditionem cæterorum coleret. Non attendens quid tantum Monarcham deceat; non edocens quid primùm colat; quid deinde cæterorum, quibus præstet, imitationi magis, quàm genio suo & fortunæ præstet. Abundè documenti relicturus, si monuisset quemque officio suo satisfacere ritè teneri, Regem regio, Bonzium suo. Effecit tandem Pater, ut Imperator primò nuperum illum regio titulo clarum ad extremas *Leáo Tung* Provinciæ oras ablegando, proscriberet; atque hunc, cum non adeo multos dies Pequini quieviſſet, donarijs & divitijs oneratum ad sua remitteret. Putabant Tartari istius adventu imperium sanctificatum iri, & omni prosperitate stabiliendum; at secus accidit. Nam & militum strage, & adultis simul, ac

par-

parvulis exanthematú veneno, seu morbillis, passim sublatis; subsecutá quin etiam fame & plurimorum interitu miserè vexatum est. Plebe ad hunc modum in desperationem prope versá, patuit aditus superstitionibus expugnandis, & Regi veris virtutibus persuadendis, ac potissimum ijs quæ in communi vastatione populi opera misericordiz posstratos animos allevantis vecantur. Monito obsecutus Rex indigentibus afflictisq; per amplissimas elemosynas succurrit, collatis in urbanos pauperes quadringentis aureorum millibus. Item anno sequenti cum pluvijs totá sextá & septimá luná decidentibus inundatio non solum agros, sed & urbem obrivisset, ut plurimæ, ac primùm egentiorum domus corruerint; iterum rogatus, iterum paruit, in urbanas octingentis aureorum millibus, in finitimas urbes per Præfectos ducentis quadraginta millibus erogatis.

Morabantur in curia nonnulli mercaturam facientes supra modum opulenti; sed qui sub hoc specio destinata alia tractabant: reverá enim prædonum Asylum erant; qui malè parta, ac prædas cum inceptoribus illis dividentes; ubi deprehensi trahebantur ad pœnas, eorundem ope pecuniaria aut etiam vi, de iudicum, ac licitorum manibus eruebantur. Convicti de maleficio mercatores admittunt crimina morte luerunt. At ij ad quos executio pertinebat, ex fortunis horum fisco adjudicatis impinguati, cupiditate promovendarum facultatum inescati, effecerunt; ut ab improbis hominibus plures alij mercatorum per calumniam, tanquam complices priorum, accusati, & in vincula coniecti sint; in quibus non modo per Magistratum, quàm per licitorum etiam hirudines exsugebantur. Innocentia pa-

patrocinium, veritate per P. Adamum compertâ, suscepit Rex; tùm quòd metus esset, ne inuitores exteri ex improba vexatione istorum perterriti cum detrimento curiæ omnino à commercio cessarent, tùm quòd inquisitione factâ innoxios, qui detinebantur, reperit. Eâdem quâ justitiæ fuit admonitus die liberos ex carcere dimitti imperavit.

Clementiæ alterum Rex dedit. Moris est, ut quotannis unus è Magistratu ad alias Provincias mittatur, ibidem rerum omnium causas discussus. Suprema hic cum potestate rem agit. Si quem injustè detentum, vel defectu pecuniæ & patrocinij in vinculis relictum deprehenderit, illicò dimissum libertati restituit. Usitatum quoque illud: ut insigni aliqua causâ accedente, velut si Princeps nascatur, si Imperatrix coronetur, si eximium aliud contingat; Rex ultrò generali remissione criminum reos omnes absolvat; paucis quorum publica, & imperio præjudicialia forent crimina, exceptis. Utriusque moris ea ratio esse fertur: quòd cum natio potissimum Sinica in discutiendis causis immanes moras necet, imò interdum illi ipsi Misericordiæ Procuratores à Rege missi, nisi munera dederis, innocentiam non satis tueantur; hoc pacto universis provisum videatur, dum toto Imperio; quasi Jubilæum quandoque celebratur. Suasit opportunè Pater; ut nullâ expectatâ causâ, motu proprio, ob perpetuas ac communes calamitates tale quid largiretur Rex, animis subditorum plenius sibi conciliandis: Fecit; nec tantùm reos, & vinculis detentos solvere, sed Magistratus quoque omnes ad officia majora evêhere, vel præmijs decretis honorare constituit. Priusquam verò totius rei ordinem promulgaret, triginta capitulis comprehensum, peti-

quendam ex Optimatibus adjuncto ei puero Nobili aulico ad Patrem misit chartâ manu propriâ obfirmatâ; ut inspiceret, & si quid addendum vel corrigendum videretur, liberè ediceret; ac demum pariter obfirmatam Europæis litteris syngrapham remitteret. Collaudata primùm Regis clementia fuit pro meritis: tum ubi res prodijt incredibili omnium lætitiâ affecti.

Persuaserant Lamæ Regi; ut quoniam solus jam imperium gubernaret, in *Leão Tûm* orientale Regnum, ubi nuperi Imperatores, Pater scilicet & Avus Regis humati erant, proficisceretur; gratias ijs pro dilatato imperio acturus. Jamque diem edixerant maturando itineri. Minimè circumspècti credebatur esse consilij iatempèstiva profectio, eo planè tempore, quo Provinciæ aliquot nondum prorsus edomitæ animos resumpturæ ad ciendam rebellionem videbantur: jamque ex Regis inquilinis multi mussitabant: Regem de tam vasto Imperio sibi penitus adsciscendo desperare: idèdque contentum ijs quæ extrâ possidebat Provinciis, hoc prætextu fugam meditari. Hæc Pater, uti ferebantur, ad Regem detulit; monuitq; inter Lamas plurimos esse ex *Xensy* Provincia, Latronumque nuperorum contreraneos; qui optarent ipsum ultra centum Leucas abesse, quò faciliùs motus concitare, ac seditionem factiosorum possent prosegui; consultiùs facturum, si vices suas alijs ad parentum tumulos delegandis committeret; ipse verò traditum à Majoribus imperium præsens moderaretur. Idem iterum, ac tertio consulenti tandem omnium gratulatione persuasus Imperator assensit.

Præfervidam cupiditatem eventu non absimili cœcrevit, quando venandi desiderio illectus destinaverat

verat ad illos mille Leucarum muros, qui Chinam à Tartaris dividunt, excurrere. Hoc tametsi omnes ægerrimè ferrent, atque egentiores maximè passim conclamantes ad exitium, & in mortem se pertrahi; nemo tamen qui dissuaderet occurrit: jamq; Reguli plerique ad iter equos non paucos de more Principi dono miserant. Populi calamitatem miseratus Pater, Imperatorem adit, & nullis præmissis ambagibus efficaciter profectionem dissuadet. Replicat ille: se cum Optimatibus ac Regulis jam pridem de negotio consultasse, omnes refragante nemine consensisse. Reponit Pater: Si Majestas vestra inclinationem ad iter ostendit suam, quis temerarius contradixerit? at si vota pauperum requirat, qui nec quo vestiuntur habent, minùs arma, equosque ad longinquam expeditionem necessarios (solent Tartari armati ad venandum exire, nihilo seciùs, quàm si ad bellum procederent) hujus certè sententiæ nullum prorsus inveniret adstipulatorem. Circumspiciat Majestas vestra tentoria suburbana, sine foco, sine obsonio, propè vacua & ventis pervia: si hæc in urbis oculis, apud lares domesticos sufferre miseros necesse est; quid erit, ubi ad illa deserta, quò tendant egentissimi hominù, pervenerint? Oro supplex & obtestor; Regia desideria bono publico attemperet; priùsquàm populo ad profectiones supervacaneas utatur, eidem domi, quòd Regiam personam custodiat, de necessarijs prospiciat. Nihil ad ista tùm Imperator; attamen domum redux Pater respexit turmas equorum insequentes rogans quid rei aut causæ? equos Regulorum esse intelligit, quos Imperator remittebat Dominis suis, nequaquam aliò profecturus. Post aliquot dies in Curiam reversus reperit non solùm domesticos Regis,

sed gregarios quoque milites, singulos veste pellibus instratâ à Rege donatos.

Intellexerat ab amicis Pater, Imperatorem adversus quinque ex præcipuis Tribunalium majorum Præfectis, oppidò gravem iram concepisse, jamque edictum eos proscribendi, & ad ultima Tartarorum confinia ablegandi dedisse. Digni erant commiseratione quòd Chineses essent, & senes. Captavit de indigenis benemerendi occasionem Pater; & supplex Regi factus, rogavit ut pœnam commutaret, quòd Sinenses præ cæteris delicatè enutriti, & alienis Regionibus inassueti, leviolem tali exilio mortem ducerent. Remisit ab indignatione Imperator ad monitum; atque edictum, quod à supremo Senatu jamjam evulgandum supererat, revocari, uti & pœnam voluit. Patronum suæ causæ aliquàm diù ignorârunt rei, postea tamen agnitum, complexi sunt amantissimè, & Patronus unico beneficio, plurium invidorum ora conclusit.

Vetus Lex Tartarorû est; ut si in prælio Regulorû aliquis intereat, reliqui Duces capitis dampnentur, nisi evidenter probent se ipsius Reguli jussu alijs occupatos prælio, aut defensionis abfuisse, quin subsidium perituro commodarent. Contigit anno sæculi quinquagesimo tertio, unum de Regulorum Primatibus pro archistratego cum copioso exercitu contra Australes perduelles dimitti. At ille gloriæ cupidus præfestinavit, suâ opinione prærepturus palmam cæteris Ducibus: ac replicaturus illud Romani Principis: Veni, vidi, vici. Contra tamen evenit. Uti præcox advolaverat ipse, ita quoque hostis improvisus adfuit. Tum jam meritò veritus ne adventante adverso exercitu tergiversari visus, imperio ac sibi timiditatis labem aspergeret, citato

tato agmine socijs non exspectatis in hostes irruit : à quibus numero longè superioribus circumseptus, undique cæditur, ac demum quamvis fortissimè dimicans post equum cui insidebat telo confossum interimitur. Jam occubuerat, cum Socij longo ex itinere defessi advenēte ; nihil tamen animo dejecti cum victrice illa hostium multitudine configunt, & occisis supra viginti millibus cæteros profligant, ac suum Ducem quamvis non superstitem, saltem mortuum recipiunt. Fuit istud non leve attenuandæ culpæ præsidium ; nihilominus ad Regiam evocati ducenti & amplius Nobiles, atque inter eos quatuor Reguli, omnes in vincula coniecti, sententiam mortis præstolabantur : & ne disciplina militaris hæcresceret, nemo veniam sperare, nemo petere, nemo culpam excusare, vel mutire est ausus. Rebus deploratis frustra aliunde Patronum circumspicientes respirare fecit illatus animo Europæus Sacerdos. Ille ipse qui ad bellum nuper profecturis sinistram nescio quid imminere Regulo, non falsus vates prædixerat, & per libellum Regi denunciaverat. Valuit libelli memoria pro argumento exorandæ Clementiæ, ac culpæ in festinationem inconsultam Reguli, non in cæterorum moram divertendæ. Rex namque ex Patre quid postularet intelligens : ergone inquit tu solus ad nutum, & cor mihi loqueris ? optabam & Ego ijs vitam indulgere ; sed, ne adhuc juvenis disciplinæ militaris rigorem primus relaxarem, non occurrebat consilium. Memini enim verò abs te mihi tunc ista, cum metu minimè prosperi successus, fuisse relata. Quod si ita placitum fuit superis, cur culpam in istos rejicimus ? Cui Pater : Demus etiam, o Rex ! non vacare à culpa aliqua hos ipsos : an non erit gloriosius illis, ac præstabilis

bilius reipublicæ, maculam, si quæ contracta fuit, heroicis actibus mollicam ignaviam suppleturis diluere; quàm inglorios omnes, & cum hostium tripudio potius, quàm sensu mori? Vitâ hunc in modum obtentâ; ne tamen omnino impunè transirent in dignitate tantum, ut quisq; meruerat, plus minus castigati sunt.

Quidam ex optimatibus vir strenuus ac integer, casu, an injuriâ? per suos, res efferri regno prohibitas in Japoniam transmiserat. Delatus est illic, ut læsæ Majestatis reus, eò quòd inter illas quædam essent, quæ solius Imperatorii juris haberentur. Comprehensi famuli ac tormentorum vi coacti sunt, ut adversus Herum testarentur; nec tamen ille propterea in vincula ductus. Visum hoc ex Imperatoria indulgentia fieri, animum fecit ad impetrandam homini plenam libertatem: Quocirca ad Regem Pater Domine, inquit, hominem istum, tametsi verè reus esset, judicarem tamen absolvendum; quoniam famulis fatentibus, ipse negat. Fides ipsius potior est asseveratione famulorum, à quibus tormenta quidvis extorserint. Novi hominem hunc rigidum esse; ob idque paucis placere; sed Regi & imperio utilissimum; dignum omninò qui Reipublicæ serveatur ad fortunam, cujus indolem prælesert, neque in eum præterea inquiratur. Nullû Innocentiæ fidejussorem potiorè esse constat nativâ austeritate: nullum obijci calumnijs amplius, quàm eum, qui placere hominibus rarò, aut nunquam studuerit. Submisit ad dicta Imperator, & capite annuens spem securitatis fecit. Ad hæc post dies paucos exercitui virum illum summâ cum potestate præfecit, & Dacem adversus hostes constituit; quibusdam licet minus utum æstimantibus, homini gratiam dèmerito exerci-

ercitum committi. Ille tamen suspicionem factis diluit; & in præsens usque fidus Provincias integras Imperio subjugabat.

Hæc Patris Adami apud Regem autoritas tot exemplis comprobata magnum illi, magnum Socijs emolumentum; rei Christianæ bono plurimum subsidij hætenus contulit. Gentiles quoque per eum regi arctius obstricti pari curâ reipublicæ commodum, ac destinata Patris adjuvabant. Ea in opinione haberi se suis in Europam literis ipse perscripsit; Ut si quid difficile occurrat apud Regem expediendum, quod subterfugiant cæteri, conclament illis omnes, id ad Patrem Adamum pertinere. Hoc nimirum evicit perspecta viri virtus, in agendo opportunitas, in suadendo prudentia; quodque Regi constet non queri ab eo privata lucra, non favores vendi, non emi patrocina, non corrumpi auro importunè millies oblato facundiam; Germanè loqui, quæ ritè sentiat; tacere quæ secus approbet; Deo sic & Regi ad virtutem promovendam potissimum deservire. Stupebant nonnulli qui Genium Imperatoris norant in iram proni, & amicissimos interdum à conspectu distantis, tot annis illum tenore eodem cum extero sine nota sequioris sensus conversatum. Stupuerint & illi eundem quoque tenorem agendi quem servabat iste, passione & affectu non in partes unquam distractum: quod elogium Patri Rex publicæ illius laudationi, quam suo loco dabimus, inseruit.

Quotiescunque Regiam Pater ingrediebatur, apparitores ac milites, imò obvij quique assurgere, & Patronum quisque suum advenisse lætari est visus: Quod si in Regia moram trahebat; nihil referre aiebant: quoniam quàm diù intus est, ad com-

munem omnium nostrum utilitatem laborat. Præter alios tribunalium Præfides unus est, qui Palatio magnâ cum authoritate velut œconomus præfidet. Hoc munus obtinebat veteranus, ejusdemmet officij apud Parentem Imperatoris dignitate functus. Hic aliquando Libellum supplicem obtulit, Regem, præterea de varijs admonens. Superfederali verbis iussit Rex: habere se Magistrum suum, inquit, qui ea omnia, & meliora suggereret. (Patrem Adamum innuebat) ceteros ab hoc onere se velle excusatos: Tum ille: & illum, inquit, audire optimum; alios etiam interdum nil vetat. At iterum Rex: Vos, inquit, ut plurimum inanem gloriam queritis, quasi Regem manu ducere possitis: Non sic ille, imò in ipsius libellis, cor & intentio scribentis ita clarè relucet, ut mihi quoties eos lego ferè læchrymas eliciant. Cæterum quàm accuratus in negotijs ille Princeps esse cœperit, minimè barbarus, vel hinc collige; quòd libellos ejusmodi admonitorios in particulari scrinio asservare solitus, quacunq; pergebat unâ deferendos semper commiserit. Nec inde mirum post menses, imò annos, ubi crederes oblivioni commissa, exolevisse monita repente prodijisse in lucem, atq; executioni mandata revixisse.

CAPUT XV.

Rex singulari benevolentia profequitur

P. Adamum Schall.

QUæ sequuntur admirationem superant: & vel in Europa exaggerationem promerentur. Peregrinum hominem solâ probitatis ac scientiæ commendatione inter præstantissimos selectis-

Aiffimosque duorum Imperiorum Proceres, quorum illi civitate, illi victorijs, ac felicitate clarissimi, à potentissimo Monarchâ, religionis alienæ, ac ferè etiamnum barbaro, gratiâ constanti, eâq; eminenti sôveriprobâte id ipsum gente ab indole superbâ; si Chineses species; aut asperâ; si Tartaros; non humanæ industriæ, sed Divini consilij, fines suos sapientissimè ordinantis rem esse quis neget? Elucet, hic primum fidei Christianæ, jam inde à nascente Ecclesiâ, vis & facultas suaviter emollientis feroces animos & saxea corda barbarorum. Virtutis deinde se prodit efficacia; cui si animum applices, nihil ex rebus humanis complectetur, quod vanis aliòquin nobilitatis, aut opulentix, formæve titulis sese offert conspicuum; solam ubivis cum ratione conspirationem adamabit. Demùm docet quantum subna scens pietas, ac insitus sensim virtutis amor in animo adhuc sibi relicto, & nondum politicis artibus infecto possit & valeat: quando ista ad humanitatem tantoperè inclinant, illa ad immanitatem & belluaram affectus, ac vitam turpiter avocant. Datur hæc potentissimi ac florentissimi illius Imperij, atque Imperatoris, qui modo præfuit Chinesibus, encomio, quod Christianos in Europa Principes paribus animi ornamentis ad omnem juxta gubernationis, & gloriæ felicitatem æmulatus sit: simul ut isti noverint laudum suarû suffragiû illud quoq; esse locupletissimû, quod vel in barbaro commendetur.

Aditus primùm faciles ad sese, præter morem Regum antecedentium novus Imperator fecit. Prioribus seculis ad portam Palatij Eunuchi aliquot excubabant, qui manè collectos omnium libellos ad Regem inferebant. Huc suos etiam Mathematici olim deponabant; cum hoc tamen discrimine; quod

non solum manè, sed quacunq̄ue horâ phœnomenon aliquod in cœlo sese ostenderet, licitam, imò ex officio debitum esset, ab his statim annunciari. Hæc postea licentia ab Imperatore pro P. Adamo ita ampliata est, ut non solum quâ horâ vellet; sed & ad quemlibet locum, ubi Imperatorem esse contingeret licitum huic foret accedere, tanquam, ut inquitabat Imperator, unum aliquem ex intimis familiaribus habendum. Quapropter rarissimè deinceps cum alijs libellos offerre; sed sive Rex domi, sive in hortis, sive apud Reginam Matrem degeret, eò deferre consueverat. Accidit sæpè, ut circa vesperam Palatium ingressus non posset tempestivè egredi Rege colloquium in seram noctem protrahente: tùm enim, ne fortè noctu per urbem equitanti, ut mos est, infortunium aliquot accideret, mandabat, ut quatuor aut sex pueri Nobiles domum deducerent, neque festinarent, nec quidquam agerent, quò equus perterrefieri & incautum deiecere tentaret; solitudini pro Patris incolumitate singulari intentus. Ijdem quoties extra urbem mediâ sæpè nocte ad ferarum saltum palatio intra muros extimæ urbis imminentem, quò animi causâ frequentissimè divertere solebat, eundum esset, vel inde redeundum, deducebant.

Initiò, ad modum conversationis Nicodemi cum Christo, noctu potiùs quàm interdiù, nec ipse, sed per Ephebos Nobiles colloquebatur. Horum plerumque tres, nec rarò plures, nec ferè unquam eisdem, qui alia atque alia identidem interrogarent, submittebat. Observabant isti; quod & percontanti postea Imperatori referebant, in noctem usque in tempestam, non usitato apud Aulicos more, Patrem libris aut orationi intentum, legere aliquid aut scribere,

bere; otiosum nunquam aut minus providè occupatum; domesticis interim utramque in aurem, ut ajunt, stertentibus. Explorationes istæ existimationis ac fidei, ob quam deinceps Imperator supra domesticos suos Patrem complexus est, magnum argumentum fecerunt, quòd plerumque ad mensulam in cubiculo sedere, legentem aliquid, vel scribentem offenderint. Videbatur & illud incredibile Ethnicis istis, hominem aliquem inveniri, qui ab adolescentia sua castam & ab omni lasciviz labentam vitam usque in senium possit producere; cui adversum nihil usquam offendentes tantò amplius per admirationem vitæ devinciebantur. Rex postmodum liberaliùs evocato in Regiam sub noctem Patre ab eo vel theoriam Ecclipsium, aut planetarum motus, stellarumque ordinem ac nomina ediscebat; vel de rebus ad meteora & physicam pertinentibus colloquebatur; vel etiam de regni gubernatione & præfeetorum ac Magistratum moribus, de discipulis nominatim, & quid quisque in suâ arte profecisset, curiosus scire desiderabat. Assidebat Regi Pater substratis de illius mandato duplicatis insidens pulvinaribus; ne, quod indecorum esset, & iste refugeret, aut huic affligenda essent molestius crura, aut extendenda. Obstupuerant illa aliquando, & à diuturna assensione consurgens Pater titubabat; manum illicò allevaturus porrexit Rex, dum interea juvenum proximo accurrente, huic in nixus egrederetur, persistens perhumaniter in limine, nec recedens, donec atrium excessisse prospiceret.

Itèrum ingruente nocte evocatum, jam lecto dimissis ferè vestibus incumbens assidere jussit. Indispositionis fortè aliquid evenisse, quod hic conveni-

ri placuerit divinanti; Nihil plane inquit, sed ut familiarius tecum loquar, sic facio. Veniam tandem super molestiam deprecanti, non petendam gratiosè suggestit; cui nimirum tantus tam intima confideret.

Aliàs cum in throno sederet, qui è pavimento in pedes aliquot assurgit, non modo non passus est sedere humi ex adverso Patrem, ut etiam Magnates solent; sed admoventi ad gradus, imò ad ipsum throni fastigium ascendere, ibique ad pedes stratis pulvinaribus accumbere; loco quam conjunctissimis deputato, voluit.

Solent Tartari hospites suos potu excipere, qui ex lacte & *Chis*, hoc est folijs, quibus siccatis ad potum Sinenses utuntur, componitur. Quando autem in concursu Regulorum bibitur, universi Regulis primas deferunt: quin honoratior esse creditur, cui *Regulus* ex poculo jam prælibato bibendum deferat. *Attamen* Rex multoties potum prælibatum ex aureo, quo utitur poculo, bibendum Patri porrexit, singularis cum benevolentiae significatione; esto adessent Dynastæ & Optimatès multis partibus illo digniores.

Abibat in saltum à tergo Palatij imminentem, arboribus constitum, cervorum, damularum, ac leporum copiam instructissimum animi causa Rex eques, duobus tantum Dynastis præcedentibus, & puero nobili insequente. Adfuit opportunè libellum aliquem præsentaturus Pater; statim, ut vidit, concitato equo regressus Rex mandat ad reditum suum hospitem cum libello asservari. Tum dexteritatis specimen daturus, leporem fortuito propè fugientem, nihil falsus à currente equo, conficit: & *Masa* inquit, tua istud oblectationi sit præstitum. Aliàs
frs-

frequentius unâ deductum spectare equites interdum mille, nunc procurrentes ad metam, nunc concurrentes adversis signis, nunc singulos sagittæ peritiam ostentantes fecit.

Palatium novum extruxerat, diesque designata, quâ illud habitaturus primùm ingrederetur. Morabatur interim in insula, quam lacus intrâ primos palatii muros efficit, ponte junctus continenti. Hæc Magnates ferè omnes ejus deducendi causâ conveniant, adfuit etiam Pater cum cæteris. Ubi rescivit Rex, horâ octavâ manè intrò accitum, detinuit in colloquio, protracto usque ad quartam vespertinam. Seges non una sermonum fuit. Ipse quasi rationem conscientiz redderet, quidquid in animo versaret, quidquid de suis sentiret, quidquid metueret, indicavit. Instans prandium, utriusque æqualiter mandavit apponi. Verùm cum animadverteret Patrem ex appositis non vesci, audiretque obstare jejuniij causam; confestim lactinia & pisces è Palatio Reginz Matris, quod non longè à loco aberat, afferri jussit. A prandio duo flabella protulit (sine quibus Chineses non incedunt) propriâ manu depicta, iisque appresso sigillo Regio Patrem donavit. Hæc isti postea efferenti, & fortuito monstranti unus ex præcipuis Magistratibus coram multis adstantibus affirmavit: malle se istis duobus flabellis, quam bis mille aureis à Rege honorari. Certè Sinenses, ea vel honoris, vel amicitiz causâ inscribunt & donant. Dum nescio quid expectaretur, & inclamasset Rex Eunuchum; nemine accurrente, ut advocaret, Pater assurrexit: prohibuit. Imperator: &, Patris mei: inquit, Imperatoris demortui, ætatem habes, obsecro quiesce; atque ipse assurgens Eunuchum vocavit: clarò indiciò quantum

tum venerationis ac fiduciz probitas veterana ubiq; impetret. Ubi tempus abundi adfuit, satellitio præcedente, ipse lecticâ gestatus, medius ibat inter Optimates, qui cum pedites trecentis plus minus passibus usque ad locû, ubi equam conscendere possent atque liceret, comitabantur. Hic quoque universæ multitudini, quò benevolentiam suam inclinaret, monstraturus, Patrem inter Optimates, & quidem lecticæ proximum voluit incedere: cum eo confabulatus, donec conscenso equo insequi oporteret.

Evocavit aliquando illum in saltum, atque ibidem oleum ex succino elici doceri petijt. Optanti ut adduceretur adolescens domesticus, cuius operâ uteretur ad susceptum laborem, annuit; & utrumq; in conclave deductum; ibi locum aptum, ubi diverterent, capeffere præcepit. Dum puer manum operi admovet Rex Patri frequenter assidens, nunc libros evolvens, nunc de varijs conferens, biduum totum transegit; mirantibus universis quidnam mysterij intus ageretur. Interdiu narthecia sua adferri iussit (nam & in arte Medicâ non parum profecerat) ipseq; confidens arreptâ libellâ ex singulis pixidulis excerpta medicamenta manu propriâ ponderando materiam pro pillulis plus minus trecentis paravit, ab Eunucho subjectis chartulis obvolutam, quàm unâ cum methodo similes pillulas conficiendi, Patri donavit; æstimatam trecentis serè aureis; si demas pretium manûs imperatoriz, quæ elaboraverat. Noctu, quoniam hyems erat, stragulum Regium ex pellibus Mustelæ Scyticæ confectum Patri instravit; cumque totam edormire noctem tædiosum foret; iussit musicos introduci, qui instrumenta tangerent, & cantu associato tædium releverent.

rent. Advertēbat interea modestiam adolescentis qui collaborabat, & innocēte recreatus verecundiā, nomen, cognomen, ætatem, Patriam, & quo nomine Christiano vocaretur, singula ex puero inquisivit, & inscripta memoriæ postero die repetijt. Tandem, quod postulaverat assecutus, ac præsciens diem insequentem festum esse, circa vesperam, destinatis qui deducerent equitibus, cum magnā benevolentię significatone ad ædes remisit.

Nec intra Palatium tantummodo stetit Regia benevolentia; ad ædes quoque privatas ab eo culmine divertit. An non inclinatissimi animi indicium sit, quod intra biennium, per annum videlicet, quinquagesimum sextum, & septimum currentis seculi, viginti quatuor vicibus ad ædes P. P. venire, ijsque diutius immorari, comedere & bibere, præter morem omnium retrò Imperatorum dignatus est? Quando ad Idolorum templa per id tempus ad summum bis; nec ad multa, sed ad duo, vel tria majoris famę accessit; atque ex Proceribus unum duntaxat Patrum invisit, ex reliquis prorsus neminem hoc honore prosecutus. Invisendi modus omnino singularis fuit; cum ut plurimum ipse solus, uno tantum Ephebo honorario comitatus veniret; reliquis omnibus ante ædes expectare jussis; nullius interim periculi suspicione, quasi amicus ad amicum diverteret. Aliquando prius ad Ecclesiam, & ex illa in domum: aliquando rectā per portam domus ad cubiculum Patris, & ex hoc in Ecclesiam tetendit. Priusquam adventaret, præibat nemo, qui prodromus adventus regij, properè adfuturum moneret; quò commodè tapetes sterni, peristromata prætendi, aut conopæum, ubi sederet tantus Monarcha, erigi possit; sed ædem ingressus vel more Tartari-

co, Patris in lecto, cui nec filium serici inest, collectis ad se cruribus infidebat; vel ejusdem in sella ad mensam, ex diuturno quadraginta ferè annorum studio multum attritâ; vel in scamno, quod pro inferioris conditionis hospitiibus, aut discipulis est positum accumbens. Nullum sedile in domo paupere tantus Monarcha erubuit. Moris est, ut quo loco Imperator vel semel sederit, nemo imposterum sedere audeat; imò ad memoriam, locus panno flavo infestitur; atque id tantâ superstitione, ut nonnulli ante sedem vel locum, cui insederit, genua flectant, & inclinâtâ cervice adorent. Quare, cum sine delectu ubicunq̃ue opportunitas ferebat, ipse accumberet, genu flexus interpellavit Pater: Domine, nullus prope superest locus, in quo non Majestas Vestra assederit; nos imposterum ubi sedebimus? Respondit: num *Masa* etiam ita superstitiosus es? facias sicut me facere vides; sede ubi commodum fuerit. Occasione Oratorij quod lecto vicinum aspiciebat, quaesivit non semel de tota ratione vivendi; quo pacto diem transigere; quantum dormire; quid orare consueisset Pater? tum iste, quid horis singulis ex religiosa institutione, nò ipse tantummodò, sed quotquot in ejus Imperio versantur socij, singulatim agere consueciant, exposuit Rege collaudate.

Bis accidit, ut domum adveniendi, absens Pater & aliò profectus non adfuerit deducendo: nihil exinde turbatus, priori vice ad Aulicos conversus: hodie, inquit, adhuc revertar. Reversus jam ab itinere Pater intuetur à Palatio magnam Equitum turmam evolvi, qui Imperatorem extra urbem iturum consequerentur; de more & ipse perreçturus mandatum per Optimates à Rege submissos accipit, ne ex equo descendat, le. una cum octo illis Magnatibus,

būs, qui lecticam strabant, comitetur. Ubi ventum est ad Urbis portam, satellitio prætermisso, ipse levam versus in ædes P.P. deflexit, ac portam domus præteriens rectā ad templum digressus, ubi convellus animadvertit, equo Patrem descendisse, & ipse continuo lecticā descendit, reliquum itineris pedes conficiens, non sine magna omnium admiratione.

Alterā vice culpam absentiz deprecaturus Regem aditrat Pater. Tum Imperator; *Masa* inquit, sciam partem videre te, partim subsidij non nihil offerre? non quod meis internuncijs non fiderem, sed ut hanc tibi meam benevolentiam coram exhiberem. Nunc ergo quoniam ipse venisti, sume tibi quingentos aureos quos mecum detuleram. Mox in genua procumbere parantem, & gratias acturum, non permisit.

Aliā die domum ingressus, interrogavit si Elephantum cūnere possent? quidni Domine? inquit P. Adamus; crura habent flexibilia; currere ergo poterant. Statim Elefantos adduci jussit in plateam, que juxta ædes rectā ad Septentrionem per viginti propè stadia excurrit, latissimam, & omni liberam impedimento. Tum quæstionis ante propositæ mysterium pendens ac sollicitus, ut accuratè omnia inspiceret Pater, designato ad curiosius observanda singula affidendi loco: videamus inquit hoc spectaculum. Erant bestiz octodecim quas senas & ternas, terno ordine dispositas, partem in omnem agebant ductores, jucundo planè aspectu, atque eximie oblectationis.

Iterum cūn diutius domi affedisset, quasi ludens; *Masa* inquit, horis aliquot hic tecum sum, nec quidquam apponis, ut famem aut sitim releveru? repo-

suit Pater : tamen si haberem, Domine, non tamen apponerem ; nam quid Regiâ personâ dignum hic possit inveniri ? Haustum vini afferri jubeas, inquit ; Ocyus ex rubro vino in *Xensy* Provincia Patrum curâ ex uvis collecto poculum obtulit ; quod cum gustâisset dedit Magnatibus, qui numero quinque ingressi simul fuerant, ebibendum. Tùm oblatum aliud ex eo, quod Hollandi afferre solent optimi ac suavissimi gustûs : at Rex ubi poculum ori apposuisset, audissetque Europæum esse ab Hollandis advectum, continuò quasi venenum gustâisset, expuit. Oblatum denique tertium, additumque ex domestico esse, atque ex ea vite, quæ cubiculum ponè obumbrabat ; totum ebibit : atque, nunc, inquit, vinum bibo, post menses aliquot, cum uvæ ad maturitatem pervenerint, revertar ut uvas comedam. Nec fidem fregit ; sed Octobri mense, cum esset reversus, primum ipsi, tùm omnibus Magnatibus & Nobilibus uvæ largâ manu appositz fuerunt.

Anno quinquagesimo septimo, supra sesqui millesimum ultimâ die primi mensis, qui erat vesper natalis Imperatoris, adfuit invisendi Patris causâ ; cumque diutiùs in cubiculo assedissent ; eamus nunc, ait Rex, audire musicam Ferrariorum. Erant aliquot fabri ferrarij in horto ejusdem obsequio destinatum aliquid elaborantes. Ubi propior advenit Rex, non ausi ignitum ferrum incudi committere trepidè adstabant. Jussi rem suam agere, & dicto obtemperantes, fortuitâ scintillarum procellâ Regem aspergunt. Resiliens hic ad partem, non advertit foveam, storeis per perticas sublimatis, contactam, decem vel duodecim cubitorum altitudine. Ex primo pedum appulsu unam ex perticis pressit, quæ fracta causam equidem dedit, ut in la-

tus

tus obverſum inclinaverit, periculum tamen ſuſtulit, ne omninò delaberetur in foveam. Conſternati ab hoc eventu omnes, & Pater in genua provolutus tam palmaris in Regem offenſæ, & ſuæ incuriæ in tanto hospite pro meritis non ſatis obſervato culpam incuſans, petebat veniam, rogabatque ut omni ſiniſtro non attribueret fortuitum caſum, eſto diem natalem antecedenti vespere, Chinenſibus ominoſiſſimo (uti cætera inexpectata omnia) eveniſſet. Subridens Imperator ſubjunxit: eſtne aliquis cui aliquando pès non labatur? nihil iſtud eſt, *Mafà*, nec te caſus iſte contriſtet. Poſtridiè in Palatium perrexit Pater de more cum Magiſtratibus Regi natalem gratulaturus. Hic ille: *Mafà* præcedat me inquit, & domum redeat, ego mox ſubſequar. Quotannis die natali Regis tota Curia, & Magiſtratus omnes à minimo ad maximum confluunt in Palatium ut Regem ſalutent, idemque faciunt Eunuchi & proſapia omnis. Mirum! negligere univerſam Regni aggratulationem placuit, & potiùs inviſere, utut amicam, tamen peregrinam domũ. Magnanimitatis tamen Regiæ iſtud fuit: vulgatum linguis ſingularum, & fortè dentibus excipiendum invidorum pridianum caſum hoc pacto elevare, atque ab omni ſuſpecti ominis notã abſolvere. Antevolavit ex templo Pater ponè ſecuturum Principem, & coëmptis omnis generis bellarijs ac fructibus, tredecim commodè menſis ſuffecturis, quarum unam in media aula pro Imperatore, reliquas in atrio locaverat, pro Magnatibus & Nobilibus qui comitarentur, Auguſto hospiti excipiendo religioſa paupertas ſe aptavit. Nec feſellit expectatio: ædes ingreſſus, & apparatus hortenſem inſpiciens Rex: cur, inquit, tot menſis? pro Magnatibus ac Aulicis, reſpondet Pa-

ter, Majestatis vestræ. Assedit igitur ac poculum è manu Patris Adami surripiens bibit hilaris, atque de bellarijs undequaque carpens assumpsit. Reliquas mensas, ut erant dispositæ foras deferri in plateam jussit, ubi Frater Nothus cum filijs Regulorum Cantonienſium, alijsque Dynastæ non pauci aderant, nihil tale expectantes. Ita paucorum nummorum pretio opulentissimum Regem reverita est cum satisfactione simplex modestia, & pluribus nominibus obzratus affectus: multorum insuper Procerum animi conciliati. Neque nunc primùm de fructibus hac in æde gustaverat; imò ex hortuli domestici arboribus decerpere ipse, & deligere gustui assueverat; bellaria tamen aliunde empta nunquam aliàs attigit, neque apponere visum atque nunc: quòd modicissimo vino Regem uti sciret Pater, unicam obtulisse poculum fuit satis.

Quam Patribus legis dominicæ præconibus indulgebat Rex benevolentiam, hanc simul eorum domesticis communem esse dignatus est. Sedebat suos inter Magnates unà secum adductos in horto Patrum domestico sub umbrosa platano, quæ in tota urbe, si non unica, saltem maxima est (non enim Pequinensè frigus hæc arbores patitur) nunc hoc, nunc illud, quæ curiosè circumspiciebat extollens, præsertim machinas hydraulicas, quæ parvis sumptibus erectæ gratiam plurimam & admirationem faciebant, ac denique exquisitum totius Domus nitorem. Prodiit fortuitò in medium quinquennis puer, filiulus famuli domestici, veste tartaricâ insignis; è vestigio jussus coram Rege ritus omnes adorandi adedò gratiosè & exactè peregit, ac si mature ætatis Aulicum pridem egisset. Rex collaudato vero de Patre ejus inquirens, cum audisset P. Ad-

mo

mo illum à multis annis fidelissimè ministrasse, præmiam ei continuo decrevit, officium in tribunali *Su-
du y gūy* quod primum vacasset: nec multò post id ei contulit: ut ita hic quoque gloria Patris fuerit, filiulus sensatus. Alium discipulum ex tribunali mathematico alia de causa ad Regiam destinatum, agnitumque vocavit Rex, ac de stellis, cum nox intercurreret, interrogavit, seu experiendi Juvenis, seu recolendæ astrorum notitiæ gratiâ. Quantum observationibus assueverat adolescens (neque enim inter primos adhuc emerferat) intrepidè protulit, placuitque. Hujus nomen, tum menti impressum, post menses aliquot recoluit Rex, sciscitatus quid de tali discipulo (nomen indicabat) sit factum. Reposuit Pater: nihil boni incurrit; Nam nescio quo infortunio leges Imperij violans propè est ut ad tribunal criminorum sistatur; sed cum de eo libellus supplex ad Majestatem vestram venerit, rogo ut saltem lati digiti indulgentiam ei concedat. Eunuichi circumstantes simplicitatem loquentis cum risu exceperant. At Pater, ut quid, inquit, rideatis? Num apud Imperatorem favorem nunc querere extra palatium prohibitum est? Rex illicò complotis manibus risit & ipse. Nec ideo irritæ preces. Nam per libellum accusatus ille, dum jam cum pluribus non absimilia promeritis sententiam operiretur, Rex nigrum theta suppressit; donec post dies octo, generalis criminum remissio toti Imperio destinata successit. Tum enim respondit libello: videri crimen illud debere ignosci, quandoquidem communis omnium fieret indulgentia. Ita clementiæ simul ac justitiæ prudentissimus Princeps gloriosè litavit.

CAPUT XVI.

*Imperator Divina Legis sit Auditor
& fautor.*

Instaurandæ Astronomiæ labores ad rem Christianam promovendam à Patribus. assumptos fuisse sæpè diximus. Impetrata bono omine exinde Regis benevolentia & in populo authoritas : at, ubi Regis ad fidem conversio ? inquires. Necdum omnium dierum sol occiderat. Hæc ad annum quinquagesimum septimum hujus sæculi in Europam perscripta sunt, atque indies spes aluit agricolam. Fides donum Dei est, & quamvis decora quælibet civilia huic Regi adfuerint, ad baptismum superfuit, ut præterea Pater cœlestis traheret. Fuere qui P. Joannem Adamum Schall inculpaverint ; quod operam in Regia luderet ; Obnoxium esse Principem compluribus nævis animi : in tanto fastigio arduam fore emendationem : Interim esse cum illa corruptela non usque adeo decoram familiaritatem viri virtutem profitentis. Ita equidem laudabili fervore non nemo quondam ad P. Adamum : qui tamen non multò post experimento didicit ; quantum ad rem Christianam valeat Regia benevolentia, eandem ipsam implorare coactus : debuitque fateri, quòd perinde sit familiarius conversari cum peccatoribus cæteris quibuscunq̃ue, ad conversionem eorum impetrandam ; ac defectus quospiam non perhorrescere in Principe, ut emendes. Cæterum in Curia nihil fit, nihil ab Imperatore ordinatur, quod non continuo toto Imperio divulgatum omnibus innotescat. Cum aliquoties domum Patrù Rex advenisset, Socij in remotissimis Provincijs hoc priùs sciverunt, quam

quàm foret perſcriptum. Inde quidquid P. Adamo honoris vel gratiæ Regiæ accidit, id in ſociorum emolumentum redundaffe quis non intelligat ? Ut vice verſâ, ſi quid indignum perpetrasset, hoc æmulis ſocijs ſcitè exprobraſſent. Interea quòd ad Regem attinet, nunquam apud illum, ſicut neque coràm cæteris diſſimulatum eſt Evangelium ; ſed captatâ quâcunq̃e occaſione inculcatum. Neque quisquam tam exaggeratæ conſuetudinis effectum, quantocyùs experat, recitetq̃e ad præterfluentem poſitus illud Eunucho Regiæ Candacis : ecce aqua, quis prohibet eum baptizari ? Dicam cum P. Adamo, prohibere interdû nihil, ſed reſpõderi debere : ſi credit ex toto corde, licet. Regem attentâ aure & animo ſuſcipere ſanctiſſima monita ; credidiſſe quin etiam, ex hætenus allatis facilè evinci potuit ; at non ſupervacaneum illud eſt, quod addidit Philip-
pus *ex toto corde*. Pleriq̃e in abdito cordis angulo reſervant aliquid, quod ſincera in Deum fides nondum expulit. Credunt ea, quæ de Deo dicuntur ; & approbant ea quoq̃e, quæ præcipit obſervari. Verùm partem cordis præſertim apud Orientales iſtos obtinet, aut aſſuetus animus rerum aliarum cultui, aut affectus non undequaq̃e ſordibus integritati chriſtianiæ repugnantibus expurgatus. Quæ obſtacula niſi copioſior Dei gratia identidem refringat, atq̃e ita Pater cœleſtis renitentes trahat, laborioſam evenire illorum neceſſe eſt, uti fit, converſionem.

Methodus excolendi animi ac Deo præparandi multiplex eſt. Efficacior tamen illa, quæ à præceptis Divinis incipit : quæ quàm diù diſplicent, aut impedimentum, quod removeri erudiendus non vult, adfertur ; vana eſt opera. Quod ſi ſpes ſuper-

est, & adest capacitas persuasioni accommodata, lenta obsequio instrui, recta expugnatio apparari debet, donec obstacula evincantur. Non inter desperatos unquam Rex omnino desertus est. Virtutibus moralibus initio assuescere Principem decuit: quas ipsas indies retexendo aliud agi visum non est, quam obsequenti viam ad altiora sternere.

Anno quinquagesimo sexto ipse ansam dedit, sibi ea, quibus aditum moliebatur Pater Adamus, proponendi. Evocavit hunc in Regium saltem, per otium quædam, uti significabat, collaturus. Dum reducem Regem, qui interea venatum exierat, præstolaretur Pater, à varijs quid circa Regem ipsosq; ageretur, edoctus est: & fuere qui hortarentur, ut suasor, porro pergeret esse in ijs, quæ ad virtutem pertinerent. Redijt inclinata die ad tempus cœnæ Rex, ac demum mensis sublatis in atrio expectantem Pater offendit. Tum ille de stellis sermonem inferens, ex quarum conjunctione quidpiam portendi acceperat, quodque in libello præparato, propediem præsentando, ex composito secum allato, pro muneri sui ratione expositurus erat Pater. Libellum hunc deposcit, inspectumque placere sibi significans, propius ut accedat, monet, quò in aurem loqui & difficiliora intellectu accuratius explanari sibi faciat. A lectione conticuit aliquantulum secum animo prælecta recoquens, & tandem elata voce: Si stellarum cursus, inquit, certò prænosci potest, sequitur esse necessarium; ac proinde malum, si quod portendunt inevitabile; ideoque frustra de remedio agitur ejus, quod jam determinatum est evenire. Respondit Pater Adamus: stellarum creatorem Deum, totiusque universi, ab æterno prænosse, cujuslibet rei à se creatæ ordinem & effectus, tempus etiam & modum,

modum, quo operata sunt qualibet id, quod viribus suis continent; proinde cuncta sic disposuisse, ut suo tempore ipsa quoque possent homines, ceteram actione sua liberos, sui officij admonere, maxime Reges, quorum imperio reliqui parent. Quapropter stellarum cursum tametsi respectu nostri appareat necessarius, respectu Dei esse liberè ordinatum ad talem finem. Idèdque præsertim à Regibus in gratijs Deo debitis esse reponendum, quòd eos mediantibus stellis, & metum inferentibus quandoq; ab erratis revocet. Quisnam, ait, est iste Deus? respondit Pater: invisibilis quidem, sed qui omnipotentia sua visibilia omnia condidit & invisibilia; qualis neque est, aut Idolum aliquod, neque cælum istud quod oculis cernimus, sed absolutus universorum Dominus, ubique præsens, nihil non sciens, quem Christiani à maximâ creaturarum visibilium *Tyrannum Cæli* (cæli dominum) vel etiam creatorem appellamus. Esto, inquit: sed cur malum, quod Stellæ minantur, nobis timendû potius, quàm alijs Regibus? Quia, inquit Pater, inter Monarchas totius mundi Majestas vestra facile est Princeps; unde etiam Filij cæli titulum usurpat; & verâ populus, qui imperio Majestatis vestræ subiacet, est frequentissimus supra aliarum Regionum morem, idèdque Deus ijs per vos gubernandis plus curæ quodammodò impendit, & Majestati vestræ erudiendæ plus studij accommodat, quàm alijs; tametsi nec illos deserat, aut non commonefactos pertranscat. Hic Rex: si ego errata mea corrigerem, satinè foret malis avertendis? Cælorum motus, reponit iste, Stellarumque aspectus nihilo seciùs evenient, quàm antea solebant, nihil tamen mali ab ijs erit metuendum; Nam & Europæi in proverbio dicunt,

cunt, Sapiens dominabitur astris. Rursum Rex: eja-
 quæso *Masa* modum doce, quo à calpis liber eva-
 dam: Si, inquit Pater, rigorem justitiæ, in quo
 quandoque excedit Majestas vestra, ipse mitigave-
 rit: Si paterno in populum animo inclinatus com-
 muni singulorum felicitati attenderit: si eos, qui
 propiùs assistunt, benevolentiam majore & liberalita-
 te devinxit: verbo; si Deum, super omnia ama-
 verit, & cæteris non secùs ac sibimetipsi quandoque
 condoluerit, juxta illud; Quod tibi nõ vis fieri, alteri
 ne feceris, salva omnia. Hoc, inquit Rex, nõ satis in-
 telligo. Tum Pater Dei præcepta Imperatori propo-
 nere, eaque inculcare magis, in quibus vel ratione,
 Regiæ personæ, vel regij muneris defectus major
 contingere potest: Quare sic exorsus est. Quò hoc
 meliùs intelligat Majestas vestra, ea quæ Christiani
 observamus legis divinæ statuta breviter explicabo.
 Primùm est amare unum Deum super omnia oportet,
 eò videlicet, quòd nequeant esse plures Dij;
 Nam si statuamus plures esse, eosque æquales inter-
 se, nullus eorum Deus erit, quia nullus eminebit;
 cum Deo proprium sit eminere super omnia quæ
 non sunt ille: Si præter unum maximum reliquos
 minores; unus ille & optimus & maximus erit, qui
 excellet inferiores reliquos, atque ideò isti nihil
 min9 quàm Dij; imò qui nec quidquam sine maximo
 prodesse possint. Alterum quod observat Christiana
 virtus, veritas est, mendacia odit, & solâ verita-
 te homines conversari ad invicem præcipit. Illius
 responsa vult esse; est, est; non, non: Quid poterò Re-
 gibus magis necessarium quàm ne fidem frangant,
 qui singulos sibi cupiunt esse fideles? Tertium præ-
 cipit Deo gratos pro innumeris beneficijs, quæ ab
 eò identidem referimus existere, atque ideò
 Chri-

Christiani, cum hoc aliter demonstrare nequeant, certis diebus festivis conveniunt, ut simul unâ gratias Deo reponant. Quartò præcipit honorare, sustentare, & audire parentes tum, cum nihil Deo contrarium præcipiunt; quod etiam ethnici omnes naturali se jure debere agnoscunt. Quintò prohibet corpus lædere proximi quoquo modo, nisi per concessionem eorum, qui in vitam proximi jus habent. Quare Regibus non illimitata potestas est, ut sine ratione ac maturo consilio ad mortes subditorum valeant procedere, quasi quidquid illis liceat quod libet. Sextò castitatem commendat; & ut, qui matrimonio juncti sunt, sibi mutuam fidem servant, nec thorum violando, nec conjugem repudiando: si tamen alteruter decedat, tunc concessum est alteri novum conjugium meditari. Septimò omnem usurpationem rei alienæ exterminat, quocunq̄ modo id fiat. Regibus quoq̄ prohibet extraordinaria præter necessitatem vectigalia, & onera subditis imponere. Octavò honori proximi consulit, utq̄ nemo famam alienam lædat; unaq̄ reverentiam non æqualium tantum, sed & superiorum ad subditos æstimationem commendat. Nonò ac decimò præter omnia supra dicta requirit, ut cor purum ab omni concupiscentia & cupiditate servetur: quandoquidem ex corde universa emergunt, quæ aguntur.

Hoc ordine cum singula retulisset Pater, atq̄ ea, quæ ad personam Regiam pertinent, exposuisset copiosius, ad singula attentissimus Rex, ut nec verbo interrumpere, quæ sivit tandem: si multos haberet Pater hujus doctrinæ, & quales asseclas? Respondit: esse quidem non adeò multos, plerosq̄ ex ijs tamen, Divinæ legis ex animo observantes.

Quod

Quòd si quorundam defectus notentur, id ex eo provenire, quòd pro delinquentibus nulla adsit hæc terrarum vis coercitiva, quæ illos in officio contineat in Europa humanum Magistratum succenturari Divino ad istas leges plenius observandas.

Quæsitum iterum: num etiam Reges tenerentur ad observanda præcepta? responsum est: prius equidem istos, quàm alios; propter exemplum virtutis quòd exhibere subditis hos oportet. Et ego quoque qui nondum Christianus sum, inquit? Tam Pater præcepta illa non solum Christianis data esse affirmavit; sed omnibus quotquot sunt hominibus, proposita gloriâ æternâ, pro præmio observaturis, & pœnâ æternâ detrectaturis. At ille: & quibus viribus tam eximia observando præstem? & Pater: volenti & cooperanti Divinæ gratiæ nihil est difficile. Volo, inquit Rex, nam & ego sic sentio, & putarem me posse servare. Tandem digressus ad alia; de Rege præterito; qualisnam fuerit, quaque de causa Regnum amiserit, percontatus est. Animadvertit Pater quæstionem hanc arrogantiam non nihil adferre: quare in hunc modum respondit: Regem illum præ cæteris omnibus ingenio valuisse: castissimum etiam & amatorem populi fuisse: verùm quòd sibi plus æquo fideret, & tenacior esset, quàm ferret tempus; exinde nec Magistratum, nec militem sibi fidelem natum esse: demum Regno & vitâ exutum. Eundem hanc legem Dei approbasse, eamque suscipere fortè non respuisse, si inopinati successus non intervenissent.

Tota hæc Disputatio in præsentia Magnatum, & Eunuchorum, liberè & quâ energiâ potuit est habitata. Refert P. Joannes Adamus à compluribus probatam, aliis quoque qui aberant per hos ipsos qui

ade-

aderant, deinceps relatam fuisse. At inquires; persuasisse oportuit. Reponit Pater: dictum olim à quodam Doctore gentium; In modico suades me Christianum fieri; nec illicò factum: non tamen ab illo propterea fuisse Apostolum prædicationis mercede fraudatum. Antecessori hujus Imperatori per libellos quantum licebat, & quantum sinebant res astronomicae unà communicari solita ostensus: huic autem Regi verbo ac exemplo reclusus est aditus veritatis & vitæ. Finis intrinsecus sacrorum apud illos oratorum mutuos eorum autus expectavit. Affirmavit iste non diffiteri se, quòd legem Dei servare possit: placere sibi virtutis pulchritudinem veritati eorum, quæ dicuntur refragari non posse. Nequaquam postea bona verba retractavit. Veniant, inclamabat tum, innuebatq; iteratis in Europam litteris P. Adamus; veniant socii, qui mihi jam seni in tam illustri negotio promovendo, in captura hæc tam insignis balanz in sagenam divinæ gloriæ impellendæ, doctrinâ & abundantiori gratiâ auxilientur. Non desperabat equidem de secuturo quondam Regis assensu Pater. Non tamen extorqueri tunc debuit annutus, quando adhuc abnutus timerè potuit: dimittere illum oportuit ad tempus, dum quæ audivit, animo ruminaret, & quæ auribus acceperat, sensim demissa in cor, ad speratam olim fructum maturefcerent.

Hæsit enim verò mandatorum Divinorum curaradicatus Regia in mente. Dubia exinde sæpius eadem in causa proposuit: Specialiter non multò post Patrem evocavit in Palatium, atque Magnatibus jussis secedere: primò adiphora quædam; tandem de Deo quæsit: quomodò apud Europæos vocarentur? Respondit ille: non uno nomine, sed pro nat

tionum

tionum & idiomatum diversitate alio atque alio: Germanos illi à bonitate nomen dedisse, alios à sapientia, alios ab omnipotentia, ut plurimum DEUM à prestantioribus attributis nominari. Perrexit sciscitans: num inter eos, qui Magistratus officio per imperium funguntur, Christiani etiam sint nonnulli? affirmavit Pater esse non paucos; Intereà tamen egentiores potentioribus numero antecellere; quòd hi sæpius templum frequentent, unde ad meliora mentem admonente Deo provocantur: quòd cum Legis Magistro crebrius tractent, atque etiam quòd paucioribus impedimentis distraherentur, quæ indagandæ exequendæq; prohibiti apud cæteros obstant. Iterum, ut nuper de antecessore percontatus, audivit satis illum ad legem Dei observandam inclinasse; Profecit, inquit, in hoc non erravit; tum decem decalogi præceptorum renovata mentio, quæ singula dum explicando percurreret Pater, ad expositionem sexti substituit Rex, causam prohibendæ uxorum pluralitatis deponens: Cui Pater ita præceptum esse asseruit, non solum ob meliorem liberorum educationem, totiusque familiæ concordiam; sed quia etiam Domino sic placuit: nihil cæteroquin difficultatis fuisse primo homini plures aggregare: Animadverti intereà in Europa unam uxorem plures filios eniti; quàm in Chinis decem concubinas: ideòque prætextum prolis nihil omninò pluralitati uxorum suffragari. Dubitans an Regum in hoc quoque eadem ratio esset? imò ratione scandali multò majorem intellexit.

De Tartaris suis cùm quæreret: respondit Pater, nondum Regno Dei aptos videri, quàm diu Latrocinia assueti facile præceptum septimum prævarica-

ren-

ventur. Plura ad hanc rem facientia; ut de sepultura Christianorum, de matrimonio, de cœlibatu, & alia curiosè investigavit, quæ iterata quæstionum repetitio satis indicat nusquam animo excidisse nuper impressa. Symbolum cum alijs documentis Catecheticis capratâ occasione & per regium otium copiosè eidem exposita; quæ cum calamo excipi ab aulico ad id accito vellet (non leve volentis & parati animi indicium) ut audivit hæc omnia in libris P.P. operâ hætenus editis contineri, sine mora in tempestæ noctis silentio famulum P. Adami in urbem remisit, cum mandatis, ut libros hac de re conscriptos submitterent. Habitis illis conclave ingressus noctem evolvendis omnibus impendit. Postero die libellus, qui de vita Christi compositus, aut in patrium idioma translatus potius fuerat, ex eo quem Serenissimus Bavariz Dux Maximilianus scribi, & pingi quondam pro hac missione jusserat, quemque Regi defuncto nomine Sociorum Patres obtulerant, in manus incidit: Hujus occasione symbolum ab ovo resumptum est, & quæ figuris ex adverso representabantur, elucidata. Ubi ad passionem Christi Domini ventum est, libro super spondam lecti, cui incumbebat, reposito, in genua se dedit, ac Pater ad latus Regis itidem genu flexus, quantâ potuit spiritus & animi contentione tam attento & devoto Catechumeno ordinem mysterij explicavit. Idem refert plurimis regni literatulis hæc ipsa aliàs frequenter proposita quidem esse; sed istos pro superbia innata, & pervetusto errore gentilium, ad caducos mundi fulgores duntaxat respicientium, stultitiam arbitratos ea, quæ Salvator pro nobis passus est; vel non attendisse; vel impiè cavillantes illuisse increatæ Sapientiz improvisis rationibus ac gestis,

sis, quæ audiebant; cum tantis Monarchæ, tantâ humilitate genu flexus, tantum non lacrymas ciceret.

Diutius aliquando in Patris cubiculo commoratus, ex consideratione Oratorij, cui appensum erat Rosarium, petijt, ut sibi precatorie corollæ sibi monstrari; quod per puerum, ibidem flexis genibus calæ voce salutationes Dei-Matris recitantem, ad Phœdram & subsecutam exinde in Regio postoretæ rititudinem animi versus ecclesiâ præstitum est. Exemplum postea ingressus, ubi sanctorum nominum Ignacij & Francisci bis terve legillum, ut ea methemè imprimeret aliquantum substitit; & tandem varij quæ in pariete pendeabant, tabulas, contrarij de doctrina Christiana præceptis perlegit omnes, iterumque Symbolum totum voce ac recordatione percursus, & cur tam tardè incarnatus, cur tanta Domini omnium pro servis, & à servis suis passus, omnia diligentissimè perquisita recolit. Ut ad Angelorum altare ventum, horum historiam cum diaboli lapsu, Angeli Custodis officium, & plura ad id pertinentia studiosissimè inquisivit, & didicit, ut sufficienter instructum nemo dubitaret. Imaginem Salvatoris, quam Veronica velo exceperat, attentissimè intuens, devotionem sibi ingenerari passus, in Palatium sublata per pictores suos quater iussit imitari; quàmvis artis hujus admodum imperiti illi, non essent possent ad vivum assequi, remisit nihilominus, contestatus, reformidare se in aula hanc Leonem sustinere; quoniam, inquiebat, non sentio me sufficienter ad eam, ut meretur, honorandam paratum. Ante summum altare aliàs transiens percussio pectore ac cervice inclinâtâ pietatem & animi sensa monstravit. Illud reverentiz, an dicam fidei signum fuerit illud,

stare,

ire, quod quotidiescumque portam atrij Ecclesie ingredere, cum posset eò in lectica sua residens inferri, tamen plus decem passibus antequam ad portam procederet, è lectica exscendens pedes à platea intraret. Post primam Basilicæ portam alia occurrit triplici arcu lapideo in tres aditus distincta, quorum medius raro, nisi Regi adventanti, vel primis anni Calendis, aut in principe alia solennitate recluditur. Rex debite demissionis in aduenda Dei Regia memor, neque sub fastigio eminentioris arcus, neque per angustioris portæ sibi destinatæ amplitudinem vel rogatus unquam incessit.

Venerationi Sanctorum facile affuevit: Societatis Jesu & Patriarchæ S. Ignatii & S. Xaverii eleganti & Europæâ manu depictos singulariùs reverebatur. Antea Ignatii tabellâ sæpe consistebat, ab eaq; devotione & sanctitatem spirari, sæq; ejus aspectu plurimum commoveri professus. Paratum erat sub Christi festâ natalitia præsepe, de more pie ubivis Christianarum gentium consuetudinis; quod cum Pæro Jesu, Virgine Sponsa, S. Josepho, Angeli ac Pastores, quæ licuit arte representabantur; Adstrit Rex diutius mysterij, quod edoctus jam fuerat eminentiam contemplatus, & affectu teneriore erga divina, ut præferebat, permotus. Nec omen diei defuit, trinum videlicet Regum, quo ipso tunc aderat, vel aucturus aliquando sacrum Orientalium illorum Principum numerum, vel personam eorundem hoc nostro ævo propediem representaturus. Conspexerat inter alias Icones super Oratorium Patris Adami unam D. Joannis Baptistæ sua in eremo precantis. Hanc postulare dignatus, quomodo non impetrasset? sive ut ita Sancto illi Præcursori plenius commendaretur, à quo intento indice Agnum demonstrante efficacius

ad optatum tandem finem manu duceretur: Sive ut in sua versùs Deum demissionè, quâ indignum se Salvatoris Icone apud se retinendâ nuper affirmaverat, confirmaretur hujus exemplo, qui dignum se quoq; esse pernegabat, qui corrigiam Christi calceamentorum solveret.

Evocato noctu in curiam Patre, dum jam decumbens per otium libros sibi commodatos evolve-
ret, incidit in eum, qui Sanctorum vitas & imagines referebat; singulari pietate ac patientiâ res eorum gestas sibi enarrari illicò voluit, & attentissimus audivit. Eâdem aviditate alios de re Christiana libellos appetebat, & percurrerat, ac documenta inde desumpta protinùs, quantum licebat, exquebatur. Quondam in fronte Catechismi, quem manu tenebat, de formando signo Crucis admonitus, id ipsum imitari aggressus, dum actionem auspicatur inopino interventu alterius, ad alia diversus est. Conjecit jam tum Pater, idq; crebrò recurrebat animo, non defuturum sibi illum, qui circuit quærens quem devoret, ne nobilem ad eò prædam, si omninò in Christianos casses transire olim in animum induceret, magno suo cum dedecore ac detrimento inultus & otiosus dimittat.

CAPUT XVII.

Rex multis beneficijs rem Christianam ornatur ac promovet.

TOto tempore, quo vixit P. Jacobus Rho, dum adhuc Chineses rerum potiebantur, id, quod Imperator assignaverat duobus è Societate Patribus alendis in eâ missione, ne quidem uni ad vitæ sustentationem sufficere poterat. Reliquum Do-
ctor

Ator Paulus de suo tunc liberaliter addebat. Prae-
 claro beneficentiae genere solitus insuper diffimu-
 late, tanquam ex publico Imperatoris munificentiae
 penu totum proveniret, tam quod quaestores adfer-
 rent, quam quod ipse manu sua adjiceret. Post haec
 Pater Adamus primum quidem a Rege impetravit
 tantum, quantum sibi, sed non quantum familiae alien-
 dae sufficiebat. Novis deinde laboribus in gratiam
 reipublicae susceptis nova stipendia adjecta sunt. Ca-
 terum has regiones, ut fructum aliquem optatum
 Deo atque agricolis suis adferrent, in sudore vultus
 exercere, & plurimis supra modum quandoque la-
 boribus excolere oportuit. Manus ipsae comparan-
 dis ad victum necessarijs commodatae plerumque
 sunt: & de se memorat idem Pater, se adeo assuetum
 induratumque corporis animique defatigationibus
 obcalluisse; ut jam nunc septuagenario major aeta-
 tem nondum sentiat.

Imperio ad Tartaros translato, uti alia rerum fa-
 cies, ita felicior operariorum, quoad corporis animi-
 que lucra conditio est. Jam Pater Adamus inter
 Germanos suos & conterraneos se vivere exultavit.
 Quamprimum Imperator novo Calendario donatus
 est; non modo Praefecturae Astronomicae munus con-
 tulit; sed & redditus auxit. Insuper duabus ter-
 tijs reddituum voluit hanc praefecturam superare cae-
 teras omnes primi ordinis, caeteroquin undequaque
 aequales. Additurus fuisset locupletiora stipendia,
 si non ut supervacanea, & invidiae obnoxia recusasset
 Pater; nec tantum conatus applicuisset illis excu-
 sandis, quantum admovent alij iisdem evincendis.
 Accedebant identidem panni sericei, damasceni, &
 acu picti, pecunia quoque, & equi donati a publico;
 quae quia parvum numero & valore cum alijs huic praefectu-

fecturæ dividebantur, tùm ne odiosa fieret singularitas, tùm ne adversùs infecuturos quidquàm præscriberetur, non poterant recusari. Alia Imperator sua sponte submittebat; quàmvis rariùs. Vestes, pileos, ocreas, atque etiam nummos pro meritis cujusque Magistratùs, quando Principi lubebat submissos inurbanum omninò fuisset, ac periculosum reijcere.

Eo die quo Thebetanum illum Lamam seu Bonzium domum remisit, acciri Patrem in Palatium Rex jussit; dimissum illù unà innuens hortatore isto, qui præstantior illo sibi videretur, acceptiorque suo genio, & reipublicæ utilior esset. Insinuabat tùm, qui evocabat ad curiam nuncius; ut si quid domi paratum esset, vel instrumentorum mathematicorum vel alterius generis curiositatum, id unà deferretur; ut si Regi placeret experiri, in promptu essent. Itaque cum libris aliquot instrumenta secum nonnulla detulit Pater. Regem tùm in domo Senatoria convenit, ubi summi Magistratus (Colaos Sinæ vocant) eidem adstabant. His præsentibus multa de Europa, de Patrum in Chinas navigatione, de lege & professione, de P. Matthæo Riccio, de ipso cui colloquebatur, interrogavit; instrumentorum etiam mathematicorum usum exponi coram, & artem paucis voluit. Post multa vicissim reddita, arrepto circino Pater ex instrumento partium, lineam, & circulos, aliisque metiri exorsus, ipsum cui singula ardebant, Principem ut imitaretur, pellexit. Igitur & ipse assumpto circino similia quæ designabantur executus est tantâ dexteritate, ut in divisione circuli, similibusque problematis nihil erraret. Demum quæd pleraque instrumenta Rex admodum collaudaret, urbanam hanc eorum ab se postulationem esse rectè interpretatus Pater, omnia quæ attulerat demissè obtulit,

enlit, enixè precatus, ut ea dignaretur sibi accipere. Non omnia equidem Rex; sed majorem eorum partem deferri in Regiam jussit, ac non sine remuneratione: Mille aureis donatum Patrem cum epulo dimisit, neque passus, quàm diu ibi erat, ante se genu flexum aliorum quàmvis Magnatum more admittere; sed vel ipse unà stare, vel allato pulvinari coram sedere singulari benignitate concessit.

Concinnatis deinde libris omnibus ad instaurationem Calendarij pertinentibus, cum globo stellifero deaurato, pedali argenteo, duobus sciothericis horizontalibus deauratis, tubo optico, & tabula geographica duplici, unâ Sinensium scilicet Regnorum ac Provinciarum, totius orbis alterâ, universa hæc simul à Patre præsentata sunt. At quandoquidem istarum rerum usum nemo ipsi explanare nosset, jussus est idem in interiorem aulam introduci, ubi postquam summatis, quæ ad usum eorum omnium pertinent, Regem edocuisse, mille rursus aureis cum veste talari simbriata & auro intertexta, cujus usus est in solenni Magistratum coram Rege conventu, pileo item & ocreis donatus abscessit; jussusque est deinceps liberè in Palatium, tanquam ex domesticis unus ingredi, ac Regè ubicunq̃o esset, & quavis horâ placeret, convenire. Vellem tum equidem Pater Adamus cum ocreis è vestigio induerat, assumpto pileo; ita gratiarum pro collato munere agendarum dignitatem aucturo ipso manere. At de pecunia; inquit, quid faxo? quando alimenta ab Imperatore destinata abundè suppetunt? Hæsitantem de Proceribus unus admonuit demissâ voce, ne recusaret; alioquin indignationem Regis incursum. Paruit Pater, & pro hac munificentia more Tartarico de genibus novies ad terram capite inclinato gratias egit.

Communi autem Missionis bono statim in ipso Imperij limine à Rege præstitum, quod per tumultus bellicos exotos suis ædibus Socios, ac prædijs omnibus nudatos reposuerit in integrum; imò opibus auxerit: primùm ædes quater majores restituit, tum prædium & hortos ijs, quos amiserant, longè meliores, majoresque dedit / denique mandavit confidenter præterea petere, quæ vellent. Consueverunt his in Regionibus Orientales à Regibus suis exorare assignandum pro sepultura locum. Id Pater Matthæus Riccius pro se quondam impetraverat, unâ consecutus quod intendebat, nempe spatium in Regia urbe firmandis imposterum Socijs stabile ac firmum. Commoditas loci audere posteros fecit, ut promovendæ P. Matthæi Riccij venerationi, & sepulchro illius frequentatione Sociorum cohonestando, idemmet locus per turbas bellicas ereptus repeteretur. Sux itaque etiam sepulturæ locum Pater Adamus exoravit de more, atque optione permisâ, promissioq; ubicunq; designaverit auctario, proximum P. Riccio defuncto locum nominavit. Statim ille cum hortis & pomarijs adjacentibus Regulo, qui possidebat, ereptus, & compensatione Regiâ commutatus, eodem planè consignatus est die, quo postulatus fuit. Quo factum, ut residentia Pequinensis illicò extrâ redditus collati Mathematicum Magistratûs, præterea quatuor minimùm Socijs alendis par evaserit: redundante in communem Sociorum existimationem ac commodum, privatâ unius cum Principe consuetudine.

Occurrerat fortè negotiû in aula expediendû, quâdo per aditû Regij equilis amplo & eleganti ædificio adornati ad Palatiû progressus P. Adamus obvium habuit Imperatoré, qui, quod venientem ex conclavi

obser-

observasset, quasi aliud acturus, aut illustraturus equos ab aula descendebat. Post alloquium bene longum, eja, inquit, *Masa*, quidquid animo sedet ingenuè ac liberaliter pete: tergiversanti, & Regios favores supra auri ac possessionum affluentiam appetianti, iterum atque iterum instat, ac subinde lecticâ exceptus, progressus aliquot passus iterum subsistens, per duos Nobiles urget; ut intrepidè enunciet Pater, quidquid allubeat, seu dona velit, seu dignitates, seu inimicorum ultionem; eventura illicò etiam ultrà votum. Hic tandem Pater, non ea quæ Regis, sed Regem lucrari anhelans, se suosque labores ac præsertim Calendarij innovationem susceptam (quibus medijs inhærere impofterum lateri Principis nunquam removendum se credebat, atque unâ sensim Regem Deo obtinendum) commendat. Gavisus de postulato Rex causam ad Senatam, ac sententiam in diploma cogit. Bino idiomate Chinesi ac Tartarico laudem reformatæ Astronomiæ concinnari jubet, opus omnium retrò seculorum viris illustribus, eorumque hoc in genere laboribus anteferri mandat; quin etiam auctori elogium, quod cæteroquin non nisi demortuis, ac de Regno & Republica bene meritis hætenus concessum fuit, etiamnum viventi conscribi, & sigillo Imperatorio obfirmari in augusta charta aureis characteribus Draconè & hujus squammulas, notis regiorum insignium, imitante componi imperat. Diplomatis è Sinico in latinū translatus hic erat sensus.

Imperator Joanni Adamo Schall in

Tmy Dam Sæ tribunali præfidenti; Collegij Mathematices præfecto salutem.

Inter maxima totius Imperij negotia primùm locum ordinationem temporum & Calendarij in-

staurationem tenere arbitror. Post namque binos *Hy* & *ho* tempore *Iou* primi Sinarum Imperatoris Astronomos, qui deinde secuti sunt Imperatoribus *Huñ*, *Hó*, *Hoa*, *Húm*, & *Cam*, & *Hai*, item *Iou* & *Cy*, *Fai*, *Fúm*, ac *Sens* bin omnes & quotquot præterea fuere Astronomiz professores in ijs, quæ ad eam facultatē pertinent plūs minūs versati, in Solis ac Lunæ Eclipsibus prædicendis frequenter aberrarunt. Ingressus verò Solis in duodecim Signa Zodiaci, temporumque momenta vix per eos aliquando excole respondebant: at ubi ad *Yuen cheo* (hoc est Tartarorum Imperium ante annos circiter quadringentos) Monarchia devenit, iussus est *Eó yai dáu* Calendarium exactissimè redigere in ordinem. Attamen cum nihil de latitudine ac declinatione siderum monuisset; aliqua etiã præterea sat incerta reliquisset, nil mirum quòd ad nostra usque tempora in observationibus toto cælo ferè sit erratum. Tu verò Adame ab ultimo Occidente duorù millium Leucarum mari emenso cum extremis ferè Imperij præcedentis temporibus advenisses; quoniam Astronomiz & aliarum scientiarù te Chineses viderunt peritissimum, *Dú Ssi quám Hy* (aliàs Paulus) è supremo Senatu Imperatori indicavit, & simul Academiam mathematicas instituendam tibi Rex attribuit. Quo tempore plerique qui de hac professione putabantur aliquid scire, in computu & observationibus non potuerunt tuam æquare scientiam: Quoniam exterus eras, invidia plurimorum oppressus decem & aliquot annorum spatio, quò minūs proficeres, detentus es. At quàmprimùm ad regendum imperium evectus sum, cum nomen & originem tuam studiosius inquisissem, inveni, quòd Calendarium unà cum Imperij mei exordio perfecisti rarà diligentia verè insignis.

Rur-

Rursum personę tuę integritas junctā sedulitati, quā subditis tuis pręes, eximie fidelitatis meretur encomium. Si itaq; te antiquis illis *Lō Hō, Hūm* & reliquis supra citatis comparem, longē illos superare videris. Quapropter novo te titulo *Hihm Hūm Kūn Xy* hoc est, arcanorum cęlestium magistrī, ornatū volo, circa subditos tuos nihil immutando; ut ita virtute tuā, quā te cęlum doravit, undē & vires ad supplendum Calendarij defectū suppeditatę sunt, pro meritis & prę ceteris extollam, atque interim famam doctrinę tuę ad omnem posteritatem transmittam, ut nemo casu id accidisse asserat, tū quoque quotidie operi adde decorem, quō subditorum animi se ultrō tibi subijciant, fama verō ad omnes extendatur. Quid hęc gloriā aut excellentiūs, aut majūs tibi impofterum contingat?

Hoc diploma eo affectu ac sollicitudine comparavit & urfit Rex, ut quō die conficiendum erat & munendum typario, quamvis profectio extra urbem decreta fuisset, nō exierit Regiā, donec signatum abs se, & exhibitum Patri intellexisset: addiditque imperium tribunalibus, ut quidquid ab Europeo legis Divinę Magistro rogaretur, absque mora pręstarent, neque ulla in re virum sibi gratissimum contristarent. Hujusce diplomatis exscripta aliquot exemplaria passim per Imperium destinata ad commilitones in promovenda Divina gloria desudantes, mirum quantum pretij Socijs, quantum facilitatis ad destinatam animarum curam promovendam attulerint.

Aliās vestem pelliceam fibulis aureis distinctam quā ob frigidiorē auram indutus Patri colloquebatur Rex, humeris detractam eidem iniecit, regalis amicitię illustre pignus. Nec adulatione aulicā & arte blanditiarum tantum impetrata fuit hęc bene-

volentia. Evocatus enim sub mediam noctem Pater, ac summo mane admissus ad alloquium dicere liberaliter jussus est, si quid emendandum notasset, seu ad personam Regiam, seu ad constitutionem Reipublicæ pertineret. Suggesterat, ut obsequeretur, Pater non nulla, quæ non æquè ejusque Principis auribus arrisissent: Dicebat universa ferè negotia ad Regulos remitti, quasi per eos staret imperium, non auctoritate & judicio Regis niteretur: inter eos autè eminere duntaxat eum, qui ætate grandior est, cujus refragari sententiæ cæterorum nemo vellet, nisi incautus, nemo posset, nisi temerarius: Hunc ipsam seu vitio induratæ ad proprios sensus ætatis, seu communi potentiorum falso pro ratione gubernationis prætereundæ plerumque voluntatem: Imperio ut vitricum non ut Patrem præesse: morosè atque per fastidium, nempe tanquam ex alieno; non promptè & animè tanquam ex proprio, quod Principis est, benefacere. Hortabatur Regem ad humanitatem & clementiam non singulariter, sed indifferenter singularis; siquidem immobile sceptrum optaret, impendendam. Improbabat pronam nimis in sectarum sacrificulos inclinationem; magis, quam deceret, frequentem Majestatis Regiæ ad histrionicas artes inspiciendas, & in aula fovendas demissionem. Ubi complura his affinia exaggerato sermone perceperit, quasi dormientem se hæcenus ad ea animum non advertisse respondit: neminem, qui expergiscere admoneret, operam dedisse: evigilaturum imposterum & res suas oppidò augustius curaturum.

Instita ad hunc modum frequentius animo Principis monita, cum radices altiùs egissent, fructus Reipublicæ multiplices deinde tulerunt: quin imò quanti virtutè faceret, ipse commentariolo manu regiã

giâ exarato, atque typis edito, sub nomine exhortationis ad virtutem comprobavit. Librum illum die suo natali ad consuetam gratulationem cum cæteris Regni Magistratibus admisso Patri ipse præsentavit. Rusticum fuisset, si coram tum potiori ex parte prælectum, & in ea fortuna & ætate juvenis florentissimi juxta, ac potentissimi Principis conscriptum, ac de subjecta materia satis aptè differentem non collaudasset.

Solent Imperatores Chinesium bene meritis de republica Magistratibus diplomata impertiri, in quibus eorum virtutes honorificis verbis deprædicantur, quibus etiam quandoque honores ac dignitates, quas virtutis merito illi obtinnerunt, ad Parentes, avos, atque proavos eorum extenduntur. Diplomata magnificè descripta involucris auro textis recondita expediuntur. Qui elogijs hujusmodi donantur, cujuscunque fortè postea criminis rei evadant, vigore literarum præsentium, quæ propter eâ maximi sunt ponderis, perpetuâ quasi indulgentiâ absolvuntur, & pro innoxijs hoc beneficio perenniter habentur. Neque istud gratiæ suæ monumentum ac meritorum Patris Adami testimonium Rex differri voluit. Post commendationes amplissimas in Patrem congestas, alijs seorsim diplomatibus Parentem ejus, avum & aviam, ac Majores insignibus elogijs cohonestavit, dignitatem & honores P. Adami ad eorum, quamvis jam demortuorum splendores ampliandos extendens. Hortabatur subinde ut per Pruthenos ac Mo-seovitas qui tum in Regia versabantur ea diplomata in patriâ pro sui amoris indicio transmitteret. Exempla literarum, ne historię cursum interciperent ad calcem libelli adjecimus.

Illud ad commendationem angustius, si in Regia
inter

inter virorum illustrium de republica optimè meritorum imagines reponi cujuspiam effigiem Rex imperet. Patrem Longobardum depingi equidem jussit ubi vitâ functus est ; sed asservendam more Chinensium ad ædes Patrum imaginem mandavit. Effigiem P. Joannis Adami & fieri fecit, & ipse retinuit. Quin etiam ex illa transumptum exemplar dono ad Patrem submisit : multò istud prototypo suo illustrius, cui scilicet depingendo propriam Rex manum adhibuerit, quoque Patrem ex stante sedenti similem reddiderit : reddens utique vices obsequijs ; dum à quo ipse in Principem laudatissimum est formabatur vivens, eundem ipse in tabula, quâ posset arte, mortuum animaret, illustraretque.

Beneficia privatim collata longè superant ea, quibus Divinæ legis per regnum promulgationi deservit Imperator. Licentiam illius quaquâ diffeminandæ amplissimam semper fecit. Venerat in Regiam P. Nicolaus Purgoleski Polonus, ut inde transitum ad Tartaros impetraret : certius horum præsidio qui ad nos inde transferant illuc vicissim commeaturus. Adcundus Rex fuit, ut extero homini exoraretur transitus. Hic deliberatione præmissâ cum Magnatibus, renunciari Patribus Adamo & Nicolao voluit : Extra muros qui Chineses à Tartaris dividunt, per bis mille & amplius stadia, vix reperiri hominem apud quem hospes divertat ; à quo alimenta capiat, qui lecto recipiat. Quare eum, qui incomitatus eò, contendit indubitatè morti se offerre. Regias itaque has ad peregrinum voces esse : Ne illuc proficiscaris suadeo ; totum autem hoc meum Imperium in conspectu tuo est, perge quocumque libuerit, & ibi legem Dei, ut placuerit, dissemina.

Encomium legis Christianæ potest ad perpetuam memo-

memoriam marmoris insculpi iussit, conceptis maxima ex parte ab ipso Rege verbis concinnatū. Quamvis quod totum in laudem legis Divinæ fuerat dictatum, is qui calamo exceperit, mutato aliquantū stylo, & in commendationem P. Adami adulatoriæ, an invidiosè detorto, retento quamvis argumento non nihil turbaverit. Multa ibi præmittens de Astronomiæ laude, & cura ab antecessoribus Chinesium Monarchis sollicitè procurata, postremis etiam superiorum de Tartarorum prosapia Imperatorum in eam studijs, ipsâ tamen arte nusquam ad culmen deductâ, sed errorum successione potius indies clanguescente, ad proximorum temporum, ac suorum felicitatem descendit. Tunc enim, inquit Joannes Adamus Schall ab ultimo Occidente in Chinâ veniens, quia non solum artem calculandi; sed theoriam quoque planetarum, & quidquid ad Astronomiam pertinet, callebat, annunciatus Imperatori Academiz Mathematicæ & Calendarij curam suscepit. Sed quoniam quot capita tot sententiæ inter æmulos concludi non potuit, ut novâ methodo protinus uterentur. Ubi ego ad Imperium perveni, curam omnium primam pro rei necessitate ac populi utilitate temporum rationibus ac calculo instaurandis impendi. Declinante ipso per Autumnum anno primo Imperij feci experimentum ejus quod Adamus correxerat Calendarij. Eclipsim solis ab eo jam dudum ante calculatam diligentissimè observari jussi; & constitit tam temporis momenta, quam puncta cælestia cum alijs omnibus circumstantijs exactissimè ejus calculo respondisse. Iterumque sequentis anni Vere, cum se Eclipsis Lunæ offerret, eadem diligentiam calculis inspectis, patuit nec pilo aberrasse. Adverti illic hominem hunc à cælo ætati nostræ submissum, atque

Impe-

Imperij ornamento, cujus regimen susceperam. Quare Calendarij curam ipsi uni ac soli commisi : & quia Joannes Adamus à pueritia callus est , nec ulla negotia ab ejus instituto religioso aliena in se recipit, necessarium duxi ad hoc suscipiendum absolute cum Imperio constringere , eique secundi ordinis dignitatem ac titulum arcanorum celestium Magistrum addere : quo in officio annis jam aliquot occupatus quotidie plus studij & diligentiae adhibet. Et quoniam intra Regiam urbem templum habet, in quo secundum ritum legis suae Deo sacrificia offert, contuli non nihil ad illud ornandum : quod cum insuper intrassem, adverti tam imagines quam utensilia peregrinum aliquid, ac Divinum referre. Delibris quoque, quos in mensa positos conspexi, ipse quid continerent interrogatus, complecti explicationem legis Divinae respondit. Applicui alias animum ad doctrinas *Yao Xâm Cheû* : nec paucis ex Tartarorum ac Chinesium voluminibus lectione perecepi, non immemor eorum quoque, quae sapientes *Fa & Tao*, quamvis recondita, nec satis enucleata tradiderunt ; quamvis etiam ferre judicium de lege Dei nondum planè mihi perspectà possim ; attamen dum considero Joannem Adamum, qui tot annis apud Sinas & Nobiscum versatus legis Divinae experimentum ac formam vivendo exhibet, eam omnium optimam esse judico. Deum namque ille reveretur adèd, ut eidem templum hoc dedicârit : tantâ personae suae integritate & modestiâ à tot annis eadem semper methodo huic legi se conformat, ut nec apicem variet : profectò istud solidae perfectionis indicium est, & ipse se hominem probatissimae virtutis esse comprobat. Utinam Magistratus mei hanc ejus industriam serviendi Deo, & deserviendi suo Imperatori

rori saltem adumbrarent | procul dubio multis partibus melius & felicius mecum & cum toto Imperio ageretur. Quod ad me attinet, Ego hanc ejus vivendi rationem vehementer approbo & laudo, ideoque ad perpetuam hujus rei memoriam hunc ejus Ecclesie titulum præfigo. *Che si tùm hieuen Kia Ki-Ven*: quæ voces ad verbum significant: Excellentem penetrando cælo locum, domui Regiæ charum. Cui inscriptioni addidit P. Adamus in aversâ facie arcûs picturâ, viz Regiæ ad cælos, cui symbolo Ecclesie nomé ab Imperatore designatum aureis literis inscripsit Sinico ac Tartarico idiomate. Subjunctû est encomium inscriptionem explicans versibus Sinicis comprehensum, ut plurimum decem, at Ecclesie itti Rex duplicatos indulsit. Hos quâ potui, inquit P. Adamus, non quâ deberent, arte, ferè ad verbum latinè sic reddidi.

Immensa cæli machina
 Nunquam rotando deficit,
 Planeta quisque proprium
 Eundo motum conficit.
 Hinc omne quod cælo subest
 Ortum exitumque postulat:
 Ars cuncta deinde machinis
 Observat atque supputat.
 Europa nobis hospitem
 Submisit isthuc inclytum,
 Sunt astra, & horum calculus
 Statim reducta in integrum.
 Ut muneris sic Numinis
 Oblitus haud unquam sui;
 Dum debitum signis sacris
 Temploque cultum præparat,
 Dum sedulus servit Deo

Es

Et manus exquat suam,

Chinensibus & Tartaris

Tum forma vivit actuum.

CAPUT XVII.

Templum DEO publicè erectum. Pietas & fervor Neophytorum Chinensium.

ANnis ferè octoginta Sacerdas in Regno Chinensi Christum annuntiavit, nec tamen ullum templum palàm aperuit; vel quia, quod Magnificentie alicujus Basilicæ extruendæ sufficeret, ad manum non erat: vel quia liberè non audebant rem tantam lege nondum latè promulgatâ aggredi: subvereri etiam poterant Gentilium insolentiam promiscuè aliena sibeuntium, ac tali loco nullo prohibente indigna temerè machinantium. Privato itaque sacello intra domesticos parietes extructo, atque Ethnicis, cum aliquo delectu, illuc admissis ut plurimum contenti res Divinas solatio Christianorum & incitamento Catechumenorum peragebant. Deo tandè dante, & Astronomiz studijs viam facientibus, postquàm Tartari sceptrû tenuerè, occasione exultæ urbis, & dirutarum ædium, quæ ad fabricam necessaria abundè præstitèrunt, magnâ vi laterum ac lapidum & materiæ facili pretio cœmprâ, nullâ quidem tum petitâ licentiâ, quod Tribunal rituû lege Regni hanc sibi reservatam ægrè concessurum crederetur, sed solâ autoritate audente, quam intra paucos annos instauratio Ephemeridum, & gratia novi Principis pepererat, anno septimo imperij, qui quinquagesimus fuit post sesqui millesimum, datum templi initium est, Regularum maximè & amicorum sumptibus insequenti anno perfectum. Pate-

Patebat area domui Patrum conjuncta trium fortè domiciliorum, quæ ab exustis per latrones ædibus deserta persisterat, & vacans. Hanc quoniam interjacebat ædibus & Academiz, in qua Calendarij correctio desudabat, dono expetiijt à Rege P. Adamus & impetravit: duarum ædium spatio in Templi & adytorum atria designata, ac tertio pro Dyiparæ facello, in quo mulieres convocarentur, seorsim à viris, ad propriam in lege Divina institutionem relicto. Mensus hic pedes Geometricos octingenta in longitudinem, & quadraginta quinque in latitudinem crucis figuram expressit. Jactis fundamentis corpus templi in tria intervitia per columnas dividit: lateralia ambo in laqueare; medium utroque augustius in fornicem fecit assurgere, atque hoc tholo eleganter depicto claudi: Penestras ex utroque lateris pares & amplas, quemadmodum in frontispicio quoque appostas aperuit. Frontispicium lapidis prope continuus cum coronis, quibus præcingitur exornat, Europæas artes imitatum. Fastigium triginta & aliquot cubitis assurgit, & quia tota latè vicinia eminent, aspicientium eminens oculos ad se evocat. Atrium uniformaliter quadratum latus quodlibet per centum pedes extendit lapide universim, & lateribus stratum: ad istud ex platea ascensus est graduum quinque. Propylæum more Europæo lapideum inuitato apud Chineses opere porticus excipit: sub hac sedilia muro affixa locum præbent, quod, qui Divina officia præstolantur, habeant, unde se ab æstu & pluvia recipiant. In medio atrij stat arcus è candido marmore variè sculptus, in quo tres fornices & portas distributus. Additus post hæc huic in ipsa platea lateritius alter, materiâ eadem quidem priore inferior; arte vero ac sumptibus longè illo eminentior. M. Quin-

Quinque arz in æde sacra visuntur. In majori Salvator sedens unâ manu mundum sustentanti, alterâ populo benedicensi similis, exercitu stipatus Angelico, & Apostolis circum geniculantibus exprimitur. Intercolumnia altaria Patriarchas Ignatium & Franciscum Xaverium repræsentant. Aliud ad lævam Divæ Virgini, quam majorem vocant; ad dextram (qui situs apud Sinenses minus principalis est) Divus Michaël cum Angelis colitur; Singula per transfennas, ad ornamentum juxtâ, atq; arcendum vulgus munita. In Templo toto cera (hâc solus Imperator & Reginæ utuntur) candore nivem æmulans, & alterius ceræ pretium quater & amplius excedens, quàm Regina Mater abundè supeditat, succenditur. Ardet illa non tantùm in altaribus, sed in mensis quoque, in quibus ad singulas aras odorama accenduntur quolibet ex Majoribus festo die. In parietibus auratæ tabulæ ordine dependent; quibus legis præcepta, opera misericordiz, beatitudines, & reliqua Catechismi axiomata majusculis literis Sinicè descripta exscribuntur. Pavimentum tessellati operis est; sed tamen præterea tapetibus & ad decorem, & ad commodè spectandum semper insternitur; quæ stragula festivis & solennioribus diebus melioribus permutantur. Ultrâ interius superliminare Templi marmorea tabula visitur cum hac inscriptiōe: Post fidem à Divo Thomâ Apostolo primùm advectam, postquè eandem à Sinis tempore Imperij *Tâm* iterum & latiùs propagatam: tertio rursus sub Imperio *Mim* Ducibus S. Francisco Xaverio, ac postea P. Mattheo Riccio per Societatis Jesu homines, & verbo, & libris Sinicè editis divulgatam, magno tum equidem studio & labore, sed fructu propter Gentis in-

con-

constantiam non satis secundo; devoluto jam ad Tartaros Imperio eadem Societas pro instaurati pœ suos Calendarij, *Xy Libu Lie* dicti, laborum corona de Templum hoc Deo Optimo Maximo publicè posuit, dicavitque anno Jubilæo millesimo sexcentesimo quinquagesimo, Imperatoris *Xunhy* septimo.

Simile est quod arculi marmoreo in aversa facie insculptum legitur: Anno instaurati Calendarij Gregoriani Pater Mattheus Riccius Italus, primus è Societate Jesu intra regnum, & deinde Pequinum penetrans, dedit Euclidem, tum Arithmetica: Socios è pluribus Europæ Regnis sibi in urbe regia cæterisque Provincijs sacessesores relinquens. Donec vigesimo tertio, supra millesimum sexcentimum Pater Adamus Schall, & una ferè P. Joannes Terentius àmbò Germani instaurando Calendario Chinesium fundamenta jecerunt. Quod dum facerent, Terentio è vivis sublato substitutus Pater Jacobus Rhodius, cum P. Adamo Calendarium exorsus est; Sed paucis annis interjectis illo etiàm ad plures profecto, totius instauracionis negotium P. Adamus solus absolvit. Qui post varios viginti annorum labores non sine multorum invidia *Xy Libu Lie* Calendarium novâ methodo (de antiquorum duntaxat ad moderandas vulgi perplexitates solitis electionibus nihil immutando) restituit, & ob rei Christianæ exinde jam emergens stabilimentum extructo templo, arcum quoque D. & B. Virginis gratis erexit, dicavitque, anno salutis millesimo sexcentesimo quinquagesimo secundo, & *Xy Chij* Tartarorum novo. Ad latera hujus inscriptionis aureis & cubitalibus litteris Sinicis veram, Chinesiam quoque sententiã legem ab Occidente huc allatam esse & tradi dicitur, In anteriori facie medium occupant quatuor litteræ

similiter aureæ ab Imperatore in laudem legis prolatæ: Lavam tenent totidem à sexagesimo sexto, nepote Confutij litteratorum Principis, datæ: quod honori concessum est talis viri tantâ ab origine actuum jam millium annorum successione Ducis titulo clari, Patri Adamo acceptissimi. Dextram Tribunalis rituum præsidis, ac postea in supremo senatu *Colai*, penes quem exterorum omnium, atque etiam templorum cura stat, eximie existimationis viri in laudem Dai conditum elogium ornat, Arcum externum litteræ, euconium recens ab Imperatore datum, ac supra relatam complectentes, satis superque commendant; In atrio patent alia duo marmora, quibus incisa series patrocini Regij tam in concedendis ædibus, quam in committenda Calendarij curâ, edictorumque tenor describitur.

Ornatum templi, qui oculos delectat, exteriorem, amplius commendat ille, qui animos pascere natus est Pietatis interior, & à cordium, pro Deo ac Religione conspiratione, sæpius hac in æde congregatorum proficiscitur. Quis credat in extremo orbe apud remotissimos à Religionis capite, totoque fidelium cœtu Chineses cum veteranis Dei cultoribus concertare de fidei fervore Neophytos? Templum equidem istud & artis raritate, & formæ nitore æqua Idolorum fana exsuperat; quod tamen illi frequentiam majorem, ac delubris imperitarum superstitionum, comparat, singularis est Dei dexteritas occultis machinis quamvis oblustantes animos ad se pertrahentis. Nulla dies est, vel à sacris solennioribus feriata; in qua summo mane ad Missæ sacrificium non accurrant Neophyti: nulla hora illici quæ ædem Dei non intrent, ad mercatum quasi, sed

sed virtutis, euntes & redeuntes Ethnici, plerumque igniculi aliquid sacratoris versùs Divina in pectore secum asportantes, quod conversio eorum frequentior attestatur. Imaginum splendor, & aræ majestas ad reverentiam designato per eam Numini mente, vel actione præstandam provocat. Catechismi capita, Christi item, ac Deiparæ vita, unà cum Angelorum historiam deauratis tabulis summatim comprehensa, & circumfulgens, litteris vel leviter tinctum sollicitat, ut accedat, ut legat, ut intelligat, ut commodo suo applicet. Sunt ex Christianis nonnulli, qui hanc solam viam per ostium ingressi, nunc de ovili Dominico censer se gaudent. Hos non sine vaticinio in superliminari templi incisum carmen invitabat.

*Qua monstrat Salvator iter cum Virgine Matre,
China diu amissam concita carpe viam.*

Summo mane, priusquam urbe ad diurnas operas exeant, foribus Ecclesie adhuc obseratis, magno animi sensu in atrio depositis sarcinulis, quas defertunt, humillimè in terram prostrati DEUM adorant, atque eam reverentiam atrio, quam templo egredientes dorsum loco sacro obvertere reformidant. Primis annis famam evocante ex vicinis civitatibus & pagis quasi votivam supplicatione frequentissimi advolabant: piamque consuetudinem, nunc quoque postquam Christo nomen dederunt prosequentes, quotannis bis terve turmatim septem & octo dierum itinere adventant. Nullus abit dies, quo ad vesperam is, qui curam habet Eleemosynarum legendarum, non colligat centenos nummulos depositos in mensa incensorum, in pauperes distribuendos, fidelium juxta atque Ethnicorum liberalitate comportatos. Pro instructione rudis vulgi ac imperitorum duo prove-

Et ætatis viri, ad id constituti, totâ die in templo assident, eruditioni adventantium totos se impendentes. In Catechismo explanando collegam sibi adscivit P. Adamus, quocum alternatim doceat, & Chinensibus Neophytis, ætate sexagenarium, olim inter Gentiles licentiatûs honore donatum, eximia apud Catechumenos, præsertim literatos auctoritatis hominem, tantò ad persuadendum apud suos efficacior, quanto penitius domesticum.

Operâ istorum uni in Residentia Pequinesi, turbatis Imperij prioris, atque primis translata temporibus, superstiti è Socijs P. Adamo collaborantium, ex adultis baptizati sunt supra quinquies mille, quotidie numero increbescente. Non abit dies festus, quo seni septeni, ac plures fidelium cohortem non augeant.

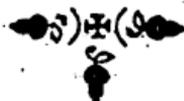
Congregationes utriusque sexûs statutis diebus per singulos menses quinque celebrantur. Virorum ternæ sunt. Una montis pietatis nomine insignitur; Altera instituta pro animabus purgatorij per suffragia ac preces sodalium sublevandis. Tertia pro pompis funeralibus, antecedentium reliquarum, maximè necessaria. Calumniantur quippe Chineniûs Gentiles legem Christianam, nulla exequiarum justa, nullam curam pro demortuis habere: Omittere parentalia, tanquam Parentum barbarè oblitos: suos sine pompâ & decore sepelire, licet, antea ab honore, & beneficijs impensè coluissent. Fœminæ non absimili modo in triplex sodalium agmen distribuuntur. Die constiturâ conveniunt, seorsim Viri & fœminæ, & quisque, quantum vacat, nummorum pro congregationum expensis in mensa incensû deponit. Tum Missæ sacrificio devotè intersunt. Sub hujus finem conciunculam pro

re propositâ auscultant, & tandem simul vel litanias vel alias preces in communi recitant. Omnium consuetudinis ac muneris est infantes ejectos in plateas baptizare, ægros ad confessionem inducere, pauperibus eleemosynâ subvenire, mortuos ad sepulturam comitari. Frequentissimi ad Divina officia convolant, nec tamen ullus strepitus, aut colloquentium murmur auditur: Nullus ridere, aut incompositi animi quidquam præferre. Quoties standum aut, flectendum, id unâ solent omnes (quoniam ita edocti) præstare, planè ad genium pietatis, Imò & ingenium gentis, quæ in cæremonijs quoque politicis observandis admodum est superstitiosa. Sacrificio Missæ Alumni Tribunalis Mathematici deserviunt, literarum studijs applicati. Hi aram circumstant aperto capite, superpelliceo induti, eâ modestiâ & gravitate, ut novitios religiosos repræsentent. Quotidie bini assistunt, festis verò diebus quatuor, & si major solennitas occurrat sex, aut octo. Tunc enim & acolytorum & thuriferariorum officium agere: Sacerdotem & populum incensare: aliaque ad ministerium altaris pertinentia exactè concinnèque norunt obire, ut populo ædificationi æquè ac admirationi existant. Si Baptismus occurrat celebrandus, nunquam ille sine assistentibus binis & superpelliceo ornatis perficitur: Si Ecclesia verrenda, aut exornanda, continuo vel omnes, vel plerique præstò sunt: Supellectilem sacram sollicitè ac decenter pertractant: Ad tumulos more Christiano benedicendos, ad defunctorum ædes officio mortuorum pro ijs celebrando unâ comitantur, ita, quemadmodum rerum sacrarum dignitas suo jure deposcit, ubique studio ad votum conspirante.

Non prohiberi se à dignitate suâ Pater Adamus

interim patitur, quam hic terrarum alij nativæ arrogantia tenacissimi alias fortissimè propugnarent, quò minùs divisus ad omnium sacra subsidia omnibus adsit: eminentissimo Apostolatus officio cæteros honorum Regionum titulos suo jure antevertente. Administrationem Sacramentorum ipse peragit: festo die ad concionem unus perorat: Utinam (ejus verba sunt) talenta & vires, tam multiplici actionum generi ex animo impendendæ singillatim æquà multitudine in hoc sociorum defectu suppetere! Festa Pietatis Christianæ vulgaris, ut Theophoriz, ac Christi morientis, ibi triumphali apparatu deferendo velatum sub speciebus Eucharisticis Deum; hic lugubri per funalia luce piè accendendis ad sepulchrum inter Angelorum repræsentata studia affectibus accurrentium, more Europeo celebrantur. Deferendæ ritu consueto Eucharistiz, qui illam inumbret, magni pretij pannum auro & serico intertextum huic officio dedicatum unus è Regulis donavit.

Accursus ipse Ethnicorum sæpè promovet amplius, quàm intercipiat pietatem. Præsentium illorum æquè, ac domesticorum adstantium nulla est differentia. Nemo unquam repertus, qui, dum Divina peragerentur, vel in risum solutus, vel elatiori voce usus communem divertisset pietatem. Majestate actionum, ipsiusque adeò Numinis augustiore præter solitum præsentia injuriam omnem prohibente, & reverentiam arcanâ vi, vel ab hostibus sibi evincente.

C A P U T XIX.

*De raris cujusdam pueri ad adificationem
Exemplis.*

DEberentur ætatibus singulis ontomia, quæ
singulæ præclaris virtutibus per hæc tempo-
ra excelluerunt. Ab adolescentia placuit,
incipere & meminisse parvuli, qui cum Templi in
Urbe Regia fundamentis Christianæ pietati subna-
tus, postea consummatus in brevi, raptus, ne malicia
mutaret intellectum, meruit in templo gloriæ uti
creditum citò præsentari. Filius is erat Reguli Regis
Sanguini propinquus, natus anno, quo Tartari Im-
perium auspicabantur. Hunc Mater quintum di-
em, ut eniteretur, laborans, desperatis undequaque,
quæ corrogabantur medijs, ope tandem reliquia-
rum sancti Ignatij Deo confisa ac invocationi Divi
illius Patriarchæ demum partu levata est.

Quam soboli salutem sacra lipsana attulerant;
Matri quoque incuriâ de prole lætantium, propè ne-
glectæ præstiterunt. A secundinis non libera spi-
ritum trahebat; cum præter amuleta sacrarum reli-
quiarum manui Puerperæ traditus cereus benedi-
ctus opem attulit, atque ægram sibi restituit. Cre-
vit intèrea parvulus, & non ita certè naturâ, ut Deo
intûs monente, & rebus sacris sua reposcentibus,
semper memor beneficij adolevit. Rogatus enim;
an seriem actarum rerum, cum in lucem ederetur,
rescisset? arcanâ vi, & relatione cæterorum se me-
minisse respondebat, & vivere ingratum non
velle ijs, præter quos nec potuisset vivere. Rebus ita-
que sacris & sospitatori P. Adamo per totam, quâ
vixit ætatulam, adhæsit, præ cæteris fratribus natu

majoribus gratiam ab origine primam recolens, & officiorum quo licebat genere compensans.

Matre postea cum fratribus aliquot, morbillorum virulentia à vivis sublatâ, judicarius quidam Patri persuasit, filium hunc natu minimum genij non Chinenſis, imò averſi à progenitoribus, & à sanguine regio degeneris fore, quapropter amotum à se, & è Palatio dimiſſum inter extraneos vellet. Prævaluerunt infana prognostica supra naturam; Pater extorrem parvulum fecit; quamvis consanguinei illum, ut egregiæ indolis puerum, quam præ se ferebat, complecterentur. Ubi sextum ætatis annum hæc spes rerum Christianarum attigerat, in morbum incidit periculosam; à quo, cum nullâ medicorum ope posset liberari, jamque deploratus triduo toto nihil gustasset, voce interclusâ tantum non spiritum ducebat. Admonitus de periculo P. Adamus adfuit, & procurandi salutem animæ nondum per sacrum baptismum renatæ magis, quam corporis proximè, ut credebatur, defendi sollicitus, omnia secura fore & facilia, dummodo sibi permittatur, promittit: utique ei vitam viventi expeditius servaturo, qui eandem procuraverat nondum nato, iisdem medijs utrobique efficacibus, & validis. Promissio, quòd videretur temeraria, à pluriſimis qui aderant, risu excepta est, ab alijs funeralia jam apparantibus non sine indignatione audita. Consensit nihilominus Parens, & puer curæ spiritus quæ prima intendebatur, commiſſus, P. Adamo traditur. Hic instillatis ori aquæ guttis aliquot, olei item ac salis, magis ad tegendum baptismi consilium, quàm quòd corpori profutura hæc constarent; ablutus ab originis vitio & emundatus in Christianum est, ac Joannes nuncupatus: Quando insuper,

non-

nondum horæ quadrante elapſo, ſalus corpori red-
 dita eſt; præſentibus, qui priùs aderant ſtupore de-
 fixis. Apertis oculis reualeſcens circumſpicit; ma-
 nibusque jam ſuis innitens, & non nihil ſe erigens,
 adjutusque ab adſtantibus reſedit, qui videbatur
 mortuus. Prima vox fuit, quâ P. Adamum com-
 pellans, Patris eum nomine ſalutavit, atque animæ
 curam, ut haberet, cujus vitam temporalem adju-
 viſſe viſus eſt, poſtulavit. Reſtituto ſubinde in in-
 tegrum adoleſcenti perſuaſum fuit, ut pro gemino
 beneficio cælitus accepto gratum ſe præberet, atque
 templum adiens ibi ſoſpitatorem DEUM adoraturus
 fidem palam præſtiteretur. Lætus conſilio, ſplendi-
 de, quemadmodum Reguli Filium par erat, induit-
 tur, in nexaque collo coronâ precatoriâ, ſacrâ reli-
 quiarum bullâ appenſâ, geſtiens hoc ornatu ampli-
 us quàm paterno illo, genitorem adit, licentiam ſu-
 ſtendi ſe DEO, abjectus in genua flagitat. Verùm,
 homo gentilis & avitæ ſuperſtitionis tenax filij præ-
 ces firmatus ut non audiat, ne tamen non audire vi-
 deatur differt, & quâ poteſt arte eludit, compositis
 tantisper ad conciliandum & à mærore avocandum
 filium verbis. Interea ad ſacrificandum Dæmoni-
 bus pro ſalute filij reſtitutâ domi ſuæ ſe accingit; ma-
 gno errore, & perquam vano, gloriam DEO debitam
 daturus alteri. Et verò tenebrarum princeps non
 deſuit, deſtinatæ ſibi venerationi promovendæ. E-
 greſſus adoleſcens à Patre in conclave ſe receperat,
 triftis, ſed obfirmatus animo non participandi de
 paterno ſcelere, & neſtquam negandi ejus, qui ſe
 per beneficia geminatæ ſalutis prior attraxerat. Re-
 pentè ſonitus, quaſi tumultus comprimentium ſe
 turbarum, & per cubiculi fenestram irrupentium
 ad aures allabitur; videt ignei vultûs ingentis ſta-
 turæ

turæ virum, eo schemate quo *Quoniam, ym* Idolum visitur, cui tum Pater momentò litabat, cum pluribus alijs nigri oris, parisque staturæ monstris adversùs occurrentem. Exclamat parvulus, & ingenti metu excitos ad lamenta domesticos implet, nec consternationis causam valens explicare, consilij inopes, (quod unum trepidis occurrerat) silentio compellit ultrò jã præstare sibi, quod antea improvidè negaverant. Defertur ergo ad Ecclesiam, Patri Adamo commendatur, atque hoc, ut sibi videbatur, imposteriorum hospitio tutus, ipse inter Christi Domini ac Deiparæ sanctissima nomina oculis & auribus proposita acquievit. Commodùm accidit ad pueri institutionem permissum à Deo terriculamentum, & facta per dies aliquot domus paternæ mutatio. Assuevit enim exinde manè & vesperi flexis genibus coram imagine Deo se commendare, aquæ lustralis & sacris reliquijs habere pretium, quotidie missæ sacrificio interesse, quidquid ad fidem doctrinamque pertinet, plenè ediscere. Nec imposteriorum Regulus domum postliminiò receptum vetuit frequentare Ecclesiam, quin etiam profectus ad bellum filio ibidem prosperorum eventuum suscipiendum pro se patrocinium commendavit. Usus enim verò hâc occasione est strenuè adolescens; Nam per istos, quibus Parens ad bellum discesserat menses, summo mane ipse ferè primus in templo comparuit, & non nisi inclinato in vesperam sole recessit. Demirabantur omnes hanc parvuli perseverantem devotionem volatili illi ætati rarò insitam. Provectiones modestiâ & compositione vultus imitabatur. Absoluto sacrificio reliquis recedentibus ipse ad collaterales aras in genua procumbens B. Virginem & sanctos Angelos pronis venerabatur. Diebus festis

dum

dum post Missarum solennia concio haberetur, ipse in eodem loco, ubi genua prius flexerat, præter puerorum morem stabat immotus, sacræ eruditioni intentus. Interrogatus: num quæ ibi dicebantur, intelligeret? repetebat summatim aliqua, quorum multi ex adultis non meminissent. Erroris, si quis per ætatem inadvertenti obrepisset admonitus, verecundiâ ac profusis lacrymis pœnitentiam testantibus, ac promissis securitæ fideliùs cautelæ respondebat. Post peractum Missæ sacrificium sacerdoti gratias agenti propè assistebat itidem de genibus, communi Domino de participato sacrificij munere, innatâ inclinatione magis, quàm persuasione humanâ, gratias redditurus. Assurgebat per id tempus recens D E O templum, atque idè dispositæ in pavimento sacræ imagines, donec tabulæ ad ipsas excipiendas, & ornandas pingerentur. Ad has frequentissimus, nunc genu flexus, nunc repetitis amplexibus atque osculis piè admotis adstans, quo poterat modo, amorem & reverentiam contestabatur. Interdum avulsus à famulis prehensâ manu seorsim, atque ut plurimum ad Templum secum invitabat. Patrem Adamum, ut sine teste liberiùs de rebus Divinis audiret; jam enim molesti esse illi, & verò etiam prohiberi tandem videbantur, innoxiam rerum sacrarum hanc in puero cupiditatem, nec tamen etiam divertebat semper eorum præsentiam, quin libros picturis sacris ornatos evolveret, & vel ab ipsis, quod unâ eos ipse scire desiderabat, quid illæ icones docerent studiosè perquireret, obstrepentes gravi supra genium dissimulatione compefcens. Inter alia libellum ex icunculis ab infantia ad usque Passionem Christi vitam referentibus comportatum assiduè volvebat manibus; sub initium de singulis

solicite inquirere; ac subinde doctior de illis duntaxat, in quibus hæsitaret, solitus interrogare, ut vel nolenti fidem faceret se ex animo rem gerere. Ex quæstionibus assiduis erat: Quale discrimen in cælo inter Sanctos & Angelos; quæ meritarum, & prærogativæ cujusvis ibi excellentia? quæ eminentia Beatissimæ Virginis? quæ omnium ad ipsam & **D E U M** comparatio? Initio Idola patria disquirere inter Cælites conabatur; postea nullâ amplius eorum mentione factâ liquidò monstravit, nosse se locum non esse illis in cælo. Inter cæteras passionis Christi Domini repræsentationes Judæ proditoris vultum notaverat præ cæteris à pictore carbone signatum. Intellectâ dedecoris causâ, quotiescunque in libro obviû haberet, torvis oculis intuens ac cusabat proditorem, & indice faciem scelerati impetens crimen exprobrabat, certo concepti in Christum amoris indicio. Quondam ægrotanti assidens medicus sensim arti suæ diffus paraverat spiritibus malignis supplicare. Jam mensa posita cum thimiamate pictam dæmonis imaginem ferebat. Aduit inopinatò P. Adamus; rogatus tantisper, dum vacaret accessus, operiri, fraudem advertit. Itaque dilatos præter morem aditus audax perrupit, importunus sacrificio impietatis, opportunus pietatis subsidio. Lætus cæli suppetiæ adolescens, hucusque tristior, prævertens salutationem omnem, nec differens de mæroris causâ interrogari fulmina verborum coram Patre expedit in Medicum: *Iste, inquit malis artibus morbum mihi aggravat: iste occidit, dum sanare vult: & hi omnes, famulos digito commonstrans, me neglecto beneficium adjuvant, & hosti meo adstipulantur. Illicò discerptâ in partes dæmonis effigie; abjectisque*

pro-

profanis ornamentis, mensâque cum medico amotâ
gavissus conquivit.

Quæ in pectore boni adolescentis versûs DEUM
ob beneficia collata, gratitudo radices egerat, ea-
dem quoque versûs instructorem, ad optima quæq;
sibi documento factum, prono affectû ferebatur.
Postquam manè DEUM in Ecclesia adorasset, Patrem
invisibat provolutus in genua, de mōre gentis ter,
aut etiam quandoque novies capite in terram incli-
nato primûm consalutans. Prohibebat precibus
ac monitis hoc obsequium Pater, aut saltem rariûs
exhiberet, imperabat. Verûm deberi hoc ab se
gaudens reponebat ille. Quid? quod etiam famu-
lo domestico, quòd ægro nuper deseruissset, aut sæ-
piûs invisens fuisset consolatus, similibus officiis se
gratum præstabat. Bellaria & fructus sibi submis-
sos protinûs deferri ad Patrem Adamum, aut ad hu-
jus adventum differri, tûm hospitis honori mensæ
apponenda jubebat. Eundem si fortè fatigatum,
aut negotijs præpeditum intelligeret in suo concla-
vi detineri, tacitus præ foribus assidebat, prohibe-
batque omnem tumultum, importuniûs accedentes,
vel illac transeuntes admonens ne facefferent mole-
stiam. Placebat Parenti Regulo, iste filij in Pa-
trem à quo vitam spiritualem hauserat affectus, &
quamvis homo cæteroquin militaris cum sequaci-
bus suis, id fato, & teneræ assuetudini identidem to-
tum adscriberet; tamen arcanâ vi ferebatur, ut ne-
gligi se, & penè ignorari à filio pateretur, dum hic
in Patrem Europæum totus abripiebatur: majori u-
tique efficacîâ dilectionem confirmante propin-
quitate animæ, quam corporis; & rectè credito fa-
tum esse, quod immortalitati gerebatur. Admo-
nitus adolescens, ut in ægritudine valetudinis Ma-

gistro impoſterum obtemperaret, collecto vultu; e-
quidem hætenus quidquid ſecus egiſſet non niſi ex
morbi intemperie, & vehementiâ ægritudinis acci-
diſſe dixit, cætera promptiſſimè, quæ mandaret Pa-
ter, executurum. Exploraturus propoſiti fidem,
medicus pharmacum propediem propinquandum Pa-
tri obtulit, quod decumbenti deferret: non ſefellit
opinio; continuatis diebus tum Patri, tum domesti-
cia amara quæque & inſueta offerentibus prompti-
ſimè paruit.

Aliquando aulam ingreſſus invenit, involu-
erum picturarum, quas Regio dono acceptas,
ut eſſent ad manum, ſuper umbone ſervabat. Dum
has exolvit, incurrit in effigiem P. Adami, quam
Discipuli honoris & amoris ergò pingi curaverant;
atque unam quidem juſtæ ſtaturæ ſed habitu Tarſa-
rorum: alteram longè minoris ſed ornatam habitu
ſacro cum ſuperpelliceo & ſtola. Illâ puer amo-
tâ, hanc, quàmvis eſſet deterior, & prototypo diſſi-
milior, quia tamen religionem repræſentabat, ad
parietem appendi juſſit, & protinùs in genua proci-
dens more Sinico adoravit: illum utique ſimul reve-
ritus in effigie, cujus ipſe qui penicillo erat expreſſus,
ſtudio & voluntate nitebatur eſſe imago: pietatis
videlicet Chriſtianiæ auctorem DEUM. Mox evo-
catum qui fortuitò aderat, Patrem, quaſi magni mo-
menti cauſa ſubefſet, ignarum conſilij ducit in con-
clave, ibique præſentem ſedulò cum effigie confert,
atque iſtam rursùm, ut antea, reveretur: & pari hi-
laritate converſus ad Patrem ſuum ſpiritualem pa-
riter adorat.

Accidit ut famulus, qui Patrem deducebat, ve-
ſtem adolescentis curioſè circumſpiciens pluſculùm
laudaret (erat hoc pretioſarum pellium, & artis
juxtâ

juxta ac materiz præstantiâ dives, advertit cupiditatem puer, statimque exutam donare proposuit. Prohibuerunt domestici affirmantes frustra donari vestem; quâ usurus non esset qui acciperet: subintulit puer: dabit alteri; si recuset uti: dabit propinquis: dabit, quibus velit benefacere. Nondum illis assentientibus ad argumenta parvulorum lachrymas confugit, omnibus persuasurus. Descensum tandem est in pacta utrinque, ut parvulus vestem hanc tamdiu servaret, dum majorem aliam & aptiorem pro famulo, quam Regulus promiserat, donaret, illicò tradendam. Conditione acceptâ seponi vestem suam tam diu voluit, donec altera, quæ expectabatur sibi ac famulo obrigisset.

Prolixi morbi eum soleant esse rædiosi, & vix ab adultis pariter tolerari, non tamen dejecerunt animum, aut abstulerunt patientiam, & magnanimitatem pueri. Mensibus aliquot ægrotavit, succedentibus sibi morbis, & quandoque plenâ acie confertim invadentibus; nunquam tamen evicere, ut verbulo conquereretur, aut suspirio vel contractiore vultu deliquitum aliquod animi proderet. Interrogatus qui valeret, constanter respondebat: benè: atque dum pedibus valebat insistere, vestibus indui quotidie voluit auratis, ac cingulo ita corpus aptari, ac si hospites exceperetur, aut ipse aliquò profecturus esset. Eruperunt varijs in corporis partibus apostemata, quæ licet torquerent, non ferebat impatienter: ubi maturis illis admoveere manum ad eliciendam sanien opus erat, idque fortassis crudeliùs agerent domestici, quàm fractæ ferrent vires, invocato sæpiùs Deo ut miseretur, blandè tortores, qui ista exquebantur ferociùs, allocutus; parce frater, aiebat: rogatus postea nunc iratus fuisset, minimè inquebat quin, potius

pūtius debitorem me agnosco beneficij. Recusaverat nonnullis vicibus pharmacum in domo paterna: Itaque ut persuaderetur fuit introductus unus è militibus, qui truci vultu minacibusque verbis puerum ad obsequium compelleret: Prævenit adolescens, & imperterrito vultu pharmacum manibus prætendens, conversus ad militem atrocibus vicissim verbis hominem involavit, tum enim vicisse visus poculum constanter hausit. Interrogatus, cur sic egisset, Respondit: servus est Patris mei, idcoque & meus: unde ergo illi vel tanta autoritas, vel mihi ab illo metus? non decebat interea nec de morbi, nec de medicinæ amore me conqueri, minùs ipsius comminatione perterrefieri.

Mense uno, antequàm puer obiret, Pater Regulus, Imperatorem extra muros, qui Regni confinia terminant, venatum comitaturus, destinabat unum è servis, qui filio erat cæteris molestior, secum deducere, ægrè audiit imperata servus, itineri & incommodis præter conditionem inassuetus. Non habens, qui patrocinium susciperet, ab illo, quem toties offenderat, adjutus est. Nam continuò injuriarum, oblitus, quod adverterat famulo gratum fore, omni ope procurandum suscepit. Quin imò suis diffusis viribus collegam ad persuadendum adscivit P. Adamum. Initio repugnabat Pater, & suadebat, ut perversum hominem à se removeri pateretur: tum ille: à te ipso, Pater mi, didici bonum pro malo reddere, ecce nunc hujus præcepti adimplendi occasio, cur negligam? Ita utrobique persuasit, ac servo impetrata à profectioe vacatio; Verum homo hic beneficio nil melior factus post unum diem, alterumve ut antea solebat, sine causa adolescentem affixat: quâdo captato alloquio Pater: ecce inquit, Genitor tu-

us nondum discessit : vis faciã ut illum socium abducat? At ille placidissimo ore, eja respondet, ne nos beneficium contulisse pœniteat! Cùm advertisset, medicos de sua salute diffidere, evocato Patre seriò contestatus est se mori paratum, suos admonens, ne ultra tempus & pharmaca perderent. Subinde applicatum per errorem emplatrum, cum denuò removeretur, tam copiosus repentè sanguis è plaga effluxit, ut mox videretur deliquium secuturum, & jam qui circumstabant, parabant lacrymas : sed ille quasi nihil advertens intrepidè ad Patrem; nondum inquit, sequetur anima, mi Pater, præterquàm quòd mortem non timeo, nihil morabor, si Dominus vocaverit. Quando aliter non poterat, oculis crebriùs & diutiùs in Patrem defixis, animum valedicentis atque ea, quæ didicerat, animo exequentis indicabat. Aderat fortè dies S. Joanni Baptistæ sacer, quo ferebat conjectura emigraturum; quoque ipso biennium ante tum sexennis baptismum ac nomen Joannis susceperat, cùm improvisò crustulas aliquot panis saccharacei ab Ecclesia sibi afferri postulat, alterius loci panem se non esurire professus. Visus fuit omnibus exinde meliusculè habiturus impoterrum, quàmvis tantummodò ultimus rerum caducarum appetitus hic fuerit. Discesserat quin etiam ab urbe unius levcæ itinere Pater, suã opinionem valentiorē postea revisurus : quando redux ad supremum ægonem adolescentis accitur. Intellexit tamen ex adstantibus rogatos fuisse sæpiùs ab illo qui Patrem advocarent; timore ingenti se correptum affirmasse, clamasse, Patris sui auxilium sibi ne denegarent : interea crebro thecam reliquiarum sublatam manibus, nunc ori nunc oculis, nunc pectori admovisse, sæpiùs sanctissimum D E I nomen invocasse, & tan-

dem, ut superveniens agoni inspexerat ipse, placidissimo sine quievissse. Non dubium quin hæc morientis anxietas, inque DEUM & res sacras fiducia indicium fuerit obtentæ salutis; cui impendendæ hostis animarum sollicitè incumbens adusque supremam luctam invigilaverat. Credi potest, quoddam olim istis terriculantis edoctus fuit ad ecclesiam confugere; nunc quoque similibus terroribus obstiterè, consuetis pietatis artibus, atque in DEUM, resque divinas affectu solito voluisse.

Obtulit Pater tapetem auro textum corpusculo involuendo; sed eo opus non fuit, cum Tartari satis inhumanè pueros igne in cinerem redactos, nec sepulturam quidem dignentur. Quare cum neutiquam sepeliendum permitterent; satis fuit funus comitari, & aspicere rogo impositum, ac more gentis tenebriore dignum affectu deplorasse. More Christiano tamen quia jam discretionis annos eximiam ingenij perspicacitate superaverat adolescens; ne huic ætati facilè quid fallente iudicio contractum labis iter ad cælum impediret, aliquot pro eo Missæ sacrificia Deo oblata sunt. Post aliquot dies nocte intempestâ cum vix obdormisset Pater, audire sibi visus est vocem olim notam, quæ Pater, Pater, iteratò clamabat. Experrectus & suo adolescentem nomine compellens: addidit quomodo te habes? Videre visus est illic Joannem cum tribus socijs lecto adsistere, & cubiculum copiosâ luce illustrare. Porro visus hallucinari, non tamen auditus. Distinctissimis quippe verbis recedentis à conclavi vox percepta est Pater me⁹, inquebat, & mater mea dereliquerunt me; Dominus autem assumpsit me; Neque aliter quondam evenerat: Mater quippe nutrici transcripserat infantem; Pater autem omninò abjecerat, tum quoddam

extra

extra Palatium famulis educandum permiserat, tùm quòd paternum affectum mutatio paternorum rituum ac superstitionis abtulisset. Certè cùm in hac suprema filij ægritudine aliò profecturus rogaretur; ut priùs filiolum inviseret, & levamen afflicto adferret, non fecit. Quod licet adolescenti non leve pondus tristitiæ imponeret; tamen illud generositate animi semper tenuit, nec verbulo unquam de parente conquestus. Aliàs pari eventu vocari iterum sensitens P. Adamus somnum excutit, atque Joannem adstare videt in veste attalica, cum plurimisque ejusdem ferè ætatis & gloriæ Socijs. Claritate porro oculos perstringente tantùm licuit audire: Pater, & quid adhuc mærore affligeris? Fuerint hæc seu sanctæ dilectionis somnia, seu speratæ ac quantum licuit creditæ felicitatis non vanæ cogitationes sæpiùs animo pro vitæ, quàm adolescentulus exegerat, conditione recurrentes. Certè spectata P. Adamæ virtus, & laureata tot apud DEUM meritis canities cuilibet facilè persuaserit, mera hæc non fuisse figmenta; sed pro causæ æquitate saltem omina, si non apertas veritates. Dispari exitu Joannem subsequuti sunt alij è domesticis. Una ex nutricibus, quæ medicum evocaverat superstitione Gentiliùm, & Idoli veneratione potiùs quàm arte, quam penitus ignorabat, ægritudine ab adolescente depulsurum, quiq; per suam ignorantiam & imposturas vires illius planè dejecerat, à sanioribus postea medicis non ultra reparandas: Ubi ad mortem ille appropinquare cœpit, ipsa repente toto corpore dolere, & dolorem delata sensum amittere, atque etiam præcedere ex vita compulsæ est; non eò tamen, quòd ipse festinabat, ipsomet diversum iter nutricis biduò ante mortem enarrante. Præfectus aulæ Paternæ, qui

avertere Joannem ab Ecclesia, & minùs reverenter habere consueverat, non multò post Dominum suum ad venationem profecutus, ubi cervum sagittis impetit, & præproperè eques insequitur, objectum arboris stipitem non advertens, in hunc impigit, & unà cum equo corruens contracto crure usum ejus amittit; idque eodem die, quo parvulus propè jam migrabat è vita.

Collegit ex busto innocentis corpusculi Pater per famulos domesticos, atque ipse, quotquot potuit officula, eaque arcule testez candidissimæ inclusa, inque novo templo, cui operi ipse assiduus interfuerat, & in quo ad eximiam pietatem non ut tyro; sed tanquam veteranus honoris Divini commilito se exercuerat, eo ipso loco, ubi genu flectere, & Missæ sacrificio frequentius adesse erat solitus piè in adventum Domini servanda condidit.

CAPUT XX.

De alijs christianarum virtutum exemplis.

H Abuit imitatores hæc, de qua egimus, raræ indoles adolescentis, eadem cum illo stirpe Regiâ illustres non paucos, virtute conspicuos, qui licet omninò assecuti necdum essent eandem animi felicitatem, tamen amantes se Divinæ legis, & filios Europæ pietatis gaudenter profitebantur. Majoris industriæ fuit adultos ac potissimum Tartaros conciliare. Præterquam enim, quòd obstacula illis cum Sinesibus communia sint; multa quoq; secum attulerunt propria gentis, quæ non vacabat subito oppugnare; sed expe-

expediebat sensim tantummodò remove. Inter Occidentales Tartaros spes major messis; si ager ille seminaretur. Majorem quippe pietatem præferunt etiam minùs elati; & animo sunt candidiore.

Non nemo ex Regulis templum ingressus, inquirebat de sacrarum imaginum origine; & aliquantulum edoctus, cum præterea de Diva Virgine Puerum JESUM ulnis gestante percunctaretur, quidam de adstantibus majoris ordinis Nobilibus Tartarus occidentalis, & Sinici idiomatis perquam gnarus Catechistæ munus suscepit, ac Regulo Christum Dominum natum ex Virgine, pro hominibus passum, verè mortuum postea resurrexisse, & ad cælos ascendisse omnia sine errore annunciavit, admiratus Tartari eruditionem in re adeò isthuc gentium peregrinâ: quærit ex illo, unde hæc didicisset? cum ille, se apud Wolgam fluvium natum, hæc ibi sæpiùs audisse testatus est; non dubiâ sequelâ fidem Verbi ibi locorum per auditum unâ propagatam fuisse. Et verò memoriæ proditum est, Patrem de Societate natione Ungarum à Turcis captum, per eos ad Tartaros hosce venundatum pervenisse; Retulit ille postea per literas Romam perscriptas: hoc exilio se in patriam erectum esse: Reperisse se ibidem homines, eodem quo Ungari utentes idiomate, planeque eos, à quibus Ungari quondam processisse videantur: proinde pro pretio redemptionis non lyttum, sed socios postulare, qui avitam gentem patriâ religione unâ secum imbuant. Inde compendio ad Chineses penetrari posse; sumptibus & periculis, atque immani circumnavigatione impolterum declinandis: cæterùm non admodum peregrinis moribus, soli semiustulatæ ac crudiulculæ carni stomachum aptare oportere; hanc cum lacticiinis ferè si-

ne prerio in Tartarorum tentorijs obviam esse.

Hujusce itaque gentis præclarus juvenis ab Imperatore officio militari & dignitate ornatus, unâ cum Parentibus non longè à templo morabatur, non ita pridem à Tartari cujusdam servo, sed Christiano, persuasus ut nomen Christo daret; Habebat novercam admodum sibi iniquam, & Idolis, quorum seriem domi recensebat, perditè deditam: Videbatur fervor conversionis temperandus, donec explorato novercæ animo fidem sine periculo molestiæ, aut revocationis susciperet: nescire tamen tarda molimina voluit S. Spiritûs gratia recepta in pectore. Instantissimè Catechismum & orationes addidit, instructus & baptizatus est; Tum enim verò Noverca furere, & minis terrere, ac diras omnes sollicitare adversus innocentem, at ille: officium equidem, inquit, quo fungor, & gratiam aulæ mihi auferetis; Christum verò minimè eripieris. Deinde quâmvīs vestes illi & cibus à Parentibus subtraherentur, alijsque artibus atque etiam verberibus ad defectionem impelleretur, oleum, & operam eorum, qui adversabantur, fecit perdere: Imò tandem constantiâ suâ evicit, ut odia & furores paterni acquieverint, novercales quin etiam diræ resederint. Quare juvenis identidem ad servum illum libertatis suæ authorem divertens, ibi unâ cum Neophytis manè & vespere statutas preces persolvebat, nec desisteat frequenter templum invisere: missis & concionibus adesse, ac vitæ Christianæ specimina edere non vulgaria: Illud tamen anxium pectus lancinabat; quòd Domi suæ per Novercæ furias non liceret sibi suæ devotioni ac precibus vacare, usque adeò etiam, nec Iconem sacram palam exponere suâ veneratione, aut hospitem ad meliora incitamenta colen-

colendam. Excidit eidem hæc apud P Joannem Adamum conquerenti præsaga vox, quâ diceret. Pater: faxit Deus, ut qui Christum domi aspiceret non vult, æmulum ejus hostem ne habeat. Præter votum res accidit. Humani enim generis hostis domesticos ab eo die cepit visibiliter irritare, ac potissimum fratrem hujusce Neophyti majorem natu. Ille non Novercæ; sed fratris exemplum imitatus remedium ab Ecclesia quæsit, atque accepto agnoscere, quo se contra lupum tueretur, fratrem in suscipiendo Baptismate secutus est; Noverca, quæ ingenium non ponebat, ab infestatione genij maligni nunquam libera cepit tandem pessimè valere; nec diu post è vita migravit, ac mortua cessit viventi, quæ vivens mortuo antea in Idolis obsequabatur.

Valuerat quoque nuper Baptismi efficacia in Tartaricum illum servum, qui sanctæ juvenis æmulationi ansam præbuerat. Nam cum ferocissimè olim esset ingenij, atque adè rixosus; ut nemo hominem ferre posset; quæ primùm Christianis sacris initiatus est, naturâ ferinâ depositâ adè mitis & facilis ad omnes evasit, ut hæc sola de causa in admiratione raptos complures ad Christum adduceret.

Penetraverat fama Templi recessus Deo consecrati, Regiones finitimas. Evocati dierum aliquot itinere tres viri, unus istorum Catechismo percepto Christo nomen dedit; Socij, vel quòd mens tepidior, vel quòd perplexitate nondum discussâ horrent præcipitare sententiam, se iterum redituros promiserunt, & audituros denuò de hoc iterum Dei præcones. Disparem animum secuta est fortuna dispar. Non multùm ab urbe progressi obvios habuere latrones, qui ambos illos dimisso Neophyto exspoliârunt; Hic namque visis latronibus lævâ

Agnum Dei cereum apprehendit, & dexterâ se cruce signavit, ac tum non equidem invisibilis, sed ab intuitibus & conniventibus præteritus est; nec immemor postea beneficij, amore ejus, qui saluti fuerat, Christi, socios ambos, gratis viaticum præbens, domum reduxit.

Erat Regulus Patri Adamo per familiaris, qui de Agno Dei cereo multa inaudierat. Quare ad bellum profecturus petijt sibi aliquem donari, quo tanquam sacro amuleto contra hostium tela muniretur. Obtinuit; nec fefellit opinio. Nam cum in conflictu cum hostibus tres pectore sagittas excepisset, lethale vulnus dubio procul illaturas, omnes perforatâ loricâ & veste in interula sine noxa hæserunt. Agnovit vir bello affuctus præsentis Dei singulare auxilium: quare domum reversus, non solum amicis protectionem Numinis enarravit; sed fautorem se legis professus est, atque ut istud universis contaret, in Palatij, quod tum construebat, trabium capitibus sive scutulâ Sanctissima Nomina **J E S U & M A R I A E**, cum signo crucis incidi & deaurari curavit. Hic, si morbillorum genere, qui Tartaros, domi ignoti, in Chinis immaniter vexant, sublaturum doluisse non multò post oportuisset, spem fecerat subsidij pro rebus Christianis eximij.

Peregrini duo, Christianus unus, paganus alter, simul ad hospitium diverterant pro coquenda oriza. Lignis deficientibus, è propinquo præ vetustate collapsum fanum Idolorum scandulas aliquot in ligna pro coquina ministravit. Posterâ die illucescente gentilis prior hospitio excedens, non expectato socio viam abibat. Vix passibus aliquot progressus, sensit per occipitium se comprehendi, & nemine conspecto plagis inflictis onerari. Exclamat querulus,

rulus, ac querens, quis hostis laceſſat? auditque vocem, Patronum delubri ante noctem deſpoliati expoſtulare, quòd ligna abſtuliffet, iſtareque ut promitteret ſe pretium redditurum, & ad fanum inſtaurandum operam & opem collaturum: Reſoluit iſte; non ſibi uni furtum imputandum; pœnam communem eſſe oportere duorum, quorum & culpa contuliſſet ad facinus: ſocium vocaret in communionem tributi, qui fuerat & furti. Reſpondit dæmon Chriſtianum illum eſſe, nec audere ſe virum ea propter irritare. Intelligens miſer, cui tyranno tanta cum ſui diſgratia & incommodo ſerviret, è loco ſe proripuit, atque ad hoſpitiũ regreſſus de fide à ſocio inſtrui voluit, & Chriſtianum ſe fore pollicitus eſt, quòd ſolum hoc nomen tantam inferret potentiſſimis Spiritibus violentiam, & horum iurisdictionem adeò accideret.

Hæbebat Ethnicus filiolum annorum duodecim: Hunc dæmon domesticus die quodam oculis Parentum eripuit & abſcondit, Parentes plurimum ſoliciti, cum non reſtitueretur puer, ad magicas artes conſugiunt, characteres & notas profanas in domo æffigunt. Venefica inſuper, quæ ſuperſtitioni præſidebat, ne ludibrio artis deeſſet, noctem ibidem tranſigere ſtatuit. Verùm huic amicus dæmon, digno equidem tanti miniſterij obſequio ejus faciem abundè lotij illuvie perfundens, & probroſam animum deridens, illuſit, atque ipſa non expectato die & inſalutato hoſpiti ſe contumeliæ, quam providere poterat, ulteriori cauta ſubtraxit. Admonetur interim paterfamilias: non longè inde Chriſtianum commorari, ut vel ejus, vel per iſtum Eccleſiæ opem impleret, ad amiſſi pueri incolumitatem futuram. Arripuit conſilium parens, & ſuppeticas invocaturus
ibat

ibat, cum dæmon occurrit, & jocum fuisse quod egerat asseverans, acrius exprobat, quod tam citò Domini alterius potentiam æmulam in sua damna imploratum iret, simul è vestigio puerum restituit. Efficax nihilominus in dæmonem divina virtus non expugnavit improvidum pectus parentum : perreperunt servilem more omnium servire servitutem. Nec tamen fructu omnino caruit felix eventus. Vicinus quippe aurifaber hisce consideratis cum uxore conversus est, Deo per aliena vitia & stultitiam suæ sapientiæ ac gloriæ nihilominus consulente.

Parvulus cujusdam nullâ causâ flere experat, acerrimè, & totâ nocte sine remedio continuabat lachrymas : Postero die Neophytus quidam evocatus, eum aquâ lultrali aspersit, qui continuò acquievit : Verùm abeunte Neophyto, cum denuò fieret : ille revocatus eodem remedio usus est ; cui cum res ex voto successisset ; suasit parentibus Christi legem amplecti, illisque promittentibus, nec sanguis ultra à puero auditus est.

In Reguli superstitionioris ædibus, aquam putei in amplo vase fictili asservabant more Pequinensi. Contigit hoc se ipso dissilire, & aquam effundi. Mutato vase iterùm atque tertio idem accidit. Advertens Regulus malignū spiritum domui suæ illudere, primū Sanctissimum *JESU* nomen vasi appendit ; ac neque tum satis proficiens, consilio P. Adami, aquæ lultralis nonnihil communi aquæ intrâ vas affudit, eum ex eo tempore non ausus dæmon infestare.

Mulier ex adulterio Tartari conceperat. Ubi tempus pariendi adfuit, dissolutis viribus non poterat eniti. Accurrit servus Tartari homo rudis quidem, sed fide in Deum plenus ; hic flexis genibus

pro

pro laborante supplex, atque sine difficultate monstrum, quo præposteram libidinem Deus puniverat, effudit. Infelix puerpera culpam præteritam agnoscens, & infenso Deo se nolle vivere professâ, quamprimùm convalescit, ad fontem aquæ vivæ admitti postulavit. Non multò post, cum nollet hero suo, quocum nuper peccaverat, in malum iteratò consentire; iratior ille Tartaris Occidentalibus eam vendere statuit. Mulier illicò ad Ecclesiam advocat, Missæ sacrificium pro se fieri petit, atque quod reformidabat, evitat. Nam filius familias adulteri Patris sævitiei ancillam aliam pro ista permutandam & vendendam substituit; Simul hæc uno ausu triplicem Cerberum elisit, morbum, & metum, & peccandi occasionem impostterum ab importuno hoste secura.

Catechumena cujusdam de eminentiore magistratu, partu laborabat. Accitur P. Adamus, ut periclitanti, quam implorabat opem, animæ & corpori pro viribus admoveret. Baptismo primùm expiata: tum reliquæ ex sacris cineribus S. P. Ignatij collo mulieris appensæ sunt. Protinùs magnis clamoribus, & portentosis gestibus dolorem, ac deinceps partum edidit. Hujus generis auxilium repererz, non Christianæ solùm frequentius, sed Ethnicæ quoque momento, quo S. Patriarchæ Reliquias contigerunt, expertæ sunt. Rarissimis earum voto fraudatis; nisi aliter fortè suo ipsarum vitio, dum sacra profanis conjungunt, gratiam interceperint.

Eo ipso anno, quo Tartari Chinas occuparunt, aulici cujusdam uxor à dæmone seducta, & consuetudini portentosissimæ longiùs assueta, vicissim amatoris deterrimi intemperiem experiebatur, miserrimè indies vexata ac diris cruciatibus exercita. Pro me-

delâ

dela Agnum DEI ejus collo placuit injicere: obstabat illa amuletum averfata, vultu & toto corpore repugnante. Verbis ac minis compulsa tandem collo injectum & firmiter alligatum præsidium adversus immanem hospitem sustinuit. Preces deinceps pro infelici Pater Adamus indixit, atque ipse exorsus est. Alterâ die pacatior reddita, nondum tamen immunis à sollicitatore importuno. Ajebat enim dæmonem etiamnum cubiculum ingredi; quamvis progredi & propius ad munitam sacro ceromate appropinquare non posset; hortari tamen ut sibi collo detractum amuletum abijciat. Additæ postea Agno cereo reliquix S. Ignatij, quas jam ultro & gratanter susceptas fæmina collo appendit, Exinde dæmon extra portam cubiculi & per fenestras perstreperere, ac conqueri: demùm cum nihil proficeret, minis terrere. Verùm illa jam ludibriis & infamem adulterum exosa, & vim armorum, quibus defendebatur agnoscens, renunciare omnino fædo fœderi decrevit, ac Baptismum petijt, quo cum omni solennitate, eò quòd ex Tartaris prima esset, perfectò, & Afræ nomine nuncupata, etiam ab infami vitio penitus sanata, frequenter exinde templum invisit.

Quidam censuum Magister domi suæ ægrotabat, quò cum per urbanitatem non licere sibi credere accedere P. Adamum, per cognatos & affines visitari hunc fecit, unâ innuens vicem visitationis se optare. Deductus Pater ad ægrum intelligit ex ipsomet à Dæmone, visibili vulpeculæ formâ illum divexari, adeoque nec indormire, nec in lecto acquiescere posse. Suasit aquam lustralem Pater SS. Nominibus **J E S U** & **M A R I A**, sæpius invocandis. Adhuc tamen strepitus ex vicinis cubiculis insonabat; Ad-
didit

didit cereum benedictum, qui quanto tempore ardebat; nihil ab insidiatore passus quiete potiebatur. Cum cereus nollet esse perpetuus, imaginem S. Patriarchæ Ignatij in pariete suspendere placuit; monitusque æger, ut ad illam quotidie genu flecteret, & S. Patronum veneretur. Non arsisit hospiti pessimo hic contubernalis: itaque præsentem iconem secessit, & liberum fecit ægrum à vexatione. Redijt tamen postliminiò, ubi consecutus homo valetudinem, ac quietem, reposcenti pia arma Patri restituit. Verùm non tam istorum absentia revocaverat hostem quam perditæ hominis vita resumpta, quæ omnino fugiturum denuò invitaverat. Compertum fuit mali utriusque fontem inde fluxisse, quòd nocentiorẽ aliam vulpeculam domi suæ in exitium animæ aleret; nempe pellicem quingentis aureis emptam; quam, dum Pater hominem inviseret, aliò secedere jubebat; ad cuius illicitos amores nunquã innoxios postea fuit reversus: immemor jam prius admonitoris flagelli, ac salutis unã amittendæ; cui vitio mancipatos non istum duntaxat, verùm alios complures cœcè teneri hîc, si uspiam gentium plor tu dignum est.

Alius è supremo Senatu non ab simile à dæmone, quamvis non ex eadem causa, patiebatur. Jacobat elanguens & pallidus, eò quòd singulis noctibus, & aliquando interdum dæmon in nigræ vulpeculæ forma affiliens in faciem ei exhalaret; vigilantem nunquam, at dormienti ut plurimum. Adhibita malo S. Ignatij effigies cum ejusdem reliquijs à pariete ante afflictum dependens, jussusque quotidie Deo, ac Sancto fieri supplex. Monito obsecutus, statim tenebrione expulso convalescere cepit. Quis non illicò existimaret hominem intellectu excultum, li-
tera-

terarum studijs deditum, tam insigni favore cœlitus donatum, aut omnino Christo nomen daturum, aut saltem rem Christianam pro viribus in tesseram grati animi promotorum? Planè secus decrevit, ubi plenè convaluit. Contentus eum Caino facinorosorum mortalium, atque Deo ingrattissimorum primo, poma paucula duntaxat & fructus mittere, dignatus gratias reddere unas ternis, Salutis nempe, Autori, Patrono, & consultori. Deplorandum summè in hac terrarum vastitate & hominum affluentiâ adèdò raros nantes esse, qui beneficijs cœlestibus pro dignitate respondeant, itaque aptos se reddas ulterioribus consequendis: In multa quàm etiam patientia omnem in locum rete expandi, ne quod ajunt dicere verbo, per incuriam prætereatur, qui, quo missimè credis, gurgite piscis erit; elabi tamen, aut furrahè per naturæ corruptelas tam immanem multitudinem, relicto equidem sed sacræ animarum fami pauculorum perexiguo solatio.

Erat è stirpe Regia vir illustris. Hic habebat filiam nuptui traditam, cujus conjux ad bellum profectus in tertium jam annum aberat; & femina viri desiderium non ferens, simul marore confecta, tandem hospitium diabolo paravit; qui mentem & corpus miserandæ obsidens, paucis diebus illam macie & inediâ propè confecit. Evocatus ad desperatam Pater inter domesticos & cognatos sedentem, specie quidem humanâ, sed ut monie capta videri posset reperit. Interea pateram cum potu Chæ sibi propinatam cruce signat, & mulieri bibendam exhibet. Acceptam illa ad fundum ebibit. Pomum, quia etiam cortice nudatum, & insignitum inscripto Sanctissimo Nomine Jesu oblatum, ad unguem absumpsit, cum admiratione omnium, qui aditabant, no-

VERAN-

verantque jam quintum diem nihil omnino degu-
stasse: Tum thecam reliquiarum, cui nonnihil de
cineribus S. P. Ignatii inerat, collo ejus appenden-
dam dedit Pater, & conspectâ ejus modestiâ, proba-
tâque ad exequendum quæ demandabantur, prom-
ptitudine, jussit, ut si nequam spiritus rediret, liberè
increpitum ad se remitteret. Huic quoque monito
actutum paruit. Nam sub secundam fere noctis vi-
giliam nescio quis ostium, quò decumbebat Pater,
ter tantâ vehementia pulsavit, ut cubiculum treme-
re, & ostium ex cardinibus exsilire videretur. Ex-
pergefacto quanto eujus, non tam citò occurrit menti
præceptum pridè mulieri impositum. Nihil itaque
ab ostium impellente quæsit, aut respondit. Tum
ecce alterâ vice bis impellitur ostium eodem furorè
ac fragore, quo prius. Intellexit Pater ipsum omni-
no esse, qui missione alibi impetratâ huc advenisset;
neutrò jam loco recipiendum in malam crucem abi-
re jussit. Postero manè frater mulieris adfuit gra-
tias acturus, retulitque eâdem horâ, quâ se evigi-
lasse meminerat Pater, importunum hospitem fuisse
à domo amandatum, nec postea rediisse.

Adolescens illustris vici filius Catechumenus pe-
tebat cubiculum in ædibus Patrum quo mensibus
aliquot quietus degeret. Facile impetravit. Assi-
gnatum est promptissimè conclave, atque ibidem
more Christiano adaptatum oratorium, ubi manè &
vespere commodius se Deo commendaret. Accidit
ut parato suffitu alij occupatus, ad ignem non at-
tenderet; qui à suffimento ad ornatum sacræ ima-
ginis serpens, jam omnia, atque etiam imaginis
marginem devorârat; ipsâ tamen imagine illasâ, ut
ne quidem fumi umbra repræsentaretur. Prodigii
fuisse agnovit adolescens, & deprædicavit ejus
fami-

familiæ consortes : attamen non inhæsit cognitioni pia voluntas. Incurrerunt supplicium suâ culpâ perditorum, ut videntes non videant.

Felicius alter Nobilis Tartari filius, à sacro fonte Julinus nuncupatus. Ubi Christum Dominum prior induisset, omnes familiæ suæ socios (erant quatuordecim) ad eundem perduxit : qui omnes non multò post herum ad bellum comitaturi, prius uno cultu corporis, unoque mentis affectu ad Ecclesiam convenerunt, & purgatis per sacramentum confessionis animis, petito quoque sacri cerei Agni amuleto se ad iter præpararunt, insigni cum intuentium commendatione, & Patris Adami gaudio.

Tartarorum quædam eo primùm argumento ad fidem Christi suscipiendam impulsa est, quòd notaverit P. Adamum die omnium fidelium commemorationi sacro ad sepulchra Christianorum ne quidquam prohibente ejus fortè diei tempestate aëris, sacrificio ibi peragendo, excurrisse. Quidni enim secum aiebat, eam legem optimam esse credam, cujus affectu se invicem in omnem ætatem diligunt? nec obstante quovis impedimento quotannis, ac sæpius se revisunt, sacrificijs identidem ac precibus consolantes? Baptismi compos effecta vivere tum ægra vitam desijt Christiana.

Anno supra sesquimillesimum quinquagesimo septimo mulieres binæ instabant, ut ad Baptismum, admitterentur. Visum fuit experiri constantiam, prius quàm salutis lavacro initiarentur : præsertim, quòd florentioris ætatis ac formæ, item elocatz essent Tartaro; qui facturus esset supra gentis expectationem, si captivis non abuteretur. Ubi tamen constitit legitimo thoro junctas esse, & à periculo utramque vacare; voto suo potitz sunt; atq; alte-

ra Sophia, altera Secundæ nomine est appellata. Erupit interea sub cinere delitescens ignis. Herus tentare pudicitiam Secundæ cæpit. Obstabat sceleri fortior illa; nunc per fenestras desiliens; nunc seminuda dimissis vestibus profugiens; nec immunis inter unguis prædonis à plagis, quas propè quotidie vel ab hero persequente vel à marito suspicante perfererat. Artem tandem à Sophia edocta est, quâ adulterum deinceps repulit, & marito suspicionem ademit. Cùm proximè cubitum concessisset, utramque manum catini fragmentis, quæ non minus ac vitrum (vitrea enim materiâ porcellanæ Chineses constant) in morem cultelli lædunt, armavit. Adulter somno teneri æstimans dissimulantem aggrèditur; at mox sentit nudum corpus sex, septemve vulneribus proscindi, ac dolore stimulante exiliens spatium dedit Secundæ præripiendi sese. Illa domo elapsa summo mane Aulæ Magistratum (Cui herus subest) adiit, hominemque improbum accusavit, & quia adulterij crimen apud Tartaros quoque admodum odiosum, ad tribunal criminis deferre jussa est facinus pro meritis pœnam luiturum. Eò vocatus ille, cùm cicatrices sceleris attentati testimonium darent, primùm probris dehonestatus, tum plagis & pecuniariâ pœnâ multatus didicit vel invitus posthac sapere. Illud præterea in Secunda laudaverunt Judices, atque insigni encomio addito evulgârunt, quòd quamvis ipsa solos viginti sex annos nata esset, & conjugem haberet annosum, nempe quinquagenarium; adulter porrò viginti tres tantummodò annos numeraret, cœcitati humanæ, nisi Divinâ virtute fulciretur, fucum facturus: maluerit tamen thœri fidem servare seni; quàm se juveni prostituere, nihil tot mensium illecebris, minus verbo-

rum ac probrorum multiplici serie commota, fidei Deo datæ ac marito nusquam oblita. Judicibus accessit conjux sed meliori sententiâ. Nam hæcenus ad saniora pervicax, tandem Christo manus dedit, & auctarium fuit præmij, quod virtuti debebatur tam castæ uxoris; quo ipso Deus Sophiam nuper, marito ad Catechumenos ejus cohortationibus persuaso & aggregato beaverat.

Pauca hæc servata memoriâ optimi senis P. Joannis Adami Schall, atque in Europam perscripta, in illa humanarum rerum vicissitudine & juxta operariorum defectu, ac laborum messe, non sola sunt, quæ narrari possent, licet sola sint, quæ cõperta nobis sunt. Præterquàm quod quotidianum miraculum sit, horum præstari quidquàm (ne tam exaggerata dicamus) in illa nationum modò confusarum coluvie; quæ nisi literæ annuæ plura promitterent, sola sufficerent. Revelationibus & prodigijs celestibus affinia eo sensu narrantur, quo ab hominibus accepta sunt, & hominum judicio comprobata. Multa haud dubiè Deus sine nobis, & nobiscum in nobis operatur, quia tamen publicæ authoritatis fidem arrogare non est privatorum; historiam rerum gestarum, ut humanitùs repræsentata est; non ut cælitùs accepta, retulimus.

CAPUT

C A P U T XXI.

Ultimus pro instaurata Astronomia confictus, & ex illo victoria Europæ calculi.

Triginta annis vario Marte probata fuit Europæorum methodus, adversus Chinesium, in conficiendis Ephemeridibus, & compilandis temporum momentis, rationes. Mahometani toto præcedentis Imperij tempore classem suam in eo tribunali habuerant, eo fine, ut quæ Chinesi regulæ deerant, ipsorum quoque modo suppleret industria. Eo igitur tempore, quo Astronomis Europæis, cum Chinesibus bellum erat, tametsi Mahometani essent infensissimi hostes, nullo tamé certamine Europæos lacefferunt; existimantes se duos inter litigantes tutò latere posse cum fiducia victoriæ. Nec tamen intereâ malo suo adverterunt, quòd si methodus Europæorum publici juris fieret, unâ ipsorum, ut alia quælibet minùs certa exolesceret. Ubi Europæa doctrina culmen tenuit, tum primùm rerum suarum satagere & ipsi connisi sunt. Contigit unum ex ipsorum numero, qui alijs paulò amplius in arte profecerat, petitâ, sed non impetratâ licentiâ, quam concedere ad Tribunal rituum pertinebat, longiùs ad australes scilicet provincias, privata ex causa discedere. Eo profecto tribunal se despectum, ut verè res erat, reputans, libello de hoc Regem admonuit, & transgressorem dignitate dejici fecit. Hic post biennium revertens, & se munere dejectum non ferens, cum putaret Patrem Adamum autorem fuisse, passione cæcus de innocente vindictam sumere statuit: Collato itaque Calendario

anni millesimi sexcentissimi quinquagesimi septimi cum suo, cum longè dissidere utraq̃ue adverteret, imperitus excerpta, quæ suo non concordabant, his dato libello apud Regem calumniari cœpit. Inter alia hæc subnotabat, quæ legerat. Eclipses nimirum solis eo anno binas fore: Mercurium item mense octavo, ortu heliaco vespertino non appariturum, Viderat constellationes capitis cum balteo Orionis transpositas, & tandem astrologica quædam principia, doctrinam genethliacam concernentia ex Calendario sublata. Hæc tam aptè & ad captum vulgi accommodata, caput etiam pœnæ devovens si erraret, vel si Regi, maximè de Mercurio imponeret, proposuit; ut à Chinensibus, quibus ea, quæ genethliacam attinent, partim juxta rei veritatem, necessario, partim quoque studio erepta fuerant, applausum; apud Tartaros verò dubiam fidem Calendario Europeo fecerint. Quid ageret Pater? nisi ut, cum adversarius ad cœli motus & phænomena appellasset; etiam præscripta revolutionum siderarum tempora præstolaretur? Multos ille interim sparsit rumores de Patre, quòd gratiâ Imperatoris exciderit: quòd ab eo increpitus, & carceri mancipatus deliteat, de Calendario autem, quòd toto cœlo exeret, quòd fallat; & alia quævis pro libitu & per sectarios, qui Pequini magno numero commorabantur. Poterat tribunal rituum, quod veritate toties demeruerat Pater, præfocare insaniam: nisi æmulatio propinquorum Magistratum suppressionem alterius cupidius ambivisset. Cecidisset ille causâ sub proximam Eclipsin quæ à dato libello semestri contigerat; sed tribunal rituum sententiam, ad Octobrem rejecit; quo Mercurius litem dirimeret ortu suo, vel occasu. Ita ad fabularum leges
vel

vel ex fraudum architecto docendi integritatem doctrinæ Europææ, in quam eminens intueri præ livore, atque nuper in solem non poterant.

Imperator interea, ne aliter favore obrutus diceretur, prudenter rem totam cælo ac Patri concedidit. Quinquies eo temporis intervallo familiariter cum isto collocutus nihil hæc de re movit; nec cum ipso Pater. Hoc Patris silentium postea demiratus Rex fiduciam defuisse putabat, quâ candidè tam benevolo, quàm provido Principi causam communicaret. Tum Pater; Nolui Domine, inquit, mihi deinceps improperare quemquam, Majestatis vestræ me favore liberatum, cum ego in hac re mihi ipse sufficiam: Hoc unum rogo; ut quoniam in tribunali rituum Sinenses homini illi plus æquo favent, qui à vestra Majestate petierunt, ne omnium tribunalium Præsides; sed solum indigenæ jubeantur definito tempore, ac die in specula mathematica adesse; ut unum atque alterum ex Magnatibus Tartaris, quibus fides, velit simul eò accedere; & præterea ut aliquos ex quocunque tribunali præcipiat stellas illas, apud quas pro illo tempore Mercurius invenendus dicitur cognoscere; quoniam certò mihi persuadeo, quòd si Mercurius non apparuerit, æmulam quælibet aliam pro illo monstraturum, nempe ut selem pro lepore vendat; ita enim verò singulos, qui invitati sunt, seriem veri discussuros, atque in sententiam liquidius ituros. Consensit promptissimè Rex, & duos quidem Proceres motu proprio inconsulto tribunali rituum, ut semper assisterent; alios verò tres, inter quos alter Tartarus à supremo Colaorum tribunali, adjuncto quarto ex tribunali rituum, ut quotidie domum PP. accederent, ibique noctu stellas specularentur; delegavit.

vit. Hi, quandoquidem adhuc erant florecentis ætatis & ingenij, ob idque in maximis dignitatibus constituti, non solum illius loci; sed totius hemispherij stellas intra paucos dies memorix mandarunt. Ut dies vigesima quarta lunæ, quæ ille Mercurium ex radijs solaribus emersurum prædixerat, adfuit; Omnibus ad speculam confluentibus non solum Præsidibus, & reliquis è magistratu, sed plurimis alijs simul curiositate adductis, adeo repletus est locus, alioquin spatiosus, ut homines propè non caperet. Æmulus illâ multitudine lætus serenissimo cælo, triumphum ante victoriam canere incipiens, & ab hoc instrumento ad aliud artis suæ ostentator transiliens omnium in se ora convertit. Nihil aliud in votis habebat, quàm ut Europæum Astronomum ad contentionem aliquam suborientis iracundia provocaret. Si cæterà aberrandum esset à prædictionis astronomicæ veritate; Sanè fuisset istud phænomenis cælestibus importunum magis spectaculum, adeoque errore ipso cujuscunque calculi amplius erroneum. Quapropter totius animi compos secessit ad partem Pater; & quamvis à multis invitatus, ut accederet, solus elegit sedere seorsim de eventu rei securissimus, quàm in fluctu hominum & opinionum, vel dubio eventuum, vel æstui disputationum vela pandere. Optimates, qui prius à Patre stellas dignoscere didicerant, interrogarunt; ecquis observandi modus? quandoquidem æmulus omnia instrumenta versùs locum ubi Mercurium crediderat appariturum, jam direxerat. Subjuxit Pater: oculos dirigere sufficiet. Non enim de circumstantijs loci & graduum in quibus ipse consistit, sed solum de notanda ejus præsentia visibili quaestio agitur. Oculos igitur ad occidentis plagam

gam attollite; non aures ad verba arrigite. His dictis itum rursus in diversa, & interjecta quies, donec lux crepusculorum evanesceret, imò dum minimæ tandem stellulæ toto cælo accenderentur, quando solus Mercurius, qui desiderabatur ab æmulo, non comparuit: excusandus fortè à legationum frequentia si in Utopia quæreretur. Adversarius perquam anxius, quoniam de apice sententiæ, & capite agebatur, oculos abstergere; simulare hebetudinem aspectus, enumerare astra & in suffragium cogere, ac tandem malitiosissimè digitum in lancem meridionalem protendens: aspiciant Domini mei, inquit, mihi enim oculi caligant, an non sit iste Mercurius, quem jam dudum oculis quæsimus: ecce ut inter refractionum nebulas clarus appareat. Divinâ providentiâ factum, quod impetrati à Rege & Senatoribus tres, aliquot ante diebus recentem astrorum notitiam, quam acceperant, ad observationem attulerint. Oculis namque nec livore, nec humore suffusis, nihil de Mercurio capientes; alias autem constellationes omnes emens, sua signis suis astra accommodantes, in audaciam fascini, quod intendebat veterator, investit: impudentissime inquirunt; Non hic Mercurius sed libra est. Offundis signenta Reipublicæ pro doctrina: aliud astra, aliud imperitia tua docet. Hæsit enim verò appensus in statera, & minùs habens pro planeta oriente occiduum existimationis suæ sidus aspexit. Cæteri quin etiam Magistratum Proceres tædio vigiliæ jam propè tertiæ moram inexpectatam, & noctem inasfvetâ dedignati meritâ animadversione impostorem perstrinxerunt. Indignantibus illis ipse consternatior vasa colligit, & ferò nimis adventantem Deorum nuntium diu moratus, fatetur tandem Mercurium

rium ab itinere, nescio quò, divertisse, & pro ea die Chinensibus non oriturum, indormisse apud Antipodes: post dies autem quatuor aut quinque certius omni fidere conspiciendum. Binas igitur, quas designaret, noctes postularunt; quibus iterum iretur in scenam; ut tandem scientiæ experimentum faceret: quod Regi per illum sollicitato atque avidè operienti referrent. Elegit ille vigesimum nonum, octavi, & quintum proximi mensis, quo spatio temporis longissimè distabat à Sole Mercurius nempe gradibus viginti quinque plus minus, deberetque omninò conspici, si hæc differentia apparitionis in Zodiaco, non ut ipse ignoranter in circulo altitudinis, foret computanda. Dejectum nihilominus speratâ commendatione exceperunt, obvijs ulnis nonnulli, ne omninò periret, eâ prorsus insolentiâ per quam nulla sine patrono est fabula. A Præside Collegij rituum alter, quòd hominem non planè perditum vellet, consultavit fortuitò cum socio, quid libello ad Regem destinato de tota re actum indicari placeret? videbatur significandum apparuisse quidem planetam, sed inter nebulas non satis à quolibet præterquam Astronomo peritissimo observandum. Mahometanum non fefellisse, nisi inexpertos & imperitos. Non quibuslibet oculis fidem in aspectibus adeò delicatis haberi posse. Captum inter tenebras consilium non latuit propè nec opinanti huic consultori adstantem P. Adamum: minus latuit Tartarum, qui consultationi intervenerat: & indignissimè prostitutam sic veritatem ferens: nunquid, inquit, oculos istorum omnium occæcare, aut ora claudere quis vestrum poterit, ut visa negent; non visa constanter præter veritatem affirmant? Neque ipsum effugit Imperatorem præmedi-

meditata fallacia ; postea enim de hoc ipso astu edoctus egregie complicem hunc inanis doctrinae officio deiecit, quin & opponere sui defensionem parantem inauditum praecepit castigari.

Interea Regem, dum in specula res ageretur, duo aequè suspensum tenebant, curiositas de eventu observationis; & sollicitudo pro Patre. Morae impatiens alternos ire & redire equites jubebat, qui annunciarent, quid ultrò citròque caeli aspices decernerent. Praeterea alium cum duobus Ephemis ad aedes PP. praemittit, qui Patri Adamo ab observatione revertenti Regio nomine suaderent: ne animum desponderet; si error ex Europeo calculo subrepsisset, recipere in sese Regem quidquid foret quò sefellisset: non solà exactae methodi causâ in expendendis astris à Patre traditâ hunc amari abs se: multis insuper nominibus gratum sibi illum existere. Verùm defensio intra voluntatem, stetit, & consolatio auctarium benevolentiae fuit, non ara necessitatis.

Ferunt Imperatorem eodem vespere assumptis novem Eunuchis speculam conscendisse, quam intra palatium construi fecerat, eoque tympanum transferri mandasse, quod ipse, quamprimum aulicus allato de non visa Mercurij stella nuntio ad Regem redierat, arreptis in victoriae tesseram bacillis, complois prius in signum laetitiae manibus, exercuit, quasi ipse triumphum non Pater duntaxat caneret. Aemulus interea in carcerem detrusus, ibidem ad alteram usque observationis diem servatus est, ac tunc inde eductus catena ferrea collum obeunte novum in specula spectaculum fecit; non jam tam insolens aut eloquens, ac olim; ut qui ferrea necessitate stringeretur ad modestiam.

At

At neque tum propitio sidere adstitit Mercurius: evocari à latibulis non voluit: iterumque ars imperitum Astronomum & expectatio convocatos hospites fefellit. Socij impostoris, qui primà vice magno numero honoris causâ deduxerant, dilapsi ocys: Ipse in carcerem retractus, ibi temeritatis suæ supplicium & judicum sententiam dies aliquot expectavit, quam Sinenses exilio, Tartari pœnâ capitis definiverant. Attamen in tenebris copiosior lux perditò homini affulsit. Primùm Pater Mercurium pro illo se apud Regem gratiâ & eloquentiâ quâ valebat, futurum spondit. Benignus postea Jovis sidus inopinato affulsit. Nam interea ex Reginae Matris incolumitate, quæ virus morbillorum evaserat, in communi totius Imperij lætitia, cum alijs quàm plurimis criminum reis publicâ fortunâ servatus est.

Ita argumento planè recenti veritas Europæi calculi rursus comprobata novo fulcro firmata est in animis omnium. Nec dubium est momentum illi ab ista jactatione prioribus illustrius accessisse. Quo enim olim tempore instaurandis Chinesium Ephemeridibus manus admotæ sunt, Doctor Paulus auctoritate suâ judicium vulgi moderabatur, neq; erat, qui probatissimo viro audax refragaretur. De illo proinde Platonicum illud usurpabant præterea conticentes universi: ipse dixit: quasi verò veritati rerum intrinsecæ, atque imprimis observationum sinceritati sufficiat unum, aut plures in eo studio versari, ac censeri insignes. Petrum, qui susceptus fuerat, quod suffragium novæ methodo ab existimatione propria nequiret efficacius impendere, ad cælum & inspicienda astra, atque cum prognosticis confestim provocavit; & verò frequenti observatione

evicit

evicit illud, ut Regi persuaderetur artem istam non fallere. Iterum Mahometant hujus audacia crepantibus buccis personabat, incertam & inutilem esse methodum, supplendam domesticâ, aut saltem Mahometanorum: solâ Regis gratiâ & favore interim subnixam persistere. At ubi Marte, non verbis transigendum fuit negotium; ab ipsis sideribus submissum testimonium sinceræ doctrinæ, atque à rituum Collegio toti Imperio probatum evulgatumque est: Mahometanâ juxtâ atque indigenarum Astronomiâ Europæ palmam concedente. Ceterum Mercurius, qui calculatori imperito suis latebris tenebras offudit; non minus Præsidi Tribunalis rituum Mahometano impensè tunc faventi ominosus fuit. Anno vertente, ipso observationis olim habitæ die pœnas dedit studij in Astronomum illum: cujus sectæ plurimum debebat, quod largitionibus maximis per eam devinctus, sibi, ac officio suo (erat simul de more mensæ Regiæ præfectus) oppidò, ac basilicè consuleret. Natus erat Regi filiulus, quem ipse, quod hunc Reginæ amor studiosissimè complecteretur, successorem Imperij jam tum destinaverat. Attamen aliter DEO visum fuit. Vix trimestre æmensus parvulus vivere desijt. Tumulando huic ingentes expensæ, & Mausolzum Cæsare condignû assurrexit. Dies funeralibus, quin etiam hora, quâ tumulto inferri deberet, pro more & reverentiâ Principum assignata, eaque septima matutina.

Expedienda Præsidi rituum incumbabant singula. Apparatum ille equidem, ac diem; non ita horam, fortè imparatior; observavit; cæremonijs ad meridiem usque dilatis. Monebant Collegij Mathematices Alumni, quibus præest Pater Adamus, septimam abijisse, atque octavam propè insequi. Ille

non

non audiens, insuper affectas admonet; ut composito mendacio errorem temporis Præsidi Mathematices adscribant; qui alienum à statuto demandasset, unàque ne quid promovendæ imposturæ omittet, diploma decretorium temporis, ac momenti, sigillo Magistratûs signatum, substituto alio non authentico commutat. Piaculi res erat acerbissimè luendi, edictum publicum venerationemque Regiâ fraudasse. Admissi tamen criminis olim certò evulgandi altum per multos dies silentium fuit. Prævenire poterat præses, & delictum, quod inultum diù latere non poterat, ultrò fateri, ac veniam deprecari. Hæsit pervicax in proposito totos dies quadraginta culpam, sicubi palàm erumperet, illicò regressurus in Europæum Sacerdotem: Jamque Pater, per suam dissimulationem poterat videri delicti complex. Itaque insidias libello ad Regem prævenit, & seriem facinoris enarrans implorat innocentiz patrociniûm. Eodem die causa ad Judices relatâ, & abjudicata est Præsidi; tùm quòd horam assignatam neglexisset; quòd simulatione apud Regem usus esset; quòd calumniatus Collegij Astronomorum Præsidem, omni exutus dignitate, in ordinem vulgi redactus est. Complex, qui operam fraudibus accommodaverat, carceri perpetuo mancipatus; Socij exilio condemnati sunt: Nimirum ubiq; malo consilio consultori pessimo; & foveâ primùm omnium ips, qui effoderunt periculosâ.

Submotum fuisse de via hunc præsidem, rebus hujusce Missionis, ac conversioni Chinesium impensè profuit. Jam pridem suboffensus iste studebat tectis artibus subdolè rebus P. P. ac Neophytorum passim incommodare; erupturus ut proxime videbatur, occasione datâ, tandem in apertum hostem.

Ea

Èa verò, quæ mox gesta sunt pro re Christiana, in immanem scopulum, si ipse præstitisset, planè incurrisset. Per id tempus Regulorum Cantonensium unus, à quibus transitum in Chinas debent impetrare Patres Societatis, incertum qua de causa, P. Franciscum Ferrari comprehensum, & in carcerem conjectum vinculis oneraverat: non nisi pactâ trium millium aureorum pecuniâ dimittendum. Simul advenerant ab Europa Socij Amacuum, Lusitanorum emporium, Chinas ingredi flagitantes. Adhæc P. Simon de Concha nuper Romanis literis renunciatus Visitator, Regno egredi ad Præfecturam suam nullâ ratione permittebatur. Itaque nactus liberum jam Regis ab adversario sibi hætenus plurimum metuendo latus; usitata, indultaque toties cum fiducia accessit, atque ætatem ingravescentem, & canos in obsequio Imperij multiplicatos prætendens petijt; uti Rex socios Amacai expectantes liberè Regnum ingredi vellet: ex ijs nonnullos esse, qui mathematicas artes callerent, quique possent sibi per devexam ætatem, quamvis non in officio Magistratus, saltem in munere Doctoris, ac Magistri succedere: Sufficiendos deinceps ijs laboribus, quibus ipse per senium exequendis jam imparem se profiteretur. Persuasit quod rogabat, obtinuitque edictum Pater; quo cum Collegio rituum amicè & pacificè collato, publico senatus hujusce consulto decretum est; ut non solum admitterentur, qui in promptu erant; sed & sumptibus à publico subministratis Pequinum usque deducerentur, itinere sexcentarum & amplius Leucarum: Pater item Concha simili sumptuum obsequio deduceretur. Amacuum, literis ad Pro-Reges ubique locorum datis, quibus admonerentur officij, & quanto cyùs expedien-

de Regis voluntati se accingerent. Omnia denique quae Senatus decreverat, iteratò inspexit Rex, confirmavitque.

Quo felicissimo eventu primùm stabilita Missio per Astronomicam Methodum receptam, & approbatos calculos Europæos, firmataque exinde P. P. ac Neophytorum res in tuto, & à vexatione gentium immunis esse ceperunt. Deinde ad publicam infide instructionem & conversionem Chinesis Imperij adaperit ostium iugens; in publicam Requirentium lucem, hoc est in Regni viscera, quæ procurrere in partes omnes postea fidentius liceret, evocatis plena cum potestate Evangelij præconibus. Quæ singula sanè eximia uni instaurationi Ephemeridum & Mathematicarum disciplinarum cultui inacceptis post Deum referre, quando conatus ceteri fluctibus jactati perpetuis perpè se fefellerunt, quis prohibeat?

CAPUT XXII.

Moritur Rex, & Successor designatur.

AT ò vanas mortalium spes, & momentanea lucra! Prosperè satis aspirantibus è Regià Favonij Religio Christiana per Imperium Chinesense excursura videbatur, socijs ab Europa submissis, & licentiâ fidei disseminandæ latè impetratâ. Supererat, quæ votorum erat hæctenus summa, Regis ad Religionem accessio. Non deerant indicia, locupletissima animi ad Christiana sacra inclinantis: non instructio, non hortator infatigatus P. Adâmus. Verù neq; volentis, neq; currentis negotium istud

istud esse, sed misericordis Dei probavit eventus. Dilata in longum proposita Regia, vel interceptit mors, vel in incerto reliquit. Ægritudo corporis per menses aliquot lecto Regem affixerat; Nunciabantur non uni per Regnum tumultus, facile in mutati veteris Principatus, ac molitione recentis, quasi nondum acquiescentibus per omnia ædificij partibus exorti. Domestica, quamvis mærore nequam laudabili, tamen improvidam, & ad corporis voluptates abjectam indignius mentem, percellerant mala. De cælo non rara phænomena sinisteri ominis partim vulgus, partim Regiarum aurium Astronomi recensebant. Utebatur hæc ipsa occasione provocando ad frangem Regi, cujus primum intererat cæli dictamina pandere, P. Adamus. Monerat Regem, uti hæc cæli linguas non surdus pertransiret: magis illarum officium esse erudire mentem; quam fortunarum momenta: docere prædicta Dei placita, quam fati: ad cælestia erigere mortales; non inclinare ad terrestria. Tribus itaque, antequam moreretur mensibus, vocato ad se integerrimæ memoriæ Eunucho Coreano, vade, inquit, ad *Masa*, & perfer; quod in dato heri libello prognosticum super cæli phænomeno, faciat mihi illud admodum terribile: animadverto quid *Masa* intendat. Hortari me vult, quod auderet nemo alius, ut defectus meos emendem: Agnosco hominis fidem, & integritatem: qui pari candore mecum utatur, nec est in universa Regia, nec quæsitus undecumque potuit per Regnum hætenus inveniri. A septima luna tentor valetudine adversâ, Provinciæ seditiones monent ac bella: credo de Imperio meo actum esse: Irato cælo remedij nihil superesse arbitror, nisi quod ex morte meâ fortè speratur.

lem, si posthac simile phænomenon contingat, nihil ultra nunciari. Quidquid agam, non deerunt sinistri astrorum aspectus; recedentibus istis pejora omina succedent: Aliud, si quid consilij, quò studium applicem, succurrat Europæo, admoneri me velim. Non nescio quod totius Imperij Dominum me constituerit Deus: Servivi utrique, quantum satis est, & quantum potui: detraxi corpori quantum possibile: unà dape contentus, vili vestimento contentus; quid ultra requiritur? quid porro agendum? Quidquid DEO placuerit, ut eveniat, tubens patiar. Interea cœli minas assiduè mihi ingeri non amo: Omittat *Mesa* terrores illos astrorum. Non perstringent animum, si ad aures non appulerint.

Improvidè enim verò hoc nuncio testata secum commercia P. Adami, magis animi, quàm fortunarum incolumitatem spectantia repulit Rex. Respondit itaq; per Eunuclum Pater: Hortari se, ne despondeat animum Imperator: non defuturum unquam, ut ex animo consulat, quæ videbuntur felicitati Regiæ conducere: promoturum se fidelitatem, cujus opinionem nactus esset ad usque vitæ limites: Interea mandato acquiescere, & Deum deprecari; ut Regiæ Majestati in tribulatione sit adjutor, donec tempus quid agendum dignius, quàm sincerè DEUS adorandus, assentiente aliquando ipsomet dictaverit: Vix redueem Eunuclum intuitus Rex, illicò quid *Mesa* renunciet interrogavit: ille executus ordine singula; hæc inquit non sine lacrymis coràm dictata, à me perferri voluit. Itanè verò reposuit Rex, talia ille erga me viscera pietatis? abi protinus, & nunciata: mortem minimè reformidare me, siue hodie, siue cras immineat: non habeo quod addam, qui Imperio

perio moderando curam impendi, quam potui. Qui
 ulteriora moneret de more in reconditori aula re-
 cluso præter ipsum nullus fuit. Quare si *Masa* per-
 spicit esse amplius, quò prodesse populo, Deumque
 mihi conciliare valeam, omninò suggerat: Quid-
 quid indicaverit, promptus exequar. Amicè semper
 illum habui, & hoc spontè, & ex corde: hoc ille
 nunc potenti vicissim reddat; ita sibi me unà devin-
 cturus, ac si omnia simul beneficia isto exquasset.
 Ita tum equidem Rex ad votum Patris, verum aliò
 distractæ curæ sunt, an ex levitate promittentis, an
 internuncij fide?

Mense postero Rex totus incubuit expediendis
 concubinae funeralibus, quam præter antecessorum
 morem viduam duxerat, & secundam à legitima co-
 ronaverat; atque nuuc etiam post obitum Impera-
 tricem dixerat. Modus sumptuum & luctus supra
 dignitatem fuit. Dissimulari tamen poterat hæc
 insania in æstu affectuum juvenilium, si non unà
 Bonziorum perniciēs in animum irrepisset. No-
 centior concubina moriens, quàm dum vixerat, su-
 perstitiosissima quæque abs Rege exequenda postu-
 lavit; atque ex his non postremum, persuasit Bon-
 ziorum amorem. Itaque ab eo die Bonzios unde-
 cunque adducere cepit Rex: vestes aureis fibulis
 insignes singulis dare singulas (& erant, qui accu-
 rerant ad funeris celebritatem, duo Bonziorum mil-
 lia) in palatium illos, unde eorum Principem, eun-
 demque stirpis Regiæ constantissimè quondam pro-
 scripserat, inducere: Cæremonias, & sacra lita-
 nica supersticiosissimorum hominum ediscere, ac
 perditè frequentare: ad hæc Evnuchos, & ex gynæ-
 cœo Virgines ad assumendum profligatissimorum sa-
 crificulorum habitum invitare, ad sectæ illius fana-
 ticam

nam professionem cogere, atque in super ipse declinare in reprobum sensum, jamque à mortua pellice turpius Salomone dementatus, rasurâ capitis, victu, & vestitu Bonziorum se discipulum palàm jactare.

Non defuit muneri suo, non tam amicitiz, quàm professionis Apostolicæ causâ Pater. Omnem aditum obsedit, ut repetitis libellis arguere, obsecrare, increpare, in omni patientia, & doctrina deviantem à recto oviculam posset. Ponebat ob oculos seriem Regum antecedentium, qui irretiti profanis cupiditatibus, aut impliciti superstitionibus, nihil minus quàm posteritati Imperij consulissent: imò unâ secum Regna, ac Provincias in exitium hoc vivendi genere præcipitassent. Impudicos amores venenum esse docebat, quo pectus ac cerebrum inusta, nihil moderabile posthac suaderent: obsessas à Bonziis aures, & vanis ludificationibus superstitionum irretitas sanioris consilii admittere nequaquam aliud imposterum: prohiberi exinde curam Reipublicæ, Procerum studia excludi, populi necessitates contemni.

At obfirmatus ad ruinam Rex, insanissimi amoris æstu percitus, devovere caput, priusquam removeri à sententia, & desistere à cœptis statuit. Quid, inquiebat, *Masa*, tu ipse religiosus cum sis; nescio, quare de religiosis actionibus me reprehendas: Annon ferres ægerrimè? si tuæ religionis exercitium iniberem tibi, ut tu me ab his avocare contendis. Verùm condono ista affectui, quo in Personam te meam ferri video; ac patior libenter hæc ab amante investivas. Concitator antea suæ causæ prætenderat patrociniū, quo Pater Procerum quendam, de prodicione Regi suspectum, complecti

plecti visus fuit. Et istum caruisse noxâ demonstra-
vit Pater, quando viri illius innocentiam vel inde
confirmavit, quòd ad sinistrae de se opinionis rumor
rem primùm in aula subnatum illicò sese, conjugem,
liberos universamque familiam voluntati Regiæ, de-
cretorizq; sententiæ subjecerit. Attamen Regis
animus inter præcipites affectus, & benevolentia
pristinæ limen constitit; nec abjecisse reverentiam
visus, nec tamen ad dictamen firmatæ olim gratiæ
pollicitus emendationem. Ut expugnaret obni-
tentem, ad arma recurrit Pater, quibus complura
aliàs impetrârat. Ex occasione phænomenorum,
pro genio gentis ominosissimo, identidem aspecta-
bilibium Regia pericula, ruinas Reipublicæ, Imperij
convulsiones non iudicio suo equidem dimetieba-
tur, sed ex Chinesium jam olim Sapientia plerum-
que conspirante augurabatur. Nec simul deerat,
salubrioribus medijs pro salute Regis, pro rei Chri-
stianæ hâc vicissitudine admodum periclitantis in-
colunitate à Numine imploranda facientibus. Unâ
cum Socijs Patre Ferdinando Werbiefs, & P. Joanne
Grueber, supplicare apud Divinam bonitatem in-
stantiùs cœpit, quò clarior animo Regio cœlitus lux
affulgeret, & tandem ad recogitanda saniora fe-
ret capax.

Non acquiescente Rege ab impotenti æstu, De-
us creatarum vanitatum accuratus censor effrænem
audaciam compescuit. Omnium tam Tartarorum
quàm Chinesium animos primùm ista intemperies
ab illo abalienavit. Deducebatur ab errorum, ac
superstitionum Magistris frequens per Urbem, nunc
hoc, nunc illud sanum aditurus, & adoraturus Idola.
Apparitores interim, ac satellitès; quorum cura
erat viam infernere, quâ deducebatur Imperator,

solitâ petulantia per occasionem mercimonia Chinenſium, atque res omnis generis vânum expoſitas, non modo diripere ſed & proculcare ſunt auſi. Fecit hæc improbitas, ut ſæpius per hebdomadam commercia magno incolarum detrimento ſingulis ſua cautiùs domi, quam è publico ſervantibus vacaverint. Murmur exinde, atque indignatio populî; quin etiam veteris adagij metus increbuit; quò Republicæ exitium propediem imminens denunciabatur; cum nec ab ortu in occaſum, neque ab occaſu in ortum, ut aiebant, concederetur tranſitus; quod intercluſo commeantium tam mercium, quàm munerum, perpetuò apud Chinenſes fluxu atque reflûxû ſibi mutuò obviantium, nunc evenire ferebant. Tartari verò, quòd tempore maxime incommodo, relicta domo & familia cogereſſentur ſequi, quocunq; traheret Rex, ſæpiùs mortem, eamque proximam ei comprecati, voto forte propinquiorem fecerunt: Non fuerunt vani augures, qui diverbium Chinenſium portæ urbis inſcriptum, videlicet, *his novem non excedunt octodecim*, Imperij annis accommodabant, quos præteriturum Regem vel nollent, vel non putarent.

Alij ex fronte templi, quod Bonzijs ædificaverat binos oculos pro ſymbòlo appingi quondam à Rege juſſos, qui vulgari proverbio Chinenſium benevolentiam designant, (*ambobus oculis te aſpiciam*, inquiunt) deviante aliquantum ſenſu applicabant ad recordationem Monarchæ Anteceſſoris, cujus in Imperio moderando ætatem, uti non inferiore, ita neque ulteriore oculo erat perſpecturus Succeſſor. Referunt celeberrimum olim Mathematices præfectum, qui ante annos ter centum præteritæ familiæ Imperatoris ſeriem tunc inchoatam, per

ænimata ad exitum usque texerat: hujus quoque ab alia stirpe secuturi Principis obitum in finem decimi septimi, & exordium octavi coniecisse. Quod si aliquando à signis cœli liceat metuere, Rege jam ex morbo decumbente, inde quoque conspectus cometes est, rostro Aquilæ conjunctus. Præfagus iste apud ominosam gentem, juxtâ antiquitatis, ac præscorum suorum Sapientium traditas eruditiones maximarum mutationum, omnium in se oculos convertit, ac deinceps quantumvis fabula, veritati præluit.

Decumbentem ex febrili calore, quem morbilli erumpere tentantes visi sunt causasse; tum, ut valetudini bene precaretur; tum ut anni auspicia faustissima voveret, accessit Pater. Introductus ab Eunucho, ne genua flecteret, à Rege prohibitus est: cæterum, quod meliusculè se habere crederet, propinari hospiti etiamnum grato potum *Chá*, maximi honoris & benevolentia signum jussit; nec plura collocutus domum dimisit. Metu festinatio Mors suprema hæc voluit esse officia, quæ alter alteri, impofterum separandus, impendit. Admisso posthæc extraneorum nemine, triduum vix supervixit. Fuit tamen opportuna omnino hæc postrema salutatio. Subire Regis animum, jam sensim à vanitatibus avocatum, cœpit recordatio monitorum salubrium toties ab amico Europæo suggestorum: refricare memoriam cæperunt tot libelli supplices privato, publicoque emolumento promovendo dati: pulsare peccus proposita tam exaggerata, quæ sanus conceperat, paulatim ordine expendi, quæ respondere rationi videbantur. Auditus à circumstantibus incusare suam negligentiam; quod ad extrema deductus, plurima quæ animo sederant expedienda, aut

prætere nunc, aut in angustum contrahere compellatur: Pœnitere se, quod præclarissimarum opinionum suarum opere suscipiendarum diem obiire siverit. Tum daturus experimentum seræ, nisi fortè, jam quoque seræ pœnitudinis, arrepto penicillo puncta condonationis generalis, per Imperium & præmiorum benemeritis decretorum duodecim exscripsit. Illis, exceptâ rebellionem, parricidio, atque hujusmodi gravioribus flagitijs, reos cæterorum criminum omnes dimitti è vinculis: Proceres autem universos vel extolli ad eminentius fastigium dignitatis, vel eorum merita muneribus erogatis compensari præcepit: Populos pecunijs Fisco debitis absolvit: Ad servos prætereà, omniumque generis subditos liberalitatem extendit.

Demùm sentiens sibi jam jam abeundum, vocatis ad se quatuor Magnatibus fateri culpam suam factum exorsus est, quod Imperium sibi à Majoribus traditum malè gubernando nondùm pace firmam constabiverit: quod Regulos, nimirum ejusdem cum Parente Sanguinis, minus quam occasio tulerat, erexerit: quod Matris consilia Reipublicæ proficua sæpè non admiserit: quod de Patre & Avo bene meritis, & emeritis militiæ viris perexiguam patrociniatus sit: quod militiæ duces, ac milites frigidè remuneratus sit: quod cupiditate congregandæ pecuniæ ductus Mandarinos, Proceresque stipendijs defraudaverit: quod ipse rebus curiosis addictus multa inutiliter profuderit: quod populum identidem oppressum, non ut filios, sed tanquam alienos habuerit: quod Eunucho probrosam gentem, præter prudentiorum monita in palatium admiserit, ac fovit: quod denique Reginam nuper defunctam inordinato amore adamaverit, in eaque descendam

tam

tam sibi, quam subditis molestus extiterit. Postremo habere se filium octennem, qui tametsi non esset ex Reginarum aliqua progenitus, propter ingenium tamen, quo magna promittit, aptum videri, qui in Imperio succedat, quem proinde, inquit, vobis quatuor viris mihi à fidelitate & probitate compertis unice commendo: salvo tamen vestro arbitrio. Quibus absolutis inflexo ad quatuor viros capite, quod erat maximum reverentiæ indicium, vestem perijt: Hanc cum dedissent, illustrem draconibus acu & auro pictis, aviti generis insigne, eamque induisset, continuo valesfaciens collectis cruribus ac brachijs, ecce, inquit, abeo, ac mox decessit. Laudatiore exitu dignissimus Princeps, si prout edoctus fuerat, pleniori confessione, & proficiuâ magis ad vitam pœnitentiâ usus, apertius exposuisset, quæ se ex hoc sæculo proficiscendo posteris cœseri vellet. Placet interim iudiciorû Dei in hoc fortunæ, ac virtutum unâque ætatis florentissimæ æstuum fastigio concertantium abdita revereri potius, quam explorare.

Rege sub medium noctis vitâ functo, mane insequenti Bonziji omnes, eorumque affeclæ à Palatio ejeti, unde venerant, postliminid sunt. Sub meridiem loculo inclusus, ab omnibus, qui illuc innumerati accurrerant, deploratus est, atque è vestigio de coronando successore actum; quem postridie omnium consensu throno impositum Regulî ac Belliduces, omnium item tribunalium Proceres seu Mandarini, ter genu flexo, & novies capite ad terram usque inclinati adoraverunt. Adoratio hæc aliquoties per annum agitur, atque tunc universis in aula aditu ac vastissimo atrio congregatis: Disponentur primùm hiñc inde cum labaris, vexillis, alijs-

que partim militiæ, partim pacis. insignibus circiter mille viri, ordine qui sequitur. Proximi aulae deferunt omnium colorum sericas & holosericas umbrellas auro discolori pictas, manubrio similiter deaurato numero quinquaginta, nempe ab utroque latere viginti quinque. Succedunt stabella totidem, & ipsa opere phrygio venustè elaborata: Tum labara non absimilis apparatus ac pretij, non pauciora ter denis: deinceps vexilla prælongis hastis suffixa representantia viginti octo mansiones Lunæ stellis curiosè intertexta, auro fulgentibus, ac intercurrentibus Draconibus pari ex metallo efformatis venustè horrida. Post hæc minora vexilla brevioribus hastulis librata, universim centum. Deniq; multiplicium operum, & diversarum formarum figuræ globi, secures, mallei sequuntur, inaurata singula capulis aureis insistentia quinquaginta. Pro umbellis, eò quòd amplissimæ sint, quemadmodum & pro vexillis quibusque, propter horum magnitudinem sustinendis tres viri deputati, pro singulis aliarum figurarum duo: omnes veste sericâ rubrâ rosæ aureis distinctâ, elegantissimum ordinem emetientes adstant.

Ubi Imperator in aula confedit, signo per tympanum aliaque instrumenta musica edito Mandarinii procedunt in medium singuli pro gradu dignitatis suo ordine succedentes. Hisce prætergressis, altero per officiales, qui utrinque tanquam magistri cæremoniarum consistunt, nutu edito, cæteri unâ paulatim procedunt; dum pro gradu dignitatis sibi competente quisque locum per suggesta ære fusa, ibique ordine disposita, designatum teneat. Hic demum dum sistunt gradum, per deputatum ex Cæremoniarum Præfectis proclamatur, ut flectant: ac momen-

to universi prosternuntur; Post iterum jubentur, caput ut profundè inclinent: & istud tanta cum symetria perficiunt; ut nemo citius, nemo tardius motu capitis imperata exequatur. Secundò & tertio eadem demandantur, & fiunt. Post ultimam genuflexionem, dum inclamatur ut surgant; assurgunt simul omnes, & tantisper stantes præstolantur, donec audiant per eundem, ut abeant; tunc enim simul universi retrocedunt, tamen ut nemo dorsum vertat, donec ferè intelligatur Imperatorem discessisse. Easdem ceremonias Reguli & Dynastæ per idem tempus observant, sed extra aulam in atrio contiguo, quòd inferiori Magistratum atrio tribus intervallis per cancellos marmoreos distinctum cubitis plus minùs quindècim assurgens incumbit. Ex peditis hisce aliquantulum adhuc consistunt extra suggestorum ordines: dum intelligunt nihil à Rege præterea præcipi; tum enim à Regulis factò initio constitutâ serie aulam egrediuntur.

Adfaturos adorationi vestibus designati ordinis & indepti gradùs insignijs instructos venire convenit. Proceres primi ordinis in vertice pilei deferunt carbunculum auro inclusum, ad cujus basim anteriorem appenditur anio: In cingulo verò quatuor quadrata explicant oblonga, auro circumdata, latitudine trium digitorù, longitudine quatuor plus minùs, ex eo lapide quem Mauritani invehunt, laspidi similimo, nisi quòd durior, & aliquantum transparent, ac colore sit albicante. In centro quadratorum rubinum aut carbunculum inserunt. At his Proceribus Magnates, qui eminent supra ordines dignitatum, in quos Mandarinè omnes distribuuntur, solo cingulo differunt, cui lapides rotundos insubulant & saphyrum contra inducant. Reguli Rubinum

in vertice, sed pluribus unionibus stipatum, & prætereà in fronte pilei lamellam auream in florem aliquem extuberantem gestant. Rex ejusdem formæ pileum, sed qui in verticè aureo ostentat unionem magnitudinis ferè pyri mœseatelli, ut vocant Itali, aut ovi columbini, pluribus ejusdem generis, molè minori consociatum, cingulum quoque defert radiantissimum ex multiplici tam unionum, quam gemmarum concursu superbum. Secundi ordinis Proceres seu Mandarinii gestant rubinum in verticè cum minore alterò ad basim; cingulo bullas aureas innexis floribus protuberantes; quarum iterum ex medio carbunculus prospicit. Tertij ordinis Proceres vertice deportant gestamen aureum cum carbunculo; sed ad hujus basim saphyrum; in cingulo verò, præter elaboratas floribus aureis bullas, nihil. Quarti ordinis in summo vertice habent saphyrum, & ad hujus basim minorem alterum: & in cingulo bullas auro turgentes. Quinti solo verticem saphyro ornant; reliqua habent cum prioribus communia. Sexti ordinis vertex cristallo fulgurat, ad basim saphyrum jungit: cingulum ex bullis constat, cornu Rhinocerotis auro inclusum complecentibus. Septimi verticem planè auro induunt, cui saphyrum ad basim & ad cingulum bullas argenteas addunt. Octavi verticem præferunt aureum sine lapide, in cingulo bullas ex cornu Rhinocerotis. Postremi integumentum verticis argento elaboratum, & cingulum cornu bubali argento incluso exornant. Post hos Licentiati vertice columbam auream circumferunt, stylo aureo vermiculato insidentem. Baccalaurei eadem omnino, sed argentea deportant honoris literarij insignia; utriusque cingulo innexas bullas habent, hi quidem ex cornu bubali; illi verò ex cornu Rhinocerotis.

Vestes ipsæ gradum & ordines ab invicem discriminant. Draconibus insignitas soli tertij ordinis, & majores è numero literatorum: ex numero vero militarium (Mandarinorum quippè alij literati, alij militares sunt) ab ordine quarto ad superiores induunt. Deferunt præterea, quæ omnibus vestibus superinducuntur quasi saga; hæc varijs tum volucrum, tum animalium, acupicta, vel intertexta figuris rursus ordines distinguunt. Attamen, quia, cum istis libuerit, ista ponere fas est, ac maxime æstivo tempore ea negligunt propter calores, non ad rigorem distinctiva sunt, quemadmodum cultus antea descripti, quos sine gravi culpa nec omittere, nec usurpare quispiam pro libitu ausit. Lege insuper inviolabili observatur in palatio locus cuilibet ordini designatus. Litterati Proceres universi in publicis actibus ad lævam Regis constituent, qui situs est honoratior dextro apud hæc gentes: Militares omnes dextram tenent, Rex semper Austrum sedendo spectat. Priores itaque ad orientalem plagam, ad occidentalem postremi locantur. Dignissimum admiratione illud, isthic esse tantam nationum diversitatem, quarum nullibi terrarum frequentior, ex tam vastis Chinesium Provincijs, ne dicam Regnis amplissimis, conjunctis modo iterato Tartaris: Hos tamen omnes iisdem legibus, iisdemque consuetudinibus, supra indolis discrimen multiplex, gubernari pacatissime; nullo Dei amore, nulla spe aut metu futurorum post vitam eventuum, solo decore facti, & honestatis ratione duci; atque in tanta unione animorum non solum quoad ceremonialia, ac ritus, (in quos, quoniam Moscovitzæ ante biennium legatione functi consentire nolent, cum dedecore, muneribus

bus

bus quæ attulerant redditus, rejecti sunt) verum etiam nunc fortuito in electionem pueruli in maximum Imperatorem & Monarcham, sine ullius vel notata obiter oppositione potuisse consentire.

CAPUT XXIII.

De cura universim mortuorum apud Chinenses.

Chinenses æquè ac Tartari exquisitam curam in humanis mortuorum suorum corporibus locant. Putant etenim totius posteritatis felicitatem ex eo pendere, si Majores nacti tumbas ex ligno quàm maxime incorruptibili, in illo conclavi subterraneo annorum seriem quàm longissimam possint exigere in emolumentum suæ posteritatis. Proinde Chinesium opulentiores sæpè trecentos, quingentos, atque interdum supra mille aureos in vita seponunt, impendendos postea sepulchro. Tabulas ex cedro, aliæque hujusmodi materia à sexcentis, eoque amplius leucis summo labore advectas congregant: Ut cum decesserint, ex ijs loculos nanciscantur, quibus recepti lateant æternum. Forma sarcophagi ad pedes, apud Sinenses, est strictior, ad caput autem latior, & altior: superius plana, tabulâ supremâ, imò & lateribus prominentioribus, quò eorum crassities appareat. Apud Tartaros superiores tabulæ in cacumen per totam longitudinem instar tecti defluunt, ipsæque tumbæ totæ foris depictæ: non admodum de crassitie tabularum curant; Siquidem tumbæ ad aliud nihil serviunt; quàm ut in ijs efferantur ad tempus cadavera: Ubi enim ad sepulture locum pervenerint,

una

una cum ipsis cadaveribus cremantur: ac post diem tertium collecta ossa ex igne albicantia, in vas ex porcellanâ sinicâ recondita ad sepulturam servantur. Peculiari superstitione, an cura eos tumulant, qui ex variolis occumbunt. Hos enim centum omninò diebus asservant, priusquàm crement.

Student universi, dum vivunt, locum tumuli deligero, & solum sepulturæ suæ aptum, ac decentem designare; quem si in proprio fundo non habuerint, alibi magno pretio coemptum comparant. Conditiones illius opportunissimæ sunt; ut sit quantum fieri potest admodum siccus; à tergo nec foveam, nec lacunam ullam habeat: ante frontem ne fluvius præterlabatur, neque via publica transeat: ne ante se fanum aliquod aut turrim aspiciat: sitque locus planus: nec antè, quàm retrò depressior. Ad quamcunq̃ tandem terræ plagam locum sepulturæ delegerint; eum à tergo aggere semilunari circumdant; qui agger in medio elevatior, paulatim ad anteriorem partem non æqualiter declivis; sed per monticulos quasi descendat. In hujus aggeris anteriori parte senior sepelitur à Chinesibus: filij ac nepotes per utrumque latum ordine descendunt non promiscuè, sed ad legem vetustioris ortûs. In medio mensa lapidea statuitur; in qua comestibilia & odores, quæque ad honorem demortui pertinent, collocantur: Singulis sui tumuli ex terra aggesti: Principi familiæ altior; cæteris paulò humilibres superstant. Quod si quis de familia ad eminentiorem gradum dignitatis emerferit; propriam ipse sibi sepulturam adornat. In hac juxta dignitatem, statua è lapide, hominum vel animalium figuræ, utrinque ad latus viz deorsum eriguntur, & arcum quasi triumphalem pro cujusq̃ facult-

facultatibus componunt: reliquum spatium arboribus, quæ ferè omnes Cupressi sunt, conferitur, additurque murus per circuitum, si libuerit.

Tartari nonnihil aliter agunt. Tametsi enim quo ad situm, & locum requirant omnia eadem, quæ Chineses; non tamen eodem ordine sepeliuntur; sed vel singuli seorsim; vel juniores ad latus seniorum. Utraque natio erigit lapidem cum inscriptione; quæ ætatem, officium, & Regia beneficia continet. Atque ne characteres ætate deleri poterant, ac demortui recordationem & merita unâ auferant; præter lapidem tumulo incumbentem Chineses aliam quadratum, cum eadem inscriptione supplementum alterius defectum, ad foram posteritatem de rebus gestis demortui eradiendam, in terram seu fundum sepulchri defodiunt.

Mortuo igitur aliquo quicumque sit, ex templo propinqui & amici conveniunt ad funus, & alta voce complorantes illud circumdant. Tum sacculum panninum plenum panibus compactis ex papyro, auroque & argento obductis, ut planè aurei, & argentei videantur, ante fores suspendunt. Nobiliores verò alba telæ tenuissimæ, & omnino transparentis frustum, cum schedula, quæ funus denuntiat, ad amicos mittunt. Qui constitutâ & designatâ die adsunt; suffitum, cereos, & pecuniâ offerentes. Domum ingressi consistunt ante mensam, quæ tumbæ ex adverso in medio aulae collocatur. Ibi suffitu accenso, & in mensa deposito aliquantulum retrocedunt, & quæter flexis genibus capite profunde ad terram usque inclinato, simulque ejulantes, reverentiam mortuo, ibidem in fronte tumbæ depicto exhibent. Ubi surgunt ab adoratione, prodeunt pupilli, vel propinqui;

Qui

qui ad fatus tumbæ intra cortinas seorsim per id tempus flectunt. Hi de genibus advoluti venerantur hospitem, eidemque quater continuò in terram concussis capite gratias agunt. Recedentem aliis ex propinquis comitatur; & siquidem consentiant, invitatur ad bibendum *Chæ*, potum Chinesium. Ubi aliquantum assederunt, hospes ad portam aut plateam deducitur. Finito tempore visitationum reditur à propinquis ad domum lætus: Unde funus ad sepulchrum, vel saltem ad portam urbis usque deducunt: Tum pupilli, quò se gratos ostendant, ipsi, qui inviserunt; accedunt ostia singulorum. Ibi etiamnum in veste lugubri, quæ ex cannabe satis aspera conficitur, operientibus prostrati in terram, nec audentes ingredi, reverentiam pro exhibito nuper obsequio vice debiti persolvunt.

Tartari longè aliter funus instituunt. Ipso scilicet die, quo quis moritur, tumbæ inclusus, & domi deploratus effertur, (nisi Regulus sit aut Dynasta) Defunctum comitantur amici: utrinque postea longo ordine ad rogam stantes, atque altâ voce deplorantes. Peracto ejulatu discedunt qui deduxerunt, ac domestici ignem pyræ supponunt, & omnia servatis duntaxat ossibus in cinerem redigunt. Reguli nonnihil ampliùs honorantur post mortem. Nam tunc domi bis-tervè complorationibus exactis statuuntur famuli utrinque ante aulam; qui dexterâ ostendent ea, quæ ex Reguli dignitate, & facultatibus erant: his galeas, illis galeas: his cingula, illis balteos: his gladios, illis arcus cum pharetris: alijs canes venaticos, & aliâ demum quibus assueverat, repræsentantibus: atque unâ, & inconsolabiliter plorantibus. Non absimili ordine dispositi circumstant equi, pretiosissimis

ephippijs instrati; quibus holosericos pannos ad sepulturam concremandos induunt, equisonibus fræna tenentibus. Tùm camelos pari ordine oneratos, & quæ ad pompam funebrem spectant deferentes. Tympanistæ quoque, ac tibicines sub porta modulor quisque suos exequitur.

Die constitutâ deducitur funus. Præcedunt tibicines continuò triste carmen insonantes; Hos cameli viginti, aut triginta insequuntur è toto grege selecti; qui tentoria & utensilia ad locum sepulturæ deportant, ornati frænis sericis, & pellibus martium de collo pendentibus. Post umbellæ sericæ: post umbellas stabella grandia picta, & deaurata. Sequuntur vexilla, labara, & quidquid est signorum militarium. Tùm vasa aurea & argentea. Post tandem equi phalerati agmen claudunt. Famuli supellectilem pretiosiore gestantes, & sellæ gestatoris, quibus utebatur Regulus postrema sunt. Locus sepulturæ in formam muri storeis totus circumdatur: erectis intra hoc spatium tentorijs patentibus pro abacis, & utensilibus: reclusis pro supellectili pretiosa ad comburendum paratis. In medio stat ingens aula constructa ijs storeis pro cadavere deponendo. Ad hanc qui in processione fuerunt ultimi, consistunt primi. A tergo istorum cæteri utrinque prout dignitas postulat, consistunt; Spatio reliquo, quod post aulam diffunditur, mulieribus relicto. Ubi omnes locum ingressi sunt; erecti stantes tam viri quàm fæminæ unâ omnes plorant aliquamdiu. Ploratu finito magistri ceremoniarum de Tribunali rituum ea, quæ ad sacrificium pertinent, apparant, mensas omnis generis fructibus & bellarijs onustas apponunt. Addunt etiam carnes paropsidibus argenteis maximis im-

posi-

positas. Tùm urceolam vini cuidam de nobilioribus Regulis porrigunt, qui liquorem tertio in altum elevat tanquam mortuo oblaturus. Inter hæc Regium diploma depromitur, quò Rex demortui merita commemorat; eumque titulo aliquo specioso cohonestat. Elogium istud delectus de Tribunali rituum elatâ voce omnibus genu flexis, atque attentissimè auscultantibus recitat. Praelectum diploma, ubi absolvit præco; in foculo ibidem apparato in favillas redigitur; atque unâ omnes ter capite ad terram demisso, simul assurgunt; iterumque complorant. Tùm domestici pyram accendunt cartaceam collis instar elatam, undique velo purpurei coloris tenuissimâ obvolutâ, in quam vestes pretiosissimas; pileos, ocreas, ephippia, aurea & argentea vasa, sellam etiam, & lectum defuncti coniecta igne absument. Hisce in cinerem redactis quidquid argenti, vel auri confluxit, extractum denuò chartâ convolvunt, ac demùm post diem tertium congregati rursus igni tradunt, novis identidem alimentis adaucto, donec universa digesserit. Equi phaleris nudati scuticâ propelluntur in campum: liberumque est volentibus emere dimidato pretio persoluto eos habere. Quibus peractis abeunt iavitati, Regulorum aliquo extra funeralem portam deducente, & gratias agente: nisi defunctus ejusmodi fuisset, cui ista officia jure debebantur.

Sub hæc tempora translati Chinesium ad Tartaros Imperij obierat senior de familia Imperatoria Regulus, quem, nisi ultro cessisset, regnum manebat. Huic pompa domi & foris, quam descripsimus, impensa est: reducentibus funus honoris causâ ferè quinquaginta equitum millibus, alioque innumero comitatu. Optimus senex dignius aliquid

Q 2

per

per animos viventium memoriz transcripturus, iussit epulum pauperibus dari; quo eorum aliquot milia refecti sunt. Bonzijs eò, quòd nonnihil apud tumbam demurmurassent, tria aureorù millia, cum centum pannis ex holoserico data. Postquam Paternus Regius objerat, eò quòd Imperium aliquamdiu gubernassent, duplo plures comitati sunt: Mandarini quoque Chinenses coacti è palatio per urbem totam pedites profecti sunt, per nives & glaciem, hyberno tempore, bini & bini procedere longissimo ordine; donec portas urbis egressi licentia equitandi fieret. Idem ad funus fratris Regis factitatum est; multò ad hæc nitidiùs ordinato processu, & augustiore apparatu impenso: præsertim quòd in præcio hic Princeps omniù maximo per Imperium esset, atque amabilis plurimùm & dignissimus throno Regio haberetur.

Non contenti unâ pompâ sepulchrâ Tartari eam post septenos, & septenos dies aliquoties iterant: donec quidquid mortuo fuerat in delicijs, ac divitijs sit totum absumptum. Insuper si quæ concubina gratiosior, vel familiarior alicui fuit; hi spontè pereunt suâ, & concubina (velit aut nolit) subsidio seipsam enecando comitari cogitur; ut defunctus in altera vita habeat solatium, quo juxta Imperitam persuasionem barbaræ gentis delectetur. Prudentiores tamen crudele hoc sacrificium postea detestati libello Regi oblato rogârunt, quòd immanem hunc abusum lege latâ tolleret; uti etiam persuasionem sumptuum, ac vanam tantæ suppellectilis incinerationem prohiberet. Affectu non plane sublato volentium maritis atque amicis commori: consuetudo tamen interditiis identidem Regijs intercepta est plurimùm: ac pro pannis pretiosissimis substitui

Nitui iussi papyracei, qui convolutione, & pictura foris adhibitâ veros mentirentur, singulos singulis aureis æstimatos. Plus sibi licuisse voluit nupex Rex in funere concubinae Regiæ. Ipse funus extra palatij muros comitatus; ibi deposito ad tempus funeræ flammæ constitutum loculo per dies centum, quartâ semper sacrificari iussit: quibus folijs ineptijs præter apparatus, ac materiam solennitatum supra decem millia aureorum expendit. Inter alia vanitatum edita spectacula mensas ipsas cum stragulis ex holoserico igni impositas concremabat: dignam omnino pœnitundine, quam in morte ipse postea præsetulit, levitatem. Feretrum pretiosissimo panno attalico instratum fuit, quod insecutus ipse est præter majestatem. Illud antecedeabant sella tres gestatoriæ ad speciem aureæ; sed tantummodò deauratæ, exquisitissimis undique gemmis insertis fulgentissimæ. Præcedebant præterea tres currus equis deducti, eodem artificio supra conditionem illustres. Ploratus aliquot millium hominum quotidie institutus; cætera superioribus affinia fuerunt. Retulit Quæstorum nonnemo absumpta tum supra octingenta millia: triplo aut quadruplo amplius elapsura, si concubinae illi sepulchrû parandum, ac funus deducendum fuisset. Verùm his, qui irregulares fuerunt, omissis sumptibus, ad Regulorum in exequijs apparatus, quem cæteri in Republica digniores solent æmulari, aut imitari, revertamur.

Postquam igitur secundò ac tertio omnibus denudò ad sepulturæ locum confluentibus sacrificia; & plangens peractus est; Tum demùm pro sepulchro aulam pulcherrimam tanquam vivo ædificant, muro undique cinctam; & juxta murum utrinque ædifi-

cijs varijs, ad modum ferè quo in palatijs defecta-
bantur vivi, associatis. In istis servos fidioliores
collocant. In aula bustum apparant supra quadra-
tum tumulum è lateribus extructum: Circùm pul-
vinaria & sellam defuncti collocant, in pariete u-
trinque cingulum cum gladio, baltheum, & phare-
tram cum sagittis appendunt. In hanc aulam quo-
tidie anno integro cibos inferunt, quos coram tu-
mulo, quasi defuncto pransuro aut cœnatorio appo-
nunt, adstantes interim aliquamdiu ad latera, ac
complorantes. Inferiorum ordinum Tartari, cum
sint fortunæ cum superioribus imparis; ædificium
ad busta non extruunt; sed *Châ*, vel cibo allato,
atque immediatè coram tumulo collocato disce-
dunt, non ultrà assistentes nisi cum hoc honoris offi-
cium demortuo præter solitum præstant.

Chinenses è converso instructo magnifico ap-
paratu, quando propinqui & amici convenerunt,
præmissâ versùs defunctum solitâ reverentiâ domo
hoc ferè ordine exeunt. Præcedit titulus nominis,
dignitatis, & ætatis in serico rubro argenteis linte-
ris depictus, prælongo hastili dependens. Sequitur
longa series puerorum flores omnis generis ex pa-
pyro colorato arundinibus præfixos deportans. Ad-
miscentur floribus formæ multiplices tam homi-
num, quàm animalium, hortorum, ædificiorum, a-
liarumque deliciarum oculos oblectantium. Ijs
qui à pietate commendati fortè obierunt, thrahis
seu vehiculis idola plurima elegantissimè infra præ-
feruntur. In uno feretrorum defuncti imago pro-
stat. Post hæc Bonzij cum cymbalis, sistris, alijsq;
musicis instrumentis aures verberant. Deinde hi-
striones in equis, eo habitu, quo comedias apud
sepulturam acturi sunt, intercurrunt; multis inte-
rim

rim per iter artificiosis ignibus crepitū excitantes: per cannas item teretes subvolantes in altum, atque in aëre gesticulationes miras exhibentes. Alij stant in equis, vel inverso capite, vel ex stapede unā librati pendent, aut juxta equum pari velocitate viam decurrunt. Quæ omnia temperando luctui fiunt, Propinqui antecunt tumbam pedites. Pupilli loculo quā proximi, baculis innixi, atque etiam à famulis fulcientibus brachia, incedunt simulatis viribus præ mœrore defectis. Feretrum defuncti ferreis, & preciosis pannis instructum ad minùs octo; ut plurimum sexdecim; aliquando etiam triginta duo Sandapilarij deferunt. Fœminæ omnes in sellis gestatorijs sequuntur præcedens universim viro- rum agmen, quod ordinibus passim vel equo, vel pedibus admiscetur. Cùm ad locum funeris ventum fuerit, ij, qui pompam ducebant, in papyraceum omnia cumulum coniecta supposito igne succendunt: tùm ad mensas ibidem coram sandapila varijs fructibus, & suffitu instructas additis utrinque porco, & vervece exenteratis, & purgatis accedunt. Hic digniores duo vel tres pro omni turba libato suffitu accendunt odorama; unaque his recedentibus circumstantes flexis genibus, identidem assurgentes quater supra relatam demisso capite reverentiam repetunt. Secedunt postremò ad latus, & locum capeffit ante omnes, qui ad signandam defuncti tabellam accessurus est. Jam enim antea Chineses tabellam apparant trium circiter digitorum latitudinis, vix ulnâ longiorem. In hoc descripto nomine, & conditione defuncti. Primam litteram hanc **Æ** quæ Regem significat, quasi otiosam præponunt: Unde qui eam in hac funerali celebri- tate signaturus est, culeissimis vestibus, atq; ijs, qui-

bus Regem accessuros uti pro ratione dignitatis oportet, indui necesse est. A duobus ceremoniarum præfectis deductus iste, oblatq; pennicillo prius omnes circumstantes pro se deprecatur, professus se hoc munere indignum. Tandem supra litteram in fronte tabellæ præscriptam, ac nigro colore depictam addit rubrum punctum, hæc ratione 卐: tum enim ex ea voce, quæ Regem significat fit vox altera, quæ Dominum sonat, ut ita cum nomine demortui prius subnotato evadat sensus integer: nempe Dominus talis & talis, &c. Hæc illa postea tabella est, quam propinqui domum referunt cum defuncti effigie; ut quot annis sæpius in illa parentum suorum memoriam venerentur, quæ effigie quoque vetustate deleta perdurat longam annorum seriem superstes. Inscriptione peractâ eacomiastræ idem præit universis totidem, ut antea, genuflexiones, & reverentias; reliqua abeuntes libitinarijs permittunt. Porro antequam discedant vel in dome ex stercis erecta, vel in proximo fano hospites convivio excipiuntur; in quo primum poculum pupillis, ad abstergendas, ut ajunt, læchrymas propinatur, atq; si lubet ad comedendum; & ad audiendas comedias diutiùs subsistunt. Domum redeuntes *Tam Sæs* aliquot congregant (sectæ genus est apud Chineses à tribus millibus annorum per *Lao-cu* Confutio corvum inventum) hi totam domum à spiritibus expurgaturi accurrunt: aspersâ aquâ, nescio quâ, ut putant eos amoturi, ac quiete domibus procuraturi.

Vestium non una aequè apud Chineses, & Tartaros in funeribus est ratio. Habitum cum luctu per successum annorum variant; Utrique tamen albo universim utuntur. Primò insuper anno Chinen-

menses tam viri, quam feminæ induuntur cannabe
 crassa, & foraminibus pervia, quæ etiam capita in-
 volvunt: calceos rudes ex albo panno deferunt, ac
 fune tinguntur: Tanquam qui neglectu corporis
 dolorem ex parentum morte conceptum testentur.
 Secundo anno vestem ex subtiliori panno assument:
 pileum ordinario similem formâ, non colore: calce-
 os nitidiores, & jam discincti pergunt. Tertio an-
 no sericam admittunt: nec disparis materiz, tamen-
 si albi coloris, pileum; aut etiam ordinarium, quæ
 niger vulgò esse consuevit. Porro novem menses
 censentur annum luctus implere: tempus quo in
 utero gestati sunt, in luctu demortuorum ter repe-
 to non excedens. Hoc interea toto tempore in mæ-
 xima quamvis dignitate constituti, officio se abdi-
 cant, vacationem ipse Rege lege Regni probante. Si
 fortè per id tempus, præsertim initio, invisantur, non
 audent hospiti ex adverso, vel juxta, more cætero-
 rum, assidere, sed in humili scabello accumbunt.
 Primis potissimum mensibus non modò cibos jeju-
 nantium tantum adhibent; abstinentes à carne, vi-
 no, piscibus, lacticiinijs, & alijs hujusmodi; sed &
 planè insipidis vescuntur, sale & aromatibus nequa-
 quam conditis. Pro uxore, fratribus, filijs, cæte-
 risque propinquis tempus luctus, quemadmodum
 brevius est; ita vestis lugubris, ac victus ratio per-
 quam melior. Descendis parentibus filij triennium
 impendunt; quod etiam tempus uxori pro marito
 mortuo præscriptum est. Seniore filio, ejusvè uxó-
 re, seu majore nuru mortuâ, parentes annum lu-
 ctum assument: quem ejusdem maritus pro uxore
 mortuâ gestat; itemque fratres pro fratribus obser-
 vare necesse habent.

Tartaros quod attinet: in luctu omnes tam de

familia, quàm propinqui talarem tunicam ex albo panno induunt: eamque simili materiâ, in circumconvoluta constringunt: ocreas ordinarias sed quàm possunt attritas: pileum consuetum detractis tantùm floccis ex serico rubro, pro ornatu impositis, gestant: barbam & capillos sylvescere patiuntur. Exacto mense ex papyro alijsque utensilibus focum faciunt, in quem detractum cingulum singuli iniiciunt, hoc pacto renunciassè, se luctui profitentes postea solito more incedunt. Vicini autem, & amici, aut detractis tantummodò ex pileo floccis; aut, retentâ habitus ordinarij formâ, materiam duntaxat nobiliorem viliori permutant. Non magos illos spirituum domitores, non spiritus infestos curant. Mulieres Tartaricæ, dum lugent, ornatum corporis, qui aliàs niger, & honestissimus est, in album convertunt. Pro integumento capitis, quod aliàs crinibus intortis simplicissimè contegunt, albam vittam, sed cinguli in modum complicatam assumunt, quâ caput corouant vittæ appendicibus per humeros defluentibus. Singulæ baculum arundineum albâ chartâ obvolutum, manibus præferunt, dum ad plorandum accedunt: egregia conditionis humanæ, quàm desent, vel apud idiotas.

symbola, ac barbaros documenta.

CAPUT XXIV.

De funeralibus demortui Regis, deq; juramento fidelitatis successori praesito.

AD Regium funus, unde discessimus, postlimiti-
 niò revertamur. Ab obitu die postero, quæ
 octava primæ Lunæ fuit, circa meridiem lo-
 culo inclusus Rex est, vix ullus in urbe Tartarus pu-
 blico officio præerat, qui unâ cum uxore, & filiabus
 non advolaverit. Atria exinde omnia ita redundâ-
 runt, ut quantumvis capacissima transitum vix da-
 rent. Nobiliores in atrium interius, aulæ Regiæ
 proximum recepti sunt. Aliquoties omnibus simul
 flentibus deploratus Rex est; & quod mirum in-
 planctu prosequendo, continuandoque servatus or-
 do. Tartari omnes in octo vexilla planè distincti,
 binis ac binis in aulam introductis postquam deplo-
 rasset, succedentibus alijs locum concedebant.
 Itaque sine defatigatione comploratio continuavit:
 vicinis atrijs cum remotioribus ultrò citroque com-
 meantem turbam euntem, redeuntemque permu-
 tantibus. Non defuerunt interim ijque plurimî,
 qui toto triduo insigni inedia laboraverint; dum ex-
 cedere atrijs non auderent ipsi, nec famuli intrò
 suppetias latari admitterentur.

Miserus turbæ per inedia, & incommoda de-
 fecturæ P. Joannes Adamus, quartâ post Regis obi-
 tum die, per libellum Gubernatores orat; ut de
 publico victum communi necessitati administrant,
 aut multitudinem abire domum patiantur. Adesse
 mulieres pro imbecillitate sexûs tantis incommodis
 impares: Adesse viros ætate grandævos, valetudine
 fractos, ferendo oneri diuturno inassuetos. Vix li-
 bellum

bellum obtulit Pater, cum Governatores laudato consilio, confestim populum omnem dimiserunt, statueruntque, ut sequentibus tantum septem diebus Mandarinum omnes summo mane aulam ingressi semi-horæ spatio; quo tempore hinc Bönzj, inde ~~alii~~ suas deprecationes decantarent, complorarent & ipsi: quo tempore exacto quisque ad Tribunal suum reversus, ibi acquiesceret, & statutum pro Rege jejunium, menstruum videlicet, observaret. Præmiserat Pater perendie libellum alium, exigente id officii sui ratione, quo descriptionem physicam corporis, ac motus Cometæ quatrídno ante spectati complexus, simul prognóstica præse Chinensium Sapientiar, seu veteri fato peregrini sideris, seu mortalium persuasione communi, plerumque de sua felicitate multum anxie, ac sibi suspectæ; mortem Principum nempe, ac bella comminantis, addidit: quæ præsens fortuna amplius nunc vulgò exaggerabat, ac confirmabat. Eam quoque ob causam suborto maligno phænomeno, dum gravius à morbo periclitaretur Rex, suppressa ejus observatio, & de eodiscéptatio nuper fuit: ne ominosis ut plurimum animis, idè quia rerum naturalium imperitis, & ignaris finium, quos natura, & Deus in agendo prætendit, aggravaret discéssio novitatis aëreæ Principi molestiam, ac populo calamitatem. Executus postea suum munus est fructu multiplici. Per Cometæ expositionem quippe juvabat plorantes; dum ista phænomena pro signis infortuniorum juxta persuasionem vulgi adduceret: quasi quod cæteris arsideret oculis, novo isto inducto collachrymati cælum publicis calamitatibus velle videretur. Conso-labatur sperantes, dum pericula quæ singulis impendebant, unè Regis morte absumpta suaderet,

tan-

tanquam cœli tempestatem excusso in aulam fulmine sedatam. Timorem quin etiam intorquebat in eos, qui Providentiæ Divinæ, ac cœlestium incurijs, perditè vivebant: admonitiones ajebat, & flagella improborum emiaùs interdum ostentari, ut caveantur, ediscantque mortales aliud præterea esse, quàm quod oculis ac consuetudine capimus quotidie, quod rebus humanis etiam potentiorum præsit. Eruditionem demùm augebat literatis; cometarum causas & origines exhibens: effectus ac vires expendens: docens aut nulli, aut præ reliquis magis nemini, noxios esse, quia aspectabiles omnibus non in sequiorem potius quam meliorem fortunam naturâ inclinantes; quia nullius æmuli aut familiares. Omnia experimentis, ac connexionione ad invicem rerum creatarum productis comprobabat. Cæterùm affirmabat divinationes tantùm esse mortalis audaciæ in abdita placitorum divinorum improvidè involantis: quæ sidera hæc pro internuncijs agnosceret. Dei decretorum, particulares per orbem eventus designantibus; cujus tamen consiliarium nemo usquam egerit. Gubernatores grato animo suscipere laborem observationi cœlesti impensum. Unâ confirmârunt privilegium Præsidis Mathematici, ne libellos per cætera Tribunalia præmitteret, dum tandem Gubernatorum oculis admoverentur: Jussert illos, ut nuper Regi, nunc etiam sibi sine arbitris præsentari. Ad hæc mandârunt, rata ut haberet se Pater significaret, si è re gubernarent, si secus, fidenter admoneret, ac corrigeret. Simul, honoris amplissimi indicio, voluerunt Patrem in eodem pulvinari secum accumbere.

Decimâ quartâ primæ lunæ præstitum novo Regi fidelitatis juramentum est. Singula tribunalia

seor-

seorsim, ne multitudo obstaret, in interioribus aulae atrium deducta sunt. Primi, ac secundi ordinis Proceres ad superius atrium ascenderunt. Ibi ante funus defuncti Regis stantes, reliquis una complorantibus audiverunt prælegi juramenti formulam: quâ perlectâ, & ibidem combustâ simul omnes ter flexis genibus, & tertio demisso ad terram capite, defunctum in testem facti invocantes, venerati sunt. Tùm digressi ad Idolorum templum diverterunt. Ibi iterum ratificantes juramentum præstitum paribus ceremonijs incepta perfecerunt. Pater, quoniam ante Idola jurare non erat conveniens, Gubernatores accessit, professus se legis divinæ præconem non debere ante Idola flectere: quare ipsi, ut alio loco hæc præstaret, indulgerent; Responderunt perhumaniter: tametsi *Masa* non jures omnino, nemo est, qui de animi tui sinceritate, & in Regem fide dubitet. Nihilominus, quando cum cæteris idem præstare paratus es, hoc pro libitu, sive domi ante Dominum cæli, sive quocunq̄ue loco facias, periinde habebimus.

Ablatis die septimo ab obitu Regis sacrificiorum à funere temporaneis & stercoribus testis in libero atrio Proceres confederunt. Primores in aulam vocati, reliquis extra ostium stantibus, ac prosequentibus, initium complorationis dederunt. Duravit hæc solitò diutius propter Reginam matrem, quæ accesserat, atque cum gynæceo præficam agebat. Tùm ex tentorio, quod coram funere stans ad latus abacos continebat, exportata vasa aurea & argentea non pauca; mensæ item, quæ funus ambiabant, bellaria in paropsidibus argenteis cumulatissimè deferentes; & conjecta in ignem omnia una aut conflagrârunt, aut colliquata sunt. Reliquo

tem-

tempore, uti præcedentibus diebus, quibus ad lugendum procedebatur apparitores, & satrapæ quæque ad Regem pertinentia manibus gestantes, item equi, signa, & vexilla, aliaque ad pompam spectantia longo ordine proposita circumstabant utrinque in aditu palatij; nec nisi Mandarinis egredi incipientibus, recedebant.

Primâ secundæ lunæ idem ploratus, eademque cæremoniæ peractæ, ipsâ summo manè Reginâ Matre assistente, & succensis iterum mensis, quarum unamquamque quatuor viri deferre vix poterant, instragulis quoque, ac vestibus rogo injectis. Postero die ad deducendum funus convenerunt: quod retro palatium in aula propinqui collis, qui pro Regum delicijs, cervos, lepores, & damulas alit, deponendam interim erat, donec Mausolæum Regale alibi construatur. Via primùm, quæ ad collem ex palatio deducit, terrâ flavâ æquabiliter, & planissimè instrata fuit. Pulvis namque, qui Pequini est mokus, & molestus, terrâ aggestâ per plateas compescitur, ne officiat oculis; quin etiâ, ut resurgat minus, aquâ identidè aspersâ tenetur; unaq; solidatur pavementum, ne quàm levissimè vel pedem offendant. Eò Procures universi; atque hos inter pro ratione officij P. Adamus progressi: Omnes in veste lugubri, hoc est; albi coloris; utrinque deinceps per viam collocati, feretrum ac tumbam deduxerunt. Præcedebant Elephanti novem turriti omnes: Cameli quadraginta, frænis aureo fibularû complexu innexis, & martis pellibus, sub collo animalis, defluentibus, adornati. Ferebant hi tentoria, aliamque supellectilem, stragulis rubris omnes instrati. Post deducebantur centum equi frænis è flavi coloris holoserico sine auro; hastilibus tamen deauratis,

quæ

quæ præibant tympanistis ac tubicinibus alijsque instrumenta musica deferentibus centum. Sequebantur mallei deaurati quinquaginta; post hæc vexilla diversorum colorum, & aureis partim, partim alijs feris animantibus, avibus, & viginti octo constellationibus intertextis auro, usalia quædam picta, omnino centum. Tum iterum mallo quinqueaginta: quibus succedebant equi ephippiati centum: quorum ultimi triginta deferabant onera pretiosa, pannos videlicet holoserios, & vestes Regiarum ad comburendum. Istos à tergo excipiebant juvenes viginti, portantes singuli pharætras Regiarum, pluribus gemmis, & unionibus ornatas, cum sagittis & arcibus: quos immediatè antecabant canes vestiti quoddecim insigniores. Præferebatur Regio foretro per sexdecim bajulos lectica Regia, quæ vivandeychi solbat, deaurata splendidissime; æque in apice globo aureo terminata. Bajuli uno colore, eoque croceo, rosia aureis distincto, procedebant induti. Claudebant antecedentium agmen vasa aurea & argentea quàm plurima. Eminebat post hæc Regiarum feretrum panno aureo, hyacinthis, nubiibus, & floribus ac u pictis consperso instratum; pedes ibant hastati milites, & alij rhomphæis armati. Funus à triginta duobus colore croceo, & apparatus aurearum intercurrentium rosarum vestitis deportabatur. Sequebatur Regina Mater in lectica purpureo serico obvoluta. Tum lecticæ septem, albo panno gossipino indutæ; singulæ singulas vel Reginas, vel concubinas deferentes. Non longo post hæc spatio Magnates plurimi, pedites omnes ac deinde Proceres universi turmatim, ijque, qui securam flexis genibus receperant funus Regiarum simul confuso ordine sacenti sunt usque ad collem sepulchra-

stralem mero antea circumdatum. Verum dirup-
 to mero facilis brevi patuit via. Primorum or-
 dinum Procere subierunt atrium aulae, ubi porti-
 tores cadaver deposuerant: ibidem aliquamdiu stan-
 tes complorant, reliquis idem quaquaversum fa-
 cientibus. Tandem unus ex praecipuis Regulis vi-
 nam in phiala aurea ter elevavit, omnibus simul ter
 ad terram caput inclinantibus, Phialam Regulus in-
 clinatum loco sacrificij obtulit. Ornata deinceps
 mensa coram feretro floribus ex auro & argento in-
 tero inspersis. Demum portae varijs generib9 odora-
 mentis repletae, ac renovatus plangens produ-
 ctior donec disjatis praestinum ceteris ritibus di-
 scederetur. Nec omittendum istud: quod mutatis
 humoris sanus ad collem, deportatum sit. Ab aula
 quippe ubi assumebatur ad portam usque palatij ma-
 jorem descendunt Regium cadaver Magnates. Hic
 exceptum Nobiles aulici extra portam atrij depor-
 taverunt. Ibidemque consignarunt sjs, ad quos
 ex officio spectat servire viventi, eunisque, qua ive-
 rit, comitari. Ante portas singulas praecipuis Re-
 gulorum flexis ante tumbam genibus vinum in phia-
 la aurea repetendo offerebat, quod oblatum mani-
 bus in altum elevatis. Tribunalis rituum Praeses re-
 acceptum seponebat, simul una cum secuturis
 libamibus postea effundendum.

Postero mane, qui fuit vigesimus septimus a die
 obitus ad funus iterum omnes convenerunt, & quis-
 que loco deputato consistens commanem luctum ac
 deplorationem renovavit. Postea oblatione, ut ho-
 ri, peracta, diploma a Rege hinc datum laudes de-
 functi parentis continens perlectum est. Procere
 lamentatione replicata in atrium reversi. Quatuor
 interea ex praecipuis Magnatum in velo caputo

protulerunt vestem defuncti Regis pelliceam martiarum pellium cum pileo unionibus & gemmis in vertice extantibus consito: eulcitra item ex iisdem martis pellibus pulvinari substerni solitam: alij cum stragulis decem, totidem mutatorias vestes regias: alij detracta magna ex parte ab equis ephippia cum phaleris; vexilla cum flabellis, aureas item laminas hastis suffixas, ac sellam Regis gestatoriam advolverunt cumulo papyraceo, quod velum ex flavo serico obductum contegebat: Simul omnia suffusis ignibus injecta sunt: quibus additæ mensæ cum pannis holericis decem millibus; aurea & argentea vasa: pretiosam planè supellestem cineri ac terræ redditam, unde olim emerferat. Jam aurum argento mixtum in rivulos defluebat, cum circula quoque ex panno albo circumligata renibus de more lucius Proceres dissolverunt, unaque in rogum conjecerunt imposterum à luctu liberi. Veste demùm funebri eodem in loco positâ recesserunt.

Post triduum denuò reversi; sed primi duntaxat ordinis Proceres novum cum Tartaris cæteris Chinesium exclusis funus instruxerunt. Eadem per omnia cæremoniz adhibitæ: ijdem cum umbellis viri, alijsque signis, equis etiam deductis, ac camelis adstiterunt. Magnates qui nuper, cælo aperto protulerunt vestem Regiam cum pileo unico tantum, sed ingenti unione in vertice adornato; hanc grandi cum ejulatu in similem nupero rogum, unâ cum aliquot ephippijs per uniones ac lapillos pretiosè distinctis, in ignem conjecerunt. Post hæc suam quisque domum reversi. Cæremoniz istæ in centesimum diem, post brevibus intervalla, sæpius repetuntur totâ urbe interim à musica & ludicris feriante. Etiam post centesimum diem continuatur honor

honor defuncto, noctu diuque per vicissitudines excubantium Tartarorum custoditur locus, & dispositi per distributa tempora sunt varijs in locis chori; qui alternatim tubis, lituis, buccinis, alijsque luctum cientibus instrumentis triste carmen, & ad lachrymas provocans, per sylvam omnem totas noctes personent: neque hic quoque terrarum desunt, qui disparibus tonis ab iisdem instrumentis musicis nunc convivas delectent nunc ad funera mœrorem concinnè moveant. Biennio exacto postquam tempus efferendi ad constitutum sepulchrum cadaveris advenerit, more superioris Imperij (siquidem vetera novis hospitibus placuerint) Mandarinii omnes illud extra portam urbis pedites deducunt. Ibi flexo poplite solita cum inclinatione Imperatori quondam suo supremum vale dicent. Regressuri posthæc Chineses ad propria, paucis qui eminentioris ordinis sunt, fectus ultrà concomitaturis. Tartari verò non poterunt non ad usque locum sepulturae deputatum, Pequino viginti quatuor leucis distitum Regio Mausolæo designatum prosequi.

Quid autem in hoc regio funere charissimi Principis P. Joannes Adamus? quis illi potissimum, ac singulariter sensus in luctu communi? Respondebo verbis, quæ ipse subscripsit: Ego vero inquit, luctum debeo Regi singularem; quia septendecim annis, quibus Imperio præfuit, singulari benevolentia, & amore constanter me complexus est; fecitque ad meam instantiam plurima toti Imperio utilia; fecissetque etiamnum plura, uti promiserat; nisi inopinata morte, viginti quatuor annorum florentissimus juvenis, perspicacitatis, & ingenij incredibilis, fuisset è medio sublatus.

Cæterum inconstantia humanorum affectuum

R 2

illud

illud documentum fuit; quodd Regem istum, quem vivere non multò antè tædebat multos; nunc conversis studijs sui relicto desiderio maximo defunctum, plurimi sint persecuti.

Ex libellis supplicibus, quos magno numero et quondam obtulerat P. Adamus, septuaginta selegit; in quibus consilia nonnulla suggererat, partim jam executioni tradita; partim in aliud tempus dilata; eosque ad Governatores detulit, qui, quæ possent, prodesse exciperent, unaque perspicerent; non sine causa Europæum abs Rege dilectum fortunæ fuisse. Fuerit olim unum adolescentem sibi devincere promptius, quàm disparis Ingenij firmatæque ætatis modò quatuor: nihilominus germana sinceritas etiam apud istos valuit. Acceperunt gratanter, quæ in medium pro incolumitate Reipublicæ publica privataque sanctè consulebantur. Ad dederunt & illud; quodd cum in agnomine ac titulo, jam olim à Rege P. Joanni Adamo designato, litera quapiam cum moderni Imperatoris nomine coincideret, postulassetque Pater, ne sinistri ominis hæc alterutri foret occasio; uti litteram hanc alterà permutarent. Ipsi illicò in vota descenderunt, ac pro eo, quodd per characteres sonabat nomen *penetransom res caelestes magistrum*, substituerunt literam quæ significet *penetrantem submissima quaque magistrum*: Reginâ matre, quæ etiamnum vivit ac favet, unâ rebus Christianis, ac Patri literæ permutacionem postea probante.

Restitutum quin etiam Patri per Regni Governatores Tribunal alterum mathematicum fuit, quodd receptum intrâ palatium, anno superiore tradendum Eunuchis, ademerat Rex. Morem enim iste præfectorum in Chinis Imperatorum persecutus, tuncque

que Eunuchos acciri fecerat, quos per numerum multiplicum Tribunalium dispergeret, præficeretque. Interius itaque illud mathematicum collegium, futurum cum Regia specula ad aures quotidianas, ac manum Principis, uti penitiora quælibet Eunuchis attribuerat; ita tamen, ut illos præfides eorumque contribules P. Adamus, aut ejus discipuli in calculo Eclipsium, & observationibus astrorum, aliaque re astronomica edocerent. Præfecturam hanc nuper Mahometanus æmulus, & nunc sciolus quidam, qui differentiam meridianorum non advertens, cavillabatur Solis insignia Zodiaci ingressum disparem, quem in Ephemeridibus pro alijs atque alijs regionibus rectè assignatum pro errore magis erroneus ipse notaverat. Verùm Gubernatores, cæteri que tribunalium Procères facile ambitionis artes edocti, atque existimationi pridem tutò conceptæ insistentes unum duntaxat Mathematicum foris, atque in palatio esse Præsidem voluerunt.

Eunuchos à Rege nuper evocatos, & in palatium congestos; jamque supra sex mille recensitos, Gubernatores iidem, depulsis ab aula quinque eorum millibus, in ordinem redegerunt; gentem videlicet non modò inutilem, sed & planè perniciosam. Propediem idipsum facturos sese adversus Bonzios, *Tam Sû* sacrificulorum quinquas, professi sunt. Oderunt nimirum deprecationes, ac ululatus immanes ac vanos istorum; quos ad cadavera personant. Item cæcæ præstigias, quas spiritibus imponere & opponere nituntur. Pugnare hæc, inquit, cum Imperij hujus fundatoribus, Avis, ac Proavis Regis demortui, qui nunquam istis ritibus, nullò rationum præsidio fultis, sunt usi. Ita

postquam lucra deficient, quæ per has artes profusissimis hominibus affluunt, facile cum sectatoribus suis seductores populi diminuentur. *D* *a* *u* *s* *f* *a* *x* *i* *t* *p* *e* *n* *i* *t* *u* *s* *e* *x* *t* *e* *r* *m* *i* *n* *a* *r* *i*.

CAPUT XXV.

Elogia ac Privilegia ab Imperatore Chinesium P Ioanni Adamo Schall, ejusq; progenitoribus Patri, Matri, Avo, & Avia, in pignus Regia benevolentia collata.

Pro P. Joanne Adamo Schall.

I. *Ex Cæli Mandato Diploma.*

EGO DEI gratiâ Imperator, pronuntio, quòd quoties probitate, & fidelitate Virum conspicuum Deus in mundum destinat, toties quoq; providet de Rege, qui velit & possit ejus opera uti, eique gratificari. Nunc ergò quòd hoc comprobetur, cogitavi de nomine tali, quo Vir hujusmodi sentiat diligentiam & fidelitatem suam laudari, seque illâ nobis abundè satisfecisse lætetur.

Tu igitur *Ta Cham Sû* Tribunalis Præses Joannes Adame, à puero Mathematicas scientias edoctus, vastissima maria trajiciens huc appulisti, & jam plurimis annis hîc es commoratus. Nos quoq; opportuno tempore advenientes, de te audire, teque nosse potuimus, inter alia admirantes studia tua Astronomica, ut ea in lucem dares, Tribunali Mathematico te vel invitum proposuimus, & tandem hoc munere acceptato, cum sæpissimè ea, quæ calculo Astronomico prodideras, invenissemus exactè Cælo respondisse, imò Antiquorum Regulas non nisi paucissi-

ciffimas, & has quidem ſine rationum fundamento jejunas, & incertas, te quoque ad multas, eaſque rationibus comprobatas extendiſſe, & hoc pacto ſcientiam tibi creditam dilatâſſe, neceſſarium duximus aliud tibi majoris honoris officium conferre, illud nimirum Magni Tribunalis *Tâ cham ſû* in quo nunc primùm es conſtitutus, ut hoc pacto ſtudia tua magis excitemus, teque ad ea nobis magis, magiſque communicanda impellamus. Inſuper etiam in familiarem noſtrum te deligimus, & poſthâc ſincera benevolentiam nos proſecuturos ſpondemus. Sed cùm novum Regimen Imperij occaſionem nunc det omnibus congratulandi, nolim te hujus communis lætitiæ expertem eſſe: quin potiùs me gaudente, te ſimul gaudere cupio. Idcirco cum dignitate, titulum hunc *Tum byr ay ſû* (quod ſignificat Magnum Virum experti conſilij) poſt Magnates proximis dari ſolitam tibi impertior, idque hoc ſcripto teſtatum volo.

Maſte nunc beneficium hoc ex propinquo, nempe à tuis meritis cæptum paulatim ad altiorem gradum excreſcet, quoque magis ingenium tuum, & eruditio te prodet, eò magis præmia & dignitates augeſcent, præſentibus beneficijs hoc ſolummodò exigimus, ut ſcientiam, tuamque probitatem cum fidelitate, & præclaros mores quâquâverſum explices.

Xùn Chy Imperatoris
Anno Imperij octavo.

2. Pro Parente P. Joannis Adami,

Ad Mandatum Cæli Diploma.

Ego Gratia Dei Imperator, juxta stylum Imperij edico, eos, qui aliquâ virtute aut excellentiâ sunt præditi, tam plerumque à Parentibus accepisse. Notum hoc toti mundo esse arbitror, quare, qui filios vos bonorum Parentum gloriamini, præcul dubio hoc quicquid est famæ & Boni Nominis, debetis in parentes ipsos, à quibus scilicet accepistis, refundere. Examiuando nunc ea bona, quæ in te Adame video à Patre tuo profecta, decet illum maximâ dignitate remunerari; hæc igitur occasione hujus scilicet temporis noviter auspiciati Imperij titulum tuæ dignitatis ei decernendo exequendum duxi. Tu Henrice Joannis Adami Schall, *Tâ Châm Sâ*, simul & Mathematici Tribunalis Præfæcti Parens, qui in eo, in quo habitas Regno potuisti inter alios instruendis filiis eminere, adeptus es nomen ita clarum, ut nihil sit, de quo ponere possis, & verè ad perpetuam memoriam famam optimam stabilivisti: Cogitans nunc filij tui industriam, quâ & tibi & Mihi non solum utilis fuit, sed hoc ipso famam tuam dilatavit, meritò id in te laudo & miror pietatem tuam, idèdque lubens importior tibi titulum, *Rara pietatis Viri*, cum officio *Tâ Châm Sâ*, in hoc involucro cum tibi transmittendo. Buge nunc, docere filios cum sit causa famæ dilatandæ, filius tuus cum hac ipsa famæ dilatatione totum se rebus nostris, & Regni curæ impendit. Idcirco non frustra hæc ad te dirigo, tuumq; animum pacificè quietum ævum transigere opto, hic filio, ibi verò tibi gratulando.

Pro

3. Pro Matre P. Joannis Adami.

Quodvis bene constitutum Imperium, sciens subditum aliquem de se benemeritum, studet omnibus modis originem ejus inquirere. Hæc mihi de vobis inquirendi causa ab obedientia filij vestri erga vos primùm subministrata fuit; Vos Maria Schaffart de Merode, Joannis Adami Schall *Taychan* S^u Tribunalis, & Mathematices Præfecti Mater, quia magnâ curâ processistis, non mirû postea secutum exterius effectum: Natus quippe postea vestrâ industriâ inductus est, ut disceret, hocque ipsum plus ei contulit ad consequendum studiorum finem, quàm labor ab ipsomet assumptus, ideoque non sine causa decet vos ejus loco remunerari titulo aliquo, ut virtus vestra omnibus innotescat. Nunc ergo ob renovatum Imperij nostri tenorem, vestramque domesticam disciplinam, quâ mediante eum à teneris unguiculis imbuistis, non satis laudatam: Decerno titulum, qui sit *Inclita Sanctitatis Matrona*. Euge nunc filius memor semper hujus virtuosi ad scientias incitamenti, gratulatur sibi de matris filijum ducentis industria, quâ eum à puero educavit, ei que nunc reddit pro meritis obsequium hoc, quod juxta morem Imperij nostri largiri non dedignamur, maximè quodd talem filium nobis concessisti ad Regni totius decorem, quo laudes tuæ in multa sæcula prædicentur, dicentque omnes tali te virtute præditam matrem fuisse.

Xun chy pa niên, pa yue.

Pro

4. Pro Avo P. Joannis Adami.

Ad Mandatum Cæli Diploma.

EGO DEI gratia Imperator, beneficentiam meam ad te etiam in Occidentem usque secundum Leges Imperij extendendam esse reor: dum enim te in Nepote considero, intelligo te Contemporaneis tuis virtute longè prævisse, ideoq; hujus, quicquid est beneficij causam dedisse: nunc igitur originem hanc attentius inspiciens non possum, non extollere te, Tu enim Joannes Schall, Joannis Adami Schall Tribunalis *Tay cham sū* Præsidis, & simul Mathematicorum Magistri avus, nobilitatem quasi in radice tutò servatam, ad posteros tuos in filio & nepotibus transmissam, imò magis dilatatam reliquisti; Unde decet me beneficio aliquo vicem reddere, quo omnes rem ita se habere ut dixi intelligant, hoc autem aptius non reperio, quam ut te eodem titulo *tay cham sū*, hoc est, Tribunalis hujus magnum Præsidem & tertij ordinis in Imperio Mandarinum appellem. Euge num virtus & nobilitas cum ex te ad nepotes pervenerit, non possum non laudare, & quod in nepotibus resplendeat, unde tota posteritas participet non possum non gaudere, & idcirco hoc tibi cum novo titulo novum encomium transmitto.

5. Pro Avia P. Joannis Adami.

CUM de Republica benemeriti debeant honorari, quo Posteriores eorum exemplo excitentur, & vivi virtutes extollant, eosque ex operibus considerantes proponant sibi imitandos, Nos similiter hoc beneficium Nepotis Virtuti debitum ad te duximus proferendum, tu enim Wolfia Joannis Adami

dami Schall *Tà Cham Sã* Præsidis, & simul Mathematicen procurantis Avia, virtute pariter & Magnificis actionibus in domo tua insignis ita merita es: tales enim nepotes tuos Ego considerans ad Imperij Regimen promovendum aptissimos, clarè video à te tanquàm à radice hoc derivatum, tuisque monitis obtemperantes eò pervenisse; Hinc meritò laudamus te, tanquàm extraordinariæ virtutis foeminam, hocque notum fieri omnibus cupientes, occasione felicitatis Imperij nostri, cujus habenas ipse adhuc adolescens nunc primùm accipio, te *Rara Virutis Matronam* appellari decerno. Euge nunc, dum recogito domesticos tuos mores, intelligo te in educatione filiorum ad eò diligentem ac sollicitam fuisse, ut effectus ad Posteròs se extenderit, & per eos ad hos Imperij limites deductus sit, & spero ex hoc posterum non defuturos qui inde ad nos transeant: Nos quidem multum, sed nondum satis hanc tuam virtutem suspicimus, optaremusque locum aptum habere, ubi te incenso suffitu pro meritis semper possemus honorare.

Elogia hæc accepit P. Joannes Adamus, dum esset de tertio ordine dignitatis Mandarinorum. Postea, ubi ad primum gradum maximæ dignitatis assumptus fuit, additi sunt elogijs tituli, quos Magnatibus elargiri Rex consuevit, eosque ad Parentes, Avos, Proavos, & Abavos extendit.

Nova diplomata in Europam hisce transmitti non potuerunt nondum expedita, quia non urserat Pater. Cæterum vigorem jam habent & effectus.

O. A. M. D. G.

*Q*ua in hoc libello miraculis &
revelationibus affinia narra-
tur, non aliâ, quam fide humanâ
accepta esse, & pro talibus haberi
debere hisce monere placuit, juxta
Decretum Pontificium editum An-
no 1652. 13. Martij.

Errata praefestinati typi.

Folio	22	lineâ	22.	anagonistæ	corrigere	antagonistæ.
fol.	177	lin.	23	uniformaliter		uniformiter.
fol.	192	lin.	ult.	hoc :		hæc.
fol.	196	lin.	4	impendendæ		impediendæ.
fol.	199	lin.	25	erectum		ejectum.
fol.	200	lin.	ult.	incitamentâ		incitamento.
fol.	204	lin.	29	eum		cum
fol.	205	lin.	27	accessere		accerere.
Ibid.		lin.	33	invocandis		invocatis.
fol.	207	lin.	18	plor tu		ploratu.
fol.	208	lin.	31	quia		quin
fol.	211	lin.	4	obrutus		abductus
fol.	210	lin.	30	Petrum		Petrus.
fol.	223	lin.	2	præ-		per-
fol.	243	lin.	23	dimidato		dimidiato.
Ibid.		lin.	32	reducentibus		deducentibus.
fol.	244	lin.	29	per-		pro-
fol.	246	lin.	2	-bantur viri		batur vivens.
fol.	247	lin.	31	Primam :		primam.
fol.	247	lin.	12	non :		: non.
fol.	260	lin.	20	quapiam		quazpiam.
fol.	261	lin.	27	idm sũ		& idm sũ.

*Alios errores industria & favor benevoli Lectoris
facile supplebit.*

Kayerische
Stadtbibliothek
München

xxx 2/96

